

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**EVLİ VEYA BOŞANMIŞ EBEVEYNE SAHİP OLAN, 11-14 YAŞ
ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN BAĞLANMA STİLLERİ VE SOSYAL
FÖBİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Çiğdem CANATAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

EVLİ VEYA BOŞANMIŞ EBEVEYNE SAHİP OLAN, 11-14 YAŞ ARASINDAKİ
ÇOCUKLARIN BAĞLANMA STİLLERİ VE SOSYAL FOBİ DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çiğdem CANATAN

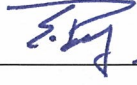
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

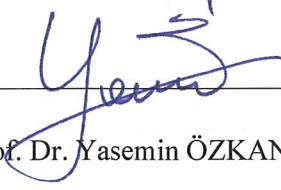
Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Çiğdem CANATAN tarafından hazırlanan “Evli Veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan, 11-14 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki” başlıklı bu çalışma, 20 Haziran 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Eda PURUTÇUOĞLU (Başkan)

Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN (Danışman)

Doç. Dr. Ercüment ERBAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

20\06\2018

Çiğdem CANATAN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

o Tezimin/Raporumun tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

o Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

16.07.2018

Çiğdem CANATAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandđım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadđımı, yararlandđım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN danışmanlığında tarafımdan retildeğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

16 07
...../...../2018

Cigdem CANATAN

Çok kıymetli anne ve babama...

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince ve araştırmamın her aşamasında bilgisi, yol göstericiliği, cesaretlendirici desteğini hiç esirgemeyen, akademik çalışmaları ve başarısı ile örnek olan değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Yasemin Özkan'a,

Tez savunma sınavı jüri üyelerim Doç. Dr. Ercüment Erbay ve Doç. Dr. Eda Purutçuoğlu'na tezime olan katkıları ve değerli önerileri için teşekkür ederim.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimimde her zaman yanımda olan değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Edip Aygüler ve Arş. Gör. M.Çağrı Ayalp'e, desteklerini ve samimi dostluklarını her zaman hissettiren değerli meslektaşım Sosyal Hizmet Uzmanı Büşra Nur Altaş, Uzman Psikolog Esra Bakçepinar ve Psikolog Hazal Akkaya Çetinkol'a teşekkür ederim.

Hayatım boyunca varlıklarını hep yanımda hissettiğim, sabır, hoşgörü ve başaracağıma dair inanç ile beni destekleyen, yüreklendiren, sevgilerini ve güvenlerini her zaman hissettiren başta benim için ananeden öte olan Solmaz Akaröz'e, annem Gülhan Canatan'a, babam Osman Canatan'a, ablam Yasemin Dönmez'e ve ikizim Zeynep Canatan'a çok teşekkür ederim...

ÖZET

CANATAN, Çiğdem. *Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan, 11-14 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Bu araştırmanın amacı çocukluktan yetişkinliğe geçişte hassas bir dönem olan ergenlikte, boşanma yoluyla parçalanmış aileye sahip olan ve olmayan çocukların bağlanma stilleri ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesidir.

Araştırmada nicel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma örneklemi, 2016-2017 Bahar ve 2017-2018 Güz eğitim öğretim dönemlerinde Ankara ili sınırları içerisinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullarda öğrenim gören 11-14 yaş arasındaki gönüllü öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleminin sosyal ve ekonomik açıdan evreni temsil edebilmesi için Ankara ili Çankaya ve Etimesgut ilçelerinde hedeflenen ortaokullar ve öğrenciler basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik özelliklerini, bağlanma stillerini ve sosyal fobi düzeylerini ortaya koymak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, “İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA-E)” ve “Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ)” olmak üzere toplam üç bölümden oluşan bir anket formu kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında 230 ergene ulaşılmış ve katılımcılardan toplanan veriler SPSS Statistics 25 (Statistical Package for the Social Sciences) adlı bilgisayar programı ile analiz edilmiş ve analizlerde sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, minimum, maksimum), kategorik değişkenler için ise sıklık dağılımları (sayı, yüzde) verilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişki ve anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için t ve ANOVA testleri kullanılmıştır. Verilerin analizinde normal dağılmadığı tespit edilmiş ve bu nedenle veriler parametrik olmayan testler ile analiz edilmiştir. Veriler Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H Testleri ile analiz edilmiştir. Ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki ise Spearman's Rho analizi ile incelenmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin kız ve erkek oranları birbirine yakındır, çoğunluk 10-12 yaş aralığında, anne babası yaşamaktadır. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin yarısı kız diğer

yarısı erkek ergenlerden oluşmaktadır. Ergenlerin çoğunun anneleri ile yaşadığı bulunmuştur. Ergenlerin hiçbir kardeş ayrılığı yaşamamıştır.

Araştırma sonuçları ergenlerin çoğunluğunun güvenli bağlanma stiline sahip olduğunu göstermiştir. Ergenlerin bağlanma stilleri ile cinsiyeti, yaşı, ebeveynlerinin evli veya boşanmış olmaları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ergenlerin anne-baba eğitim düzeyleri ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin okul başarıları, anne-baba eğitim düzeyleri, aile gelir durumunu değerlendirmeleri ve kim ile birlikte yaşadıkları ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Yapılan araştırma ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile cinsiyetleri, boşanma durumları, arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Ergenlerin yaşları, sınıf düzeyleri, okul başarıları, anne-baba eğitim durumları, aile gelir durumunu değerlendirmeleri ile sosyal fobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Evli ya da boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bilgileri ayrı ayrı analiz edildiğinde ise yaş, sınıf, yaşadıkları bölge, okul başarısı, anne baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları ergenlerin bağlanma stilleri tüm alt ölçekleri (güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız) ile sosyal fobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Evli ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri alt boyutları ile sosyal fobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin güvenli bağlanma stili ile sosyal fobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Korkulu bağlanma stili ile kayıtsız bağlanma stiline ise istatistiksel anlamlılığa sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Aile, parçalanmış aile, ergenlik, kaygı, sosyal fobi, bağlanma, bağlanma stilleri

ABSTRACT

CANATAN, Çiğdem. *Relationship Between Attachment Styles and Social Phobia Levels of Children Between The Age of 11-14 Level Who Have Married or Divorced Parents*, Master Thesis, Ankara, 2018.

The aim of this research is to evaluate the relationship between attachment styles and social phobia levels of children who has married or divorced parents and children who are in a sensitive adolescence period in the transition from childhood to adulthood

Quantitative method was used in the research. The research sample consists of volunteer students aged between 11 and 14 who are studying in secondary schools attached to the Ministry of National Education in the provinces of Ankara during the 2016-2017 Spring and 2017-2018 Fall semesters. For the sample of the research to represent the universe from a social and economic point of view, the targeted secondary schools and students in the provinces of Ankara, district of Çankaya and Etimesgut were selected by simple random sampling method.

To reveal the sociodemographic characteristics of adolescents, their attachment styles and their social phobic levels, a survey from which has 3 parts that are "Personal Information Form", "Relationship Scales Questionnaire- Adolescent; RSQ-A" and "Social Phobia Scale for Children and Adolescent (ÇESFÖ)" in total is used.

It has been reached 230 adolescents and the datas that were collected from the participants were analyzed by a computer program called SPSS Statistics 25 (Statistical Package for the Social Sciences) and for these numerical varieties descriptive statistics, for these categorical varieties frequency distribution are given in the analyzes within the scope of the research. To identify whether there is significant distinction and relation among the variables or not, t and ANOVA tests were used. It has been located that the datas were not distrubuted normally and for this reason, the datas were analyzed with non parametric tests. The datas were analyzed with Mann Whitney U and Kruskal Wallis H Tests. The relationship between social phobic levels and attachment styles of adolescents was examined by Spearman's Rho analysis.

The rates of boy and girl adolescents who has participated to the research are close; mostly at the age of 10-12 and whose parents are alive. The rates of boy and girl adolescents who have divorced parents are equal. Most of the adolescents were found to live with their mothers. None of adolescent have been separated from their sibling.

The results of the research show that the majority of adolescents have a secure attachment style. There is no meaningful difference between the attachment styles and gender, age, married or divorced parents of the adolescents. It was concluded that there is a meaningful difference between parental education levels and attachment styles of adolescents. And there is a meaningful difference between adolescents with divorced parents; on school achievement, parental education levels, family income status assessments, who they live with and their attachment styles.

Findings from the study show that there is no meaningful relationship between social phobia levels and gender, parents divorce status of adolescents. It has been determined that there is a meaningful relationship between the age, class levels, school achievement, parental education status, family income status and social phobia levels of the adolescents. When the information of the adolescents who has married or divorced parents were separately analyzed, it has been spotted that there is a meaningful relationship among age, class, where they live, school achievement and parental education levels.

At the end, the research findings show that attachment styles with all subscales (secure, fearful, preoccupied, dismissive) and social phobia levels of adolescents have a meaningful relationship. A significant relationship has been spotted between the attachment styles with sub-dimensions of adolescents who have married parents and their social phobia levels. It has been specified that there is a meaningful relationship between the secure attachment style of adolescents who have divorced parents and social phobia levels. It has been concluded that the fearful attachment style and the dismissive attachment style have statistical meaning.

Key Words: Family, divorce family, puberty, anxiety, social phobia, attachment, attachment styles

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ivii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xx
KISALTMALAR VE SEMBOLLER	xxi
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. AİLE	6
1.1.1. Bir Kurum Olarak Aile	6
1.1.2. Aile Tipleri	7
1.1.2.1. Geleneksel Geniş Aile	9
1.1.2.2. Modern Çekirdek Aile	10
1.1.2.3. Geçiş Ailesi	11
1.1.2.4. Parçalanmış Aile	12
1.1.2.4.1. Ölüm.....	12
1.1.2.4.2. Boşanma	13

1.1.2.4.3. Ayrılık	13
1.1.3. Ailenin İşlevi	14
1.1.4. Ailenin Çocuğun Gelişimine Olan Etkisi.....	16
1.2. BOŞANMA.....	20
1.2.1. Boşanmanın Tanımı	20
1.2.2. Boşanmanın Ebeveynler Üzerindeki Etkisi	21
1.2.3. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisini Değiştiren Faktörler	21
1.2.4. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri	22
1.2.4.1. Boşanmanın çocuk üzerindeki kısa süreli etkileri	23
1.2.4.2. Boşanmanın çocuk üzerindeki uzun süreli etkileri	23
1.2.5. Türkiye’de Boşanma	25
1.3. BAĞLANMA KAVRAMI	27
1.3.1. Bağlanma Kuramı ve Tarihçesi	28
1.3.2. Bağlanma Kuramında Temel Kavramlar	32
1.3.2.1. Bartholomew ve Horowitz’in Dörtlü Bağlanma Modeli (DBM)	41
1.3.2.2. Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Bağlanma	44
1.3.2.3. Ergenlik Döneminde Bağlanma	49
1.3.3. Bağlanma Örüntülerinin Etki ve Sonuçları	52
1.4. SOSYAL FOBİ	53
1.4.1. Kaygı (Anksiyete)	53
1.4.2. Sosyal Fobi (Sosyal Anksiyete Bozukluğu).....	58
1.4.3. Çocuklarda ve Ergenlerde Sosyal Fobi	63
1.5. ERGENLERDE SOSYAL FOBİ VE BAĞLANMA STİLLERİ İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	66
1.6. ARAŞTIRMANIN SORUNU	69
1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI	69

1.8. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	70
1.9. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	71
1.10. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	71
1.11. TANIMLAR.....	72

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	73
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	73
2.3. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ	74
2.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	74
2.4.1. Kişisel Bilgi Formu	75
2.4.2. İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA-E)	76
2.4.3. Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ)	77
2.5. VERİLERİN İŞLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	77
2.6. SÜRE VE OLANAKLAR	78

BÖLÜM III

BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. DEMOGRAFİK BULGULAR	79
3.2. BOŞANMIŞ EBEVEYNE SAHİP ERGENLERE İLİŞKİN BULGULAR	85
3.3. İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ- ERGEN ANKETİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	92
3.4. ÇAPA ÇOCUK VE ERGENLER İÇİN SOSYAL FOBİ ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	136
3.5. İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ- ERGEN ANKETİ VE ÇAPA ÇOCUK VE ERGENLER İÇİN SOSYAL FOBİ ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR	150
3.6. TARTIŞMA	156

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ	184
4.2. ÖNERİLER.....	188
KAYNAKÇA	192
EKLER	207
EK-1. Araştırma Amaçlı Çalışma İçin Ebeveyn Rıza Formu	207
EK-2. Çocuk/Ergen Bilgilendirme Formu	209
EK-3. Kişisel Bilgi Formu.....	211
EK-4. İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA-E)	215
EK-5. Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ).....	217
EK-6. İzin Yazısı	219
EK-7. Orijinallik Raporu	221
EK-8. Hacettepe Üniversitesi Etik Kurul İzni	222
ÖZGEÇMİŞ.....	223

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1. Ergenlerin Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım	79
Çizelge 2. Ergenlerin Yaşadıkları Yere İlişkin Dağılım.....	80
Çizelge 3. Ergenlerin Yaşlarına İlişkin Dağılım.....	80
Çizelge 4. Ergenlerin Sınıflarına İlişkin Dağılım	81
Çizelge 5. Ergenlerin Annelerinin Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım.....	81
Çizelge 6. Ergenlerin Babalarının Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım	82
Çizelge 7. Ergenlerin Annelerinin Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım.....	82
Çizelge 8. Ergenlerin Babalarının Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım	83
Çizelge 9. Ergenlerin Kardeşlerinin Sayısına İlişkin Dağılım.....	84
Çizelge 10. Ergenlerin Ailelerinin Gelir Durumunu Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım	84
Çizelge 11. Ergenlerin Ebeveynlerinin Evli/Boşanmış Olma Durumuna İlişkin Dağılım	85
Çizelge 12. Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	86
Çizelge 13. Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Yaşadıkları Yere Göre Dağılımı.....	86
Çizelge 14. Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Yaşlarına Göre Dağılım	87
Çizelge 15. Ergenlerin Ebeveynlerinin Ne Zaman Boşandığına Göre Dağılım	87
Çizelge 16. Ergenlerin Ebeveynleri Boşandığında İçinde Bulundukları Yaşlarına İlişkin Dağılım.....	88
Çizelge 17. Ergenlerin Kim ile Birlikte Yaşadığına İlişkin Dağılım.....	88
Çizelge 18. Ergenlerin Annelerinin Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım	89
Çizelge 19. Ergenlerin Babalarının Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım	89
Çizelge 20. Ergenlerin Kardeş Ayrılığı Yaşama Durumuna İlişkin Bulgular	90
Çizelge 21. Ergenlerin Üvey Kardeşe Sahip Olma Durumuna İlişkin Bulgular	90
Çizelge 22. Ergenlerin Annelerini Ne Sıklıkla Gördüğüne İlişkin Dağılım.....	91

Çizelge 23. Ergenlerin Babalarını Ne Sıklıkla Gördüğüne İlişkin Dağılım	91
Çizelge 24. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Ailelerinin Gelir Durumunu Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım.....	92
Çizelge 25. Ergenlerin Bağlanma Stillerinin Alt Boyutlarına İlişkin Dağılım.....	93
Çizelge 26. Ergenlerin Bağlanma Stillerine İlişkin Frekans Dağılımı	93
Çizelge 27. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım	104
Çizelge 28. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Yaşlarına İlişkin Dağılım	105
Çizelge 29. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynlerinin Boşanma Durumuna İlişkin Dağılım	106
Çizelge 30. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Sınıflarına İlişkin Dağılım.....	108
Çizelge 31. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım.....	109
Çizelge 32. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım.....	111
Çizelge 33. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım.....	112
Çizelge 34. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım.....	114
Çizelge 35. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım.....	116
Çizelge 36. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım.....	117
Çizelge 37. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Boşanma Sonrası Kiminle Yaşadığına İlişkin Dağılım.....	118
Çizelge 38. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım	120
Çizelge 39. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Yaşadıkları Yere İlişkin Dağılım.....	121
Çizelge 40. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Okul Başarılarını Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım	122
Çizelge 41. Evi veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım	124

Çizelge 42. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım.....	125
Çizelge 43. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Baba Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım.....	126
Çizelge 44. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Anne Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım	128
Çizelge 45. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Aile Gelir Durumunu Değerlendirmeleri Arasındaki İlişkinin Dağılımı ..	130
Çizelge 46. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynleri Boşandığında İçinde Bulundukları Yaşa İlişkin Dağılım.....	131
Çizelge 47. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynlerinin Boşanması Sonrasında Kiminle Yaşadığına İlişkin Dağılım.....	132
Çizelge 48. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Yeniden Evlenme Durumlarına İlişkin Dağılım.....	133
Çizelge 49. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Yeniden Evlenme Durumlarına İlişkin Dağılım.....	134
Çizelge 50. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Üvey Kardeşe Sahip Olma Durumuna İlişkin Dağılım.....	135
Çizelge 51. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım.....	137
Çizelge 52. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Yaşlarına İlişkin Dağılım.....	137
Çizelge 53. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Ebeveyn Boşanma Durumuna İlişkin Dağılım.....	138
Çizelge 54. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Sınıflarına İlişkin Dağılım	138
Çizelge 55. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Okul Başarılarını Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım.....	139
Çizelge 56. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Annelerinin Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım.....	139
Çizelge 57. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Babalarının Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım.....	140
Çizelge 58. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Aile Gelir Durumunu Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım.....	140

Çizelge 59. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Annelerinin Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım.....	141
Çizelge 60. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Babalarının Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım.....	141
Çizelge 61. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım	142
Çizelge 62. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Yaşadıkları Yere İlişkin Dağılım.....	142
Çizelge 63. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Yaşlarına İlişkin Dağılım	143
Çizelge 64. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Sınıflarına İlişkin Dağılımı.....	143
Çizelge 65. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Okul Başarılarını Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım	144
Çizelge 66. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Anne Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım	145
Çizelge 67. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Baba Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım.....	145
Çizelge 68. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Kardeş Sayılarına İlişkin Dağılımı	146
Çizelge 69. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Babaları ile Görüşme Sıklıklarına İlişkin Dağılım	147
Çizelge 70. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Anneleri ile Görüşme Sıklıklarına İlişkin Dağılım	147
Çizelge 71. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Ebeveynleri Boşandığında İçinde Bulundukları Yaşa İlişkin Dağılım	148
Çizelge 72. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Annelerinin Yeniden Evlenme Durumlarına İlişkin Dağılım	148
Çizelge 73. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Babalarının Yeniden Evlenme Durumlarına İlişkin Dağılım.....	149
Çizelge 74. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Üvey Kardeşe Sahip Olmaları Arasındaki İlişkinin Dağılımı.....	149
Çizelge 75. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Kiminle Yaşadığına İlişkin Dağılım.....	150

Çizelge 76. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki	151
Çizelge 77. Evli Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	153
Çizelge 78. Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki	155

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Dörtlü Bağlanma Modeli.	42
Şekil 2. Cinsiyete Göre Bağlanma Biçimi	94
Şekil 3. Okul Başarısını Değerlendirmeye Göre Bağlanma Biçimi	95
Şekil 4. Annenin Yaşama Durumuna Göre Bağlanma Biçimi	96
Şekil 5. Babanın Yaşama Durumuna Göre Bağlanma Biçimi	97
Şekil 6. Annenin Eğitim Durumuna Göre Bağlanma Biçimi	98
Şekil 7. Babanın Eğitim Durumuna Göre Bağlanma Biçimi	99
Şekil 8. Boşanma Durumuna Göre Bağlanma Biçimi	100
Şekil 9. Boşanma Sonrası Kim ile Yaşadığına Göre Bağlanma Biçimi	101
Şekil 10. Annenin Yeniden Evlenme Durumuna Göre Bağlanma Biçimi	102
Şekil 11. Babanın Yeniden Evlenme Durumuna Göre Bağlanma Biçimi	103

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

%	: Yüzde
APA	: American Psychological Association
ÇESFÖ	: Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği
ÇKB	: Çekingen Kişilik Bozukluğu
DSM	: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
İÖA	: İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen
p	: Anlamlılık düzeyi
S	: Standart sapma
SPSS	: Statistical Package for The Social Science
t	: t değeri (t testi için)
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSSB	: Travma Sonrası Stres Bozukluğu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YAB	: Yaygın Anksiyete Bozukluğunu

GİRİŞ

Aile; içerisinde üreme gerçekleştirilen anne, baba ve çocukların oluşturduğu toplumun en küçük ögesidir. Çocuklar bedensel, mental, psiko sosyal bakımdan ilk gelişimlerini aile içerisinde devam ettirirler ve ailenin verdiği eğitimle birlikte ortama adapte olabilmek sürecine başlarlar. Çocuğun topluma ve yaşama erişebilmesinde önemli bir rol üstlenen aile, çocukların kendilerini model alarak faydalı sosyal davranış ve değerler kazanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Çocukların gelecekte sağlıklı kişiler olabilmeleri amacıyla yaşadıkları ailelerin amaçlarını ve fonksiyonlarını yararlı olarak hayata geçirmeleri gerekmektedir, ailelerinden rol model aldıkları kişilerin davranışlarını taklit ederek sosyal bir birey olma yolunda gelişmektedirler (Yavuzer, 2006, s. 36; Ünlü, 2015, s. 2). Aile bireyin toplumsal bağının kurulması aşamasında yaşamın dayanağını meydana getiren sosyal bir kurum olduğu halde, ailenin yapısı sosyal ve ekonomik şartlara göre farklılık gösterebilmektedir. Bununla birlikte çeşitli aile modelleri meydana gelmektedir. Örneğin toplumsal yapının en küçük ögesini inşa eden çekirdek aile, kimi zaman anne baba ve çocuklardan meydana gelen bir yapı olmayabilir (Şentürk, 2006, s. 109; Kayadibi, 2015, s. 2). Parçalanmış aile denilen bu kurum, farklı sayılan aile tiplerinden biridir. Parçalanmış ailede çocuklar anne, baba veya akrabalar ile yaşamak durumunda kalmaktadırlar. Ailenin parçalanma biçimlerinden biri olan boşanma, yasalar bünyesinde hayata geçirilen evliliğin hâkim kararı ile sonlandırılmasıdır. Şahısların ortak çocuklarının boşanma sonrası yaşayacağı taraf ve hakları hukukî ve bireysel kararlara göre belirlenmektedir. Boşanma ile birlikte kişilerin karı - kocalık vazifeleri sona ermekle beraber anne babalık vazifeleri sürmektedir. Boşanma, kararı veren anne babaların yanı sıra çocuklar açısından da oldukça fazla olumsuz sonucu beraberinde getirmektedir. Ebeveynlerin yeni hayata alışma evresinde çocuklarını ihmal edebilme, etrafın parçalanmış aile bireylerine getirdikleri olumsuz eleştiriler, çocukların anne, baba arasındaki çatışmaya boşanma öncesi ve sonrasında şahit olmaları hatta bazı durumlarda aracı olmaları, çocukların her durumda anne ya da babanın birinden ayrı kalmaya mecbur kalmaları, ekonomik şartlardaki değişimler, okul ve ev değişikliği karşılaşılabilecek problemlerin bazıları olarak ifade edilebilir. Çocuklar yeni hayatlarına adapte olma aşamasında, geleceğe karşı güvensizlik duymakta, ebeveynlerden herhangi birisinin var olmaması nedeniyle tek başlılık, anne veya babaya öfke duyma, ayrılıktan kendini sorumlu tutma, akademik başarıda azalma,

üzüntü, terk edildiklerine ve önceki kadar sevilmediklerine dair olumsuz duygu durumları yaşayabilmektedirler (Kayadibi, 2015, s. 2; Ünlü, 2015, s. 2).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun İstatistikleri 2 Mart 2018 tarihinde yayınlanan Evlenme ve Boşanma İstatistikleri'nde evlenmenin 2017 yılında 2016 yılına kıyasla yüzde 4,2 düşerek, 569 bin 459 olduğu belirtilmiştir. 2017 yılı içinde, boşanma sayısının bir önceki yıla göre yüzde 1,8 yükselerek 128 bin 411'e eriştiği ve boşanma hızının binde 1,6 olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu'nun belirttiğine göre, 2017 yılında boşanmaların yaklaşık %39'u evliliğin ilk 5 yılı, yaklaşık %21'si ise evliliğin 6-10 yılı içerisinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2018).

Freud ve Erikson ebeveynlerin boşanmasının çocuğun yaşına ilişkin gelişim özellikleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ve küçük yaş kriterinin ise bu etkiyi artırdığını vurgulamaktadır. (Aydın, et al., 2010, s. 29-55). Çocuğun cinsiyeti, yaşı, kişilik özellikleri ve aile yapısı gibi değişkenler çocuğun boşanmaya gösterdiği tepkiyi farklılaştırmaktadır (akt. Aydın, 2010, s.47-48). Bu bilgiler çerçevesinde bebeklik döneminden itibaren bireyin kişiliğini şekillendiren bağlanma stilleri ve sosyal anksiyete kavramları arasındaki ilişkiyi incelemekte fayda vardır. Bowlby'e göre bağlanma, bireyin yaşam zorluklarıyla baş edebilmek için ona uygun olan diğerine yaklaşması ve bu yakınlaşmanın devam etmesi amacıyla hayata geçirdiği davranışlar olarak açıklanmaktadır (Bowlby J., 1982; Uytun, Öztop, & Eşel, 2013, s. 177). Ergenlik döneminde bağlanma stilleri, ergenin bağlanma davranışını ve ilgisini ebeveyninden çok akranlarına yöneltmesi sebebiyle değişiklik göstermektedir. Ergenin çocukken bakım verenine karşı geliştirdiği bağlanma ilişkisi bu değişiklikler üzerinde etkilidir. Ergenlik döneminde ergenin yönelimi ebeveyninden akrana kaymış olmasına rağmen erken dönemdeki bağlanma ilişkisi güçlü ve kalıcı etkisini korumaktadır (Hamarta, 2004, s. 26). Ergenlerin ebeveynleri ile bağlanma ilişkisini inceleyen çalışmalar, güvenli bağlanma ilişkisi geliştiren ergenlerin bu dönemde arkadaşlık ilişkilerinde daha başarılı olduklarını, özsaygılarının daha yüksek, sosyal ilişkilerde ise daha yeterli ve bedensel anlamda daha sıhhatli olduklarını göstermektedir. Çocuklarının erken dönemlerinde yakınlık ve sevgi başta olmak üzere temel ihtiyaçlarını koşulsuz ve tutarlı biçimde yanıtlayan destekleyici ebeveynlerin çocukları güvenli bağlanma ilişkileri kurmaktadır (Sümer & Güngör, 1999a, s. 76). Ancak erken dönemde davranışsal engellenmeye maruz kalan çocuğun sonraki yıllarda güvensiz bağlanacağı ve olumsuz

değerlendirilme kaygısı taşıyacağı düşünülmektedir (Brumariu & Kerns, 2008, s. 398). Davranışsal inhibisyon (engellenme), sosyal geri çekilme ve sosyal fobi ile yakından ilişkilidir. Davranışsal engellenme, normal durumlarda ve alışılmadık durumlarda korkulu ve çekingen olma durumu iken, sosyal geri çekilme tandık, aşına durumlar için bu davranışı açıklamaktadır (Burgess, Rubin, Cheah, & Nelson, 2001, s. 39). Çocuklarda davranışsal engellenmeyi araştıran çalışmalar, anksiyete ve depresif bozuklukların risk faktörü olduğunu belirtirken, özellikle bazı çalışmalar davranışsal engellenmenin sosyal fobi için risk faktörü olduğunu kanıtlamışlardır (Chronis-Tuscano, 2009, s. 933). Biederman ve arkadaşlarının (2001) 126 çocuk ile yaptıkları çalışmada, davranışsal inhibisyon gösteren ergenlerin sosyal fobi sıklılığı %17 iken, bu sıklık diğerlerinde %5 olarak tespit edilmiştir (Biederman J1, et al., 2001). Davranışsal engellenmeye maruz kalan çocuğun daha sonraki dönemlerde anksiyete bozukluğu gelişimine yatkınlık oluşturup, bunların erken görünümü olduğu iddia edilmektedir. Araştırmalar çocuklukta davranışsal engellenme ile karşılaşılın bireylerin, yetişkinlikte sosyal anksiyete bozukluğu, panik bozukluk, aşırı korku ve kaçınma davranışı gibi anksiyete bozukluklarına yatkın olduklarını göstermektedir. Davranışsal engellenmenin sosyal fobiye evrilmesi için ebeveyn-çocuk iletişinden bazı yaşam olaylarının meydana gelmesi gereklidir (Sayın, 2007, s. 3).

Anne babanın çocuklarına yönelik davranışları ve karşılıklı etkilenme biçimi ileriki senelerde çocukların yakın ilişkilerindeki beklenti, inanç ve tutumlarını yönlendiren içsel çalışma modellerini meydana getirmektedir. Bireyin oluşturduğu bu modellerin olumsuz yönde olması, diğer insanlara yönelik güvenin oluşmasını engellemekte, kendi davranışlarının da başarıya ulaşacağına güven duymaması sebebiyle yoğun kaygı duygularını ortaya çıkarmaktadır. Bağlanma yaşantılarının bireyin sonraki dönemlerinde oluşan kişilerarası ilişkileri üzerinde önemli bir rolü olduğu bilinmesine karşın sosyal anksiyetenin gelişimine katkısı yeterince bilinmemektedir. Bu alanda gerçekleştirilmiş çalışma sayısının azlığı literatürde göze çarpmaktadır (Özdikmenli Demir, 2009, s. 57; Türe, 2013, s. 311).

Sosyal fobi, ergenin sosyal etkileşimini etkileyen önemli değişkenler arasında yer almaktadır. Çocuğun emosyonel gelişimi üzerinde sosyal ilişkiler birincil öneme sahip olup, tatmin edici toplumsal ilişkiler geliştirmesi de sonraki yıllarında akademik başarı ve

kişilerarası uyumu açısından belirleyici olmaktadır. Kişinin dikkati korktuğu durumlarda kendisine yönelmekte ve bu durum genellikle yüz kızarması, terleme ve kalp atışında hızlanma belirtileri ile kendini göstermektedir. Kendisine yönelik eleştirilere karşı aşırı duyarlılık, düşük benlik saygısı ve toplumsal ilişki becerilerinde zayıflık sıklıkla tablonun bir diğer göstergesidir (Demir, Eralp-Demir, Türksoy, Özmeni, & Uysal, 2000, s. 42-43). Sosyal fobinin bireysel ve toplumsal düzeydeki önemli işlev kayıpları kaynağını anksiyete belirtilerinden ve bozukluğun kronik doğasından almaktadır (Türe, 2013, s. 311-312). Kaygının meydana getirdiği ani fiziksel belirtilerden kurtulmada kaçınma davranışı etkili olabilmekte, ancak bu durum sosyal fobili bireyin hem sosyal gelişimini hem de eğitim yaşamındaki gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Sosyal fobiye gençlerde başta anksiyete bozuklukları ve depresyon olmak üzere önemli sayıda zihinsel sorunlar ve ileri ergenlikte madde kullanım bozuklukları eşlik edebilir (Spence & Rapee, 2016, s. 50).

Çeşitli araştırmalarda güvensiz bağlanma biçimleri ile sosyal fobi, panik bozukluk, obsesif kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu ve kronik ağrı bozukluğunun ilişkili olduğu ortaya konmaktadır (Kesebir, Kavzoğlu, & Üstündağ, 2011, s. 335). Bu bilgiden hareketle bağlanma stilleri ile sosyal fobi arasındaki ilişki irdelenecektir. Sosyal fobi, bireyin toplumsal ve/veya fiilen karşılaştığı durumlarda küçük düşeceği ve olumsuz değerlendirileceği korkusudur. Demir ve arkadaşları (2000) tarafından sosyal anksiyete sosyal fobinin, "performans anksiyetesi"nin ve kaçınan kişilik bozukluğunun temel ögesi olarak tanımlanmıştır (Demir, Eralp-Demir, Türksoy, Özmeni, & Uysal, 2000, s. 42). Sosyal fobi etiyolojisi incelendiğinde; DSM-IV'te kaçınma bozukluğu sosyal fobi başlığı altında ele alınmaya başlanmış, "aşırı anksiyete bozukluğu" da "yaygın anksiyete bozukluğu" başlığı altına alınmıştır. Sosyal fobi, sosyal ortamlarda çocuğun aşırı bir kaygı ve sıkıntı duyması durumudur. Özellikle yaşlılarıyla ve arkadaş gruplarıyla olan ilişkilerde gruba girememe, arkadaşlığı başlatamama, sürdürmemeye veya o grupta rahat hareket edememe durumu mevcuttur. Bunun da temel nedeni yanlış, hatalı davranıp, küçük düşme ve alay edilme korkusu olarak ifade edilmektedir (Aybay, 2009, s. 24).

Bu araştırmada bağlanma stilleri ile yakından ilişkili olması nedeniyle sosyal anksiyetenin alt başlığında yer alan, sosyal fobi ele alınmaktadır. Bağlanma stillerinin sosyal fobi ile ilişkisi yukarıda belirtilen yönleriyle, özellikle farklı aile tiplerine sahip 11-14 yaş arası ergenler üzerinde günümüze kadar yapılan araştırmaların azlığı ve sınırlılığı bu araştırmayı

önemli kılmaktadır. Piaget’e göre okul dönemi çocuğunun zihinsel gelişimi 11-12 yaş ve üzerinde formal operasyon (soyut işlem) dönem olarak adlandırılmıştır (Özcan & Oluk, 2007, s. 62). Bu sebeple araştırmada 11-14 yaş (ön/erken ve orta ergenlik) arasındaki, somut dönemden soyut döneme geçen çocuklar ile çalışılmıştır.

Bu araştırmada Türkiye’de aile yapısının, bağlanma stilleri temel alınarak, sosyal fobiye etkisinin araştırılması hedeflenmiştir. Türkiye’de parçalanmış aileye sahip olan ve olmayan çocuklarda ebeveyne bağlanma ve sosyal fobi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmanın olmaması, dünyada da az sayıda olması ve konunun taşıdığı önem araştırmanın planlanmasında etkili olmuştur.

BÖLÜM I

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. AİLE

1.1.1. Bir Kurum Olarak Aile

İnsanın toplumla ilişkileri yaşam gayretiyle başlamaktadır. İnsan öncelikle yaşamayı sürdürmek için elzem imkânları (yiyecek, giyecek ve barınak gibi) oluşturmak adına çalışır ve çevresindekileri de hedeflerini hayata geçirmek üzere çalıştırır. İnsanların gösterdiği bu gayret hayvanların geçim gayretinden farklılaşmaktadır. İnsan; hayatını muhafaza etmek için uğraşırken bu uğraşını, geleneksel, ahlakî, dini ve estetik belirli öğeler tertibinde ortaya koyar. Bu; sadece insanlara mahsus bir durumdur, insan bu nedenle varlığını koruma gayretine, etrafındaki toplumsal öğelerin tesirini de eklemek durumundadır (Gökçe, 1991, s. 210).

Bir toplumun temelini inşa eden, ilişkilerini tayin eden birtakım toplumsal kurumlar mevcuttur. Toplumsal kurumlar; toplumdan topluma farklılaşmakta ve hatta aynı toplum içerisinde her birinin ayrı işlevi ve ayrı rolleri bulunmaktadır. Ekonomi kurumu, mal ve hizmetlerin üretimi, tüketimi ve dağıtım işlevlerini yerine getirirken; din kurumu, bireylerin dünya ve ahiret işlerini düzenleyen ve onlara inanç temelli bir hayat sunan kurallar bütünüdür. Eğitim kurumu ise bilginin ve kültürel değerlerin nesiller arasında aktarılmasını sağlar. Bir toplumda yaşayan fertlerin hak, görev, sorumluluk ve toplumsal davranışlarını düzenleyen siyasal kurumdur. Aile ise üremenin sağlandığı, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, toplumla etkileşimin başladığı ve kültürel mirasın nesiller arası aktarıldığı; biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal işlevleri olan sosyal bir kurum olarak tanımlanmıştır (Merter, 1990, s. 1-3).

Tiryaki ve Baran'a göre aile kurumu, evlilik akdiyle başlayan, kan bağı ya da evlat edinmeyle devam eden, hem bireyi hem de toplumu etkileyen ve çeşitli sosyal kurumların etkisi altında olan, toplumun temel yapısını oluşturan bir kurumdur (Baran & Tiryaki, 2016; Yıldız, 2017, s.41).

Bireyin ilk toplumsal teması doğumla katıldığı aile grubu içerisinde başlar. Sosyolojik alanyazında çocuk ve aile bireyleri arasında baş gösteren bu etkileşim sürecine sosyalleşme (toplumsallaştırma) adı verilir. Sosyalleşme süreciyle birey; toplumun değer yargıları ve davranış kalıplarını öğrenerek şekillenir. Böylece insan, yaşamını hayvandan farklı kılabacak bir düzeye erişmiş olur. Öte yandan çocuk, birtakım yetenek, alışkanlık ve tepki geliştirip tutum oluşturarak aile içi ve dışındaki rollerine hazırlanır. Ailenin, kişinin sosyalleşmesi üzerindeki önemli ölçüdeki etkisi göz önüne alınarak farklı fikirler öne sürülmüştür. Bu çeşitlilik aile kurumunun işlevi, yapısı ve varlığının gerekliliği gibi konuları içermektedir (Gökçe, 1991, s. 210). Kısacası topluma birey kazandıran bir kurum gözü ile aileye baktığımızda; çocukların yaşam yolculuklarında ilk tecrübelerini edindikleri, özgüvenlerini geliştirdikleri, sosyalleşmeyi ve toplumsal hayata uyumu öğrendikleri ortamdır. Çocuklar bu ortamda kendilerini okul hayatına hazırlayacak beceri ve yeteneklerini geliştirme fırsatı da bulmaktadırlar (Kara G. E., 2017, s. 1).

1.1.2. Aile Tipleri

Aile kavramı sınıflandırılması birden fazla değişkene göre gerçekleştirilmektedir. Toplumsal sınıf, din ve inanış, yaş, yaşanılan yer, çocuk sayısı, kalıcı yer değiştirme gibi faktörler aile türlerini belirlemektedir. Ailenin bu şekilde farklı türlerinin olması, tanımlanması ve işlevleri konusunda farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kara G. E., 2017, s. 1).

Aile sınıflandırmasına dair olan fikir ayrılıklarında, farklı sosyal bilim dallarının aileye bakışındaki çeşitliliğin etkili olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, halkın aileyi algılayışı ve bilimin aileyi ele alışı arasındaki fark konunun karmaşıklığını desteklemektedir (Erdentuğ, 1985, s. 165).

Toplumu oluşturan değişkenler aile kavramının sınırlarının netleştirilmesini güçleştirmekte ve evrensel bir tanım oluşturulmasını engellemektedir. İlk olarak bu tanımlardan ve yaklaşımlardan elenenlere bakacak olursak; evrimci sosyolojik yaklaşım, ailelerin evrim geçirerek günümüze geldiğini savunan, günümüzde geçerliliğini kaybetmiştir. Bir başka örnek, modern öncesi dönemde geleneksel aile biçimini, kadının evde çalıştığı ve eve hapsedildiği dönem olarak betimlemenin hatalı bir yaklaşım olduğu yönündedir. Bu

düşünceyle aile tiplerinin tarihin akışında her toplumda çeşitli şekillerde oldukları ifade edilebilir. Günümüzde tarihsel değişim ile birlikte aile türleri çeşitlenmekte ve aile farklı etkilere maruz bırakılmaktadır. Söz konusu etkiler modernleşme öncesinde var olan aile biçimlerinin tamamen silindiği sonucuna gelmemektedir. Öbür yandan günümüz koşullarında modernleşmeyle meydana geldiği düşünülen, bir bütün şeklinde düşünülen çekirdek ailenin, modernleşmeden önce var olmadığı anlamına da gelmemektedir. Aile türlerinin geleneksel ve modern biçiminde ayrılması farklı toplum yapılarını ve ailenin üye yoğunluğunu içermektedir (Yıldırım, 2011, s. 71).

Farklı ölçekler aracılığı ile sınıflandırılan ve çok kullanılan diğer aile tipleri sınıflandırmalarına örnekler verecek olursak:

Aile içinde *yetki* 'nin kime ait olduğuna bakılarak aile türleri ikiye ayrılmaktadır:

- a. Ana ailesi ve
- b. Baba ailesi.

Mirasın geçişine göre aile türleri üçe ayrılmaktadır:

- a. Babaerkil aile,
- b. Kök aile,
- c. Kararsız aile.

Yerleşim yeri esas alındığında ise aile beş sınıfa ayrılmaktadır:

- a. Büyük kent ailesi,
- b. Kasaba ailesi,
- c. Gecekondu ailesi,
- d. Köy ailesi,
- e. Göçebe ailesi.

Sosyo/ekonomik aşamalara göre ise aile,

a. Sanayi öncesi aile (mesela geleneksel geniş aile),

b. Sanayi ailesi (çekirdek aile) ve

b.1. Çözülen,

b.2. Parçalanmış ve

b.3. Tamamlanmamış aile

c. Sanayi ötesi toplum ailesi olarak ayrılmaktadır (Aydın, 2000, s. 45; Çağan, 2011, s. 89).

Aile sınıflandırması yaparken, hanenin ‘*üye yoğunluğu*’ en çok tercih edilen değişken olmaktadır. Hanede yaşayan nüfus dikkate alındığında, geniş aile, çekirdek aile, geçiş ailesi ve parçalanmış aile olmak üzere dört aile tipi sayılabilir.

1.1.2.1. Geleneksel Geniş Aile

Geleneksel geniş aile, geleneksel toplum dönemine özgü bir aile tipidir. Bu toplumsal dönemin kendine özgü tarımsal üretimi, inanışları, tarihsel koşulları vs. ailenin yapısında şekillendirici etki oluşturmaktadır. Geleneksel aile kavramı, genellikle geniş, mahrem, işlevi çok, dayanışmacı aile ilişkilerinin olduğu güçlü bağları içeren bir toplumsal yapıyı ifade etmektedir (Yıldırım, 2011, s. 70). Geniş aile: daha çok endüstrileşme öncesi toplumlarda ve kırsal kesimde görülmektedir. Yatay ve dikey olan nesiller; ebeveynlerin soy aktarımı boyunca dağılım göstermektedir. Çocukların evlendikten sonra dahi mekansal yakınlığı koruması birden çok ailenin birarada konuşlanması anlamına gelmektedir (Sezal, 2003, s. 138).

Geleneksel geniş aile çok eşli (poligamik) evliliklerin de sıklıkla rastlandığı, eş seçiminde hem grup dışı (egzogamik) hem de grup içi (endogamik) tercihlerin ön plana çıktığı, içe dönük, biz duygusunun gelişmiş olduğu dayanışmacı bir aile modelini temsil eder. Geniş aile grubu, yakın akrabaları da kapsamaktadır ve işlevleri çok çeşitlidir (Çağan, 2011, s. 80). Fonksiyonel açıdan geleneksel geniş aile, yükümlülüğü en fazla olan aile tipidir.

Evrensel anlamda ailenin taşıdığı ya da taşıyabileceği sorumlulukların hepsini, bu aile tipi taşımış ve uygulamıştır. Geleneksel geniş aile modellerinin bazılarında aile nüfusu birkaç yüz kişiye kadar varabilmektedir

Geleneksel geniş ailede akrabalık ilişkileri baba soyuna uzanmakta, iki veya daha çok çekirdek aile birimi aynı konut içinde barınmakta ve bunların hepsi baba evinde yerleşmektedir. Geniş aile, ekonomik bir birim veya müşterek bir kurum olma özelliğindedir. Geniş ailede ortak mal varlığı söz konusudur ve mülke birey değil hane içindeki akrabalar ortaklaşa sahiptir.

Baba soyuna dayanan geleneksel geniş ailede bireylerin görevleri bellidir ve erkekler tarlada çalışmakta; kadınlar çocuklara bakıp yemek pişirmekte ve evi çevirmekte, bulaşıkları yıkamaya katkıda bulunmakta, evin temizlik ve bunlara benzer diğer işlerini yapmaktadırlar.

Gençlerin hayatlarını kimlerle birleştirebileceği üzerine belirli kısıtlamalar olmasa da evlilik tercihi dar bir sınır söz konusudur.

Geniş ailenin mühim işlevleri arasında yardımlaşma ve toplumsal güvenlik kurumu olma özelliği yer almaktadır. Geniş aile; endüstrileşmiş şehirlerde devletin kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen birçok görevi üstlenmiştir. Geniş ailenin kendi bünyesinde sürdürdüğü birincil ilişkiler büyük toplumun sosyoekonomik örgütüne sirayet eder. Bu tarz ilişkiler bazen uzak aile yakınlarına değin yansıyabilmektedir. Kısacası akrabalık ilişkileri sosyal desteği kendi içinde sağlamaktadır.

Geniş aileye özgü akrabalık ilişkilerine kendi geleneksel yaptırımları hakimdir. Devletin müdahil olmakta güçlük çektiği bazı aşiretlerarası çatışmalar yasal karşılığı olmayan bu geleneksel yaptırımlarla çözüme kavuşturulmaktadır (Yasa, 1991, s. 203).

1.1.2.2. Modern Çekirdek Aile

Çekirdek aile, kadın ve erkeğin birlikteliğinden ve henüz aile birliği kurmamış çocuklardan oluşan aile türünü temsil etmektedir. Çekirdek aile modeli özellikle sanayi devriminden

sonra şehir toplumlarının en yaygın aile yapısı olarak görülmektedir. Fonksiyonlarına bakıldığında çekirdek aile geniş aileye göre daha dar bir yapıyı ifade etmektedir. Çekirdek ailenin bu sınırlandırılmış işlevleri ise psikolojik ve biyolojik işlevlerdir. Geniş aile ile karşılaştırıldığında koruyuculuk ve toplumsallaştırma işlevlerinde bir daralmadan bahsedilebilir. Ancak bu işlevlerini bütünüyle yitirdiğinden de bahsedilemez (Çağan, 2011, s. 91). Genel özellikleri itibariyle çekirdek aile, kentsel alanda yaşamakta olan, hane halkı sayısı geniş aileye göre sınırlı, çoğunlukla sanayi, ticaret veya hizmetler sektöründe çalışanların oluşturduğu, akrabalık bağlarının geniş aile tipine göre zayıf kaldığı, karar alma mekanizmasının aile üyeleri arasında eşit dağıldığı, gelenek, görenek ve adetlerinin önemini yitirmeye başladığı, toplumsal kontrol mekanizmasının etkilerinin azaldığı bir aile tipidir. Çekirdek aile modernleşme, sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin sonucunda ortaya çıktığı ve yaygınlaştığı için bu süreçlerin yapı özelliklerini göstermektedir (Şentürk, 2006, s. 111).

Çekirdek ailenin sanayi toplumunun ihtiyaçlarına uyum sağladığı görülmektedir ve bu nedenle çekirdek aile ile sanayi toplumu arasında bir uyum olduğu yadsınamaz. Bu uyum iki şekilde kendini göstermektedir. İlki, sanayi toplumlarını belirleyen ekonomik farklılaşmalar geniş aile ile uyumsuz ve bunun yerine çekirdek aile ile uyumlu bir biçimde karşılanır. Aile, geniş aileden farklı olarak, bir üretim yeri olmaktan çıkar ve bu rolünü fabrikaya devreder. Modern çekirdek aile, çalışma sistemi açısından geniş ailenin olası uyumsuzluklarını engeller. İkinci olarak, çekirdek aile ekonomik faaliyetlerde ve sosyal ilişkilerde meydana gelen çatışmaları önler. Örneğin, önceden baskın olan akrabalık ilişkilerini güçlendirmek yerine, adalet ve özgürlük temelli evrensel ilkelerden kaynak alır (Yıldırım, 2011, s. 74). Çekirdek ailenin fonksiyonlarına baktığımızda 3 fonksiyondan bahsedebiliriz; ilki üreme, ikincisi küçük yaştaki çocukların sosyalizasyonu, üçüncüsü ise eşler arasındaki psikolojik dengenin sağlanmasıdır (Sertelin, 2003).

1.1.2.3. Geçiş Ailesi

Genelde yapılan ayrıştırmalar gibi ailenin de yalnızca çekirdek ve geniş gibi adlarla birbirinden farklı olarak ele alınması doğru değildir. Bu aile tipleri bir süreç olarak düşünüldüğünde her biri bir sürecin başı ve sonu gibi düşünülebilmektedir. Aile tiplerinde ilkel olan geleneksel geniş ailedir, ancak toplumsal değişmelerle beraber bu aile tipi

zamanla yalnızlaşmış ve çekirdek tipine dönüşmüştür. Yine de bu dönüşümün birbirinden tamamen farklı iki aile tipini ortaya çıkardığını söyleyemeyiz. Günümüz Türk ailesine baktığımızda tamamen geleneksel geniş aile formundan bir kopuş söz konusu olmadığı gibi, tamamen bir çekirdek aileden de söz edilememekte. Bu sebeple bu iki türün arasında bir geçiş ailesinden söz edilmektedir (Kaya, 2015, s.17).

Geçiş ailesi geleneksel geniş aile ile çekirdek aile arasında bir aile tipi olmaktan daha fazlasını ifade eder. Bu bağlamda geçiş ailesi bu iki aile tipine de benzemesine rağmen yeniden ürettiği ve sürdürdüğü toplumsal ilişkileri ile işlevlerinde değişikliğe sebep olmaktadır (Bilgin, 1991; Kaya, 2015, s.17).

1.1.2.4. Parçalanmış Aile

Parçalanmış aile; eşlerden birinin ya da her ikisinin boşanma, ayrı yaşama ya da ölüm gibi sebeplerle bir arada bulunmadığı aile tipidir. Parçalanmış/ tamamlanmamış aile biçimleri arasında boşanmış çiftlerden biri ve çocuklarının oluşturduğu ya da evlilik bağı olmayan çiftlerin ve çocuklarının oluşturduğu türler yer almaktadır (Şahin, 2013; Dikeçligil, 1995).

Ailelerin parçalanma biçimlerini üçe ayırabiliriz; eşlerden bir veya ikisinin ölümü (ölüm), eşlerin boşanması (boşanma) ve eşlerin bir nedenle birbirinden uzak kalması (ayrılık).

1.1.2.4.1. Ölüm

Anne ya da baba kaybı sonucu aileleri parçalanan çocuklar birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadırlar. Çocuklar için anlaşılması güç bir kavram olan ölüm karşısında çocuk, hem bu kavramı anlamlandırmaya çalışmakta hem de anne ya da baba kaybını kabul edip yaşamaya çalışmaktadır. Anne ya da baba kaybıyla beraber değişen yaşam koşullarına sosyal çevrede bulunan kişilerin tepkileri çocuğun yeni yaşam şartlarına uyum sağlaması açısından oldukça önemlidir (Attepe, 2010, s. 23). Ailede parçalanma nedenlerinden biri olan ölümün ortaya çıkması ailede büyük bir sarsıntıya yol açmaktadır. Özellikle çocuklar bu durumdan daha çok etkilenirler. Bu bakımdan çocuklar için yaşamlarının ilk yıllarında bakım veren olma ve biyolojik açıdan değerlendirildiğinde, anne kaybı baba kaybindan daha önemlidir. Bunun nedeni çocuğa bakan özanne dışındaki kişilerin, anneden farklı bir

yaklaşımına çocuğa bakmalarıdır. Ancak çocuklar büyüdükçe, özellikle erkek çocuklar için babanın kaybı onları daha çok etkilemektedir. Bunun nedeni ise büyük erkek çocuk için benzetmek istediği rol modelin yok olmasıdır. Çocuk açısından en büyük yıkım ise, çocuğun kendini yalnız hissettiği ve topluluktan kaçınma davranışı gösterdiği, hem anneyi hem de babayı kaybetme durumunda meydana gelmektedir. Kaçınma davranışının yanısıra genellikle uyku, yeme ve konsantrasyon bozuklukları da eklenebilmektedir. Çocuklar konsantrasyon bozukluğu yaşadıklarında, ders çalışırken zihinlerinde kaybettikleri ebeveyn ile ilgili düşüncelere dalabilmekte, bu durum da akademik başarıda düşüşü beraberinde getirmektedir(Şahin, 2013, s. 27; Alkan, 2014).

1.1.2.4.2. Boşanma

Boşanma ailenin bütün halinin bozulup farklı parçalara bölünüp dağılmasına yol açan, aile içindeki bütün fertleri etkileyen bir eylemdir. Boşanma evlilik bağının sonlanması, evliliğin geçersiz sayılması ve eşlerin fiziksel ve hukuki olarak evlilikle ilgili yükümlülüklerinin sonlanması anlamlarını taşımaktadır (Özsoy, 2014, s. 7). Boşanma gibi sarsıcı bir olayla karşılaşan çocukların ve ergenlerin gelişimleri yavaşlayıp durabilmektedir. Çocuk, eylemin gerçekleştiği sırada içinde bulunduğu aşamada takılabilmekte ya da daha önce tamamladığı başka bir aşamaya tekrar dönüş yaşayabilmektedir. Çocukların güçleri sınırlıdır ve çocuklar ihtiyaçlarının ihmal edilmesine hoşgörü gösterememekte, tepki göstermektedirler. Boşanma gibi stres yaratan olaylar devam ettiğinde ise toleransı yüksek çocuklar bile gelişimsel sorunlar yaşayabilmektedirler (Dönmezer, 1999; Özsoy, 2014, s. 8).

1.1.2.4.3. Ayrılık

Aile fertlerinden birinin yaşadığı geçici veya kalıcı hastalık ve sakatlık; deprem, sel, yangın gibi doğal afetler; yoksulluk, işsizlik, terör, kan davası gibi toplumsal afetler sonucunda yapılan zorunlu yer değiştirmeler, anne babadan birinin çalışma veya başka nedenlerle evden fazla süre ayrılması ile eşlerin geçimsizlik olması sebebiyle boşanma yaşanmaksızın evi terk etmesi ayrılık şeklinde ortaya çıkan aile parçalanmasına neden olmaktadır (Şentürk, 2012, s. 90).

1.1.3. Ailenin İşlevi

Kurum olarak aile toplumun doğayla dengesini kurmada önemli işlevlere sahiptir. Ailenin işlevini incelerken ailenin karakteristik özelliklerine değinilmesi, ailenin işlevlerini açıklamakta yardımcı olacaktır. MacIver ve Pagey' in 8 ana gruba ayırdığı ailenin ayırt edici özellikleri;

- 1- Aile kavramı evrenseldir.
- 2- Aile duygusal bir esasa dayanır.
- 3- Aile şekillendiricidir.
- 4- Ailenin alabilirliği sınırlıdır.
- 5- Aile çevresi içinde en küçük yapıdadır.
- 6- Aile içindeki üyelerin sorumlulukları vardır.
- 7- Ailenin sosyal kurallarla düzeni vardır.
- 8- Aile hem devamlılık hem de geçicilik özelliği gösterir (Malcver & Pagey, 1961).

Ailenin eğitim sürecinin aile üyelerine, bilhassa çocuklara içinde yaşadıkları toplumun kültürünü iletmek, öğretmek gibi büyük değer taşıyan bir işlevi vardır. Modernliğe ulaşmadan önceki toplumlarda ailenin eğitim fonksiyonunu çocuklara zanaatler edindirmek, çocuklara belli bir hayat tarzını öğretmek tanımlarken modern toplumlarda çocukların meslek edinmeleri devlete bırakılmıştır. Buna rağmen modern toplumlarda, modern öncesi toplumlara benzer şekilde çocukların eğitiminde en önemli kurumlarından biri aile olmayı sürdürmektedir. Bu benzerliğin yanında, aile modern toplumlarda, eğitimin yürütüldüğü tek kurum olma özelliğini geride bırakmıştır. Günümüz koşullarında yaygın eğitim kurumları çocukların eğitilmesinde önemli işlevler üstlenmektedir (Çağan, 2011, s:83). Ailenin geçmişten günümüze değişen yapısıyla birlikte işlevlerinde de değişimler olmuştur. Kongar (1972) aileler için yapılan en geniş sınıflandırmanın 'üye yoğunluğu' olduğu kabul edilirse; Geleneksel Geniş Aile ve Modern Çekirdek Aile işlevlerinin ayrımlarını sıralamıştır (Kongar, 1972, s. 62).

Emre Kongar geleneksel geniş ailenin işlevlerini belirlerken aşağıdaki maddeleri sıralamıştır:

Modern Çekirdek Ailenin İşlevleri

1. *İktisadi fonksiyon*: Finansal olarak bütünü temsil eden iktisadi ailede gelir bir kesede toplanıp, giderler bir keseden yapılmaktadır.
2. *Prestij fonksiyonu*: Ailenin üyeleri toplumdaki yerlerini ailelerinden miras almaktadır.
3. *Eğitim fonksiyonu*: Aile, fertlerinin her türlü eğitiminden sorumlu olmaktadır.
4. *Koruyucu fonksiyonu*: Aile, fertlerini maddi ve manevi yönden korumaktadır.
5. *Dini fonksiyonu*: Aile, fertlerine, tinsel eğitim vermenin yanında onların ibadetlerinin denetiminde de rol oynamaktadır.
6. *Eğlenme ve dinlenme fonksiyonu*: Aile, fertlerinin dinlenme ve eğlenmelerinin kaynağının alındığı kurumdur.
7. *Eşler arasında sevgiyi temin etme ve çocuk dünyaya getirme fonksiyonu*: Bu özellik ailenin en eski ve belki de sabit kalmış tek fonksiyonudur (Kongar, 1972, s: 62; Kenan, 2011, s:90).

Geleneksel Geniş Ailenin İşlevleri

Geniş aile, çekirdek ailenin işlevlerine göre daha geniş bir yelpazeye sahiptir. Çekirdek ailenin sınırlandırılmış işlevleri ise psikolojik ve biyolojik işlevlerini içermektedir. Geniş aile ile karşılaştırıldığında koruyuculuk ve toplumsallaştırma işlevlerinde bir sınırlandırma olmakla birlikte bu işlevlerini tümüyle yitirdiğini de göstermez. Ailenin işlev kaybı, özellikle aile üyelerinin konumlarında ve üstlendikleri rollerde görülebilir. Örneğin çekirdek ailede baba ailedeki merkezi, otoriter ve rol model konumunu zamanla kaybetmiştir. Baba, artık evde ve işte eski güçlü konumunda bulunmamak, bununla beraber anne çekirdek ailede geçmişle kıyaslandığında daha üst bir konuma geçmiştir. Anne artık sadece ev işlerini yapan ve çocukların hizmet veren rolünü üstlenen biri olmaktan çıkmış,

ev içinde de ev dışında da görevler alan çok işlevli bir rol üstlenmiştir. Modern çekirdek ailede yetişen çocuklar ise geleneksel geniş aileden farklı olarak tamamen aileye bağımlı olmaktan çıkmışlardır. Üretim sürecindeki katkıları ve anlamları azalmış, eğitim ve benzeri ihtiyaçları için ev dışına yönlendirilmiş, ilgi alanları değişmiştir (Çağan, 2011, s:91). Modern çekirdek aile geniş akrabalık topluluğundan geleneksel geniş aile modeline göre uzak kalmıştır. Bu durum, modern çekirdek ailenin akrabalık bağlarından koptuğunu göstermemektedir (Goody, 2004, s:180). Eş seçiminden, yaşanılacak mekan seçimine dek kadın ve erkek ortak karar vermektedirler. Modern çekirdek ailede evlilikler çoğunlukla kendi grupları dışından eş seçimi ile yapılmaktadır. Geleneksel geniş aileden farklı olarak, modern çekirdek ailede tek eşlilik yaygındır. Çekirdek ailede soy ve otorite dağılımı eşitliğe dayanmakta, cinsiyet ayrımı yapılmamakta, mülkiyet çocukların cinsiyetlerinden bağımsız olarak hepsine paylaştırılmaktadır. Modern çekirdek ailenin temel işlevlerini 4 temel başlık altında toplayacak olursak:

- 1) Kadın ve erkeğin toplumun kendilerine yüklediği rolleri yerine getirebilecekleri en işlevsel ortamı sağlamak;
- 2) Kadın ve erkeğin cinsel ihtiyaç ve birlikteliklerini toplum tarafından tanınan resmi duruma getirmek,
- 3) Bu birliktelikten doğan çocukların temel gereksinimlerinin karşılanması ve yetiştirilmeleri için en elverişli ortamı temin etmek;
- 4) Toplumun kültürel birikimini ve oluşan kültürel kodları nesilden nesile aktarımında işlevsel rol alması (Sezal, 2003, s:140; Çağan, 2011, s:92) olarak sıralanabilir.

1.1.4. Ailenin Çocuğun Gelişimine Olan Etkisi

Çocukların ilk yaşam tecrübelerini kazandıkları, özgüven duygularını geliştirip sosyalleşmeyi ve toplum içinde yaşamaya uygun tutum ve davranışlar ile hareket etme becerisini kazandıkları yer ailedir. Çocuklar bu ortamda kendilerini okul hayatına hazırlayacak beceri ve yeteneklerini geliştirme fırsatı da bulmaktadırlar (Yıldız, 2017, s:1).

Çocuğun gelişimini desteklemede ailenin en faydalı olduğu durumlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Ailenin çocuğa kazandırdığı güven duygusu, çocuğun ortamda sağlıklı birey olmasını destekler.
2. Aile çocuğun sosyal kabul edilebilirlik kazanması için çocuğu hazırlar.
3. Aile çocuğun sosyalleşmeyi kazanabilmesi için uygun davranışları kapsayan modeller oluşturmaya yardımcı olur.
4. Aile çocuğun sosyal kabul davranış biçimlerinin geliştirilmesine kılavuzluk eder.
5. Aile çocuğun yeni yaşam ortamlarına adapte olma sürecinde karşılaştığı problemlerine çözüm üretir.
6. Aile çocuğun uyum için gerekli davranışlar konusunda sözel ve toplumsal kazanımına destek olur.
7. Aile çocuğun okul ve sosyal yaşamında başarılı olabilmesini sağlayacak becerilerini uyarır ve geliştirmesine yardımcı olur.
8. Aile çocuğun kendine özgü ilgi ve yeteneklerinin gelişimine destek olur (Yavuzer, 1999, s:84).

Ailenin çocuğun gelişimine etkisini eğitim sistemi üzerinden açıkladığımızda şu faktörleri ele alabiliriz:

- 1- Biyolojik İşlev:** Aile toplumsal nüfusun kaynağını oluşturma açısından yegane kurumdur. Ailenin bu işlevi bireylerin seksüel gereksinimlerini karşıladığı gibi, nesillerin devamlılığını da sağlamaktadır.
- 2- Ekonomik İşlev:** Bu işlev ailenin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak üretim birimi olmasını açıklamaktadır. Sanayi toplumuna geçişle birlikte aile ekonomik işlevinden zamanla uzaklaşmıştır. Çekirdek ailenin toplumda tüketici birim olduğundan söz edilebilir. Giyecek ve yiyeceklerin aile dışında yapılması örneğinde olduğu gibi, ev

dışındaki kurumlar bu fonksiyonu üzerlerine almaktadırlar. Ekonomik etkinlikler ailenin çevresinden uzaklaşmış, çocuklar babalarının mesleğini, eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi bakımından ne işe yaradığını bilmemektedirler. Oysaki sanayileşmeden önce toplumlarda çocuk babanın mesleğini gözleyerek öğrenebilmekteydi. Benzer şekilde günümüzde kadın evin içindeki üretim faaliyetlerinden uzakta kalarak çalışmaktadır ve aile ekonomisine destek vermektedir. Kadının evin dışında üretime katılması bağımsızlık kazanmasını destekleyici bir unsur olmuştur. Sanayileşmiş toplumlarda, günümüzde daha çok şehirlerde, içinde yaşadığı aileden ayrı yaşayan genç kadınların sayısı artış göstermiştir. Ekonomik işlevle alakalı bir başka özellik de kişinin yaşamını idame ettirmesi için gerekli temel yapabilirlik aktarımını eğitim sisteminin üstlenmesidir. Okuma-yazma, meslek ve teknik üzerine eğitim bu hünelerler arasındadır ve bu hünelerleri okullar üstlenmişlerdir. Benzer şekilde, okullar mesleki yönlendirmelerin birçoğunu üstlenmişlerdir.

- 3- **Sevgi İşlevi:** Sevgi duyma, sevecenlik görme, çocuğun temel ihtiyaçlarındandır. Sevgi ailenin kalıcı bir fonksiyonu olmakla birlikte diğer fonksiyonlara göre çok daha az değişime uğramaktadır. Çocuğun sevgi ihtiyacını karşılanması sağlıklı bir kişilik gelişimini ve güvenli bir birey olmasını sağlamaktadır. Sevgi ihtiyacını karşılayamamış çocuk ise gelecekte sorunlarla karşılaşabilir.
- 4- **Koruyucu İşlev:** Geçmiş dönemde aile sahip olduğu üyelerinin bakımıyla ilgili tüm yükümlülüğü üstlenmişken, bu durum günümüzde önemini kaybetmektedir.
- 5- **Sosyalleştirme İşlevi:** Bu fonksiyon çocuğu doğrudan etkileyen bir süreci anlatmaktadır. Bilhassa kültürün aktarım özelliği üzerinde sosyalleşmenin etkisi büyüktür. Aile çocuğun kişilik gelişiminde ilk rolü oynamaktadır ve toplumsal kuralları burada kazanmaktadır (Çocuğun yaşamının ilk beş yıllık sosyalleşme döneminde aile farkında olarak ya da olmadan çocuğa bir şeyler kazandırır.)

Çocuk, değer yargıları, duyguları ve kişisel durum beklentilerini ailenin fertleriyle olan tecrübeleri- çıkarımları vasıtasıyla kazanır.

Çocuğun ilk mükafatlandırılma ve cezalandırılması, kendine ilişkin ilk anılaşırma ve ilk davranış örnekleri ailede tecrübe edilir ve tüm sayılanlar temel kişiliğin gelişmesine destek olur.

Ailedeki gündelik davranışlar, grup içindeki davranış örneklerini çocuğa göstermek ve duyguları ifade etmek açısından önem taşımaktadır.

6- Eğitim İşlevi: Çocuğun yaşına uygun olarak verilen okul eğitiminin sorumluluğu devlete aittir. Okula başlama yaşı aşağıya çekilmiş, bitirme yaşı ise yukarı çekilmiştir. Bu değişim çocuğun yaşamının büyük bir kısmını okulda geçirmesine neden olmaktadır. Günümüz ailesinin geçmiş ile kıyaslandığında eğitim konusundaki ilgisi ve bilgisi artmıştır. Eğitim verenle kurulan ortaklık ile ebeveynler üzerlerine düşen sorumluluğu gerçekleştirebilirler.

7- Ailenin kaliteli zaman geçirme işlevi: Bireyin zamanını kaliteli olarak geçirme davranışı aile içinde öğrenilir. Fakat aile içinde olan bu öğrenme düzenli ve sistemli değil, rastlantısal ve dağınık olarak gelişir. Boş zaman geçirme faaliyetleri o ailenin ekonomik düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Türkiye’de aile içinde çocuk için uygun olan aktivite seçilirken anne ve babanın karar alma sürecine etkisi baskındır. Bireyin boş zaman eylemlerini daha özgür olarak seçmesi ise kentsel ortamda daha sık görülmektedir.

Aile çocuğun gelişimi için eğitim işlevini de üstlenmektedir. Bu işlev boş zaman eğitimi de içermektedir. Çocuğun eylemlerini geliştirmek üzere kurulan ortam anne babanın da birbirleriyle iletişimi artırarak daha iyi ilişkiler geliştirmesini sağlamaktadır. Çocuğun ilk oyun alanı ailedir. Bu sayede çocuk aile üyeleriyle etkileşimini sürdürür. Boş zaman eğitimi çocuğun karşılaştığı uyaran çeşitliliğinin seçimini de içerir (oyuncak, eylem, araç gibi). Bu şekilde oluşan boş zamanların kaliteli geçirilmesi çocuğun süregelen mutluluğuna destek olmaktadır. Ortak etkinlik aile bağlarını kuvvetlendirmesine rağmen, modern ailede bu durum yönünü aileden diğer kurumlara çevirmiştir. Bunun sonucunda, eğitim odaklı ticari kurum ve kuruluşlar ailenin bu işlevini üstlenmeye başlamıştır. Çocuklar ebeveynleri ile boş vakitlerini daha çok ev dışı sosyal aktiviteleri ile sağlamaktadır. Bu yön değişimi üzerinde apartman tersi konutların çocuğun gelişimi açısından yetersiz ve elverişsiz oluşu

gösterilebilmektedir.. Oyun alanları, çocuk kulüpleri, dans atölyeleri ve sinemalar kent yaşamında bu eksikliği kapatmaktadır.

Tezcan, endüstrileşme ile ailenin daralıp çekirdek aile birimine dönüştüğünü belirtmiştir. Bu daralma bazı işlevlerini başka kurumlara devrettiğini göstermekte olup sevmeye, çocuk dünyaya getirme, çocuk yetiştirip eğitime ve aile varlığını devam ettirme gibi işlevlerin değerini korumakta olduğunu ifade etmiştir (Tezcan, 1991, s. 281).

1.2. BOŞANMA

1.2.1. Boşanmanın Tanımı

Türk Dil Kurumu (TDK) boşanmayı, “*eşlerden birinin boşanma ilamı almasıyla evlilik birliğinin son bulması*”, olarak tanımlamıştır (TDK, 2017). Özgüven tarafından ise boşanma, evlilik birliğinin yasal olarak sonlanması olarak tanımlanmıştır (Özgüven, 2000).

Boşanma sık yaşanan ve oldukça yüksek strese neden olan bir yaşam olayıdır. Amerikan Psikoloji Birliği 2016 yılında yaptıkları araştırmada Amerika Birleşik Devletlerinde ki evliliklerin %40 ile %50 arasında bir oranının var olduğunu ve (American Psychological Association, 2016), yapılan başka bir araştırmada yaklaşık 2.5 milyon yetişkinin, boşanma ile yüzyüze geldiğini göstermektedir (Arias, 2007).

Malgori ve arkadaşları yaptıkları araştırmadan yola çıkarak boşanma sürecinin duygusal zorlukların yanında genellikle sosyal statü, mali, hukuki, lojistik zorluklar gibi sayısız stres yarattığını savunmuşlardır (Malgaroli, Galatzer-Levy, & Bonanno, 2017, s. 844).

Stadelmann ve arkadaşları (2010) ebeveynlerinin boşanmasının çocuğun hayatı boyunca etkisini sürdüren, yaşamındaki en stres verici yaşam olaylarından biri olduğunu söylemektedir (Stadelmann, Perren, Groeben, & Von Klitzing, 2010).

1.2.2. Boşanmanın Ebeveynler Üzerindeki Etkisi

Boşanma bireyleri ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan etkilemektedir. Toplumun boşanma olgularına yaklaşımı baskılayıcı olabilmekte ve kişiler sosyal düzende yer alabilme konusunda zorluk çekmektedir. Bunun aksi ise problemlili evliliklerin noktalanması ile bireylerin ruhsal açıdan daha iyi hissetmesidir (Alkış, 2016) .

Boşanmanın ebeveynler üzerindeki etkilerini Alkış (2016) boşanma öncesi ve sonrası olmak üzere iki bölümde ele almıştır.

Boşanma öncesi aşamalar;

Düş Kırıklığı Aşaması: Eşlerin birbirleri hakkında daha önce fark etmedikleri bazı negatif özelliklere odaklanmasıdır.

Aşınma Aşaması: Eşler arasındaki sevgi temelli paylaşımın azalarak olumsuz algılamının artmasıdır.

Kopukluk Evresi: Eşlerin yetersizlik algısıyla ilişkiden uzaklaşmasıdır.

Boşanma sonrası aşamalar;

Yas Aşaması: Boşanan eş gerçekten uzaklaşıp soyutlanma yaşayabilir ve hissettiği öfkeyle kaybettiklerini tekrar kazanmak için pazarlık yapabilir. Bu pazarlık sonrası depresyon yaşayabilir, ancak bu evrenin sonunda kabullenme ile uyum sağlayabilir.

İkinci Ergenlik Aşaması: Boşanma ile birlikte eşlerde yalnızlık, başarısızlık, gelecek beklentisinde umutsuzluk oluşabilir (Özgüven, 2000, s. 344; Alkış, 2016, s. 14).

1.2.3. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisini Değiştiren Faktörler

Boşanmanın çocuğun üstündeki etkilerini ve bu etkilerin şiddetini çocuğun yaşı, cinsiyeti, kişilik özellikleri, boşanmayı algılama biçimi ve boşanma öncesi-sonrası bulunduğu

ortamın yapısı belirlemektedir (Serin & Öztürk, 2007, s. 118). Boşanmanın yaş grupları temel alınarak çocuklar için etkisi aşağıdaki gibidir:

1.Yaş: Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerinde yaşın çocuğun gelişimini etkilediği görülmüştür. Çocuğun içinde bulunduğu yaşa ait gelişimsel özelliklerin boşanmanın yaşa bağlı etkilerinde belirleyici olduğu düşünülmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar ebeveynlerinin ayrılığını anlamlandırmakta zorlanmakta ve boşanmanın sebebi olarak kendini görebilmektedir. Daha küçük yaştaki çocuklar, boşanma sonucunda baba kaybı yaşayabilmekte ve bu ebeveyninden beklediği ilgi ve sevgiye ulaşamaması sebebi ile temel güven duygusunda, kendine saygıda zedelenme ve terk edilmişlik duygusu geliştirebilmektedir (Tezcan, 1992). Güncel literatürde parçalanmış aile çocuklarının etkilenme düzeyleri üzerinde yaş ve gelişim dönemlerine ilişkin farklı görüşler olduğu görülmektedir. Bazı çalışmalar yaşı büyük olan çocukların yanında olmayan ebeveyniyle daha çok ilişki kurmasının olumsuz etkilenme düzeyini azalttığını ortaya koymaktadır.

2. Cinsiyet: Boşanma sonucundaki etkilenme düzeyi cinsiyet değişkeni üzerinden incelendiğinde kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha dezavantajlı olduğu tespit edilmiştir. Kız çocukların beş-altı yaşlarında babaya olan düşkünlükleri ve babasının boşanma ile evden gitmesi sonucu daha çok sorun yaşadığı görülmektedir (Yılmaz, 2011). Erkek çocukların ise boşanmadan en çok etkilendikleri dönem kendilerini baba ile en çok özdeşleştirdiği ve paylaşımlarının arttığı ergenlik dönemine denk gelmektedir (Öz, 1997).

3.Aradan Geçen Süre: Çocuklardaki öfke gibi yıkıcı duygular ile baş etmenin boşanmanın üstünden geçen sürenin uzamasıyla arttığı tespit edilmiştir (Yılmaz, 2011, s. 9-10; Serin & Öztürk, 2007).

1.2.4. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

İlgili yazın taramasında boşanmanın çocukların ruhsal gelişimi üzerindeki olumsuz etkileri görülmektedir (Karakuş, 2003). Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri; çocuğun annesi ve babasıyla kurduğu ilişkinin niteliğine, boşanma öncesindeki problemlere ve şiddetine, anne ve babanın çocuğun ihtiyaçlarını ne ölçüde ve ne şekilde karşıladığına bağlı olarak

değişkenlik göstermektedir (Nazlı, 2014). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri zaman açısından, uzun süreli ve kısa süreli olmak üzere farklılık gösterebilmektedir.

1.2.4.1. Boşanmanın çocuk üzerindeki kısa süreli etkileri

Anne babanın varlığı ve aile içi ilişkilerin niteliği çocuğun sağlıklı kişilik gelişimi üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu sebeple aile içindeki sağlıklı ilişki ortamını olumsuz etkileyecek veya ortadan kaldıracak ölüm, boşanma gibi olumsuz durumlar çocuğun iç dünyasında yıkıma sebep olmaktadır (Yavuzer, 1999, s. 47; Şentürk, 2012, s. 147).

Boşanma çocuğun ruhsal durumundaki kısa süreli etkilerinden içe çekilme ve depresif duygu durumu öne çıkarmaktadır (Öndiger, 2006).

Butler' in 2004 yılında, ebeveyni yeni boşanmış ilkököl ve ortaokul çağındaki 104 çocukla yaptığı araştırmada boşanmanın yalnızca yetişkinlerin etkilendiği bir süreci içermediği çocukların da ailenin fertleri olarak aynı süreçten geçtiklerini göstermiştir. Yapılan araştırmada ebeveynlerinin boşanmasının devamında çocukların karşılaştığı problemler ailenin parçalanması ve çevresel koşullardaki değişikliklerdir. Boşanma ve sonrası dönemin çocuk için bir kriz dönemi olarak adlandırılabilirliği tespit edilmiştir (Butler, Scanlan, Robinson, Douglas, & Murch, 2002). Yapılan araştırmalar boşanma sonucunda çocukta baş gösteren duygunun ilk olarak şok ve mutsuzluk olduğu; bununla birlikte sıklıkla yalnızlık, ebeveynlere yönelik öfke ve şaşkınlık duygularının olduğu görülmüştür (Canlı Y. , 2017, s. 11-12).

1.2.4.2. Boşanmanın çocuk üzerindeki uzun süreli etkileri

Çocuğun anne-babasının tutum ve davranışları, çocuğu etkilemekte ve kişiliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveyni boşanmış çocuklar boşanmış aileye sahip çocuk olarak değerlendirilir. Boşanma taraflar ve çocuk üzerinde pek çok etkiye sahiptir. Yeterli ilgiye ulaşamamış boşanmış aileye sahip çocuk toplumsal ilişkilerinde sorun yaşayabilmekte ve bu soruna depresyon, güvensizlik, uyum güçlükleri ve özgüven eksikliği gibi durumlar eşlik etmektedir (Ünlü, 2015).

Şentürk (2012) boşanmanın çocuk üzerindeki uzun süreli etkilerini, sosyal problemler başlığı altında; sosyal olgu olarak sosyal problem, çocuğun eğitimdeki başarısızlığı, ruh sağlığı problemleri, sosyal uyumsuzluk (antisosyal davranışlar), saldırganlık ve şiddet, suç ve çocuk suçluluğu, intihar, anomi ve yabancılaşma, alkol, uyuşturucu ve sigara bağımlılığı, çalışan çocuk veya çocuk işçiliği, gelecek tasarımı: ideal eş ve ebeveyn olmak üzere onbir alt başlıkta ele almıştır (Şentürk, 2012, s. 138).

Sosyal olgu olarak sosyal problem başlığı, toplumu oluşturan bireylerin içine doğdukları toplumsal yapının getirdiği, boşanmaya atfedilen değer ve kültürel kodların yansımasıdır. Aile roller, güç, iletişim biçimleri, problem çözme ve uzlaşma yolları gibi birtakım kuralları içeren sosyal bir sistem olarak görülmektedir. Aile sisteminde bu kurallara uyulursa, aileden beklenen fonksiyonlar yerine getiriliyorsa sistemde denge sağlanıyordur ve aile “sağlıklı” olarak adlandırılır; ancak aile sisteminde fonksiyonların durması, sistemin bozulması ‘sağlıksız aile’ olarak adlandırılmaktadır. Sağlıksız ailenin bir ferdi olan çocuk ise sosyal uyumda sorun yaşayabilmektedir (Şentürk, 2012, s. 140).

Çocuğun akademik anlamdaki başarısızlığı, boşanmanın çocuğun hayatı üzerindeki uzun süreli olumsuz etkilerinden bir diğeridir. Çocuk, anlama, mukayese edebilme ve problem çözme konularında rehber gereksinim duyabilmektedir. Çocuğun temel rehber kaynağı ebeveynidir. Anne ve babanın çocuğa yaptığı rehberlik çocuğun zihinsel ve ruhsal gelişimine katkı sağlamaktadır. Ebeveynlerinin varlığı ve onunla olan iyi iletişimi çocuğun hedeflerini gerçekleştirebilmesine yardımcı olmakta ve yaratıcılığına imkan oluşturmaktadır. Tüm bunlar çocuğun akademik başarısını olumlu anlamda etkilemektedir. Anne ve/veya babanın eksikliği ise çocuğun eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir (Şentürk, 2012, s. 137-143).

Bir diğer başlıkta ise, boşanmanın çocuğun ruh sağlığı üzerindeki etkilerinden bahsetmektedir. Balcıoğlu (2001) kişinin ruhsal yapısının şekillenmesinde, içinde yaşadığı ailenin büyük önemi bulunmakta olduğunu ve aile üyelerinin birbirleriyle etkileşimi, iletişimi, dayanışması ve paylaşımının, onların ruhsal yapılarını önemli ölçüde etkilendiğini savunmaktadır. Aynı zamanda etkileşim, iletişim, dayanışma ve paylaşımların önemli olduğunu ancak, bunların ebeveyn çocuk arasında olanının, kişi için önem bakımından diğerlerinin önüne geçmekte olduğunu belirtmektedir. Bu ilişkilerin herhangi

birinde meydana gelen bozulma, aile üyelerinden biri veya birkaçının ruhsal yapısında rahatsızlık olarak belirlemekte olduğunu ki modern psikiyatrinin önde gelen okulları, birçok ruhsal rahatsızlığın aile içinde şekillendiğini ve ailedeki iletişim bozukluğuna bağlı olarak ortaya çıktığını iddia etmektedirler. Kişinin ruhsal yapısında beliren rahatsızlık veya kişinin ruh sağlığının bozulması kişilik bozukluğu, içe kapalı kişilik özelliği, düşük benlik saygısı, saldırganlık, şiddet gösterme eğilimi, yüksek depresyon düzeyi ve suça yönelme şeklinde olabilmektedir (Balcıoğlu, 2001, s. 117-118; Şentürk, 2012, s. 151).

Ailenin parçalanması, çocuğun içine kapanmasına ve kendini değersiz bulmasına ya da bunlara bağlı kişilik kazanmasına yol açmaktadır. Tam aileye sahip olmak ise, çocuğun kendine güvenmesine, güçlü ve lider ruhlu bir kişilik kazanmasına ve daha çok yardımsever olmasına yardımcı olmaktadır. Çocuk ailenin parçalanmasına içe kapanarak, tepkisizlik ve iletişimde azalma şeklinde bir tepki vermekte, duygularını gizleme, olayları kabullenmeme, saklama ve kimseyle paylaşmama, kendini ifade etmede güçlük şeklindeki davranış özellikleri bütün olarak içe kapanık bir kişiliği oluşturmaktadır (Şentürk, 2012, s. 157).

1.2.5. Türkiye’de Boşanma

Türkiye’de boşanma sebeplerine baktığımızda; aşırı geçimsizlik, erkek eşin uzun yıllar boyunca yurt dışında çalışması, eşlerden birinin evden ayrılması, çiftlerin çocuk sahibi olmaması ve bu durumun eşler üzerinde olumsuz bir etki yaratması, boşanmış ailede büyümüş olmak, maddi değer yargılarının ön plana çıkması ve sermaye evliliklerinin artması, eşlerin eğitim seviyesi ve sosyal-kültürel yapı farklılıkları, çocukların yetiştirilme tarzıyla ilgili eşler arasında yaşanan fikir ayrılıkları, eşler arasındaki yaş farkının fazla olması ve psikolojik bozukluklar olarak sayılmaktadır (Erkal, 2006; Erkan, 2017, s. 12-13).

Türkiye’deki boşanma durumu ile ilgili araştırma yapılırken diğer ülkelerin konu ile ilgili güncel istatistiksel verileri ile Türkiye’deki istatistiksel verileri karşılaştırmak çalışmayı anlamayı kolaylaştıracaktır. Bu nedenle diğer ülkelerin boşanma istatistikleri incelendiğinde ortaya çıkan durum şu şekildedir: Amerika Birleşik Devletleri’nde her bin kişiye yaklaşık %5, Rusya’da yaklaşık %3, Danimarka’da yaklaşık %3, Avusturya’da yaklaşık %3, Kanada ve Finlandiya’da yaklaşık % 2, Tunus, Singapur, Çin, Yunanistan’da

yaklaşık %1 kişi düşüyorken Türkiye’de 0.37 kişi düşmektedir (Şentürk, 2012, s. 64). Verilere incelendiğinde, istatistiği alınan ülkeler içinde en düşük boşanma oranının Türkiye’de olduğu görülmektedir.

Türkiye’nin diğer ülkelerle oranlandığında sahip olduğu bu düşük veriler Türk toplumundaki sosyal yapıdaki değişkenlerle açıklanabilmektedir. Toplumdaki sosyal yapıya şeklini veren değişkenler ve özellikler Kırıl (1999) tarafından dört grupta sınıflandırılabilir: her toplum

(a) organik bir ortamda, belirlenmiş bir yeri ve şekli olan yerleşme biçimi,

(b) kendine özgü özellikleri olan bir nüfus artışı,

(c) belirli bir organizasyon,

(d) ve yukarıda sayılanlarla ilişkili bir ahlaki sistem olarak ele alınabilmektedir (Kırıl, 1999; Şentürk, 2012, s. 65).

Yukarıda bahsedilen değişkenlere ek olarak, nesilden nesile aktarılan kültür de sosyal yapıyı şekillendirirken aynı zamanda toplumun üyelerinin kültürel kodlarını da biçimlendirmektedir.

Bahsedilen kültürel kodlar Türk halkının boşanmaya ve boşanmış bireylere karşı olumsuz tutumları da boşanma oranlarının belli bir seviyede kalmasına neden olmaktadır. Türkiye’de geleneksel değerlere sahip ve düşük eğitim seviyesinde olanlar, boşanmayı kötü bir deneyim olarak görmekte ve onaylamamaktadırlar. Boşanmanın ailede “manevi ve ahlâki” bir bozulma olarak görülmesi, bu konudaki ön yargıların pekişmesine neden olmaktadır. Akrabalar, yakınlarının boşanmasından utanç duymakta; bu durumu gizleme eğilimi göstermektedir. Toplumumuzda evliliği sürdürüebilmek, geçerli bir sosyal normdur. Böyle bir normdan, boşanma yoluyla evlilikten, uzaklaşma kolay olmamaktadır. Toplumda boşanma bir tür “sapma” olarak algılanmakta ve bunu da her evliliği iyi yürümeyen çift yapamamaktadır (Şentürk, 2006, s. 66).

Son olarak Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan 2016 yılı güncel evlenmeye ve boşanmaya dair istatistiklerde ülkemizde boşanan ailelerin sayısının 2015 yılında 131 bin 830 iken 2016 yılında %4,3 azalarak 126 bin 164 olduğu, kaba boşanma hızının ise binde 1,59 olarak gerçekleştiği bildirilmiştir (TÜİK, 2017).

1.3. BAĞLANMA KAVRAMI

Bağlanma, bireylerin hayatında değerli olan diğerlerine yönelik geliştirdiği duygusal bağıdır (Ainsworth, 1985; Özer, Yıldırım, & Erkoç, 2015). Bağlanma, çocukların bakım verenlerine yönelik sergiledikleri duygusal bağlantının nasıl ve neden meydana geldiğini, bunun yanında çocuğun kişilik yapısının ve diğer kişilerle olan ilişkilerinin bu dönemin özelliklerinden hangi boyutlarda etkilendiğini göstermeyi hedefleyen bir yaklaşımdır (Arslan E. , 2008). Kuramın ortaya çıktığı ilk zamanlarda bakıcı ile inşaa edilen bağın çocukta kişiliğin kaydadeğer bir bölümünü oluşturduğu ve kazanılan bu bölümün değişim ile pozitif bir ilişkisinin olmadığı, ‘beşikten mezara’ olarak adlandırılan değişime dirençli insan davranışlarını büyük ölçüde şekillendirdiği ifade edilmektedir. Bağlanılan kişi ile içinde bulunduğu ilişkiye göre bebek kendisi ve diğerleri için olumlu ve olumsuz içsel çalışma modelleri geliştirmektedir. Gelişimi boyunca tekrar eden etkileşimler ile pekişen bu modeller yetişkinlik hayatı süresince de belli ölçülerde sürdürülerek bağlanma biçimini belirlemektedir (Hazan & Shaver, 1994; Sümer & Güngör, 1999; Tüzün & Sayar, 2006; Çalışır, 2009; Özer, Yıldırım, & Erkoç, 2015).

Bağlanma kuramı, insanoğlunun evrimleşme sürecinde hayatta kalabilmek için bakıcısıyla yakın olmasına el veren bir davranış sistemi geliştirdiğini iddia etmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere, bebeklerin erişkin bir bakım verenin gereksinimi içinde olmalarının nedeni doğduktan sonra içinde bulundukları yetersizliktir. Bu ihtiyacı gidermek için bakım verenden yakınlık ve bakım elde etmeye yönelik, doğarken gelen göz temasıyla başlayıp takip, ağlama ve devamında yapışmayla süren basamaklı bir davranış örgütlenmesi sergilemektedir. Bu davranış örgütlenmesi evrimsel olarak da bebeğin yaşama olasılığını arttırmaktadır. Segilenen davranış sistemlerinin tehlike veya tehdit içeren durumlarda tetiklendiği savunulmaktadır (Bowlby J. , 1980; Uluyol, 2014, s. 2). Bağlanma davranışı, çiftleşme davranışı ve ebeveynlik davranışı ile eşit öneme sahip bir sosyal davranış sınıfı olarak düşünülmektedir (Bowlby J. , 1969, s. 154-179). Bağlanma modeli, sistemin

ateşleyicisinin, ayrılık olasılığı yüksek ihtimalde olmak üzere, farklı iç veya dış kaynaktan gelen tehlikelerin oluşturduğu kaygı duyma halidir (Bowlby, 1980). Çocuk bahsi geçen kaygı durumuyla baş edebilmek ve bu duyguyu organize edebilmek amacıyla temel bakıcısı ile yakınlık geliştirmeye veya fiziksel açıklığı ayarlamaya uğraşmaktadır. Bebek bunu gerçekleştirmek amacıyla bakıcısına işaret vermekte, bakım veren kişinin de bakım verme davranışı çocuğa yönelmektedir. Bakım veren bebeği sakinleştirip güven duygusunu tekrar hissettirebildiğinde, bağlanma sistemi etkisini azaltmakta ve bebek bakım verenden ayrılıp araştırma davranışını sürdürmektedir. Risk altında bebeğin yakınlık ihtiyacının karşılanması için, bakıcının erişilebilirliği ve duyarlılığının verilebilmesi, psikososyal fonksiyonların ilerlemesi yönünden önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda bağlanma davranışı, bakım verenin erişilebilirliği veya duyarlılığında meydana gelen herhangi bir problemde bağlanma sistemini güdüleyip bebeğin araştırma davranışlarını kısıtlayabilmektedir. Yaşanılan durum devam edip araştırma-keşif davranışlarının ketlenmesi, olumlu psiko-sosyal fonksiyonların gelişimine zarar verebilmektedir. Yaşanılan durumun etkisi yaşam boyu sürmektedir (Bowlby J. , 1980; Uluyol, 2014, s. 4).

1.3.1. Bağlanma Kuramı ve Tarihçesi

Bağlanma kavramı, çocuğun içinde bulunduğu ortamda bakıcısı ile gelişen, kendisini güvenli hissetmesini destekleyen en kuvvetli duygusal bağ şeklinde ifade edilmektedir. Bağlanılan kişi ile inşaa edilen bağ, çocuğun sonraki dönemde yaşayacağı ilişkilerinde ve duygusal gelişiminde şekillendirici bir etki göstermektedir (Ünlü, 2015). Bağlanma kuramı, çocuklar ve onları yetiştirenler, genellikle anneler ile aralarında varolan ilişkinin özelliklerini araştırmaktadır. Bu ilişki, çocukların ihtiyacını duydukları destekleyen ve koruyan bir insana bağlanma ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Çocukların temel bakım verenlerinden uzaklaştıklarında verdikleri reaksiyonlar incelendiğinde, bazı çocukların annelerinin kısa bir süreliğine ayrıldığı ile başarılı bir şekilde başa çıktıkları; bazı çocukların ise ağlama, anne tekrar dönse dahi anneden uzakta kalma tepkilerini gösterdikleri kaydedilmiştir (Bowlby, 2012; Ünlü, 2015).

John Bowlby ve Mary Salter Ainsworth'in aracılığıyla kurulan bağlanma kuramının temelleri Nesne İlişkileri Kuramı, Evrimsel Yaklaşım ve Bilişsel Gelişim terimlerinin klinik bağlamda sentezlenmesiyle meydana getirilmiştir (Mikulincer & Shaver, 2007).

John Bowlby, Cambridge Üniversitesi psikoloji bölümünden 1928 yılında mezun olduktan sonra uyumsuz çocuklara yönelik bir okulda gönüllü olarak çalışmaya başlamıştır. Uyumsuz çocukların eğitim gördüğü okulda özellikle iki çocukla çalışarak deneyim kazanan Bowlby'nin çalıştığı çocuklardan ilki, önceki okulundan hırsızlık sebebiyle kovulmuş ve istikrarlı bir anne figürüne sahip olmamış çok izole, uzak, ilgisiz bir ergen iken; ikinci çocuk 7 veya 8 yaşında Bowlby'nin etrafında dolaşp onu takip eden ve onun gölgesi olarak bilinen heyecanlı bir erkek çocuğudur (Demirdağ, 2017, s. 77). Okulda, çocuklarla kurduğu iletişim Bowlby'e erken aile ilişkilerinin kişilik gelişimi üzerindeki etkilerine dair deneyim kazandırmış ve Bowlby bu alanda kendini geliştirmek için adım atmıştır. Bowlby sonraki yıllarda tıp ve psikiyatri çalışmalarının yanısıra İngiliz Psikanalitik Enstitüsü'nde eğitim almıştır (Bretherton, 1992, s. 760).

O dönemde Enstitüde Freud'un tarafında olan Grup A, Klein'in tarafında olan Grup B, ikisinden de taraf olmayan Orta Gruptan oluşan üç grup bulunmaktadır. Bowlby Enstitüye girişinin üstünden uzun zaman geçmeden, ilk önce eğitim analisti olan Riviere aracılığıyla, daha sonra da Klein'in kendi gözetimi altında Kleinci fikirlerin etkisi altına girmiştir. Bowlby, Riviere ve Klein'in psikanalize yönelik nesne-ilişkileri yaklaşımında temellendirdiklerini kabul etmesine rağmen erken ilişkiler ve patojenik kayıp potansiyeli üzerindeki vurgusuyla çocuk psikanalizine yönelik Kleinci yaklaşımın özellikleri hakkında şüpheleri olduğunu belirtmiştir (Bowlby J. , 1940, s. 3). Klein çocukların duygusal problemlerinin dış dünyadaki olaylardan daha çok neredeyse tamamen agresif ve libidinal dürtüler arasındaki iç çatışmadan ortaya çıkan fantazilere dayanmakta olduğunu varsaymaktaydı. Bu nedenle Bowlby'nin kendi gözetimi altında analiz ettiği üç yaşındaki bir çocuğun annesiyle konuşmasını yasaklamıştır. Bu durum Londra Çocuk Rehberliği Kliniği'nde çalışan psikanalitik eğitim almış Sosyal Hizmet Uzmanıyla yaptığı mezuniyet sonrası eğitimi döneminde, gerçek aile deneyimlerinin, eğer duygusal rahatsızlığın temel sebebi değilse çok daha önemli olduğuna inanmaya başlamış olan Bowlby için oldukça rahatsız edici bir durum olmuştur (Bretherton, 1992, s. 761).

Bowlby'nin Klein'in fikirlerine karşı çıkması, psikanalistlerin bahçıvanlar gibi organizmanın doğasını, toprağın özelliklerini ve bunların etkileşimini çalışması gerekliliği (1940), öne sürdüğü teorik bir çalışmada görülmektedir. Bowlby ebeveynlikte zorluk yaşayan anneler için bazı önerilerde bulunmuştur. Annelerin problemlerine analitik olarak

yaklaşılan ve problemlerinin çocukluklarına kadar takip edildiği haftalık bir görüşmenin bazen dikkat çekecek şekilde etkili olduğunu öne sürmüştür. Çocukken kendisinin yaşadığı hisleri fark edip hatırlamasına ve hoşgörülü ve anlayışlı bir şekilde kabul edildiğini bulmasına bir kez yardım edildiğinde, bir anne kendi çocuğundaki aynı şeylere karşı artan bir şekilde empatik ve hoş görülü olacaktır görüşünü savunmuştur (Bowlby J. , 1940, s. 23; Demirdağ, 2017, s. 78). Bowlby'nin bu görüşleri, bağlanma ilişkilerinin nesiller arası aktarımına ve ebeveynlere yardım etme yoluyla çocuklara yardım etmenin olabilirliğine ilişkin erken teorik ve klinik ilgisini işaret etmektedir. Londra Çocuk Rehberliği Kliniği'nden olgu notlarına dayanan Bowlby'nin ilk empirik çalışması, Fairbairn ve Winnicott tarafından öne sürülen psikanalitik nesne-ilişkiler teorilerinin popüler olduğu zaman dilimine dayanmaktadır (Bretherton, 1992, s. 261). Daha önce çalıştığı, uyumsuz çocuklara yönelik okuldaki iki çocuktan birinde olduğu gibi, pek çok klinik hasta ilgisiz ve çalma eylemine eğilimliydi. 44 vakanın detaylı incelenmesiyle Bowlby onların semptomlarını anne yokluğu ve ayrılığı geçmişleri arasındaki bağlantıyı keşfetti. II. Dünya Savaşı Bowlby'nin asistan çocuk psikiyatristi olarak gelişen kariyerinde bir kesintiye sebep olsa da bir araştırmacı olarak devam edecek olan kariyerine altyapıyı temin etti. Londra'da görevi Tavistock Kliniği'nden seçilmiş bir grup iş arkadaşıyla birlikte memur seçimi prosedürleri üzerinde çalışmaktı; bu Bowlby'e o zamanlar bir psikiyatrist ve psikanalist için sıra dışı olan metodolojik ve istatistiksel bir uzmanlık seviyesi kazandıran bir tecrübe olmuştur (Bowlby J. , 1949; Demirdağ, 2017, s. 80). Bu eğitim onun detaylı vaka geçmişleri kadar istatistiksel testler de içeren "Kırk Dört Juvenile Hırsız: Karakterleri ve Ev Yaşamları" çalışmasının gözden geçirilmiş basımında da açıkça görülmektedir. II. Dünya Savaşı'nın sonunda Bowlby'ye Tavistock Kliniği'ndeki Çocuk Departmanı'nın başkanı olması teklif edilmiş ve çocuk terapisinde aile ilişkilerinin önemine dair daha önceki fikirleriyle uyumlu olarak departmanın adını Çocuklar ve Aileler Departmanı olarak değiştirmiştir (Bretherton, 1992, s. 762). 1949 yılında, aile terapisti alanındaki ilk basılı çalışma olduğu düşünülen, "*The study and reduction of group tensions in the family*" isimli çalışmada, sorunlu çocuklarının yanında ebeveynlerle kendi çocukluk deneyimleriyle ilgili söyleşi yaparak nasıl sık sık büyük klinik başarılar elde etmeyi başardığını anlatmaktadır (Bretherton, 1992, s. 763). Bowlby'nin bölümündeki çoğu klinik çalışmada onun gerçek aile etkileşim örüntüleri üzerinde durmasını konuyla ilgisiz olarak kabul eden Kleincı bir yönelime sahip insanlar tarafından yapılması, onun ifadesiyle 'can

sıkıcı' bir durum olmuştur (Bowlby J. , 1949). Ayrılık açık ve reddedilemez bir olay olduğundan, çocuk ve ebeveyn-çocuk ilişkisindeki etkilerini kanıtlamak, ebeveyn ve aileye dair etkileşimlerin daha zor algılanan etkilerine göre kanıtlanması kolay olmuştur. Bowlby psikoloji eğitiminden kazandığı birey ile olan gözlem ve araştırmaları, tıptan kazandığı medikal bilgi, beceri ve mezuniyeti sonrası Klinik Sosyal Hizmet Uzmanlarıyla eğitiminden kazandığı gerçek aile deneyimlerinden yola çıkarak anne-çocuk ayrılığı üzerine çalışmalar yapabileceği bir birim oluşturmuştur (Demirdağ, 2017, s. 79).

Bu alanda çalışan bir diğer klinisyen ise, Bowlby'den altı yaş genç olan Mary Ainsworth'dur. Toronto Üniversitesi'ndeki lisans eğitimini 2. Dünya Savaşı'ndan hemen önce tamamlayan Ainsworth, hocası olan William Blatz'ın o zaman Toronto Üniversitesi'ne hâkim olan Freud karşıtı iklim sebebiyle Freud'a olan borcunu tanınamayı seçmesine rağmen Mary Ainsworth'un Blatz'dan aldığı dersler onu Freud'cu fikirleri hem tekrar formüle eden hem de onlara meydan okuyan güvenlik teorisiyle tanıştırmıştır (Ainsworth M. , 1983; Bretherton, 1992, s. 761). Güvenlik teorisinin temel prensiplerinden biri, bebek ve küçük çocukların alışılmadık durumlara atılmadan önce ebeveynlere güvenli bir bağıllık geliştirmeye ihtiyaçlarının olmasıdır (Bretherton, 1992, s. 761). 1940 yılında yayımlanan "Güvenlik Kavramı Temelli Adaptasyonun Bir Değerlendirmesi" isimli tezinde Mary (Shalter) Ainsworth bunu şu şekilde belirtmiştir: Erken aşamalarda aile içi güvenlik bağımlı türe aittir ve bireyin yeni yetenekler geliştirip farklı alanlara ilgi duymaya başlayarak aşama aşama kendisinden çözüm üreteceği bir temel oluşturmaktadır (Shalter, 1940, s. 45). Aile içi güvenliğin düşük olduğu durumlarda, birey kendisini çalışacağı güvenli alan olarak adlandırılabilir bir şeyin engeliyle birlikte bulur (Bretherton, 1992, s. 761). Mary Ainsworth bağlanma çalışmalarına birçok teşhis ve geliştirmeyle katkıda bulunmuştur. Bowlby ile benzer şekilde Mary Salter(Ainsworth)'ın profesyonel kariyeri II. Dünya Savaşı boyunca askeri personel olarak yaptığı görevlerle şekillenmiştir. Savaşın sona Toronto Üniversitesi'nde bir fakülte üyesi olarak kişilik değerlendirme konusunda ders vermesine yönelik talep üzerine klinik yeteneklerini derinleştirmeye başlayan Ainsworth, bu göreve kendisini hazırlamak için Rorschach testinin yorumlanmasında bilinen bir uzman olan Bruno Klopfer'in seminerlerine katılmıştır (Bretherton, 1992, s. 773; Demirdağ, 2017, s. 79). Bu deneyim Rorschach tekniği üzerine ortak yazılmış bir kitabın ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1950 yılında Leonard Ainsworth ile evlenen ve

doktora çalışmalarını yaptığı yer olan Londra'ya taşınan Ainsworth; John Bowlby'nin yürüttüğü, çocuklukta anneden ayrılmanın kişilik gelişimi üzerindeki etkisi üzerine yürütülen bir araştırmaya katılmıştır (Bretherton, 1992, s. 773). Mary Ainsworth'un sonradan fark ettiği, ancak o zaman ne Bowlby ne de Ainsworth farketmediği durum, Bowlby'nin çalışma birimine katılması, profesyonel kariyerinin yönünü olumsuz etkilemiştir (Bretherton, 1992, s. 774).

1.3.2. Bağlanma Kuramında Temel Kavramlar

Bağlanma terimini gelişimsel anlamda ilk defa kullanan kişi 1958 yılında İngiliz Psikanalist John Bowlby olmuştur (Soysal, Bodur, İşeri, & Şenol, 2005) . Bowlby, o dönemi etkisi altına alan Sigmund Freud tarafından geliştirilen kişilik kuramını ilerleten ve nesne ilişkileri teorisyenleri olarak bilinen başta öğretmeni Melanie Klein olmak üzere, D.Winnicott, M.Mahler ve H. Kohut gibi kişilerin düşünce akımlarından etkilenmiş ve bağlanma kuramını ortaya koymuştur. Nesne ilişkileri kuramını çeşitli bakış açılarıyla inceleyen bu kuramcıların fikir birliğinde oldukları benzer temeller bulunmaktadır. Bu benzerliklerden ilki, nesne ilişkilerini inceleyen kuramcılar diğer yeni Freudyenler ile benzer biçimde erken yaşta çocukluk tecrübelerine fazlaca değer vermişlerdir. Fakat klinisyenler, Freud'dan farklı olarak iç çatışmaların ve dürtülerin yerine çocuk için anlamlı olan bireylerle ilişkilerini incelemişlerdir. Birçok durumda çocuk için yaşamında önemli yeri olan kişi, anne olmuştur. Benzerliklerden bir diğeri ise nesne kuramcılarının, adından da anlaşılabilceği üzere, çocuğun bilinçaltında etrafında bulunan etkili cisimlerin yansımalarını bir araya getirdiğini belirtmektedirler. Bebeğin ebeveynlerinin bilinçaltı yansımaları, ebeveynler yanında olmadığı zamanlarda da çocuğun ebeveynleriyle ilişkilendirdiği bir nesne işlevi görmektedir. Çocuğun anne ve baba şekillerini içselleştirme tarzı, ileriki zamanda bir ilişkiye başladığında, muhatabına bakış açısını ve nasıl davranacağını zeminini hazırlamaktadır. Diğer bir ifade ile çocuklar tarafından ebeveynlere duyulan bağlılık, yetişkinliğe eriştiklerinde diğerleriyle anlamlı ilişkiler geliştirme yeteneklerini etkilemektedir (Burger, 2006; Arslan, 2008).

Bağlanma kuramını geliştiren John Bowlby, psikoloji eğitimi aldıktan hemen sonra uyumsuz çocukların eğitim aldıkları bir okulda gönüllü olarak çalışmaya başlamıştır. Okulda iki farklı çocukla çalışan Bowlby, çocukların yaşamları üzerindeki erken aile

ilişkilerinin etkisini görmüş buradan edindiği deneyimlerin etkisiyle kendine yeni bir yol haritası çizmiş, tıp ve psikiyatri alanlarında eğitim almaya karar vermiştir (Bretherton, 1992). Bu süreçte, yaşamın erken dönemlerinde anne bakımından yoksun kalmanın çok ciddi etkiler yarattığını görmüş ancak bu durumun nedenini açıklamakta, psikanalizin yetersiz kaldığını gözlemlemiştir. Bu nedenle birçok farklı disipline ait literatürü incelemeye başlamış ve aradığı cevabın büyük bir kısmını etoloji disiplini içinde bulduğunu anlamıştır. Kuşların ve memelilerin bağlanma davranışlarını araştıran çalışmalar onun için kuramın temel kavramlarını oluşturmada önemli bir kaynak olmuştur (Açık, 2008). Bowlby'nin araştırmalarının temel çıkış noktası araştırıldığında, Harlow'un araştırmalarına ulaşılmaktadır. Harry F. Harlow, çocuğun bebeklik döneminde açlık, susuzluk gibi temel gereksinimleri annenin karşılaması nedeniyle, anne ile bebek arasında bir bağlanma geliştiğini savunmuştur. Harry Harlow ve diğerlerinin (1958) yaptığı araştırmada maymunlara iki tercih hakkı sunulmuştur, maymunlar kumaş kaplı veya demir bir çubuğa çıkıp süt içeceklerdir. Hayvanların demir çubuğa çıkıp süt içtikten sonra hızla kumaş kaplı alanlarına geçtikleri görülmüştür. Yapılan gözlem Harlow'un annenin bebeğin yalnızca bedensel ihtiyaçları temin etmediğini, annenin bunun yanında rahatlık ve sıcaklık temin ettiği yönündeki varsayımlarını da desteklemiştir. Harlow sonraki deneyinde ise anneden uzakta ve sosyal yoksunluk içinde gelişen Rhesus maymunlarını incelemiş ve Rhesus maymunlarının ileriki yaşamlarında yaşamlarında içe dönme, etkileşim başlatmada güçlük ve cinsel isteksizlik gösterdikleri ve Rhesus maymunlarının bebeklerine de ilgisiz davrandıkları gözlemlenmiştir. Harlow' un yaptığı bu gözlemlerden çıkarımı, anne ile bebek ikilisinde kurulan sevgi bağının daha sonraki yaşantıya yansıyan en önemli yararının, diğer insanlarla sonradan inşaa edilen bütün ilişkilerde güven ilişkisinin sağlanması olmuştur (Akdağ, 2011, s. 4).

Bağlanma, fark edilmiş kişi ile bireysel olarak seçilen ve çoğunlukla kuvvetli görülen kişinin ilgisini kazanabilmek amacıyla yapılan bütün davranışların ismidir (Ünlü, 2015, s. 21) . 1964 yılında ise Bowlby (1969) bağlanmayı '*insanlar arasında sürekli psikolojik bağlılık*' olarak tanımlamıştır (Bowlby J. , 1969, s. 194). Çocuğun ilköğren davranışları, bağlanılan bakım veren ile aralarında etkileşimi gerçekleştirmek, bakım verenin tepkilerini kaydetmek doğuştan gelen davranışlardır ve bebek ile bakıcısını yakınlılaştırarak tekliyelere karşı korunması gibi büyük avantajlar sağlamaktadır. (Sümer & Güngör, 1999; Ünlü, 2015,

s. 21). Bowlby'nin bağlanmaya ilişkin bir diğer tanımı ise kişinin tehdit altındayken bir başka kişiye ya da nesneye yönelik ilişki kurma veya bağ kurma isteğidir (Bowlby J. , 1973, s. 52-57). Bowlby, çocukların bağlanma davranışına karşıt olan ebeveyn davranışını ise 'bakıcılık davranışı' olarak adlandırmaktadır (Bowlby J. , 1969, s. 121).

Bağlanma stili ile yakın ilişkili olan anne-babalık stilleri, bedensel ve psikolojik açıdan sağlıklı, özgüveni olan bireylerin yetiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bowlby, bağlanma sonucunda zihinsel modellerin oluştuğunu ve bu zihinsel modellerin iki ana bileşeni olduğunu ifade etmiştir. Bu bileşenlerden ilki *benlik modeli*; bireyin bağlanma kişilerince sevmeye, desteklenmeye ve güvenilmeye değer olup olmadığına yönelik kendisiyle ilgili duygu düşüncelerini kapsamaktadır. Diğerlerine ilişkin olan ikinci *zihinsel modelde* ise, diğerinin ya da bağlanma kişinin güvenirliliği, ulaşılabilirliği ya da kabul ediciliği ile ilgili inançları ele almaktadır. Bowlby çocuğun erken dönemde sevgi ve güven gördüğü durumlarda ileriki yaşlarda kendisinin sevmeye ve güven duyulmaya layık bir birey olabileceğini düşünebileceğini fakat çocuğun sevgi ve değer görmediği durumlarda ileriki yaşlarında da benzer düşüncelere sahip olabileceğini vurgulamıştır (Bowlby, 1973, s. 204- 205; Ünlü, 2015, s. 21-23).

Bowlby, çocuk evleri ve hastanelerde yaşayan çocukların ve bebeklerin davranışlarını araştırmış, güvenli bağlanma ilişkisi geliştirmiş grubun annelerinden ayrılmaya karşı gösterdikleri davranışların benzer bir süreç içerisinde geliştiğini tespit etmiştir. Bowlby bu davranışları, *karşı koyma, umutsuzluk ve kopma*(ayrılma) olarak ifade etmiştir. Karşı koyma basamağında, çocuk annesinin kendisini bıraktığı ile ilgili düşünce ve ifadelerle, endişe, üzüntü ve yoğun ağlama davranışları gösterirken; umutsuzluk aşamasında, çocuk yardım istemez, ara sıra ağlar, fiziksel olarak kendini geri çekme görülür. Kopma basamağındaysa çocuklar çevresi ile daha fazla ilgilenmeye başlar, sosyal davranışlar gözlemlenir (Bowlby J. , 1982). Bowlby, bağlanmanın, stres verici durumlarda güvenliğin kaynağı olarak düşünülen özel bir bakıcı ile çocuk arasındaki etkili bir bağ olduğunu savunmaktadır. Ona göre çocuklar genetik olarak bağlanma davranışı göstermeye yatkındırlar ve koruyucu bir yetişkine bağlanırlar, ancak bu bağlanma ilişkisinin kalitesi, bakıcı ya da ebeveynleri ile çocuk arasındaki etkileşimin nasıl olacağına bağlıdır (Arslan E. , 2008, s. 13-15).

Bowlby'e göre bağlanma çocuk için büyük önem taşımaktadır. Bağlanma kuramı, bağlanılan nesne ile devamlı yinelenen ilişkide, hafızada sunumsal yapılar içinde düzenli hale gelmekte; diğer bir ifade ile insan yinelenen ve organize bir sistem içerisindeki işaretleri birlikte temsil etme eğiliminde bulunmaktadır (Balkaya, 2005, s. 31; Akdağ, 2011, s. 6).

Bowlby, bağlanma ilişkisini,

- a) Yakından bakım ya da bakım veren ile yakın olma,
- b) Ortamı araştırırken ve yeni davranışlar kazanırken çekinmeyeceği, “güvenli üs” için bakım vereni kullanma,
- c) Çocuğun konfor, destek ve tekrar cesaret için bakım verene inanması bakımından güvenilir bir sığınak olmak üzere üç fonksiyonu ile açıklamaktadır (Bowlby J. , 1982; Arslan, 2008, s. 13).

Gelişimsel yönden değerlendirildiğinde, bebeğe bakım veren herhangi birisi olmadığı durumda, bebeğin varlığını sürdürme ihtimali bulunmamaktadır. Bakım veren ile bebeğin arasında gelişecek bağlılık, bebeğin doyurulma ve hayatta kalma ihtimalini yükselteceği için büyük önem taşımaktadır. Kişilerin bağlanma nesnesi aramasının altında yatan neden bakımı ve yakınlığı sürdürmektir. Bağlanılan ilk kişilerle olan ilişkilerin özelliği, çocuğun bağlanma kişisini güvencesi olarak ne kadar adlandırdığına bağlıdır (M.D.S., Blehar, Waters, & S., 1978; Arslan, 2008, s. 13).

Bağlanma sisteminin bakış açısından, bağlanma kuramının gelişim yönünden belirtilen aşamalardan geçtiği ifade edilmektedir;

1. Çocuğun sahip olduğu genetik yapı ve bakıcısı ile ilişkisi ilk beş yıl içerisinde çeşitli bağlanma biçimlerinin gelişmesine ve kazanılmasına destek olmaktadır.
2. Bakım veren ile çocuk arasındaki bağlanma ilişkileri çocuk tarafından içsel çalışma modelleri olarak kazanılır.

3. Kazanılan modeller, bebeklikten çocukluğa, ergenliğe, yetiskinliğe ve yaşlılığa devredilir.

4. Anne ve babadan çocuğa geçirilen bağlanma stratejileri, bireyin bireysel bağlanma temsili olarak kendi ebeveynliğinde çokça görülebilmektedir.

John Bowlby, anne-babanın bebeğin bakım, güvenlik ve keşif gereksinimlerini karşılayamadıklarında bebeğin savunma davranışları geliştirdiğini vurgulamaktadır. Savunma davranışını erken yaşlarda geliştiren çocuklar tek başlarına hareket etmekte ve konular hakkında fikir yürütmemektedirler. Çocuğun bilerek yaşadığı bu durumda, çocuğun gereksinimleri giderilmediği için kendisini kötü olarak düşünmesine yol açar. Benzer şekilde çocuğun gereksinimlerinin, bakım verenleri tarafından giderilmemesi çocuğun bakım verene yönelik olumsuz düşünmesine yol açmaktadır. Tüm bunlar çocuğun davranışları değerlendirme modelini etkilemektedir (Bowlby J., 1980, s. 13; Ammaniti, Van Ijzendoorn, M., & Tambelli, 2000; Arslan, 2008, s. 14-15).

Bireyin, hayatının başlarında bağlanma kişisiyle kurduğu ilişki, kişilik ve kişilerarası ilişkilerinde ömrünce sürececek bir etki taşımaktadır. Bu duruma *içsel çalışma modelleri* neden olur. İçsel çalışma modelleri, bireyin hayatının ilk senelerinde oluşmaya başlar ve giderek daha fazla örgütlenmiş ve kalıcı duruma dönüşür (Ünlü, 2015, s. 22).

İçsel çalışma modelleri, bakım veren ile ilk tecrübelerden gelişip içselleşmekte ve nihayetinde dünya ve ötekiler hakkında beklentilere genellenmektedir (Bowlby J. , 1973). İçsel çalışma modelleri insanlar ile karşılıklı biçimde mantıklı etkileşimlerin oluşturulmasındaki başarı, duygusal bağların oluşturulması, güven seviyesi, yakınlığa karşı tutum gibi konularda kişiye yol göstermektedir. Bu model de insanların davranışlarına dair öngörüsünün olması ve kişinin ilişkisel hedeflerine varmak için davranışlarını tasarlamasına destek olmaktadır (Arslan E. , 2008, s. 16)

Bowlby çalışma modellerinin 2 önemli elemanını vurgulamıştır. Bahsi geçen çalışma modelleriyse;

A) Çocuğun diğerlerini nasıl gördüğü,

B) Çocuğun kendisini nasıl gördüğüdür (Bowlby J. , 1973, s. 33; Arslan, 2008, s. 15).

Çalışan modeller, bireyin kendilik, önemli diğeri ve aralarındaki ilişkiye dair zihnen temsilleri içermekte ve bu temsillerin şekillenmesi üzerinde önemli bir görev üstlenmeyi sürdürmektedir. Çocuğun “kendilik” kavramı kendisini sevebilir olarak görmesiyle ilgili inanç ve beklentilerden oluşmakta iken; “diğerleri” kavramı ise çocuğa bakım veren kişinin ihtiyaçlarını uygun ve zamanında karşılaması, destekleyici, güvenilir ve şefkatli olmasına göre diğerlerine yönelik olan beklenti ve inançlarını içermektedir. Bowlby, ebeveynle olan iletişim sonucunda oluşan kendilik ve diğerleri algısı ile ilgili çalışan modelleri, yeni durumlardaki bağlanma örüntülerini açıklamak amacıyla kullanmıştır. Çalışan modeller aynı zamanda, bilerek veya bilmeden, kişilerin algılarının, nasıl duyguları deneyimleyeceklerinin, başa çıkma ve savunma mekanizmalarının yönünü etkileyebilmektedir (Shaver, Collins, & Clark, 1969; Uluyol, 2014, s. 4). Bakıcısıyla tutarlı ve sıcak ilişkisi devamında güvenli bağlanan bebeklerin çalışan modelleri olumlu olarak gelişmekte, böylece kendilerini algılamaları sevebilir ve değerli olurken, önemli ötekileri de güvenilir ve destekleyici olarak algılamaktadır. Diğer yandan, çocuğun yakınlık ihtiyacı karşılanamayıp çoğunlukla soğuk ve reddedici durumları yaşaması halinde çalışan modellerin olumsuz olarak şekilleneceği ifade edilmiştir (Uluyol, 2014, s. 3-4).

Bartholomew ve Horowitz çalışma modellerinin 2 önemli ögesini özetlemişlerdir (Bartholomew & Horowitz, 1991);

- a) Bağlanılan figürün, bebeğin güvenlik ve desteklenme taleplerine çoğunlukla uygun reaksiyonu gösteren biri olarak değerlendirilmesi ötekilere dairki içsel çalışma modeli),
- b) Kişinin bağlanılan figür için ne derece iyi ve kıymetli olduğunu anlaması (kendine dair içsel çalışma modeli) (Arslan E. , 2008, s. 15-16).

Bağlanma kuramına katkı yapan ilk isim, ebeveyn-çocuk ilişkisi temelinin altında bağlanma davranışına dair kişisel farklılıkların incelenerek Bowlby’nin kuramının ana öncüllerini ilk kez sistematik biçimde sınanmasını sağlayan Mary Ainsworth’dür. Ainsworth Bowlby ile benzer biçimde bağlanmayı “çocuk ve onun birincil bakıcısı

arasındaki bağ veya süren ilişki”, bağlanma davranışını ise “bu tür bir ilişkinin şekillenmesine ve daha sonra da ilişkilere aracılık etmesine hizmet eden davranışlar” olarak açıklamıştır (Ainsworth M. , 1983; Arslan, 2008, s. 17). Ainsworth’un teorik ve amprik araştırmalarının temel amacı, bağlanma teorisinin duyarlılık hipotezini sınamak ve bu sayede çocuklukta bağlanma davranışının bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarına yönelik olan duyarlılığı veya duyarsızlığı ile anlatılıp anlatılamayacağının görülmesidir (Güngör, 2000, s. 10)

Bağlanma kuramının gelişimine katkı sağlayan Kanadalı psikolog Mary Ainsworth, 1960’ların ilk yıllarında Bowlby ile beraber çalışmış ve fikirlerini paylaşmıştır. Kendisini John Hopkins Üniversitesi’nde bebekler ile gerçekleştirdiği araştırmalarında Bowlby’nin savunduğundan daha fazlasını içeren bulgular tespit etmiştir. Mary Ainsworth, bağlanma sisteminin, hayatta kalmayı sağlayan rolü dolayısıyla bireylerin genetik açıdan doğumdan itibaren sahip olduğu bir sistem olduğunu savunmuştur. Doğuştan varolan bağlanma sistemi sayesinde çocuk, etrafı anlamak amacıyla bakım verenden fazlaca uzaklaşmadan ve bakım vereni yanında iken, güvence altındayken, etrafına ilgi göstereceğini söyleyerek, kuramının işlevsel tanımını yapan bir bağlanma kuramcısı olmuştur (Ainsworth M. , 1983). Ainsworth’un yaptığı deneysel çalışmalar, Bowlby’nin kuramının akademik çevrelerce kabul edilebilir hala gelmesini sağlamıştır (Hazan & Shaver, 1994, s. 3). Döneminin dışında bir yöntemle bebekleri izlemiş, öğrencileri ile hane ziyaretleri yaparak (Bowlby’nin kuramı oluştururken yaptığı aile görüşmeleri ve gözlemlerine benzer şekilde) annelerin bebeklerinin ihtiyaçlarına olan yanıtlarını gözlemlemişler ve beslenme, ağlama, göz teması, gülümseme gibi temel alanlarda anne-bebek ilişkisini yakın bir şekilde araştırmıştır. Yapılan gözlemler ile birlikte Ainsworth’un “*Yabancı Durum Testi*” olarak isimlendirdiği deney sürdürülmüştür. Bu deneyde annesi ile beraber yedi farklı durumda tepkileri gözlemlenen çocuğun bağlanma durumuna ilişkin bilgi alınmıştır. Bebek sekiz dakika süresince tanımadığı birisiyle annesinden ayrılmakta, bu sürede iki önemli an bulunmaktadır; anne ile ayrılma ve anne ile buluşma anı. Bu iki anda gösterilen reaksiyona göre bebeğin bağlanması iki temel bağlanma stilinden birisine yerleştirilmektedir:

- 1) Güvenli
- 2) Güvensiz bağlanma

- a. Kararsız (ambivalan/ iki değerli) ve
- b. Kaçınan, olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Ainsworth M. , 1983, s. 211) .

Bu tipoloji bakım verenin tutarlı olarak duyarlı, tutarlı olarak duyarsız ya da tutarsız olmasına göre şekil almıştır. Garip durum gözlemleri, bebeğin bağlanma sistemini aktive etmeye yönelik oluşturulmuş, yabancı bir ortamda, bakım verenden tekrarlayan ayrılmaları kapsamaktadır. Aynı zamanda çekici oyuncakların bulunduğu gözlem, ortamı bebeğin bakım verenin yokluğunda araştırma davranışlarını da incelemeyi amaçlamıştır. Ainsworth böylece, yakınlık sağlama, güvenli üs ve güvenli sığınak arama davranışlarını gözlemlemeyi hedeflemiştir. Farklı bağlanma stillerine sahip çocuklar, farklı tepkiler verse de hepsi belli bir düzeyde karşı koyma, çaresizlik, kopma tepkilerini sergilemişlerdir (Hazan & Shaver, 1994).

1) Güvenli Bağlanma:

Bakım verene güvenli bağlanan çocuklar, ayrılık durumunda stres yaşamışlar fakat çevreyle ilgilenmeye devam etmiş ve yabancılarla iletişim kurmuşlardır; bakım veren döndüğünde ise mutlu oldukları gözlemlenmiştir. Bu bağlanma stiline sahip çocukların davranışları yakınlığı koruma, rahatlık arama ve keşfetme için bakım vereni güvenli bir üs olarak kullanma şeklinde ifade edilebilir (Açık, 2008, s. 3).

2) Güvensiz Bağlanma:

- a. Kaygılı/Kararsız Bağlanma: Bağlanma stili kaygılı-kararsız olan çocuklar bağlanma figürü uzaklaştığında yoğun bir kaygı ve öfke yaşamışlar, diğerleriyle iletişim kurmaktan kaçınmışlar, çevreyle temas kurmamışlar ve bakım verenleri geri geldiğinde sakinleşmeleri zor olmuş tepkileri kararsız seyretmiştir. Bu bağlanma türünde bakım sağlayanın çocuğun gereksinimlerine yönelik duyarlılık düzeyi ise oldukça tutarsız olmaktadır.
- b. Kaçınan Bağlanma: Bu bağlanma türünde çocuklar bakım verenlerinin yokluğuna reaksiyon vermemiş ve diğerleriyle ilişki kurmaktan kaçınmışlardır ve bakım veren

döndüğünde, bakım verene ilgileri çok az olmuştur. Bu bağlanmada bakım veren çocuğun taleplerini düzenli bir şekilde reddetmektedir (Main, Kaplan, & Cassidy, 1985, s. 66; Açık, 2008, s. 5).

Bağlanma kuramı temelde bağlanma stillerinin kalıcılığını savunur. Bowlby'e göre bağlanma doğumdan ölüme süren bir sistemdir ve ilk bakım verene karşı geliştirilen bu sistem daha sonra diğerlerine de yansıtılır. Sürekliliğin iki nedeni vardır:

- a) Anne babanın davranışlarının aile sistemi içinde göreceli olarak kalıcı olması
- b) Kazanılan davranış kalıplarının kendini gerçekleştirme potansiyeli.

Ancak birçok araştırmacı bu bakış açısını oldukça determinist bulmuş ve çocuğun mizacıyla ilgili değişkenlerin de araştırmalara katılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, bir mizaç özelliğinin, bakım verenin duyarlılığından daha iyi bir belirleyici olduğu ile ilgili genel bir kabul ediş bulunmamaktadır. Küçük yaşlarda gelişen bağlanma şeklinin yetişkin olunduğunda diğer ilişkilerle ilgili yordayıcılığı içsel işleyen modellere dayandırılmaktadır. Bu konu hakkında yapılan birçok çalışmada elde edilen bilgilerin sonucunda, yetişkinlik dönemindeki bağlanma ile ilgili farklı yorumlar yapılmıştır (Hazan ve Shaver, 1987, s. 7; Açık, 2008, s. 3-4).

Ainsworth küçük yaşlarda ebeveyn ile kurulan bağlanma ilişkisinin genellikle yetişkinlik dönemindeki ilişkilerde de tekrarlanacağını ifade etmektedir. Bu görüşü temel alarak Hazan ve Shaver, sahip olunan bağlanma türünün hem ergenlik dönemindeki hem de yetişkinlikteki duygusal ilişkilerde ve evlilik ilişkilerinde görülebileceğini belirtmişlerdir. Bu düşünceyle yaptıkları araştırmalarla üç çeşit bağlanma türünü (güvenli, kaçınan ve kaygılı/kararsız) değerlendiren bir ölçek hazırlamışlardır. Bartholomew ve Horowitz (1991) ise Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) çocuklar üzerinde yaptığı, Hazan ve Shaver'in (1987) yetişkinlere uyarladığı üçlü bağlanma stilini dörtlü şekliyle ifade etmişlerdir (M.D.S., Blehar, & Waters, 1978; Hazan & Shaver, 1987; Bartholomew & Horowitz, 1991; Arslan, 2008, s. 18).

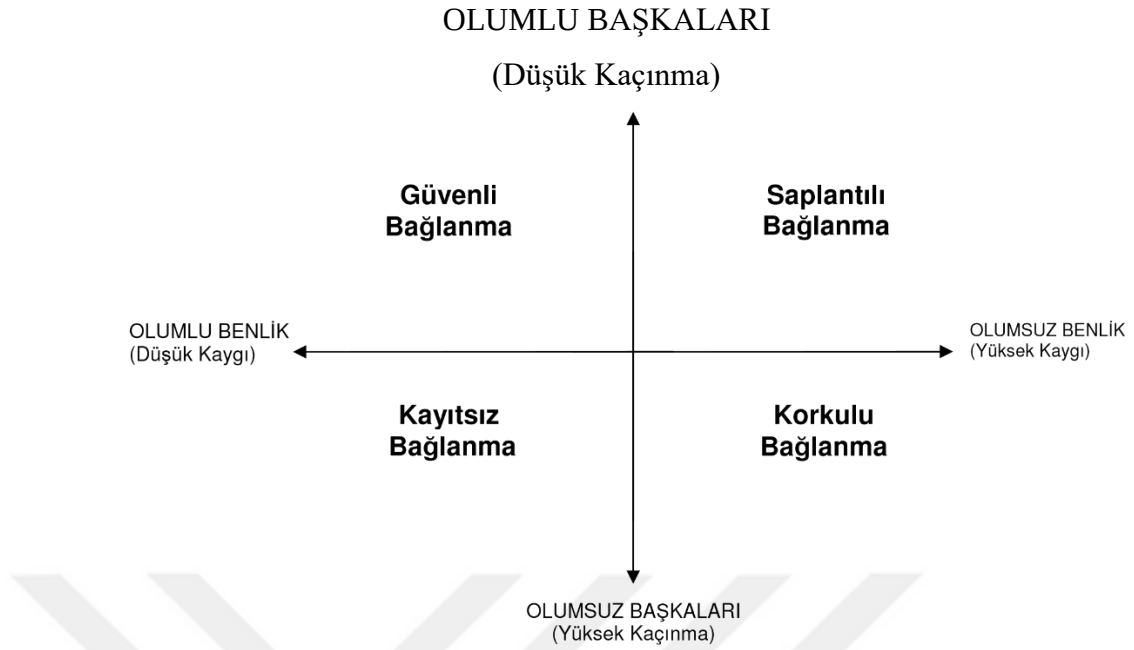
1.3.2.1. Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli (DBM)

Bartholomew ve Horowitz (1991) de Bowlby'in içsel çalışan modellerine olumluluk ve olumsuzluk boyutlarını katmış ve dörtlü bağlanma stilini oluşturmuşlardır (Bartholomew & Horowitz, 1991). *Olumlu kendilik*, kişinin kendini sevmeye değer olarak algılaması; *olumsuz kendilik* ise kişinin kendini sevmeye değer olarak görmemesi ve benlik saygısının düşük olması olarak tanımlanmaktadır. *Olumlu diğeri modeli*, bireyin kendisi dışında kalan diğerlerinin güvenilir olduğu ve bireysel gereksinimlerine duyarlı olabileceğine inancı olarak açıklanabilirken, *olumsuz diğeri* ise diğerlerinin güvenilmez ve reddedici olduğuna inanma şeklinde tanımlanabilmektedir (Akdağ, 2011, s. 24-25). Bartholomew ve Horowitz (1991) bağlanma türlerini olumlu ve olumsuz uçlarda kesişen zihinsel modellerden hareketle açıklamış ve topolojik düzeyde gerçekleşen bu çaprazlaşmanın dört temel stil oluşturduğunu iddia etmişlerdir (Bartholomew & Horowitz, 1991) (Sümer & Güngör, 1999b, s. 75).

Buna göre, dört farklı bağlanma stilinden söz edilebilmektedir:

- 1) Güvenli bağlanma stili (olumlu kendilik ve olumlu diğeri),
- 2) Saplantılı bağlanma stili (olumsuz kendilik ve olumlu diğeri),
- 3) Kayıtsız bağlanma stili (olumlu kendilik ve olumsuz diğeri),
- 4) Korkulu bağlanma stili (olumsuz kendilik ve olumsuz diğeri).

Bartholomew ve Horowitz'in, dörtlü bağlanma sistemindeki saplantılı bağlanma stili Hazan ve Shaver'ın kaygılı / kararsız bağlanma stili ile benzerdir. Kaçınan bağlanma stili ise dörtlü bağlanma sisteminde korkulu ve kayıtsız olmak üzere ikiye ayırmıştır (Akdağ, 2011, s. 24-25).

Şekil 1. Dörtlü Bağlanma Modeli (Klohn & Oliver, 1998; Arslan, 2008, s. 19).

1. Güvenli Bağlanma Stili (Secure attachment style) **olumlu kendilik ve olumlu diğeri:**

Güvenli bağlanma Hazan ve Shaver'ın üçlü bağlanma sistemindeki güvenli tür ile benzerdir. Bu stil, olumlu benlik modeli ile olumlu başkaları modelinin kombinasyonundan oluşmaktadır (Arslan E. , 2008, s. 19). Hem olumlu kendilik hem de olumlu diğeri modelini içermektedir. Bu stilde kişi kendini ve diğerlerini sevmeye değer ve güvenilir olarak değerlendirir. Diğerleriyle ilişkilerinde saplantılı davranmaz ve bağımlılık ilişkisi geliştirmezler (Açık, 2008, s. 6). Yapılan araştırmalarda, güvenli olarak sınıflandırılan bebekler anneleri ile beraberken oldukça istekli bir şekilde çevreyi keşfetme davranışına girişmişler, anneleri olmadığında ise düşük stres belirtisi sergilemişlerdir, annelerinin dönmesi ile yakın temas arzulamışlar ve öfke göstermeden hızlıca yatışmışlar, oyuncaklara ve çevreyi keşfe geri dönmüşlerdir (Güngör, 2000, s. 11).

2. Saplantılı Bağlanma (Preoccupied attachment style) **olumsuz kendilik- olumlu diğeri:**

Saplantılı bağlanma, Hazan ve Shaver'a ait kaygılı-kararsız stili ile benzerlik göstermektedir. Saplantılı bağlanması olan kişiler olumsuz kendilik, olumlu diğerleri algısına sahiptir. Kendilerinin sevmeye ve değer görmeye layık olmadığını düşünürken

diğerlerini idealize edip olumlu algılama eğiliminde olurlar. Saplantılı sayılabilecek ilişkiyel tutumlar geliştirebilirler. Bu saplantılı diğerleri tarafından kabul ve güven kazanmayı içerebilir. Bu amaçla kişisel yeterlilik ve değeriiliği bulmak için çaba gösterebilirler. Bu bağlanma stiline sahip kişilerin ebeveynlerinin, tutarsız ve duyarsız davranışları bulunduğı ifade edilmektedir. (Bartholomew & Horowitz, 1991; Açık, 2008, s. 7; Arslan, 2008, s. 19-20).

3. Kayıtsız Bağlanma Stili (Dismissive attachment style) olumlu kendilik ve olumsuz diğeri:

Bu tür, olumsuz kişilik olumlu diğeri modellerini birleştirmektedir.. Yakın ilişkilerde tepkisiz olup yakınlık kurma ihtiyacını reddedebilmektedirler. Korkulu stile sahip olanlardan farklılaşarak olumlu kendilik modeli olumsuz başkası modeli geliştirmektedirler. Saplantılı kişilerin bir diğeriinin güvenini ve kabulünü kazanmak için kaygılandıkları bilinmektedir. Kayıtsız bağlanma stilinde benlik değeriini sürdürmek için yakın ilişkiler doğasını inkar edebilmektedirler. Bu stile sahip bireyler incitilmezlik ve özerklik duygularını geliştirip kendilerini hayal kırıklığından korumaya çalışmaktadırlar (Bartholomew & Horowitz, 1991; Arslan, 2008, s. 18; Açık, 2008, s. 7).

4. Korkulu Bağlanma Stili (Fearful attachment style) olumsuz kendilik ve olumsuz diğeri:

Bu stil ise hem olumsuz benlik hem olumsuz diğerleri modelini içermektedir. Korkulu kişiler diğerleri tarafından onaylanma isteklerinin yüksek olması sebebiyle saplantılılara benzemektedirler. Ancak reddedilmenin ve kaybetmenin yaratacağı acıdan kaçınmaya çalışmaktadırlar. Bu korkuyla yakın ilişki kurmaktan kaçınan bu kişiler olumsuz kendilik ve olumsuz diğeri algısı geliştirmektedirler. Zihinlerinde kendilerini değersiz gören ve diğerlerini de güvenilmez gören bir imge oluşmaktadır. Bu imge ile kişi kendini sevilmez başkasını reddedici görüp kaçınma düzeyini artırmaktadırlar. Korkulu bağlanmaya sahip kişilerin öz güven eksiklikleri bulunmakta ve çekingen olmaktadır. Kişi diğerlerine yakın olmamayı tercih ederek reddedilme ihtimaline karşı koruma geliştirmektedir. Bu stile sahip bireylerin anne babalarının da eleştirici ve reddedici olduğu ifade edilmektedir (Soygüt, 2004; Arslan, 2008, s. 9; Açık, 2008, s.7).

Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli'ne göre: güvenli bağlanmaya sahip kişilerin, bağlanma sürecinde kaygı düzeyleri düşük olmakta ve de daha az oranda kaçınma davranışı sergilemekte, yakın ilişkiler kurabilmekte, ihtiyaç halinde yardım aramakta ve diğerleri tarafından değerli görüldükleri ile ilgili bir şüpheleri bulunmamaktadır. Kişilerarası ilişkiler içinde değerlendirildiğinde, saplantılı bağlanmaya sahip bireylerin kaygı düzeylerinin yüksek olduğu, fakat göreceli olarak daha düşük düzeyde kaçınma davranışında bulundukları gözlemlenmiştir. Başkalarıyla sıkı bir yakınlık ve bağlılık oluşturmayı istemektedirler. Kayıtsız erişkinlerde, bağlanmada düşük seviyede kaygı yaşanmakla birlikte yüksek seviyede de kaçınma davranışı sergilenmekte; yakın ilişkileri önemsiz olarak değerlendirilmekte; bağımsızlığa ve tek başına yetebilmeye değer vermektedirler. Korkulu bağlanmaya sahip bireyler ise bağlanma konusunda yüksek düzeyde kaygı ve kaçınma davranışları sergilemektedir. Her ne kadar yakın ilişkiler kurma ve diğer insanlar tarafından onaylanma gereksinimi duysalar da reddedilme korkuları nedeniyle yakınlık kurmaktan kaçınmaktadırlar (RC & PR., 1997; Collins & Feeney, 2000, akt. Akdağ, 2011, s. 24-25).

1.3.2.2. Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Bağlanma

Birey, toplu biçimde yaşayan bir varlıktır ve diğer bireylerle birlikte bulunma talebindedir. Çocuk hayatını devam ettirebilmek amacıyla, diğer türlerin yavrularıyla kıyaslandığında daha uzun süre bakım vereninin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Bundan dolayı da insanların toplu hâlde yaşamaya meyli ve ihtiyacı bulunmaktadır. Bağlanma da bu ihtiyaçtan doğan bir kavramdır. Bağlanma, insanın bebeklik döneminin ilk günleri ile başlayan, duygusal tarafının ağır bastığı ve bunun olmasının beklendiği bir ihtiyaçtır. Bağlanma kavramıyla belirli bir bireye olumlu tepkilerde bulunmak, vaktin çoğunluğunu o bireyle geçirmeyi istemek, korku doğuran herhangi bir durum ya da nesne söz konusu olduğunda anında o bireyi aramak, bağlanılan bireyin varlığı hissedildiği an ise bir rahatlamanın sağlanması gibi duygu ve davranış örüntüleri kastedilmektedir (Erkuş, 1994; Morgan, 1991, akt. Soysal, Bodur, İşeri, & Şenol, 2005, s. 89).

Bowlby (1969) insan ve hayvanlarda, pek çok türde, yavru tarafından gösterilen yavru ve annenin birbirine yakın kalmasına neden olan ve çiftin birbirine yakın kalmasıyla sonuçlanan davranış türünden daha fazlası bulunmadığını belirtmektedir. Örneğin, bir

yavrunun sesi, anneyi kendisine çekmekte ve lokomotor hareketleri ona götürmektedir. Bowlby, her iki davranış türünün ve diğerlerinin de aynı sonuca, yani yakınlığa ulaştığından terim olarak '*bağlanma davranışının*' kullanılmasının uygun olacağını düşünmüştür. Yakınlıkla sonuçlanan bir çocuksu davranış biçimi, bağlanma davranışının bir unsuru olarak düşünülebilmektedir. Birkaç farklı türde davranış genellikle aynı sonuca ulaşıyorsa (ya da aynı sonuca katkı sağlıyorsa) tek bir kategoride toplanmakta ve bu sonuç ile bilinmektedirler. Yuva yapma davranışı ve çiftleşme davranışı Bowlby tarafından iyi bilinen iki örnek olarak gösterilmektedir (Bowlby J. , 1969, s. 180-181).

Yaşam döngüsünde bağlanma davranışının gösterildiği oranın türden türe pek çok farklılık göstermekte olduğunu belirten Bowlby, bir kural olmadığı halde tam bir cinsel olgunluğa ulaşana dek ergenliğin devam ettiğini belirtmektedir. İnsanlarda bebekler oldukça immatür doğdukları ve yavaş geliştirdikleri için bağlanma davranışının belirginleşmesinin bu kadar uzun süre aldığı başka bir tür olmadığını vurgulamaktadır (Bowlby J. , 1969, s. 182).

Bowlby (1969), anne-çocuk çifti arasında dinamik bir denge bulunmakta olduğunu belirtmektedir. Her ikisinden de gelen pek çok ilgisiz ve biraz rekabetçi, uyuşmaz, karşıt davranışa rağmen aralarındaki mesafenin bir kural olarak belirli sınırlar içerisinde sürdürülmekte olduğunu söylemektedir. Bu sınırların nasıl ortaya çıktığını anlamak için, dört davranışın sonucu olarak, anne-çocuk arasındaki konumsal ilişkiyi dikkate almak yararlı olacaktır:

- a. çocuğun bağlanma şekli,
- b. çocuğun bağlanmaya karşıt davranışı, bilhassa keşfetme davranışı ve oyun,
- c. annenin bakım şekli,
- d. annenin ebeveynsel bakıma aykırı davranışı.

a ve c'de sınıflandırılan davranış biçimleri fonksiyon olarak homojen iken; (b) ve (d)'de sınıflandırılanlar heterojendir.

Yukarıda maddelendirilen davranışların yoğunluğunda sürekli değişim olmaktadır ve dört davranıştan biri bir süreliğine eksilebilmektedir. Bir davranış sınıfının sonuçlarının diğer üç davranış ortaya çıkarması veya engellemesi yani; bu davranışların herhangi birinin varlığından veya yitikliğinden diğer sınıfların etkilenmesi ihtimali bulunmaktadır. Dolayısıyla anne çağrıldığında bir çocuğun bağlanma davranışını ve engellenmiş keşfetme davranışını ortaya çıkarmak olasıdır, diğer taraftan bir çocuk çok fazla keşfettiğinde annenin ilgili tutumunu ve engellenmek için başka ne yapıyorsa ortaya çıkarmak olasıdır (Bowlby J. , 1969, s. 197-198).

Mutlu bir çiftte dört davranış sınıfı ortaya çıkmaktadır ve birlikte uyum içinde gelişmektedirler, ancak uyuşmazlık riski her zaman mevcuttur. Bu analiz bağlanma davranışının dört ayrı davranış sınıfından yalnızca birinin olduğunun göstergesidir: ikisi çocuğa özgü; ikisi anneyi telafi etmeye çalışan anne-çocuk etkileşimidir (Bowlby J. , 1969, s. 197-198).

Bowlby'nin bağlanma kuramı; yeni doğan bebeklerin, yalnızca onlara bakmaya ve korumaya istekli bir yetişkinin varlığında yaşamlarını sürdürebildiğini iddia etmektedir. Bebeklerin emme, takip etme, gülümseme, ağlama, dokunma gibi davranış repertuarına sahip olarak dünyaya gelmeleri, onların bakım verenleriyle etkileşim kurmalarına yardımcı olmaktadır. Bebeklerin sahip oldukları bu davranış repertuarı, bakım verenleri ile kurdukları düzenli ve istikrarlı etkileşim sonucu gelişmektedir. Doğumdan itibaren ilk 8-12 hafta bağlanma öncesi dönem olarak adlandırılmakta olup bu dönemde bebek, anneden gelen uyaranlarla harekete geçmekte fakat kişileri birbirinden henüz ayırma becerisine sahip olamamakta veya bu yeteneği oldukça sınırlı olmaktadır. Bağlanmanın ilk ibarelerine ikinci dönem olan 8-12 haftadan 6 aya kadar uzanan evrede rastlanmakta, bu dönemde bebek anneyle yabancı ayırımına varabilmekte ve dikkatini diğerlerinden çok anneye odaklamaya başlamaktadır. Bağlanma tam anlamıyla 6-24 ay arasında yani üçüncü dönemde gözlenmektedir. Bebek bağlanma davranışını bu dönemde yakınlık kurma arayışıyla ve bağ kurulan bireylerle ayrılırken göstermektedirler. Bebek; annenin yokluğuna gerginlik, huzursuzluk gibi hislerle tepki vermekteyken varlığına ise rahatlık hissi ile karşılık vermektedir. Bowlby'e göre bağlanmanın temel işareti , dünyanın daha iyi üstesinden geldiği düşünülen kişi ile yakınlığı muhafaza etme (yakınlarında bulunma ve ayrılıklara karşı koyma) dir. Bağlanmanın temel fonksiyonu ise tehditlerden korunma

olarak tanımlanabilmektedir (Bowlby J., 1949; Bowlby J., 1969; Bowlby J., 1973; Bowlby J., 1980; Bloom, 1995; Kesebir, Kavzoğlu, Üstündağ, 2011, s. 321).

Bowlby bağlanma kuramının temel varsayımını, bebeklerin doğumdan sonraki yetersizliği nedeniyle ancak koruma ve bakım vermeye istekli bir yetişkinin varlığında hayatta kalabilecekleri olarak vurgulamıştır. Sonuç olarak, bebek doğal seçim sürecinde yakınlık ve bakım sağlamaya yönelik davranışlar geliştirmeye başlamaktadır. Bu davranışlar, aynı amaca hizmet eden bir sıra benzer davranıştan oluştuğu için bir “*davranışsal sistem*” olarak ele alınmaktadır. Aynı vücut sıcaklığını ve kan basıncını kontrol eden fizyolojik sistemler gibi bağlanma sistemi de yakınlığı yeniden sağlamaya yönelik gülümseme, ağlama ya da takip etme gibi davranışları kontrol etmektedir (Bowlby J. , 1980, s. 650).

Bağlanmanın dört özelliği bulunmaktadır; bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Yakınlığın korunması: Bağlanma özneleriyle yakın olma arzusu duyma
- Güvenli sığınak: Tehdit durumunda rahatlık ve güvenlik hissi için bağlanma öznesine gereksinim duyulması durumu
- Güven esası: Çocuğun çevreye anlam verebilmesi için bağlanma öznesinin güven veren davranışlarının varlığı.
- Ayrılık acısı: Bağlanma öznesinin ayrılmasından kaygılanılması durumu (Çelen, 2007, akt. Ünlü, 2015, s. 23).

Bebeklerin bağlanma figürleri gözden kaybolduğu takdirde gösterdikleri üç temel tepki:

- Protesto
- Umutsuzluk
- Bağlanmanın çözülmesi (Sümer, 2006, akt. Ünlü, 2015, s. 23) dir.

Ainsworth ve diğerkleri (1978) bağlanma davranışlarındaki ayrımı bildirmek amacıyla üç tip anne-baba ve çocuk bağlanma türü sınıflamışlardır:

- Güvenli çocuk anne ilişkisi: Anne ve çocuğun birbirlerine ilgili ve duyarlı olduğu bu bağlanma türünde çocuklar; yanlarından giden annelerine ulaşabileceklerini bilmektedirler. Güvenli bağlanma ilişkisi geliştiren çocukların mutlu ve özgüven sahibi olmaya yatkın olduğu düşünülmektedir.

-Kaygılı çocuk anne ilişkisi: Bu tip bağlanma ilişkisinde annede çocuğun gereksinimlerine yönelik ilgi ve hassasiyet bulunmamaktadır. Ayrılan annelere çocukların verdikleri tepki kaygılanma ve ağlama şeklinde olup bu çocukların diğerk yetişkiler tarafından teskin edilememeleri söz konusudur.

- Kaçınmacı çocuk anne ilişkisi: Bu tip bağlanma ilişkisinde bakım veren, bakım verdiğine karşı tamamiyle ilgili davranmamaktadırlar. Çocuk bakım vereninin bu tutumuna, duygusal kopukluk ve mesafe geliştirerek tepki göstermekte; anne gittiğinde ağlamamakta anne döndüğünde ise ilgilenmememektedir (Ainsworth, Blehar, Whaters, Wall, 1978, akt. Ünlü, 2015, s. 23).

Bowlby, gelişimde bazı aksilikler olmadığı sürece bağlanma davranışının başlangıçta daima anneye yöneldiğini ifade etmektedir. Gelişme sırasında babaların önemli bir rol oynadığı türlerde de babaya da doğrudan yönelme olabileceğini vurgulamış ve insanlarda farklı birkaç kişiye yönelme olabileceğini belirtmiştir (Bowlby J. , 1969, s. 181).

Anne tarafından desteklenen babaların, çocuklarıyla ilişkilerinde güvenli bağlanma kurabilme ihtimalleri yüksektir. Baba ile bebeğin bağlanma stili ve ilişkilerinin detayları anneye bağlı olarak farklılık göstermektedir. Ebeveynlerin ikisinin de uyaran olduğu durumlarda, bebeğin anne ve babasıyla güvenli bağlanma kurabilme ihtimali bulunmaktadır. Bağlanmanın biçiminin belirlenmesinde, bebeğin algıları etken olmaktadır. Baba, anneye göre daha farklıdır; sesinin tonu, giyimi, verdiği tepkileri, kokusu ve dokunuşu anneden farklıdır. Bu farklılıklar bebeğin anne ve babasının iki farklı kişi olduğunu algılamasını sağlamaktadır. Ebeveynlerden birinin ayrıldığı durumlarda bebek, farklı bir sevgi kaynağının yanında olduğunu bilmektedir. Bu dönemde bebekler, acıkmak,

yorulmak gibi temel ihtiyaçlarında annelerini, etkin olduklarıdaysa babayı istemektedirler (Biller, 1993, akt. Kesebir, Kavzoğlu, & Üstündağ, 2011, s. 328-329).

1.3.2.3. Ergenlik Döneminde Bağlanma

Kökeninin Latince'den alan ergenlik kelimesi “yetişkinliğe doğru büyümekte olan” anlamındaki “adolescere” fiilinden türetilmiştir. Tüm toplumlarda ergenlik, çocukluğun hamlığından yetişkinliğin olgunluğuna geçişin, gelecek için hazırlanmanın gerçekleştiği bir gelişme dönemini temsil etmektedir. Ergenliği çalışan sosyal bilimciler genellikle;

10 yaştan 13 yaşa kadarki yaşları kapsamakta olan döneme “erken ergenlik”,

14 yaştan 17 yaşa kadarki yaşları kapsamakta olan döneme “orta ergenlik” ve

18 yaştan 22 yaşa kadarki yaşları kapsamakta olan döneme “ileri ergenlik” (kimi zaman gençlik ya da belirlemekte olan yetişkinlik) arasında ayırım yapmaktadırlar. Steinberg (2007) yetişkinliğe ilk atılan zamanda yaşanan biyolojik, bilişsel ve toplumsal değişimler zincirini “ergenliğin esas değişimleri” olarak tanımlamıştır. Yaşanan değişimlerin genelde gerçekleşmekte olup; toplumdan topluma değişme olmaksızın, tüm toplumlardaki ergenlerin bu değişimleri yaşamakta olduğunu vurgulamıştır (Steinberg, 2007, akt. Akdağ, 2011, s. 17).

Bireyin kişilik gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olan bağlanma stilleri, çocukluğun son zamanları ile ergenlik döneminin içindeki bireylerde farklılığa uğramaktadır. Yaşanan değişikliğin nedeni ise, ergenlerin dikkatlerinin ebeveynlerinden ziyade akranlarına yönelmesidir. Ergenlikte yaşanan bu değişimin şekillenmesinde, ergenin bebeklikte bakım veren kişisiyle geliştirmiş olduğu bağlanma biçimi büyük bir rol oynamaktadır. Ergen bireyin ilgisinin, anne babasından akranlarının çekim alanına girmesine rağmen erken bağlanma ilişkisi ergen için sürekli ve kuvvetlidir. Ergenlikte gereksinimlerin azalmasıyla birlikte, bebeklik dönemine göre düşük seviyede bağlanma görülür. Ergenlik döneminde sürdürülen bağlanma davranışları fiziksel yakınlık ile değil, ihtiyaç duyulduğunda bağlanılan kişi ile duyguların, kaygıların ve korkuların paylaşılması biçiminde ortaya çıkmaktadır (Deniz, 2006, s. 90; Ünlü, 2015, s. 23).

Ergenler ile yetişkinlerin bağlanma stillerinin incelendiği araştırmalarda; bebeklik döneminde kurulan bağlanma stilleri ile yetişkinlerde görülen bağlanma tarzlarının benzerlik gösterdiği görülmüştür. Safran (1990) kişilerin yetişkinlik döneminde yaşadıkları bireylerarası ilişkilerin, çocukluktaki bakım veren ile oluşturulan ilişkiler ile uyumlu olduğunu iddia etmiştir (Safran, 1990, akt. Ünlü, 2015, s. 4).

Sümer ve Güngör (1999b), ebeveyn-ergen bağlanma ilişkilerini araştıran çalışmalarında, ergenlikte ebeveynler ile güvenli bağlanma kuran bireylerin sosyal ilişkilerinde daha başarılı olduklarını, sosyal alanda kendilerini daha yeterli bulduklarını göreceli daha yüksek özsaygılarının olduğunu ve fiziksel açıdan da daha sağlıklı olduklarını belirtmiştir. Erken dönemde çocuklarının ihtiyaçlarını koşulsuz ve tutarlı biçimde gideren, yakınlık ve sevgisini sakınmayan, destekleyici ebeveynlerin çocuklarının güvenli bağlanma geliştirdiklerini vurgulamışlardır (Sümer & Güngör, 1999b, s. 74). Erken yaşlarda güvenli bağlanmış çocukların yaşlıları ve anne babalarıyla uyum içinde bağımsız olabilmeyi başardıkları, bununla birlikte, içinde bulundukları ilişkide destekleyici olup tatmin oldukları bilinmektedir (Deniz, 2006, s. 90; Ünlü, 2015, s. 23).

Güvensiz bağlanma biçimine sahip kişiler güvenli olmayan ailelere güvenli bağlananlara göre daha çok sahip olduklarından, ergenlik döneminde bireylerarası ilişkilerinde daha fazla problem yaşamaktadırlar. Ayrıca güvensiz bağlanma stiline sahip ergenlerde suç işleme, anti-sosyal davranışlar, düşük özsaygı, yakın ilişki kurmada güçlük, yalnızlık hissi ve utanç gibi duygular yoğun olarak görülebilmektedir. Erken dönemlerinde güvensiz bağlanma oluşturan ergenlerin ise yaşlılarıyla bağımlı ilişkiler kurarken ebeveynleri ile olan ilişkilerinde uyumsuz ve zorlayıcı oldukları gözlemlenmiştir (Cooper, Shaver, & Collins, 1998; Deniz, 2006, s. 90; Ünlü, 2015, s. 23).

Ergenlik döneminde biçimlenen bir grup değişim sırasında, bağlanma ilişkilerini şekillendiren en etkili değişimin bilişsel alanda yaşanan değişim olduğu öne sürülmüştür. Yaşanan değişimle birlikte ergenler somut işlem döneminden soyut işlem dönemine geçişi yaşamakta ve soyut düşünebilme becerisi, olayla ilişkili analiz ve mantıksal düşünme becerilerini kapsayan bilişsel bir ilerlemeyi ifade etmektedir. Zihinsel alanda gerçekleşen bu ilerleme ergenlerin bağlanma aşamalarının düşüncelerle ve duygularla birlikte takip edilebileceğini göstermiştir. Ergenlikten önce bağlanma biçimi yalnızca bağlanılan kişi ile

olan ilişkideki somut davranışlarla görülebilen, ergenlikte bağlanma sırasında ben ve ötekileri algıları, kurulan ilişkiler ile ilgili düşünceleri ve bunlara ilişkin duygusal reaksiyonları vasıtasıyla ilişkilendirilebilmektedir. Soyut düşünme yeteneği, ergenleri ebeveynleriyle geliştirdikleri özel bağlanma etkileşimleri ile ilgili birleşime yönlendirmektedir. Ergenlerde bağlanmanın bilişsel ifadelerin yanında, bütün bağlanma ilişkilerinin niteliğine, bağlanılan kişinin özelliklerine, reaksiyonlarına ve iletişim stiline bağlı olarak değişebileceği gözlemlenmiştir. Bunu destekleyen nedenlerden bir diğeri ise ergenlikten önce bireylerin kısıtlı bağlanma kişisiyle etkileşim kurarken, ergenlikle beraber çetrefilli duygularla başa çıkmak için destek alabileceği ebeveyn dışında birçok kişi ile iletişime geçmesi olarak açıklanabilir. Ergenlikte ilerleyen bu zihinsel yetenekler yardımıyla ergenler bağlanma nesneleriyle olan ilişkilerini daha parlak biçimde geliştirebilmektedirler. Bu gelişim sonucunda, ergen ebeveynlerinin ilişkilerindeki yanlışlıkları, yetersizlikleri veya tezatlıkları fark edebilmekte ve ebeveynleriyle geliştirdiği bağlanma ilişkisinin kalitesini tekrar değerlendirebilmektedir (Akdağ, 2011, s. 19).

Anne ve babası ile oluşturduğu bağlanma ilişkisini soyut olarak idrak etmek ergenlerin anne babalarının kimi yönden gereksinimlerini gidermekte eksik olduklarını fark etmelerine yol açmaktadır. Ergenler bu durumda yakınlık ve korunma gereksinimlerini gidermek için anne babalarından farklı bireylere yönelmektedirler. Diğer taraftan, ben ve diğeri farklılığının daha belirgin olması, ergenin kendisini bağlanma nesneleriyle kurduğu ilişkiden özerk biçimde yorumlamasına yol açmakta ve kendisini anne babasından ayrı ve özerk bir birey olarak görmesine olanak tanımaktadır (Solmuş, 2010, akt. Akdağ, 2011, s. 19-21).

Ergenliğin ilk zamanlarında, yaşanan hızlı değişimlere adapte olana ve kararlılık gösterene değin ebeveyn ve ergen, ilişkilerinde dalgalanmalar yaşamaktadır. Bu dalgalanmalar ergenliğin ilk dönemlerinde ergenin bağlanma deseninde en önde yer alan anne ve babanın yerini kaydırmamaktadır. Bu dönemde bağımsızlık daha elde edilme basamağındadır. Ergenliğin ileriki dönemlerinde ise ergenin anne ve babasıyla olan ilişkileri daha dengeli, tatmin edici ve yakın olmasına rağmen, bağımsızlığın elde edilmesiyle akranlar ve yakın ilişki partnerleri bağlanma etkileşimlerinde öne çıkmaktadır. Ergenlikle birlikte alışıldık olmayan, farklı bağlanma ilişkileri, ebeveynler ile oluşturulan ana bağlanma ilişkilerinin önemini azaltsa da, anne babaya bağlanma süreci bu dönemde ergen açısından temel güven

ve destek olmayı sürdürmektedir. Ergenin bağımsızlığı anne baba ile olan bağlanmayı kötü yönde şekillendiriyor gibi dursa da, diğer taraftan ergenlik dönemi süresince güvenli ilişki oluşturmaya meyiletme olarak görülmektedir (Allen & Lord, 1999, akt. Akdağ, 2011, s. 20). Ergenliğin bu döneminde ebeveynler ile yaşanan ilişki, bağımlılık üzerinden değil, karşılıklı paylaşım üzerinden biçimlenmektedir (Solmuş, 2010; Akdağ, 2011, s. 20).

Bowlby, güvensiz bağlanma biçimini hayatın ileriki dönemlerinde psikopatolojinin meydana gelişi ile bağlantılandırırken güvenli bağlanma biçimini sağlıklı gelişim dönemleri ile ifade etmiştir (Nakash- Eisikovits, Dutra, & Westen, 2002). Major depresif bozukluk, doğum sonrası depresyon, panik bozukluğu, sosyal fobi, obsesif kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu ve ağrı bozukluğunun güvensiz bağlanma biçimi ile ilişkisi çeşitli araştırmalarda incelenmiştir (Kökçü & Kesebir, 2010, s. 310). İnsanların sosyal ilişkilerini şekillendiren bağlanma stilleri, bireylerarası ilişkilerde ve özellikle yaşam döngüsünde en kırılgan dönemlerden biri olan ergenlikte kişinin yaşamı üzerinde ciddi bir rol almaktadır (Deniz, 2006, s. 91). Bu nedenle bağlanma stillerinin ergenlik dönemi sürecindeki gelişimi ve etkisi, bireyin kişiliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

1.3.3. Bağlanma Örüntülerinin Etki ve Sonuçları

Bağlanma davranışının değeri anlaşıldıkça, yapılan araştırmalar artmakta ve akademik literatür büyümektedir. Bağlanma örüntülerinin, bireyin yaşantısına birçok açıdan etkisi mevcuttur. Kesebir ve arkadaşları (2011) bağlanmanın önemini “*Kişinin başka bir kişi ile yakın bir ilişki kurup kurmadığı ve bu ilişkinin destekleyici ve koruyucu özellikler taşıyıp taşımadığı, hayatının her döneminde ve yakın ilişkilerde gözlemlenebilir*” ifadesiyle açıklamışlardır (Kesebir, Kavzoğlu, & Üstündağ, 2011, s. 323). Bowlby (1969) ise bağlanma davranışının çiftleşme davranışı ve ebeveynlik davranışı ile eşit öneme sahip bir sosyal davranış sınıfı olarak ifade etmektedir (Bowlby J. , 1969, s. 154-179).

Burger (2006) çocukların bağlanma stillerinin, yetişkinlik ile birlikte yaşanan romantik ilişkilerinde önemli rol oynayabileceği varsayımında bulunarak, güvenli stile sahip yetişkinlerin romantik ilişkilerinde zorlanmayacaklarını, kaçınmacı yetişkinlerin ise romantik ilişkilerinde şüpheli olarak ilişki başlatmakta güçlük yaşayacaklarını, kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin de romantik ilişki içinde bulundukları kişinin sevgisine

hiçbir şekilde güvenemeyeceklerini iddia etmiştir (Burger, 2006, s. 226, akt. Ünlü, 2015, s. 24).

1.4. SOSYAL FOBİ

1.4.1. Kaygı (Anksiyete)

Anksiyete sözcüğü Latince' de "dar geçit" anlamına gelen "angustiae" sözcüğünden kaynağını almaktadır ve kaygı, bunaltı ve korku gibi olumsuz duygularla karakterize edilmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde ise 'üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa' olarak açıklanmaktadır (Koptagel, 2000; TDK, 2018).

Koptagel (2000) kaygıyı, gerçek korku, dıştan gelen, kişinin varoluşunu, huzurunu bozan, bozacağı bilinen gerçek bir tehlikeye, zarara karşı içgüdüsel, doğal ve mantıklı bir tepki, kişinin kendini koruma dürtülerini harekete geçiren bir duygu durumu olarak belirtmiştir. Organizmanın tehlike uyandıran herhangi bir uyarana karşı verdiği ilk tepki savaşmak veya kaçmak olmaktadır. Eğer birey bu tehlikeyle baş etme yetisine sahipse savaşmayı, sahip değilse kaçmayı seçmektedir. Gerçekte korkulacak hiçbir durum olmadığı halde kişinin korku duyması, kaygılı olması ise anksiyete olarak tanımlanmaktadır. Anksiyete durumunda da, organizma gerçek korkudaki gibi ruhsal ve fiziksel olarak kaçma veya savaşma tepkisine uyan bir duruma geçip gerginleşmekte ve buna uyan ruhsal ve fiziksel tepkiler vermektedir (Koptagel, 2000; Aybay, 2009, s. 16-17).

Psikoanalitik yaklaşım kaygının bir belirti olduğunu savunmakta olup bu belirtilerin de alt ve üst benlik arasında ya da benlik ve üst benlik arasındaki çatışmadan kaynaklandığını belirtmektedir (Turhan, 2007, s. 21).

Kaygının ilk kapsamlı tanımları, psikoanalitik ekolün katkısı ile yapılmıştır. Psikoanalitik kurama göre anksiyete, iç psikolojik dengenin bozulmasının bir göstergesidir. İçeriden gelen bir tehlike karşısında mevcut durumla mücadele etme ya da ondan kaçmak üzere benliği savunma yöntemlerine iten bir anksiyete gelişir. Savunmalar başarılı olursa, psikolojik denge yeniden inşaa edilebilmekteyken; savunma mekanizmaları devreye girmedeği takdirde ya da yeteri kadar etkili olamadığında, anksiyete bir uyarı işlevini

yitirip yüksek seviyelere ulaşarak genellenmiş anksiyete veya panik nöbetleri biçiminde dışarı vurulmaktadır (Bernstein, 1991; Bernstein, Carrie, & Perwien, 1996, s. 1110-1113).

Çok boyutlu bir duygudurumuna işaret eden kaygı kaslarda gerginlik, çarpıntı, terleme gibi fizyolojik ya da kaçınma gibi davranışsal belirtilerle kendini göstermektedir. Kaygı öznel duygulardan etkilenmesinin yanı sıra tehlike ihtimaline, tehlikenin doğasına ve bireyin tehlikeyle başa çıkma potansiyeline dair bilişsel unsurları da kapsamaktadır. Kaygı biyolojik ve genetik faktörlerden etkilenebileceği gibi bireyin yaşamsal tecrübesi ve bilişsel sisteminden de etkilenmektedir. Kaygı iki türde incelenir: durumluk ve sürekli kaygı. Makul bir nedenle açıklanabilecek olan durumluk kaygı, kişinin stresli ya da tehlikeli durumlara verdiği bir korku tepkisidir. Sürekli kaygı ise bireye has bir kişilik özelliği olarak değerlendirilebilir ve bireyin korku ile algılama ve yorumlama tepkisini genellemesidir. Durumluk kaygı, tehdit içeren durumlar karşısında normal ve geçici olarak ortaya çıkan bir kaygı türüdür. Sürekli kaygı ise içsel kaynaklı değerlendirilip doğrudan bir duruma bağlı değildir (Arslan, Oral, & Karababa, 2018, s. 102).

Anksiyete yani kaygının tarihçesini inceleyecek olursak; Antik Yunan ve Latin yazarları patolojik anksiyete vakalarını tıbbi bozukluklar olarak raporlamışlardır. Antik Stoacı ve Episüren filozofların önerdiği terapötik teknikler, günümüzün bilişsel psikoterapi kitaplarında yer almamaktadır. 19. yüzyıl ortalarında Klasik Antik Çağın, modern psikiyatrinin ortaya çıkışından ayrıldığı yüzyıllarda, nozolojik kategoriler bizimkilerden çok uzak olmasına rağmen, tipik anksiyete bozuklukları vakası tıbbi yazılarda rapor edilmeye devam etmiştir. DSM-I ve DSM-II'de çeşitli anksiyete bozuklukları için kullanılan terimlerin çoğunu Freud oluşturmuştur. DSM-III ise panik bozukluk, YAB ve (TSSB) gibi yeni bozukluklar getirmiştir. DSM-IV'ün (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994) gelişi ile çocuklarda ve ergenlerde anksiyete bozuklukları oldukça farklı tanımlanmıştır. DSM-IV'e geçerken, DSM-III-R'de (APA, 1987) çocukluk ve ergenlik dönemindeki üç anksiyeteden geriye kalan ayrılık anksiyetesi bozukluğu olmuştur. Çoğu aşırı doz anksiyete bozukluğu vakaları DSM-III-R'de yaygın anksiyete bozukluğu altında sınıflandırılmış ve kaçınma bozukluğu sosyal fobi altında kavramsallaştırılmıştır (APA, 1987; APA, 1994; Bernstein, Carrie, & Perwien, 1996, s. 1110).

DSM-IV'ün devamında 2013 yılında yayımlanan DSM-V ile birçok gelişme kaydedilmiştir. DSM-5'in önemli katkılarından ilki ortak özelliklerin paylaşılmasına dayanan üç spektruma (anksiyete, OKB ve travma ve stresle ilişkili bozukluklar) yönelik anksiyete bozukluklarının gruplandırılması ve ikinci olarak gelişimsel olarak birbirine bağlı bozuklukların aynı bölümde gruplandırılmasıdır (Crocq, 2015, s. 323).

Yaygın anksiyete bozukluğunu (YAB), DSM V'e göre tanımlayacak olursak; minimum 6 aylık periyodun birçoğunda bazı olaylar veya faaliyetlerle alakalı aşırı kaygı ve kuruntu ile devam eden, huzursuzluk/gerginlik, odaklanma problemleri, kolay kızma ve yorulma ve uyku sorunları gibi belirtilerin en az üçünün eşlik ettiği bir ruhsal bozukluk olarak ifade edilebilir (American Psychiatri Association, 2013).

DSM-V incelendiğinde anksiyete bozukluğu tanılmasında kullanılan kriterler şu şekildedir;

- A. *“En az altı aylık bir sürenin çoğu gününde bir takım olaylar ya da etkinliklerle (işte ya da okulda başarı gösterebilme gibi) ilgili olarak, aşırı bir kaygı ve kuruntu (kaygılı beklenti) bulunmaktadır,*
- B. *Kişi, kuruntularını denetim altına almakta güçlük çekmektedir*
- C. *Bu kaygı ve kuruntuya aşağıdaki altı belirtiden üçü (ya da daha çoğu) eşlik etmektedir (en azından kimi belirtiler son altı ayın çoğu gününde bulunmuştur):*
 - 1- *Dinginleşememe (huzursuzluk) ya da gergin ya da sürekli diken üzerinde olma.*
 - 2- *Kolay yorulma.*
 - 3- *Odaklanmada güçlük çekme ya da zihin boşalması.*
 - 4- *Kolay kızma.*
 - 5- *Kas gerginliği.*
 - 6- *Uyku bozukluğu (uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük çekme ya da dinlendirmeyen, doyurucu olmayan bir uyku uyuma).*
- D. *Kaygı, kuruntu ya da bedensel belirtiler, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, işle ilgili alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında işlevsellikte düşmeye neden olmaktadır,*

E. Bu bozukluk, bir maddenin (örn. kötüye kullanılabilen bir madde bir ilaç) ya da başka bir sağlık durumunun (örn. hipertiroidi) fizyoloji ile ilgili etkilerine bağlı olmamaktadır,

F. Anksiyete ya da üzüntü; diğer bir mental bozuklukla daha iyi açıklanamamalıdır;

örn. anksiyete ya da üzüntü bir Panik Atağı olacağı [Panik Bozukluğunda olduğu gibi] ,

genel bir yerde utanç duyacağı [Sosyal Fobide olduğu gibi],

hastalık bulaşmış olma [Obsesif-Kompulsif Bozuklukta olduğu gibi],

evden ya da yakın akrabalarından uzak kalma [Ayrılma Anksiyetesi Bozukluğunda olduğu gibi],

Posttravmatik Stres Bozukluğunda travmatik olayın hatırlanması,

Kilo alma [Anoreksiya Nervozada olduğu gibi],

Birçok fizik yakınmanın olması [Somatizasyon Bozukluğunda olduğu gibi], Algılanmış dış görünüş kusurları (Beden Dismorfik Bozukluğunda olduğu gibi),

Ciddi bir hastalığının olması [Hipokondriazisde olduğu gibi] ya da

Delüzyonel inançların içeriği [şizofreni ya da delüzyonel bozuklukta olduğu gibi]

Olarak açıklanmaktadır (American Psychiatric Association, 2013).

Ayırıcı tanısında;

1. Panik bozukluğu
2. Depresif bozukluk
3. Obsesif-kompulsif bozukluk
4. Travma sonrası stres bozukluğu

5. *Hipertiroidi, Cushing hastalığı, Kalp ve akciğer kaynaklı patolojiler, Feokromasitoma, Ritim bozukluklukları, Mitral kapak prolapsusu gibi organik rahatsızlıklar eşlik etmektedir.”*

DSM-V'e göre, sınıflandırılan anksiyete bozuklukları;

1. *Ayrılma Kaygısı Bozukluğu*
2. *Özgül Fobi*
3. *Seçici Konuşmazlık (Mutizm)*
4. *Agorafobi*
5. *Yaygın Kaygı Bozukluğu*
6. *Toplumsal Kaygı Bozukluğu (Sosyal Fobi)*
7. *Panik Bozukluğu*
8. *Maddenin/İlacın Yol Açtığı Kaygı Bozukluğu*
9. *Başka Bir Sağlık Durumuna Bağlı Kaygı Bozukluğu*
10. *Tanımlanmamış Kaygı Bozukluğu (American Psychiatri Association, 2013, s. 188-233).”*

Kara, anksiyetenin yaşam boyu görülme sıklığını %4,3-5,9 olarak belirtmiştir (Tyrer & Baldwin, 2006; Kara N. , 2014, s. 100) Kadın ve erkek cinsiyet arasında anksiyete görülme sıklığı değişmektedir. Kadınlarda erkeklere oranla 2 kat daha fazla görülmekte olup başlama yaşı 20 yaş öncesidir ve seyir alevlenme ve iyiye gitme dönemlerinden oluşmaktadır. Anksiyete bozukluğu ile komorbidite olan panik bozukluk, özgül fobi, sosyal fobi ve majör depresyon gibi psikiyatrik bozukluklar tanıyı ve tedavi sürecini karmaşık hale getirmektedir (Kara N. , 2014, s. 4-6).

1.4.2. Sosyal Fobi (Sosyal Anksiyete Bozukluğu)

Son zamanlarda yapılan çalışmalarDA sosyal fobinin görülme sıklığının yüksek olduğunu ve bu psikopatolojiye sahip olan bireylerin yaşamlarını sürdürmede ciddi zorluklar ve engellerle karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu sebeple bu konuda yapılan çalışmaların sayısı giderek artmakta ve alanda önem arz etmektedir (Köroğlu, 2017, s. 7).

İnsanların korkuları durumlara ve nesnelere göre farklılık göstermektedir ve yapılan çalışmalar bu korkuların %5-10 aralığında fobi olarak tanımlandığını ortaya koymaktadır. Sosyal fobi kişinin bir başkası tarafından değerlendirilebileceği durumlarda rezil olacağı düşüncesiyle yoğun kaygı duyması ve sosyal ortamlara girmekten kaçınması ile karakterize olmaktadır. Pek çok kişi için birtakım sosyal şartlarda stres deneyimlemek olasıdır. Ancak sosyal fobisi olan kişilerin topluluk karşısında kendilerini ifade etmeleri söz konusu olduğunda bu kişiler çok daha yüksek düzeyde bir kaygı yaşamaktadır. Bu kaygının yanı sıra çoğunlukla terleme, yüz kızarması v.b. gibi belirtiler de ortaya çıkmaktadır. Başkaları tarafından kaygılı, güçsüz, aklını kaçırmış ya da aptal şeklinde değerlendirilebileceklerini düşünmektedirler. Seslerinin titremesinden ya da anlaşılır bir şekilde konuşamaktan endişe ettikleri için hem karşılıklı iletişimden hem de topluluk önünde konuşmaktan çekinebilmektedirler. Sosyal fobi sahibi bireyler etkileşim gerektiren ya da başkaları tarafından değerlendirme içerebilecek durumlardan kaçınmaktadırlar. Bu kaçınma davranışıyla sosyal hayatlarını ve profesyonel iş yaşantılarını sürdürürken işlevselliklerinde eksilmeler olabilmektedir (Dilbaz & Güz, 2006).

Anksiyete ve sosyal fobiye dair DSM tanı ve kriterleri belirlenirken birçok faktör baz alınmıştır ve her kitapta tanım geliştirilmiştir. İlk kez Janet (1903) tarafından tanımlanan sosyal fobi performans anksiyetesini tanımlamak için kullanılmıştır. Ancak DSM I ve II’de bu tanı açıklanmamıştır. 1966 yılında Marks ve Gelder (1966) tarafından fobiler dört alanda incelenmiştir: özgül fobi, sosyal fobi, agorafobi ve hayvan fobisi. Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) ise özgül fobinin alt tipi olarak ilk kez sosyal fobiye açıklamıştır (American Psychiatric Association, 1980). DSM-III’te ise sosyal fobi, kişilerin performans göstermesi gereken durumlarda başkaları tarafından izlenecekleri kaygısı ile sınırlandırılmıştır (Eldoğan, 2017, s. 2-3). DSM-III’te sosyal fobinin de fobinin de çoğunlukla belirli bir uyararla belirdiği ve şayet korkulan birden fazla durum söz

konusuysa eş tanı konulmasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Birey, aynı zamanda, çekingen kişilik bozukluğu (ÇKB) teşhis ölçütlerine sahipse sosyal fobi teşhisi ötelenmektedir. DSM-III-R’de teşhis kriterlerinde kayda değer değişikliklere gidilmiştir (American Psychiatric Association, 1980). Birey “çoğunlukta olan veya tüm” sosyal durumlara korku tepkisiyle yanıt veriyorsa “yaygın tip” sosyal fobi teşhisi almaktadır. DSM-III-R’de tanı kriterlerinde kayda değer değişikliklere gidilmiştir (American Psychiatric Association, 1980). DSM- III- R ile değişen bir diğer önemli tanı kriteri de, çekingen kişilik bozukluğu kriterleri mevcutsa sosyal fobi teşhisinin ötelenememesidir. Yapılan araştırmalara göre yaygın tip sosyal fobiyle çekingen kişilik bozukluğu sıklıkla bir arada bulunmaktadır. Çünkü yedi adet tanı kriteri bulunan çekingen kişilik bozukluğunun altısı sosyal ilişkilere dayanmaktadır. DSM-IV (APA, 1994) teşhis kriterlerindeyse sosyal fobide anksiyete göstergelerinin tesiri işaret edilmiş, bu bozukluk sosyal anksiyete bozukluğu denilerek adlandırılmıştır. Sosyal anksiyete bozukluğu (SAB) tanısının çocuklara da konulabilmesi için kitaba yeni maddeler eklenmiştir. ICD-10 (WHO, 1992) ile DSM-IV tanı ölçütleri önemli ölçüde birbiriyle uyumlu olmasına rağmen, vurgu yaptıkları yerler değişmektedir. ICD-10 tanı sistemi anksiyete belirtilerine vurgu yaparken, DSM- IV bilişsel semptomlara vurgu yapmaktadır (Uğurlu, 2009, s. 5). Eldoğan’ın (2017) da belirttiği üzere; DSM-IV ve DSM-IV-TR’de genellenmiş alt tipin ifade etmek istediği “sosyal ortamların pek çoğu” ifadesi nesnel bir kaynağa dayandırılmamıştır. Fakat sosyal fobi terimi yerini sosyal anksiyete bozukluğu terimine bırakmıştır. DSM-V’te ise sosyal fobi teriminin yerini sosyal anksiyete bozukluğu almış, bu isim değişikliği ile birlikte bireylerin sosyal durumlara dair yaşadıkları kaygıların daha iyi aktarılabilirdiği ifade edilmiştir. Değinilen bir başka konu ise daha önce yayımlanan DSM’lerde bulunan performans isteyen durumlarda yüksek düzeyde korku ile kaygı hissetmesi, kişilerin toplum içinde gösterdikleri reaksiyonlar ile değiştirilmiştir (APA, 1994; APA, 2013, s. 202-204; Eldoğan, 2017, s.3).

DSM-V

Sosyal Fobi (Sosyal Anksiyete Bozukluğu)

DSM-V’te çocuklar ve erişkinler için verilen sosyal anksiyete bozukluğu teşhis ölçütleri aşağıda sıralanmıştır:

A. “Kişi, başkaları tarafından değerlendirilebileceği bir veya birden fazla toplumsal durumda açık bir korku ya da kaygı yaşamaktadır. Örnekler toplumsal etkileşimleri (örn. karşılıklı konuşma, tanımadık insanlarla karşılaşma), gözlenmeyi (örn. yemek yerken ya da içerken) ve başkalarının önünde bir eylemi gerçekleştirmeyi (örn. bir konuşma yapma) içermektedir.

Dipçe: Çocuklarda anksiyete sadece yetişkinlerle etkileşim esnasında değil, akran ayarlarında da gerçekleşmelidir.

B. Kişi, olumsuz olarak değerlendirilebilecek şekilde davranmaktan veya kaygı duyduğuna ilişkin belirtiler göstermekten çekinir (küçük düşeceği ya da utanç duyacağı bir biçimde; başkaları tarafından dışlanacağı ya da başkalarının incinmesine neden olacak biçimde).

C. Toplumsal durumlar, neredeyse her zaman, korku ya da kaygıya neden olur.

Dipçe: Çocuklarda, korku veya anksiyete; ağlama, öfke nöbeti, donma, yapışma, titreme ya da sosyal durumlarda başarısızlık olarak ifade edilebilir.

D. Toplumsal durumlardan kaçınılır veya aşırı bir korku ya da kaygı ile bunlara dayanılır.

E. Duyulan korku veya kaygı, söz konusu toplumsal ortamlarda çekinilen duruma ve toplumsal-kültürel bağlama göre orantılı değildir.

F. Korku, kaygı ya da kaçınma sürekli bir durumdur; 6 ay ya da daha uzun sürer.

G. Korku, endişe veya kaçınma; sosyal, mesleki ya da diğer önemli iş alanlarında klinik olarak önemli bir sıkıntıya ya da bozulmaya sebep olur.

H. Korku, kaygı ya da kaçınma bir maddenin (örn. kötüye kullanılabilen bir madde, bir ilaç) ya da başka bir sağlık durumunun fizyoloji ile ilgili etkilerine dayanamaz.

İ. Korku, kaygı ya da kaçınma; panik bozukluğu, beden algısı bozukluğu ya da otizm spektrum bozukluğu gibi başka bir ruhsal bozukluğun belirtileriyle daha iyi açıklanamaz.

J. Eğer tıbbi başka bir durum varsa (örn. parkinson hastalığı, şişmanlık, yanık ya da yaralanmadan kaynaklanan biçimsel bozukluk), korku, kaygı veya kaçınma bu durumla açıkça ilişkisizdir ya da aşırıdır.

Belirleyici:

Yalnızca Eylem Esnasında: *Duyulan korku toplum içinde konuşma veya performans sergileme ile sınırlı ise.”*

DSM-IV-TR’den DSM-V’e geçme aşamasında “genellenmiş” etkeninin yerine, “sadece eylem gerçekleştirme esnasında” etkeni geçmiştir. Bu değişimin nedenini “genellenmiş” teriminin güvenilir şekilde belirlenememiş olması olarak ifade edilmiştir. “Sadece eylem gerçekleştirme esnasında” belirleyici etkeninin özellikle müzisyenler, dansçılar, performans sanatçıları ya da düzenli olarak halka hitap etmek zorunda kalan bireyler için uygun bir belirleyici etken olduğu açıklanmıştır. DSM-IV’ de içinde bulunulan anksiyete ve korkunun çok fazla ve nedensizliğine dair kıstas değiştirilerek, bunun belirlenmesi danışmana devredilmiştir (Eldoğan, 2017, s. 3-4).

Eldoğan (2018) sosyal fobinin (sosyal anksiyete bozukluğu) alt tiplerini niceliksel ve niteliksel yönleriyle ayrışmalarına göre ele almıştır. Niceliksel ayrışan alt tipler incelendiğinde, Brown ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, sosyal anksiyete bozukluğu deneyimleyen bireylerin anksiyete yaşadıkları 13 koşul belirlenmiştir:

1. Partiye gitme,
2. Bir toplantı/sınıfta yer alma,
3. Grup önünde konuşma yapma,
4. Toplum içinde yemek yeme,
5. Kamuya açık tuvaletleri kullanma,
6. Toplum içinde yazı yazma,

7. Başkasıyla randevu, buluşma ayarlama,
8. Otorite figürleri ile konuşma,
9. Mantıksız teklifleri girişken bir şekilde geri çevirme,
10. Birisinden davranışını değiştirmesini isteme,
11. Konuşma başlatma,
12. Konuşmayı sürdürme,
13. Tanıdık olmayan insanlarla konuşma, olarak ifade edilmiştir (Brown, DiNardo, & Barlow, 1994; Burhol & Riseth, 2011, s. 28-32).

Sosyal anksiyeteyi alt tiplere ayırma süreci niceliksel olarak yapılmış, belirtilen koşulların

- a. Birinin olması durumunda yaşanan anksiyete, özgül sosyal anksiyete,
- b. İki-beş arası koşulda yaşanan anksiyeteye hafif genellenmiş sosyal anksiyete,
- c. Altı-dokuz arası koşulda anksiyete yaşama orta düzey genellenmiş sosyal anksiyete,
- d. On ve daha fazla koşulda anksiyete yaşama ise ağır genellenmiş sosyal anksiyete olarak ifade edilmiştir.

Karşılaştırma analizleri sonucunda ise genellenmiş sosyal anksiyete şiddeti arttıkça bireylerin daha fazla belirti deneyimledikleri, daha fazla psikiyatrik problemle eştanı gösterdikleri ve bireylerin birinci dereceden akrabalarının benzer belirtiler deneyimleme sıklığının arttığı tespit edilmiştir (Brown, DiNardo, & Barlow, 1994; Eldoğan, 2018, s. 206).

Yapılan başka bir araştırmada ise El-Gabalawyve arkadaşları (2010), Brown ve arkadaşları (1994) tarafından belirlenmiş sosyal koşullara benzer, on dört sosyal anksiyete yaşanabilecek koşul belirlenmiştir. Genellenmiş sosyal anksiyete bozukluğu bu koşulların sekiz ve daha fazlasında sosyal anksiyete yaşanması; genellenmemiş sosyal anksiyete ise bu koşulların yedi veya daha azında anksiyete yaşanması şeklinde açıklanmıştır (Brown,

DiNardo, & Barlow, 1994; El-Gabalawy, Cox, Clara, & Mackenzie, 2010, s. 246). El-Gabalawy ve arkadaşları (2010) sosyal anksiyete bozukluğunun alt tiplerinin geçerliliğini, temsili ulusal örnekleme inceledikleri araştırmada, gruplar arası karşılaştırmada genellenmiş alt tipin depresyon, anksiyete bozuklukları ve intihar düşünceleri ile eştanı oranının genellenmemiş alt tipe kıyasla daha fazla olduğu sonucuna varmışlardır (El-Gabalawy, Cox, Clara, & Mackenzie, 2010, s. 246-248).

1.4.3. Çocuklarda ve Ergenlerde Sosyal Fobi

Sosyal fobi çocuklar arasında yaygınlığı %5.7 ile %41.2 arasında seyreden ve en sık rastlanan psikiyatrik bozukluktur. Psikopatolojide uzun süreli etkilere sahip olan anksiyete, depresyon, dışsal bozukluklar ve madde kullanımı ile de ilişkilidir. Aynı zamanda okul hayatında, aile hayatında ve sosyal hayatta önemli bozulmalar ile ilişkilidir (Rapee, Schniering, & Hudson, 2009, s. 323; Affrunti & Woodruff-Borden, 2015, s. 56). Bu bozukluk daha sonra gelişen duygu durum bozuklukları, diğer anksiyete bozuklukları, akademik başarısızlık ve madde kullanım bozukluğu riski gibi problemler ile güçlü bir şekilde ilişkilidir (Bernsteina, Laynea, Egana, & Nelson, 2005, s. 659).

Sosyal fobinin çocuk ve ergenler üzerindeki etkisi ve önemini daha iyi açıklayabilmek için, çocukluk dönemindeki gelişime kısaca bakacak olursak; kişinin kendisini çevreleyen dünyayı anlamlandırmasına ve öğrenmesine yol açan etkin düşünsel faaliyetlerin gelişimi bilişsel gelişim olarak adlandırılmaktadır. Zihinsel gelişim, bireyin doğuştan getirdiği genetik zihinsel güç ve bireyin çevreden gelen uyarıcılarla etkileşimi sonucu geçirdiği yaşantılar ile şekillenmektedir. Zihinsel kavramı; bilgiyi, belleği, mantık yürütebilmeyi ve problem çözebilmeyi kapsamaktadır. Piaget, 1970'te zekâyı gelişim kökenli bir yorumla açıklamıştır. Zekânın anlaşılmasının ön koşulu olarak zihnin bilgi işleme sürecinin önemini vurgulamıştır. Piaget zekâyı çevreye uyum sağlama potansiyeli olarak ifade etmiştir. Piaget, yaptığı çalışmalar sonucunda bilişsel gelişim kuramını oluşturmuş ve bilişsel gelişimi dört evrede açıklığa kavuşturmuştur. Bu evreler:

1. Duyusal Motor Dönem (sıfır ila iki yaş),
2. İşlem Öncesi Dönem (iki-beş ila altı yaş),

3. Somut İşlemler Dönemi (altı-yedi ila on bir-on iki yaşlar)
4. Soyut/Formal İşlem Dönemi (onbir ve oniki yaş ve üstü) olarak sınıflandırılmıştır (Bulut, 2016, s. 13-14).

Lev Vygotsky gelişimsel yaklaşımla ilgili çalışan diğer bir isimdir. Vygotsky, Piaget'den zihnin kendi başına oluşan bir süreç olmadığı savı ile ayrışarak, çocuğun sosyal çevresi ile etkileşiminin ona problem durumlarında katkı sağladığını savunmuştur. Bu yolla zekâ gelişiminin toplumsal yönüne dikkat çeken Vygotsky'e göre, kişinin belli bir gelişim seviyesinde kendi başına başarabileceği bazı davranışlar olabileceği gibi, yetişkinler yardımı ile gerçekleştirebileceği davranışlar da bulunmaktadır. Vygotsky'e göre, gelişim evreleri ve dikkatle üzerinde durulması gereken özellikler şunlardır;

- Sıfır ila iki yaş psiko-duygusal iletişim,
- İki yaş nesnelerin kontrolü,
- Üç ila yedi yaş rol yapma ve sembolik etkinlikte bulunma,
- Yedi ila on bir yaş okul yaşantısındaki resmî çalışmaların vurgulanması.
- On iki ila on sekiz yaş sosyal ilişkiler ve meslekî gelişimlerinin birleştirilmesi (Tekeli, 2002, s. 27; Bulut, 2016, s. 13-14).

Piaget, zihnin bilgiyi işleme sürecini besinlerin sindirilmesine benzetmiştir. Ergenler karşılaştıkları herhangi bir sorunu çözmek için stratejiler geliştirebilip çözümleri sistemli bir şekilde çözümleme becerisine 11-14 yaş grubu olan soyut işlemler döneminde erişmektedirler. Bu beceri ise kuramsal tümdengelimle akıl yürütmeyi gerektirmektedir. Bu dönemde ergenler, soyut düşünebilme ve analitik çıkarımlarda bulunabilme becerileri geliştiği için karmaşık sorunları sistemli bir biçimde çözebilmektedirler. Bu dönem 11-14 yaş grubunda başlamakta birlikte 14-15 yaş aralığında süreklilik edinmektedir. Soyut döneme geçen bireylerin düşünmeye yönlendirilmeleri bilişlerini artırmaktadır. Düşünmeye yönlendirilmeyen, ezbere yöneltilen birey potansiyelinin önemli bir kısmını geliştirme fırsatını yaşamı boyunca yitirme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Tekeli, 2002, s. 27; Bulut, 2016, s. 13-14).

Ergenliğin gelişimsel aşamalarında meydana gelen biyolojik, psikolojik ve sosyal değişikliklerin tümünün kaygı yaratma ihtimali bulunmaktadır. Özellikle beden imgesi, cinsel kimlik, kişilerarası ilişkiler ve performansa ilişkin olumsuz yüklemeler kaygı yaşantısına yoğunluk katabilmektedir. Sosyal fobi, sosyal ortamlarda kişilerin bir konum kazanmaya ve kazandığı bu konumu korumaya çalıştığı ergenlik döneminde, daha çok risk yaratan koşul olarak yorumlanmakta ve bireyin yaşamında büyük bir tesiri bulunmaktadır (Göktürk, 2011, s. 10-11).

Sosyal fobi yaşamın her döneminde yaşanabilmektedir. Bazı durumlarda erken çocukluk döneminde, beş yaşlarında ya da otuz beş yaş gibi ileri yaşlarda ortaya çıkabilmektedir. Literatürde sosyal fobinin ergenlik döneminde, 13-19 yaşları arasında gözlemlendiği vurgulanmaktadır (Göktürk, 2011, s. 10). Rapee ve arkadaşlarının (2009) belirttiği gibi, sosyal fobinin çocuklar arasında yaygınlığı % 6 ile 42 arasında değişmektedir ve en sık çocuk-ergenlerde gözlemlenmektedir (Rapee, Schniering, & Hudson, 2009, s. 323).

Horney ise anksiyetenin kaynağını, erken dönem ilişkilerindeki bozukluktan almakta olduğunu ve anksiyeteyi erken dönemde yetersiz bakım veren ebeveyne karşı bağımlılık ile düşmanca duygular arasındaki çatışmayı ilişkilendirmektedir (Aybay, 2009, s. 23-24).

Çocuklar ve ergenlerin yaşadığı sosyal fobiyi ifade edebilmek için, John Bowlby'nin bağlanma kuramı temelinde yorumladığı anksiyeteyi incelemek açıklayıcı olacaktır. John Bowlby (1960), iki tür kaygı tanımlamıştır:

1. *İlkel Anksiyete*: Freud'un önceki dönemlere yoğunlaşmış, taşmaya hazır libido

kuramına eşdeğer olarak, bebeğin, anneden bağlarının kopma olayının sonucu olup o kopma anında yaşanan anksiyeteye verilen isimdir. Bowlby'e göre doğumdan hemen sonra, ayrılık koşulları bebeğin ağlamasına neden olduğu gibi, anneye sarılmak ve rahatlık bulmak gibi içgüdüsel gereksinimlerini de gütmektedir. Bu şekilde, başlangıçta oluşan ilkel kaygı bir sinyal anksiyete olarak işlev görmez. Durum böyleyken, belirli bir düzeyin ötesinde, anneden uzun süre ayrılık gerektiği zamanlarda, savunma mekanizmalarının yapımlarına neden olabilecek bir sinyal anksiyetesi özelliği gösterebilmektedir.

2. *İkincil Anksiyete*: Bir yaşantıya veya anıya dayanarak, bir önsezi ile ileride oluşacak tehlikelere karşı koruma görevini üstlenmiş, dolayısıyla bir engelleme mekanizmasının sembolüdür (Bowlby J. , 1960, s. 42-48).

Göktürk'ün de ifade ettiği üzere, erken çocukluk, ergenlik veya yetişkinlik döneminde sosyal fobi deneyimleyen bireylerin davranışları farklılaşıp, çekingenleşip kişilerin sosyal ve kalabalık ortamlardan uzak durma davranışını sergilemelerine yol açmaktadırlar (Göktürk, 2011, s. 10-11).

1.5. ERGENLERDE SOSYAL FOBİ VE BAĞLANMA STİLLERİ İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Bağlanma ve sosyal anksiyetenin eş zamanlı ölçümleri, daha düşük düzeyli güvenli bağlanma ve daha yüksek düzeyli kararsız bağlanmanın, en yüksek sosyal fobi ile tutarlı şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir (Brumariu & Kerns, 2008, s. 393).

Sosyal fobi sahibi çocukların yaşadığı uzun vadeli sorunlar göz önüne alındığında, sosyal ilişkilerde bağlanmanın önemi varsayımı düşünüldüğünde, bağlanma ve sosyal fobinin ilişkisini ele alan çalışmaların azlığı şaşırtıcıdır. Bebeklikte bağlanma güvenlik arayışı davranışlarıyla ve direk açık davranışlardan çıkarılabilse de, orta çocuklukta ve ergenlikte bağlanmanın odağı, bağlanma figürünün varlığıdır (Kerns, Klepac, & Cole, 1996; Brumariu & Kerns, 2008, s. 395).

Akran ilişkileri ergenlik döneminde büyük önem kazanmakta ve çocuklar daha büyük gruplarla etkileşimler yaşamakta, önceki arkadaşlıklarında bozulmalar görülmekte ve yeni arkadaşlıklar kurmaktadırlar (Hardy, Bukowski, & Sippola, 2002). Sosyal fobi ise orta çocuklukta ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde yaşanan değişimler bazı çocukların sosyal fobi semptomlarını göstermeye daha eğilimli hale getirebilmektedir. Dolayısıyla sosyal fobi, çocuklukta fobi gelişimi ile sosyal fobi arasındaki bağlantıyı araştırmak için önemli bir yaş olan, orta çocuklukta kaygının göze çarpan bir yönü olabilir (Brumariu & Kerns, 2008, s. 395).

Sosyal fobi ile ilgili literatür tarandığında, Wallerstein ve Kelly'in 1980 yılında ebeveyn boşanmasının çocuk üzerindeki etkisini araştırdıkları, araştırmada boşanma sonrası 2 ila 18 yaş aralığındaki çocukların yarısından fazlasında kaygı ve ayrılık durumu ile yakından ilgilendiği tespit edilmiştir (Wallerstein & S., 1976).

Greca ve Lopez'in 1998 yılında, ergenlerle yaptıkları ve sosyal fobinin arkadaşlık ilişkileriyle bağlantısını ölçmek istedikleri çalışmada, ergenlerde sosyal fobiyi ölçmek için Sosyal Kaygı Ölçeği-Çocuk Formu ergenlere uyarlanmıştır. Sosyal kaygı ölçeğinin faktör analizi olumsuz değerlendirilme korkusu, sosyal kaçınma ve yeni durumlarda sosyal fobi hissetmeden oluşan üç boyutu ortaya koymuştur. Çalışma 15-18 yaşları arasındaki ergenler ile yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre kız öğrencilerin erkekler ile kıyaslandığında erkeklerin daha çok sosyal fobi yaşadıkları ve kızların sosyal işlevsellikleriyle erkeklere oranla daha fazla bağlantı bulunduğu tespit edilmiştir. Sosyal fobi düzeyi yüksek öğrencilerin, arkadaşları tarafından daha az kabul edilip desteklendikleri algısının bulunduğu ve diğerlerinin ilgisini daha az çektikleri, arkadaşları ile sınırlı paylaşımda bulundukları ve destek gördükleri bulguları elde edilmiştir (Greca & Lopez, 1998; Göktürk, 2011, s. 15-16).

Erkan'ın 2002 yılında yaptığı ve ergenlerin sosyal fobi düzeyleri, anne ile baba tutumları ve ailenin gördüğü tehlike faktörlerini araştırdığı çalışmasının sonuçlarında; ana baba tutumu ve cinsiyet değişkenlerinin sosyal kaygı ölçeği puanları üzerindeki ortak etkileri istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Araştırmanın diğer bir bulgusunda ise yüksek sosyal fobi düzeyine sahip ergenlerin ebeveynlerinde, koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Düşük kaygı düzeyine sahip ergenlerin ebeveynlerindeyse demokratik tutumlarının yüksek, koruyucu ve otoriter tutumlarının oranlarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Erkan Z. , 2002).

Mehtalia ve Vankar'ın 2004 yılında yaptığı araştırmada ise sosyal fobinin sıklığını, demografik, fenomenolojik özelliklerini, aileyle ilişkili risk faktörleri, akademik başarısızlık ve ergenler arasındaki depresyon yaygınlığını ortaya koymak amacıyla alan taranmıştır. Yapmış oldukları araştırma sonuçlarına göre sosyal fobinin her iki cinsiyette eşit olarak bulunduğu ve derslerde başarısızlık, daha az arkadaşına sahip olma, ebeveynlerle samimiyetin azalması ve kardeşlerin farklı yetiştirilmesi ile ilişkili olduğu sonuçlarına

varılmıştır. Araştırmanın başka bir sonucuna göre ise sosyal fobi yaygın olarak görülen bir ergen ruh sağlığı bozukluğu olmuştur (Mehtalia & Vankar, 2004).

Öztürk'ün 2006 yılında yayımladığı boşanmış ebeveyne sahip 9-13 yaşlarındaki çocukların benlik saygıları ile kaygıları arasındaki korelasyonu araştırdığı tezinde, tek ebeveyne sahip çocuklarla, tam aileye sahip çocukların kaygı düzeyleri ve benlik saygıları arasındaki fark anlamlı tespit edilmiştir. Parçalanmış aileye sahip çocukların kaygı düzeyleriyle cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış ancak parçalanmamış aileye sahip kız çocuklarda, erkek çocuklar ile kıyaslandığında daha fazla kaygı puanlarına sahip oldukları bulunmuştur (Öztürk, 2006).

Dünyaya gelen birey, annesi ile başlattığı iletişimde başlangıçta yalnızca çocuğun yaşamsal varlığının sürdürülebilirliğine aracılık ederken sonrasında bu etkileşim türü içselleşerek kişinin yaşamını bütün açılardan şekillendiren bir etkileşim türü olmaktadır (Hamarta, 2004; Deniz, 2006, s. 90). Literatürde, bağlanma ve ergenler ile ilgili birçok araştırma mevcuttur.

Arslan 2008 yılında, ergenlerin bağlanma biçemlerine, cinsiyet ve yaş gibi değişkenlerine göre psikososyal gelişim dönemlerinin ve ego kimlik sürecinin değişip değişmediğini araştırmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, bağlanma stillerinin, psikososyal gelişim dönemleri bulgularının anlamlı seviyede farklılaştığı; güvenli ve kayıtsız bağlanmaya sahip ergenlerin başka bağlanma biçemlerine sahip ergenlerden fazla güven duygusuna sahip olduğu tespit edilmiştir. Özerklik, girişimcilik çalışkanlık ve kimlik dönemleri açısından ise kayıtsız bağlanan ergenlerin diğerlerine göre daha yüksek düzeyde gelişim gösterdikleri tespit edilmiştir. Bağlanma biçemleri ve cinsiyet puanları incelendiğinde, cinsiyete göre anlamlı farklılaşmanın olduğu ve kızların erkeklere göre daha fazla kararlılık seviyesine sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın başka bir sonucu ise, bağlanma stilleri ve cinsiyete göre; psikososyal gelişimin beş döneminde de cinsiyete göre farklılaştığı ve kızların erkeklere göre daha fazla güven, özerklik, girişimcilik, çalışkanlık ve kimlik duygusuna sahip olduğu tespit edilmiştir. Özerklik döneminin ise bağlanma ve cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulgularına ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kayıtsız bağlanma stiline sahip kızların, diğer bağlanma stillerine

sahip kızlardan ve erkeklerden daha yüksek özerklik düzeyine sahip olduğu sonucuna erişilmiştir (Arslan E. , 2008, s. 103-104)

Çelen ve arkadaşları tarafından 2008 yılında yapılan anne ve çocuğun bağlanma düzeyleri ve çocuk ile annenin etkileşim örüntülerinin incelendiği çalışmada, çocuğun anne babanın davranışlarını algılama biçiminin güvenli veya güvensiz bağlanma edinmesinde rolünün olduğu vurgulanmıştır (Çelen, N., & Berk, 2008).

Akdağ'ın 2011 yılında yaptığı ergenler ve anne babalarının bağlanma biçimlerini incelediği çalışmasında, ergenlerin ve annelerinin bağlanma biçimlerinin ilişkili olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Araştırmada, güvenli bağlanma biçimine sahip annelerin çocuklarında da güvenli bağlanma düzeyinin fazla olduğu, aynı çocukluk döneminde olduğu gibi ergenlik döneminde de annenin, ergenin bağlanma biçimine üzerindeki etkinliğinin devam ettiğini, bağlanma kalitesi ile anababalık kalitesinin birbirinden ilişkisiz olmadığını vurgulamıştır. Araştırma sonuçlarında, anne ergen bağlanma stilleri arasındaki ilişki, baba ergen bağlanma stilleri arasındaki ilişkide tespit edilememiştir. Akdağ bu durumu geleneksel anababalık rolleri ve Türk kültürünün çocuk yetiştirme tarzı üzerindeki etkileri ile ilişkilendirmiştir. Araştırmanın diğer bir sonucu ise istismar yaşantılarının travmatik etkisi nedeniyle, istismarın bağlanmayı güvensiz yönde etkilediği olmuştur (Akdağ, 2011, s. 57-58).

1.6. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Bu araştırmanın sorunu, evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan, 11-14 yaş arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişkinin ortaya konmasıdır.

1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılacak araştırmanın temel amacı; çocukluktan yetişkinliğe geçişte hassas bir dönem olan ergenliğin, boşanma yoluyla parçalanmış aileye sahip olan ve olmayan çocukların bağlanma stilleri ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenerek, alana katkı sağlanmasıdır.

Alt amaçları ise; katılımcıların bağlanma stillerinin ve sosyal fobi düzeylerinin tespit edilerek bağımlı ve bağımsız değişkenler üzerindeki etkisini tüm boyutları ile görünür kılmaktır.

- 1- Boşanma yolu ile parçalanmış aileye sahip 11-14 yaş arası çocukların bağlanma stilleri ile parçalanmamış aileye sahip çocukların bağlanma stilleri arasında fark var mıdır?
- 2- Boşanma yolu ile parçalanmış aileye sahip 11-14 yaş arası kız çocuklarının bağlanma stilleri ile erkek çocuklarının bağlanma stilleri farklı mıdır?
- 3- Boşanma yolu ile parçalanmış aileye sahip 11-14 yaş arası çocukların sosyal fobi düzeyleri ile parçalanmamış aileye sahip çocukların sosyal fobi düzeyleri arasında fark var mıdır?
- 4- Farklı ekonomik düzeye sahip, boşanma yolu ile parçalanmış aileye sahip 11-14 yaş arası çocukların bağlanma stilleri arasında fark var mıdır?
- 5- Boşanmış ebeveyne sahip kız ve erkek çocuklarının, bağlanma stillerinin anne veya baba ile yaşaması arasında ilişki var mıdır?
- 6- Parçalanmamış aileye sahip 11-14 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklarının bağlanma stilleri farklı mıdır?

1.8. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Aile toplumun önemli ve risk altındaki gruplarından birisidir. Ailenin kırılgan bir üyesi olan çocuğun iyilik hali, ailenin bütünlüğü ve çevresel koşulların yanı sıra hem iç hem de dış dinamiklerden etkilenmektedir. Çocuğun bebekliğinden itibaren kişiliğini şekillendiren bağlanma stili ve sosyal fobi, aile bütünlüğünün bozulması ile birlikte çocuğun hayatında kalıcı etkilere neden olmakta ve yaşam doyumunun yanısıra kişilerarası ilişkilerini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu araştırmada Türkiye’de kendine özgü aile bağları yapısının, bağlanma stilleri temel alınarak, sosyal fobiye etkisi araştırılmıştır. Türkiye’de ve dünyada parçalanmış aileye sahip olan ve olmayan çocuklarda anne babaya bağlanma ve sosyal fobi ile ilgili çalışma

oldukça az sayıda bulunmaktadır. Bu nedenle ergenlik dönemindeki sosyal kaygının ve bağlanma stillerinin, bazı kişisel demografik özelliklerden cinsiyet, yaş, ebeveyn eğitim düzeyi, evli veya boşanmış ebeveyne sahip olmak gibi değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğinin araştırılması amacıyla yapılan bu çalışmadan elde edilecek sonuçların Türkiye'deki ergenlerde sosyal fobi ve bağlanma biçimleri literatürüne akademik bir katkı sağlayacak olması araştırmanın önemini arttırmaktadır.

Araştırmanın sosyal hizmet disiplini temelinde, farklı tip ailelere sahip çocukların güvensiz bağlanma stilleri ve buna bağlı olarak yaşadıkları sosyal fobilerinin çözülmesinde, çocukların sosyal işlevselliklerini kazanmasında çözüm önerileri, aile ve çocuk ile çalışan sosyal hizmet uzmanlarına uygulamada destek bilgi, müracaatçılara daha kaliteli hizmet sağlanması, ilgili disiplinlere (psikiyatri, psikoloji...), ailelere ve çocuklara yönelik hizmet veren tüm kurum ve kuruluşlara bilgi sağlayacağı düşünülmektedir.

1.9. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

1. Araştırmada kullanılan anketin, araştırmaya konu olan 11-14 yaşları arasındaki bireylerin içten ve doğru bir biçimde cevaplandıkları varsayılmaktadır.
2. Örneklemenin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
3. Ölçüm araçlarının sonuçları doğru bir şekilde ortaya çıkaracak nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.10. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- 1- Araştırma verileri, Ankara ili Çankaya ve Etimesgut ilçelerinde bulunan ortaokullarda eğitimine devam eden öğrencilerinden toplanmıştır.
- 2- Araştırma 2017 yılının Mayıs-Haziran-Eylül-Ekim-Kasım aylarında yapılmıştır.
- 3- Ergenlerden alınan sosyo-demografik içerikli bilgiler araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile sınırlıdır.

- 4- Ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri, Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ) ölçeğinin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.
- 5- Ergenlerin bağlanma stilleri düzeyleri, İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA)' nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.
- 6- Araştırma sonucu elde edilen verileri nicel analiz etme gücü ile sınırlıdır.

1.11. TANIMLAR

Boşanma: Boşanma, eşler arasındaki hukuki, duygusal ve cinsel birlikteliğin sonlandırılmasıdır.

Bağlanma: Temel bakım veren ile çocuk arasında kurulan psiko sosyal bağı ifade eder.

Sosyal Fobi: Bireyin bir ya da daha fazla sosyal ya da performans durumundan utanma, aşağılanma veya tanıdık olmayan kişiler tarafından incelenme korkusuyla ilgili devam eden psikiyatrik bir bozukluğudur.

Evli ebeveyne sahip çocuk: İki ebeveyni ile aynı evde yaşayan çocuk.

Boşanmış ebeveyne sahip çocuk: Ebeveynleri yasal yollar ile ayrılmış çocuk.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölüm, araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama tekniği, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin işlenmesi ve değerlendirilmesi, süre ve olanaklar olmak üzere yedi alt başlık altında ele alınmıştır.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırmada evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin belirli değişkenler çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda betimsel bir model olan ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. İlişkisel tarama modeli iki veya daha fazla değişkenin birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadığını, farklılaşma mevcutsa hangi düzeyde bulunduğunu betimleyen araştırma modelleridir (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2009).

Araştırmada, evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan bireylerin bağlanma stilleri ve sosyal fobi düzeyleri; katılımcıların yaşı, cinsiyeti, ekonomik geliri, anne babalarının eğitim durumları, kardeş sayıları, anne baba boşandığı zamanki yaşları, anne babanın medeni durumu, üvey kardeşe sahip olma durumları ve anne baba boşandıktan sonra kiminle yaşadıkları gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ilişkisel tarama modeli çerçevesinde değerlendirilmiştir.

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini 2016-2017 Bahar ve 2017-2018 Güz eğitim öğretim dönemlerinde Ankara ili sınırları içerisinde bulunan, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullarda öğrenim gören 11-14 yaş arasındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılacak öğrenci grubu, psikososyal gelişimi açısından soyut düşünceye geçmiş yani bazı değerler, ahlak sistemi gibi soyut kavramları anlayabilen ayrıca soyut kavramlarla bağlantılı düşünme, tutum ve davranışlar konusunda gereklilikleri bir başkasından duyma ve ona uyum sağlamadan kendi iradesiyle doğru ya da yanlış ayırma döneminde olan çocuklardır.

Araştırmanın örnekleme belirlenirken, örneklemin sosyal ve ekonomik açıdan evreni temsil edebilmesi amacıyla Ankara ili Çankaya ve Etimesgut ilçelerinde hedeflenen ortaokullar ve öğrenciler basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Basit seçkisiz örnekleme tekniğinde evrendeki kişilerin seçilebilme ihtimali eşittir ve bir kişinin seçimi diğerlerinin seçimini etkilememektedir (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2009)

Araştırma ile Çankaya bölgesindeki ortaokullardan 116 öğrenci, Etimesgut bölgesindeki okullardan ise 114 olmak üzere toplamda 230 öğrenciye ulaşılmıştır.

2.3. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Nicel araştırma deseninde planlanan bu çalışmada, veri toplanabilmesi amacıyla anket tekniği kullanılmıştır. Çalışılmak istenen araştırma grubunun, içinde bulunduğu hassas yaş dönemi ve incinebilirliği göz önünde bulundurularak, anket formlarının sahiplerinden alınacak izin ile ilgili Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ve Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulundan alınan izinler ile anketler uygulanmıştır.

Anket formu ön yüzünde anonim olarak anketin etik kurul izinlerini kapsayan bildirilmiş onam metni bulunmaktadır. Anketin ilk bölümünde “Kişisel Bilgi Formu” (EK3), ikinci bölümünde “İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA-E)” (EK4) ve üçüncü bölümünde “Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ)” (EK5) olmak üzere anket toplam üç bölümden oluşmaktadır.

Anketin uygulaması gönüllü katılımcılara ortalama 25-30 dakika sürede yapılmıştır.

2.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma grubunu 18 yaşından küçük bireyler oluşturduğu için yapılacak anket uygulamasından önce araştırmanın içeriğini ve amacını bildiren “Ebeveyn Aydınlatılmış Onam Formu” ailelere iletilmiş ve onayları alınmıştır. Ailelerden mail ve telefon yolu ile gelen araştırmanın amacını, içeriğini ve nerelerde kullanılacağına yönelik detaylı sorulara açık ve net cevaplar verilmiştir. İzin alınan ailelerin çocuklarına araştırmacı tarafından bizzat, yaş gruplarına uygun bir dilde, araştırmanın amacı ve içeriği sözel olarak aktarılmış, “Çocuk/Ergen Bilgilendirme Formu” araştırmaya katılmaya gönüllü olan çocuklar tarafından doldurulmuştur. Böylece katılımı suistimal edecek bir tehdit

oluşmaması için ailelerin onayları alınarak, anketler gönüllülük esasına dayalı uygulanmış, gerekli tedbir alınmış, anket süresince de çocukların sıkılmamasına özen gösterilmiştir.

“Çocuk/Ergen Bilgilendirme Formu”nda araştırmanın niteliği açık ve anlaşılır olmakla birlikte, katılımcılar çocukluk çağına oldukları için araştırmaya başlanmadan önce açık ve anlaşılır bir şekilde anketlerin içeriği sözel olarak açıklanmıştır.

Gönüllülerin katılma ve çıkarılma koşulları açık bir şekilde belirtilmiştir. Araştırmaya başlanmadan önce “Araştırma Amaçlı Çalışma İçin Ebeveyn Rıza Formu” ve “Çocuk/Ergen Bilgilendirme Formu” kullanılmış ve ayrıca sözlü olarak da her çocuktan izin alınmıştır.

“Çocuk/Ergen Bilgilendirme Formu”nda, *“Bu araştırmaya katılıp katılmamak için karar vermeden önce anne ve baban ile konuşup onlara danışmalısın. Onlara da bu araştırmadan bahsedip onaylarını/izinlerini alacağız. Anne ve baban tamam deseler bile sen kabul etmeyebilirsin. Bu araştırmaya katılmak senin isteğine bağlı ve istemezsen katılmazsın. Bu nedenle hiç kimse sana kızmaz ya da küsmez. Önce katılmayı kabul etsen bile sonradan vazgeçebilirsin, bu tamamen sana bağlı. Kabul etmediğin durumda da öğretmenlerin ve ailen sana önceden olduğu gibi iyi davranır, önceye göre farklılık olmaz.”* cümlelerinin olması, araştırmaya katılma ve çıkarılma koşullarını açık ve net bir şekilde belirtilmiştir.

2.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Veri toplama araçlarından ilki, araştırmacı tarafından araştırmaya katılan ergenlerin araştırma problemi açısından önem taşıyan bazı kişisel ve demografik özelliklerini belirlemek amacıyla geliştirilen, 11-14 yaş arasındaki çocukların ve ailelerinin sosyo-demografik özelliklerini ve karşılaştıkları sorunları belirlemeye yönelik sorular içeren Kişisel Bilgi Formudur. Kişisel Bilgi Formu, araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, yaşadıkları yer, anne- baba yaşama durumu, anne- baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, sosyo-ekonomik düzey, evli ya da boşanmış ebeveyne sahip olma durumu, boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin ebeveynlerinin ne zaman boşandığına, ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaş, kim ile birlikte yaşadıkları, anne babanın yeniden

evlenme durumu, anne babayı görme sıklığı ve üvey kardeşe sahip olma durumlarına ilişkin bilgi edinmek amacıyla hazırlanmış 21 sorudan oluşmaktadır.

2.4.2. İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA-E)

Bartholomew ve Horowitz (1991)'in geliştirdiği, Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını Sümer ve Güngör (1999)'ün yaptığı bu ölçek ergenlerin bağlanma biçimlerini ölçmek amacıyla uygulanmıştır (Bartholomew & Horowitz, 1991; Sümer & Güngör, 1999b). Ölçek 17 maddeden oluşturulmuş ve dört bağlanma stilini ölçmekte kullanılmaktadır. Katılımcılar, maddelerin kendilerini ve yakın ilişkilerdeki genel davranışlarını ne derece tanımladığını yedi basamaklı bir ölçek üzerinde göstermişlerdir. Tüm maddeler 7li Likert tipi ölçekleme yöntemi ile ayrı alt başlıkları için değerlendirilmektedir (1= beni hiç tanımlamıyor; 7= tamamıyla beni tanımlıyor). Ölçekte, güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri beşer maddeyle ölçülürken saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri dörder madde ile değerlendirilmektedir. Bir madde ters kodlanarak iki alt boyutta değerlendirilmektedir. Buna göre 1., 4., 9. ve 14. sorular korkulu stili, 2., 5., 12., 13. ve 16. sorular kayıtsız stili, 3., 7., 8., 10. ve 17. sorular güvenli stili, 5 (recode), 6., 11., 15. sorular saplantılı stili değerlendirmektedir. Dört bağlanma stilini ölçen sürekli puanlara bu stilleri ölçmeyi amaçlayan maddelerin toplanmasından ve bu toplamın her bir alt ölçekteki madde sayısına bölünmesiyle ulaşılmaktadır. Böylece alt ölçeklerden alınabilecek puanlar 1 ile 7 arasında değişmekte, bu yolla elde edilen sürekli puanlar katılımcıları bağlanma stilleri içinde gruplandırılmaktadır. Gruplandırma sürecinde her bir 15 katılımcı, en yüksek puana sahip olduğu bağlanma kategorisine atanmaktadır (Sümer, 2006). Korkulu bağlanmayı ifade eden sorular (1, 4, 9, 14); kayıtsız bağlanmayı ifade eden sorular (2, 5, 12, 13, 16); güvenli bağlanmayı ifade eden sorular (3, 7, 8, 10, 17); saplantılı bağlanmayı ifade eden sorular (5, 6, 11, 15)'dir. Ölçekteki her madde 1-7 arasında puan değerliği almaktadır. Ölçekte yer alan bir madde (ölçekte 5. madde) ters çevrilerek hem saplantılı hem de kayıtsız bağlanma stili için kullanılmaktadır. Ölçekteki ters maddeler (5, 7, 17.) maddelerdir. "Güvenli bağlanma" boyutu dışındaki faktörlerde puan artışı sağlıklı bağlanmayı işaret etmektedir. Ölçekten toplam puan elde edilmemekte, alt ölçek puanları üzerinden değerlendirilmektedir (Aydoğdu & Çam, 2013). İÖA'nın kullanılmış olduğu çalışmalarda alt ölçeklerinin güvenilirliklerinin görece düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Griffin ve Bartholomew, İÖA alt ölçeklerinin alfa değerlerinin düşük olmasının, az sayıda

maddeden oluşmasından veya ölçeklerin psikometrik kalitesinin yetersizliğinden değil, alt ölçeklerin hem benliğe hem de başkalarına ilişkin iki modeli birlikte içermesinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Alt ölçeklerin güvenilirliklerinin düşük olmasına rağmen yapı geçerliklerinin yeterli düzeyde olduğu gösterilmiştir. Fakat ölçeğin faktör yapılarının ergen grup üzerinde geçerli olup olmadığını belirlemek için faktör analizinin yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenle tekrar geçerlik ve güvenilirlik araştırmaları yapılmıştır.

İtır Tari Cömert ve Kültegin Ögel'in (2014) yaptığı çalışma sonucunda geliştirilen İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA)'nin kat sayısı .494 bulunmuştur. Her bir bağlanma alt başlığı için ise alfa kat sayıları korkulu bağlanma 0.418, kayıtsız bağlanma 0.563, güvenli bağlanma 0.564, saplantılı bağlanma 0.402 olarak bulunmuştur (Cömert & Ögel, 2014) Bu sonuç, öğrenciler üzerinde uygulanan bu ölçek maddelerinin, birbiriyle yüksek iç tutarlılığa ve yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

2.4.3. Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ)

Demir ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilen ölçek on yaş üzeri çocuk ve ergenlere uygulanmaktadır. Maddelerden 10 tanesi direk okul ve sınıf yaşantısıyla ilgili alanlardan seçilmiş olup sosyal anksiyete durum ve ortamlarına ilişkin (başkalarının önünde yazı yazmak, bir şeyler yemek ya da içmek, konuşmalara katılmak) maddelerle eşlik eden somatik belirtileri araştırmaya yönelik ifadeler de eklenerek toplam 25 maddeden meydana gelmiştir. Yazar ölçeğin güvenilirlik katsayısını (Cronbach $\alpha = .82$) olarak belirtmiştir (Demir, Eralp-Demir, Türksoy, Özmeni, & Uysal, 1999; Aydın A. , 2006).

2.5. VERİLERİN İŞLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın verileri SPSS Statistics 25 programına aktarılmıştır. Örneklemde yer alan 11-14 yaşları arasındaki ergenlerin kişisel ve demografik özelliklerini yansıtan ve araştırmada ele alınan değişkenler için öncelikle sayı, yüzde ve aralık gibi betimsel analizler yapılmıştır. İstatistiksel uygulamalara başlamadan önce güvenilir olduğuna karar verilen ölçeklerin toplam puanlarının normal dağılım gösterip göstermedikleri Kolmogorov-Smirnov testi ile belirlenmiştir. Verilerin analizinde normal dağılmadığı tespit edilmiş ve bu nedenle nonparametrik testler uygulanmıştır. Araştırma verileri normal dağılım

varsayımını karşılamadığı için kişisel ve demografik değişkenlere göre farklılaşmalar nonparametrik testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis Testi ve analizleri ile test edilmiştir. Ergenlerin sosyal fobileri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki ise Spearman's Rho analizi ile incelenmiştir.

2.6. SÜRE VE OLANAKLAR

Verilerin toplanması 08 Mayıs – 24 Kasım 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi bizzat araştırmacı tarafından yapılmış, süreçte tez danışmanı ve bir istatistik uzmanından destek alınmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma problemi ve alt problemlerine paralel olarak araştırma bulguları sunulmuştur. Bulguların sunulmasında; öncelikle ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumuna göre sosyo-demografik özellikleri, sosyal fobi ve bağlanma stilleri ile evli veya parçalanmış aileye sahip olma değişkenine göre sosyal fobi ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

3.1. DEMOGRAFİK BULGULAR

Araştırmaya 11-14 yaş arası 230 ergen katılmıştır. Ergenlerin sosyo demografik verilerine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir. Ergenlerin cinsiyet, yaşadıkları yer, yaş, sınıf düzeyi, anne- baba yaşama durumu, anne baba eğitim durumu, kardeş sayısı, ailelerinin gelir durumunu değerlendirmeleri ve evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumuna ilişkin kişisel demografik özellikleri içeren bulgular ele alınmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler Çizelge 1’ de verilmiştir.

Çizelge 1. Ergenlerin Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım

Cinsiyet	Sayı	%
Kız	130	57,3
Erkek	97	42,7
Toplam	227	100,0

Araştırmaya katılan ergenlerin %57,3’ünü kız öğrenciler, %42,7’sini erkek öğrenciler oluşturmaktadır (Çizelge 1).

Araştırmaya katılan ergenlerin yaşadıkları yere ilişkin bilgiler Çizelge 2’ de verilmiştir.

Çizelge 2. Ergenlerin Yaşadıkları Yere İlişkin Dağılım

Bölge	Sayı	%
Etimesgut	113	49,8
Çankaya	114	50,2
Toplam	227	100,0

Araştırmaya katılan ergenlerin yaklaşık yarısı (%49.8) Etimesgut, yaklaşık diğer yarısı ise (%50,2) Çankaya’da ikamet etmektedir. (Çizelge 2) Araştırma kapsamındaki ergenler her iki yerleşim yerinde de birbirine yakın orandadır.

Araştırmaya katılan ergenlerin yaşlarına ilişkin bilgiler Çizelge 3’ te verilmiştir.

Çizelge 3. Ergenlerin Yaşlarına İlişkin Dağılım

Yaş	Sayı	%
10-12 Yaş	152	67,0
13-14 Yaş	75	33,0
Toplam	227	100,0

Araştırmaya katılan ergenlerin yaşları 10-12 yaş ve 13-14 yaş olarak gruplandırılmıştır (Çizelge 3). Ergenlerin çoğunluğu (%67.0) 10-12 yaş arasıyken, üçte biri (%33.0) ise 13-14 yaş aralığındadır.

Araştırmaya katılan ergenlerin sınıflarına ilişkin bilgiler Çizelge 4’ te verilmiştir.

Çizelge 4. Ergenlerin Sınıflarına İlişkin Dağılım

Bulundukları Sınıf	Sayı	%
Beşinci sınıf	49	21,7
Altıncı sınıf	85	37,6
Yedinci sınıf	71	31,4
Sekizinci sınıf	21	9,3
Total	226	100,0

Araştırma kapsamındaki ergenler en fazla oranda 6. Sınıflardan oluşmaktadır (%37,6), bu oranı sırası ile 7. Sınıf (%31.4), 5. Sınıf (%21.7) ve 8. Sınıf (%9.3) öğrencileri izlemektedir (Çizelge 4). Çizelge 4'ten de anlaşılacağı üzere araştırma kapsamındaki ergenler en fazla oranda 6. ve 7. Sınıfta yer almaktadır.

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin yaşama durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 5' te verilmiştir.

Çizelge 5. Ergenlerin Annelerinin Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım

Annenin Yaşama Durumu	Sayı	%
Yaşıyor	224	99,1
Yaşamıyor	2	0,9
Toplam	226	100,0

Araştırma kapsamındaki ergenlerin büyük çoğunluğunun (%99.1) annesi yaşamaktadır (Çizelge 5). Yalnız 2 (%0.9) ergenin annesi hayatta değildir.

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının yaşama durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 6’ da verilmiştir.

Çizelge 6. Ergenlerin Babalarının Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım

Babanın Yaşama Durumu	Sayı	%
Yaşıyor	216	95,6
Yaşamıyor	8	4,4
Toplam	224	100.0

Araştırma kapsamındaki ergenlerin büyük çoğunluğunun (%96,0) babası yaşamaktadır, sekiz (%4,4) ergenin ise babalarının hayatta olmadığı görülmektedir (Çizelge 6).

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 7.’ de verilmiştir.

Çizelge 7. Ergenlerin Annelerinin Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

Anne Eğitim Durumu	Sayı	%
İlkokul Mezunu	51	23,0
Ortaokul Mezunu	43	19,4
Lise Mezunu	75	33,8
Üniversite Mezunu	53	23,9
Toplam	222	100,0

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin eğitim durumları incelendiğinde en fazla oranda lise mezunu (%33.8) oldukları belirlenmiştir. Üniversite mezunu anneler %23.9 oranında,

ilkokul mezunu anneler %23.0, ortaokul mezunu anneler ise %19.4 oranındadır (Çizelge 7). Çizelgeden de anlaşılacağı üzere ergenlerin annelerinin yarısından fazlası lise ve üniversite mezunudur (toplamda %57.7).

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 8’ de verilmiştir.

Çizelge 8. Ergenlerin Babalarının Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

Baba Eğitim Durumu	Sayı	%
İlkokul Mezunu	24	11,1
Ortaokul Mezunu	27	12,5
Lise Mezunu	67	31,0
Üniversite Mezunu	98	45,4
Toplam	216	100,0

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının eğitim durumları incelendiğinde yaklaşık yarısının (%45) ebeveyninin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Lise mezunu babalar %31 oranında, ortaokul mezunu babalar %12.5, ilkokul mezunu babalar ise %11.1 oranındadır (Çizelge 8). Çizelgeden de anlaşılacağı üzere ergenlerin babalarının yarısından fazlası lise ve üniversite mezunudur (toplamda %76,4).

Araştırmaya katılan ergenlerin kardeşlerinin sayısına ilişkin bilgiler Çizelge 9’ da verilmiştir.

Çizelge 9. Ergenlerin Kardeşlerinin Sayısına İlişkin Dağılım

Kardeş Sayısı	Sayı	%
Tek çocuk	20	8,8
İki kardeş	119	52,4
Üç kardeş	60	26,4
Dört kardeş	18	7,9
Beş kardeş ve üzeri	10	4,4
Toplam	227	100,0

Ergenlerin yarısından fazlasının(%52,4) iki kardeşinin olduğu, %27'sinin üç kardeş ve geri kalanın ise sırasıyla kardeşinin olmadığı (tek çocuk % 8.8), dört kardeş (%7,9), beş kardeş (%4,4) ve üzeri olduğu araştırma sonuçlarından tespit edilmiştir (Çizelge 9).

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin gelir durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 10' da verilmiştir.

Çizelge 10. Ergenlerin Ailelerinin Gelir Durumunu Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım

Aile Gelir Durumu	Sayı	%
Düşük	13	5,7
Orta	192	84,6
Yüksek	22	9,7
Toplam	227	100,0

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin gelir durumunu değerlendirmeleri düşük, orta ve yüksek olarak değişmektedir (Çizelge 10). Katılımcıların büyük çoğunluğu gelir durumunu (%84,3) orta olarak değerlendirmektedir. Yalnız %9,6'si yüksek gelir ve %6,1'si ise düşük gelir olarak değerlendirmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin ebeveynlerinin evli/boşanmış olma durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 11' de verilmiştir.

Çizelge 11. Ergenlerin Ebeveynlerinin Evli/Boşanmış Olma Durumuna İlişkin Dağılım

Ebeveyn Birlikteliği	Sayı	%
Boşanmış	34	15,0
Evli	193	85,0
Toplam	227	100,0

Araştırmaya katılan ergenlerin çoğunun (%85) ebeveynleri evli iken, %15.0'i boşanmış ebeveyne sahip olduğu belirlenmiştir (Çizelge 11).

3.2. BOŞANMIŞ EBEVEYNE SAHİP ERGENLERE İLİŞKİN BULGULAR

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sosyo-demografik verilerine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir. Boşanmış ebeveyni olan ergenlerin cinsiyet, yaşadıkları yer, yaş, ebeveynlerinin ne zaman boşandığına, ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaşa, kim ile birlikte yaşadıklarına, anne babanın yeniden evlenme durumuna, kardeş ayrılığı yaşama durumuna, üvey kardeşe sahip olma durumuna, anne babayı ne sıklık ile gördüğüne ve ailelerinin gelir durumunu değerlendirmelerine ilişkin bulgular ele alınmıştır.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin cinsiyetine ilişkin bilgiler Çizelge 12' de verilmiştir.

Çizelge 12. Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Kız	17	50,0
Erkek	17	50,0
Toplam	34	100,0

Çizelge 12 incelendiğinde araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin yarısının kız öğrencilerden diğer yarısının ise erkek öğrencilerden oluştuğu dolayısıyla bu durumun cinsiyete göre eşit dağıldığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin yaşadıkları yere ilişkin bilgiler Çizelge 13’ de verilmiştir

Çizelge 13. Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Yaşadıkları Yere Göre Dağılımı

Bölge	Sayı	%
Etmesgut	23	67,6
Çankaya	11	32,4
Toplam	34	100,0

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin %67.6’sı Etmesgut ilçesinde yaşarken, %32.4’nün de Çankaya ilçesinde yaşamakta olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin yaşlarına ilişkin bilgiler Çizelge 14.’ de verilmiştir.

Çizelge 14. Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Yaşlarına Göre Dağılım

Yaş	Sayı	%
10-11-12 Yaş	22	66,7
13-14 Yaş	12	33,7
Toplam	34	100

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin yaşlarını 10-12 yaş ve 13-14 yaş olarak grupladığımızda, anketi cevaplayan ergenler içinde, boşanmış ebeveyne sahip 10-12 yaş grubu ergenler çoğunluğu (%67) oluşturmaktadır. 13-14 yaşları arasındaki ergenleri ise yaklaşık %34'dür (Çizelge 14).

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin ebeveynlerinin ne zaman boşandığına ilişkin bilgiler Çizelge 15' de verilmiştir

Çizelge 15. Ergenlerin Ebeveynlerinin Ne Zaman Boşandığına Göre Dağılım

Boşanma Zamanı	Sayı	%
Sıfır - Altı ay	3	7,9
Altı ay - bir yıl	6	15,8
Bir - iki yıl	5	13,2
İki - üç yıl	10	26,3
Üç yıldan daha fazla	14	36,8
Toplam	38	100,0

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin ebeveynlerinin boşanma süreleri dikkate alındığında %21,9' nun son 12 ay içinde, %39,6' sının 1-3 yıl arasında ve %37,5' nun üç yıldan daha uzun süre önce boşandığı bilinmektedir (Çizelge 15).

Araştırmaya katılan ergenlerin ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaşa ilişkin Çizelge 16' de verilmiştir.

Çizelge 16. Ergenlerin Ebeveynleri Boşandığında İçinde Bulundukları Yaşlarına İlişkin Dağılım

Yaş	Sayı	%
1-10 Yaş	22	68,8
11-15 Yaş	10	31,3
Toplam	32	100,0

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin, ebeveynleri boşandığında ergenlerin içinde bulundukları yaşı iki gruba ayırdık. Bu durumda boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin çoğunluğunun (%69) 1-10 yaş arasında, üçte birine yakınının da (%31) 11-15 yaş arasında oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Çizelge 16).

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin kim ile yaşadığına ilişkin bilgiler Çizelge 17.' de verilmiştir.

Çizelge 17. Ergenlerin Kim ile Birlikte Yaşadığına İlişkin Dağılım

Birlikte Yaşadığı Kişi	Sayı	%
Anne ile	30	83,3
Baba ile	6	16,7
Toplam	36	100,0

Araştırmaya katılan ebeveyni boşanmış ergenlerin çoğunluğunun (%83,3) annesi ile birlikte yaşarken yaklaşık %17,0' sinin babası ile yaşadığı bilinmektedir. Ergenlere ebeveynlerinin evli ya da boşanma durumu sorulduğunda 34 ergenin anne ve babasının boşandığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan boşanmış ebeveyni olan ergenler dışında iki ergenin ebeveyni resmi olarak boşanmasa da anne ve babalarını ayrılıkları nedeniyle kimin yanında kaldıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 18' de verilmiştir

Çizelge 18. Ergenlerin Annelerinin Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım

Anne Evliliği	Sayı	%
Evlendi	6	16,7
Evlenmedi	30	83,3
Toplam	36	100,0

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin çoğu (%83,0) boşanma sonrasında bir daha evlenmemişken, %16,7' si tekrar evlenmiştir (Çizelge 18.).

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının yeniden evlenme durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 19.' de verilmiştir

Çizelge 19. Ergenlerin Babalarının Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım

Baba Evliliği	Sayı	%
Evlendi	10	27,8
Evlenmedi	26	72,2
Toplam	36	100,0

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının %72,2'si boşanma sonrasında bir daha evlenmemişken, %27,8'i tekrar evlenmiştir (Çizelge 19.). Arslan'ın (2017) araştırması incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının %58,7'sinin yeniden

evlenmediği bilinmektedir. Her iki araştırmada da ergenlerin annelerinin yeniden evlenme oranlarının, babaların yeniden evlenme oranından daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin kardeş ayrılığı yaşama durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 20’ de verilmiştir

Çizelge 20. Ergenlerin Kardeş Ayrılığı Yaşama Durumuna İlişkin Bulgular

Kardeş Ayrılığı Yaşama Durumu	Sayı	%
Kardeş Ayrılığı Yaşamayan	32	100
Toplam	32	100

Araştırmaya kapsamına alınan ergenlerin tamamı kardeş ayrılığı yaşamamaktadır (Çizelge 20).

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin üvey kardeşe sahip olup/olmamasına ilişkin bilgiler Çizelge 21’ de verilmiştir

Çizelge 21. Ergenlerin Üvey Kardeşe Sahip Olma Durumuna İlişkin Bulgular

Üvey Kardeş Bilgisi	Sayı	%
Var	7	20,6
Yok	26	79,4
Toplam	33	100,0

Araştırmaya katılan ergenlerin çoğunluğunun (%79.4) farklı anne ya da babadan kardeşi bulunmamaktadır (Çizelge 21).

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerini ne sıklıkla gördüğüne ilişkin bilgiler Çizelge 22’ de verilmiştir

Çizelge 22. Ergenlerin Annelerini Ne Sıklıkla Gördüğüne İlişkin Dağılım

Annenin Görülme Sıklığı	Sayı	%
Her gün görüyorum	29	78,4
Haftada bir kez görüyorum	4	10,8
İki haftada bir görüyorum	1	2,7
Yılda birkaç kez görüyorum	3	8,1
Toplam	36	100,0

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin büyük çoğunluğu (%78,4) annelerini her gün gördüklerini belirtmişken bunu sırasıyla haftada bir (%10,8), yılda birkaç kez (%8,1), iki haftada bir görüyorum (%2,7) diyenler takip etmiştir (Çizelge 22).

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarını ne sıklıkla gördüklerine ilişkin bilgiler Çizelge 23’ de verilmiştir

Çizelge 23. Ergenlerin Babalarını Ne Sıklıkla Gördüğüne İlişkin Dağılım

Babanın Görülme Sıklığı	Sayı	%
Her gün görüyorum	8	21,6
Haftada bir kez görüyorum	13	35,1
İki haftada bir görüyorum	7	18,9
Ayda bir görüyorum	3	8,1
Yılda birkaç kez görüyorum	6	16,2
Toplam	37	100,0

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin çoğunluğu (%35,1) babalarını haftada bir kez gördüklerini belirtmişken bunu sırasıyla yaklaşık %22.0 ile her gün, iki haftada bir, yılda birkaç kez, ayda bir görüyorum diyenler takip etmiştir (Çizelge 23).

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin gelir durumunu değerlendirmelerine ilişkin bilgiler Çizelge 24’ de verilmiştir.

Çizelge 24. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Ailelerinin Gelir Durumunu Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım

Aile Gelir Durumu	Sayı	%
Düşük	4	11,8
Orta	27	79,4
Yüksek	3	8,8
Toplam	34	100,0

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin gelir durumunu değerlendirmeleri düşük, orta ve yüksek olarak değişmektedir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin çoğunluğu (%79.0) ailesinin gelir durumunu ‘Orta’ olarak değerlendirirken bunu sırasıyla ‘Düşük’ (%11.8) ve ‘Yüksek’ (%8.8) değerlendirmeleri izlemiştir (Çizelge 24).

3.3. İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ- ERGEN ANKETİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırma örnekleminde alınan veriler analiz edilmeden önce verilerin normal dağılımı gösterip göstermediğini anlamak amacıyla normallik testi uygulanmıştır. Bilindiği gibi örneklem büyüklüğünün 30’un altında (30-50 arasında) olduğu araştırma verilerinde Shapiro-Wilkis, örneklem büyüklüğünün 50’nin üzerinde olduğu araştırmalarda ise Kolmogorov-Smirnov normallik testleri uygulanmaktadır (Büyüköztürk, 2007). Bu araştırmada örneklem büyüklüğümüz 230 ergenden oluşmakla birlikte boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sayısı 34 ile sınırlı olduğu için normal dağılım olup olmadığını anlamak amacıyla Shapiro-Wilkis testinden yararlanılmıştır. İstatistiksel anlam değeri p ’nin

0,05'ten büyük ($\alpha > 0,05$) çıkması ölçek boyutlarının normal dağılıma uygunluk gösterdiği ve analizlerde parametrik ölçümlerin kullanılması gerektiğini gösterirken, 0,05'ten küçük ($\alpha < 0,05$) olması normal dağılıma uygunluğun sağlanmadığını ve nonparametrik testlerin uygulanması gerektiğini işaret etmektedir. İlişki ölçekleri anketi Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis Test analizleri ile test edilmiştir. Araştırmada kullanılan bağlanma stillerinin alt boyutlarının normallik testi sonuçları Çizelge 3.25. ile Çizelge 3.50. aralığında gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stillerinin alt boyutları Çizelge 25' de gösterilmiştir.

Çizelge 25. Ergenlerin Bağlanma Stillerinin Alt Boyutlarına İlişkin Dağılım

	Güvenli	Korkulu	Saplantılı	Kayıtsız
N	227	227	227	227
Sd	0,597	0,739	0,788	0,725
$\bar{x}$	3,64	2,68	3,16	2,83

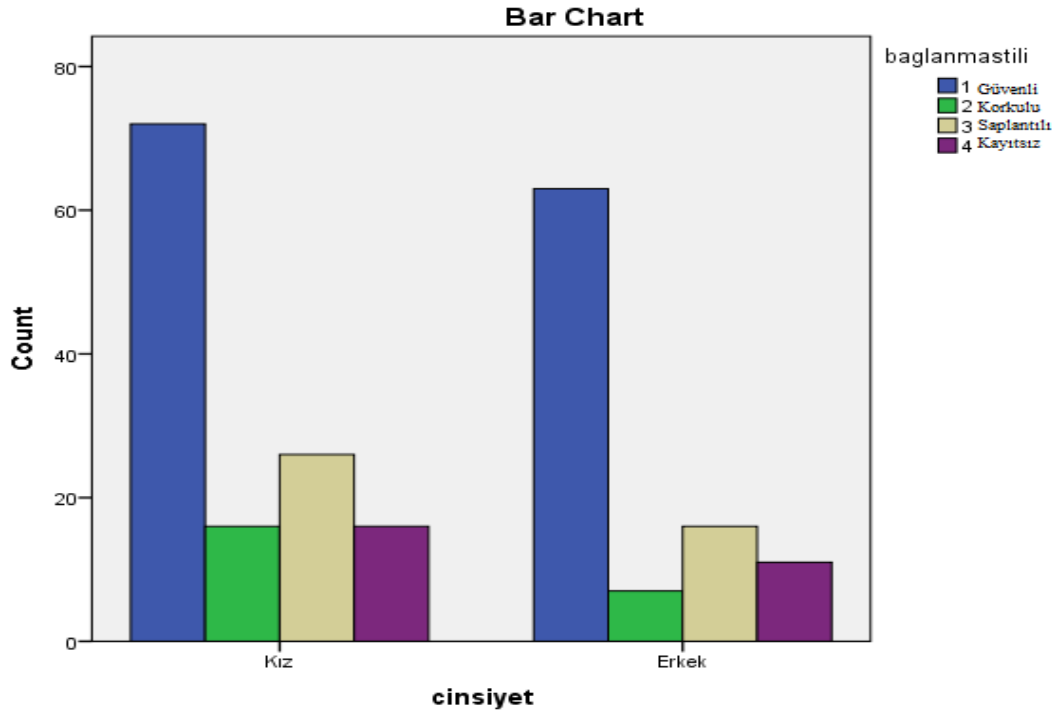
Çizelge 25' de görüldüğü gibi ilişki ölçekleri anketi boyutları için yapılan normallik testinde tüm boyutların istatistiksel anlam değeri p 'nin 0,05'ten büyük çıkması normal dağılıma uygun olduğunu göstermiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stillerinin frekans dağılımına ilişkin bilgiler Çizelge 26' da verilmiştir.

Çizelge 26. Ergenlerin Bağlanma Stillerine İlişkin Frekans Dağılımı

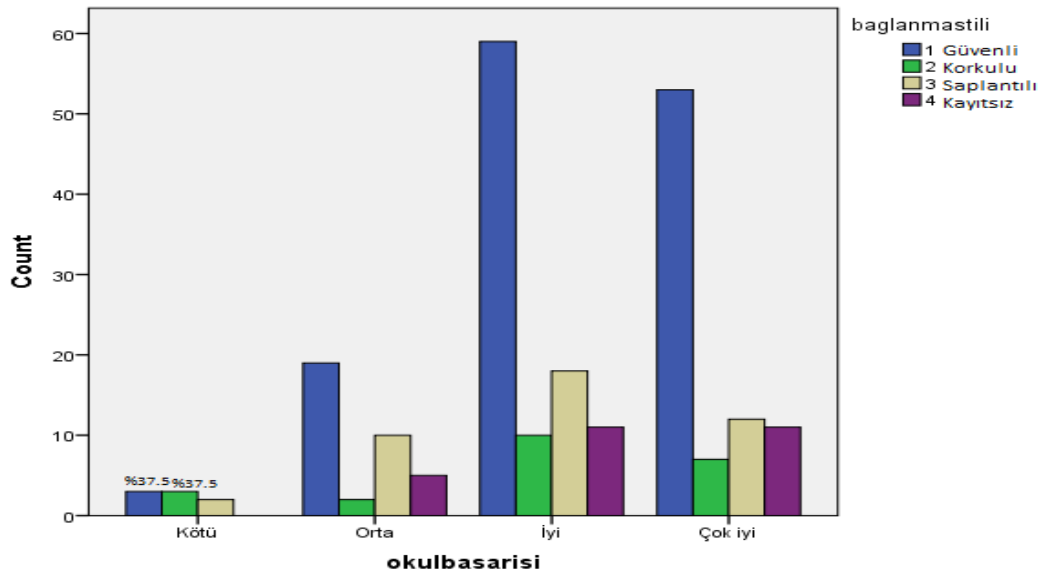
	N	Yüzde	Toplam
Güvenli	135	59,5	59,5
Korkulu	23	10,1	10,1
Saplantılı	42	18,5	18,5
Kayıtsız	27	11,9	11,9
Toplam	227	100,0	100,0

Ergenlerin bağlanma stillerine ilişkin frekans dağılımı Çizelge 26’ da verilmiştir. Yapılan analiz sonuçları ergenlerin çoğunun (%59.5) güvenli bağlanma stiline sahip olduğunu, bunu en yakın oranda saplantılı bağlanma stiline (%18.5) sahip ergenlerin daha sonra birbirine yakın oranda olan kayıtsız (%11.9) ve korkulu (%10.1) bağlanma stiline sahip ergenlerin takip ettiği görülmektedir.

Şekil 2. Cinsiyete Göre Bağlanma Biçimi

Cinsiyetlere göre bağlanma biçimleri incelendiğinde kız öğrencilerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 2). Saplantılı bağlanma stili kız ergenler arasında ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada ise korkulu ve kayıtsız stiller aynı oranda yer almaktadır. Erkekler öğrencilerin de kızlar ile benzer şekilde en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip oldukları belirlenmiştir. Saplantılı bağlanma stili erkek ergenler arasında ikinci sırada, kayıtsız bağlanma stili üçüncü ve korkulu bağlanma stili en az orana sahip olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılık olmaksızın en yüksek oranda güvenli bağlanmaya sahip olmaları beklenen bir sonuç olmuştur.

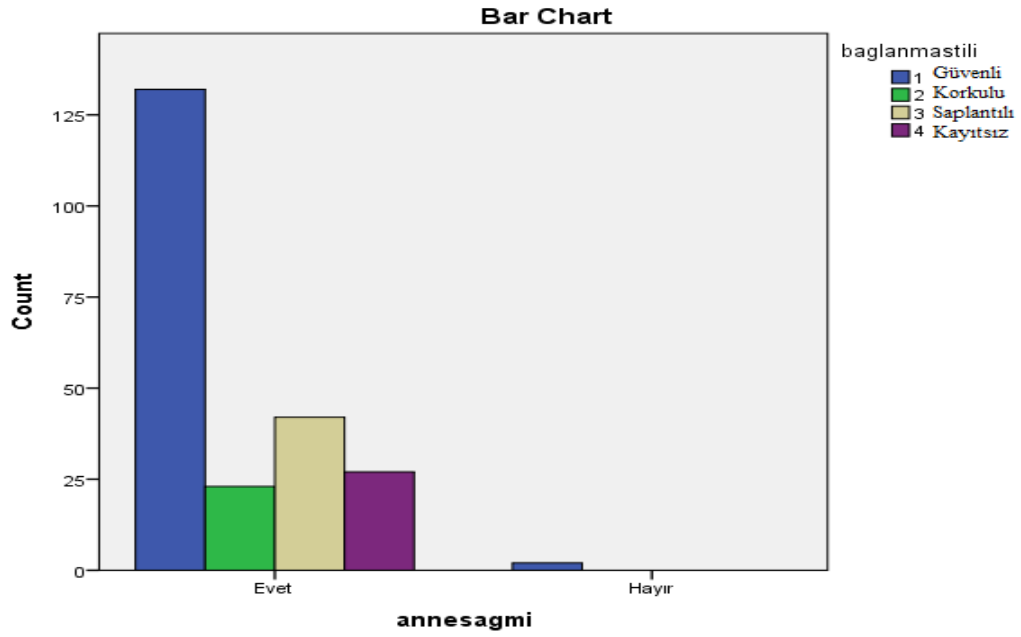
Şekil 3. Okul Başarısını Değerlendirmeye Göre Bağlanma Biçimi

Katılımcıların okul başarılarını değerlendirmelerine göre bağlanma biçimleri Kruskal Wallis testi ile analiz edildiğinde, okul başarısını kötü olarak değerlendiren ergenlerin yüksek oranda güvenli ve korkulu bağlanma stiline sahip oldukları, ikinci sırada saplantılı bağlanma stiline sahip oldukları ve okul başarısını kötü olarak değerlendiren ergenlerin arasında kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenin bulunmadığı tespit edilmiştir (Şekil 3).

Okul başarısını orta olarak değerlendiren katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde en yüksek oranda güvenli bağlanma stiline sahip oldukları belirlenmiştir. Saplantılı stil ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada kayıtsız ve son olarak ise en düşük oran ile korkulu bağlanma stili yer almaktadır.

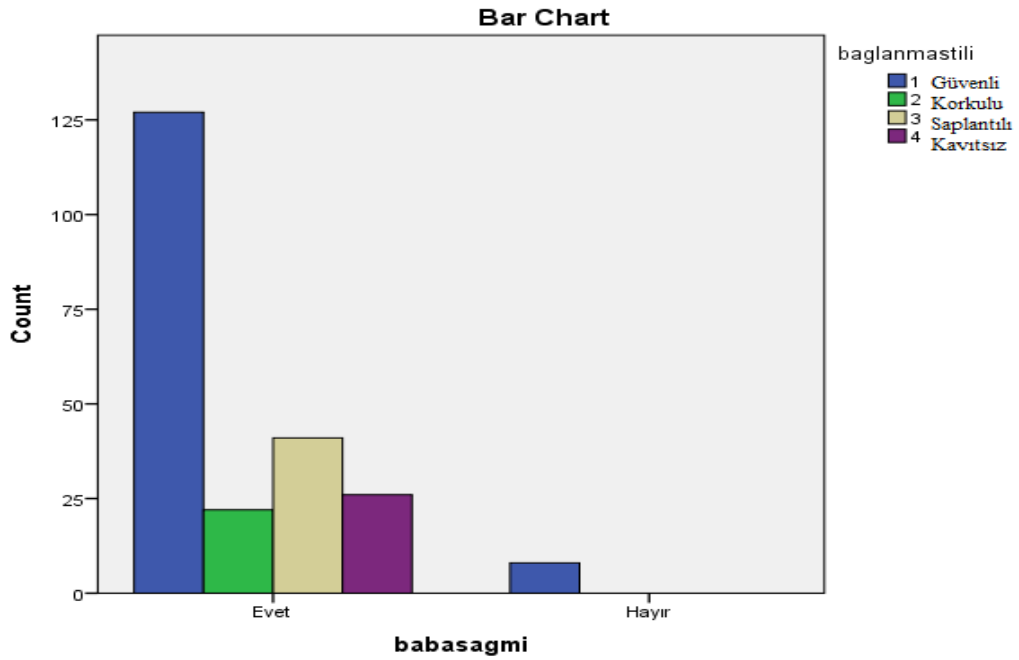
Okul başarısını iyi olarak değerlendiren katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde, ergenlerin en yüksek oranda güvenli bağlanma stiline sahip oldukları belirlenmiştir. Saplantılı stil ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada kayıtsız ve son olarak ise kayıtsız stile yakın oran ile korkulu bağlanma stili yer almaktadır.

Okul başarısını çok iyi olarak değerlendiren katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde en yüksek oranda güvenli bağlanma stiline sahip oldukları tespit edilmiştir. Saplantılı stil ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada kayıtsız ve son olarak ise en düşük oran ile korkulu bağlanma stili bulunmaktadır.

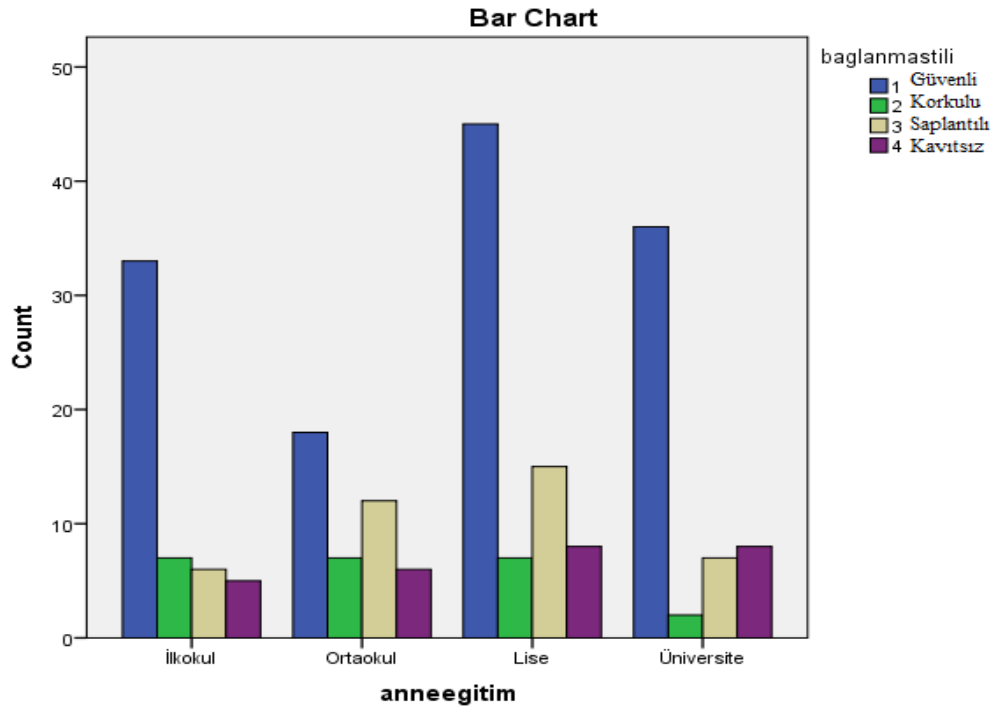
Şekil 4. Annenin Yaşama Durumuna Göre Bağlanma Biçimi

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin yaşama durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde annesi yaşayan ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 4). Annesi yaşayan ergenler arasında saplantılı bağlanma stiline ikinci sırada yer aldığı, üçüncü sırada korkulu bağlanma stili ve en az oranda kayıtsız bağlanma stiline var olduğu belirlenmiştir. Annesi yaşamayan katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde ise tüm katılımcıların güvenli bağlanmaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 5. Babanın Yaşama Durumuna Göre Bağlanma Biçimi

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının yaşama durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde babası yaşayan ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 5). Babası yaşayan ergenler arasında saplantılı bağlanma stiline ikinci sırada yer aldığı, üçüncü sırada kayıtsız bağlanma stili ve en az oranda korkulu bağlanma stiline var olduğu belirlenmiştir. Babası yaşamayan katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde ise tüm katılımcıların güvenli bağlanmaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 6. Annenin Eğitim Durumuna Göre Bağlanma Biçimi

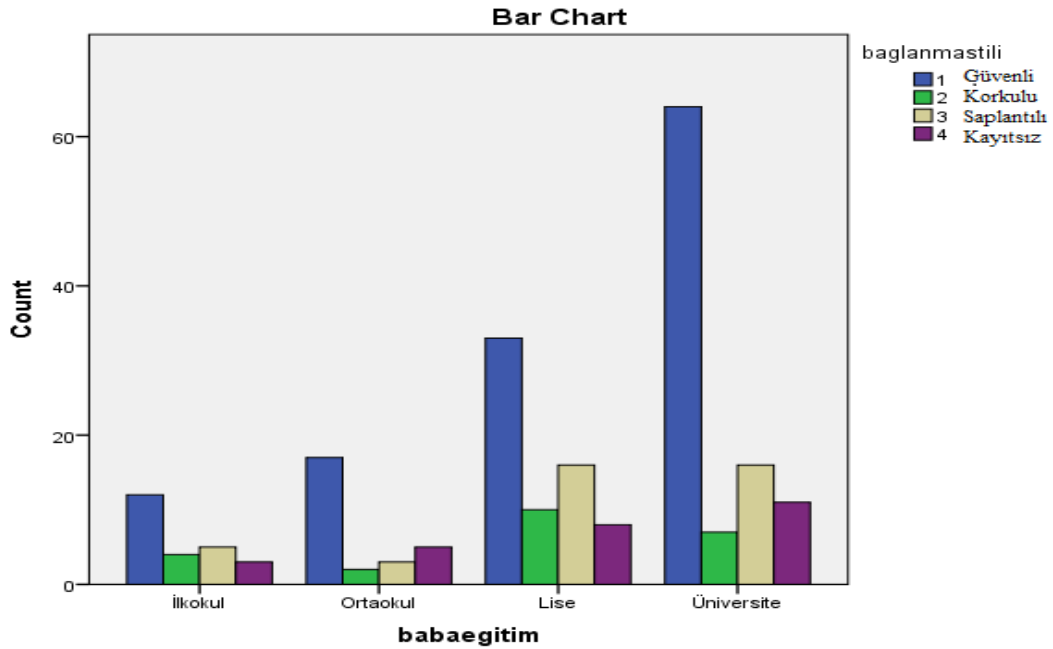
Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin eğitim durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde ilkokul mezunu anneye sahip ergenlerin çoğunluğu temsil ederek en yüksek oranda güvenli bağlanmaya sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 6).

Korkulu bağlanma stili ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada saplantılı ve son sırada kayıtsız bağlanma stili bulunmaktadır.

Annelerinin eğitim durumu ortaokul olan ergenlerin bağlanma biçimleri incelendiğinde ise en yüksek oranda güvenli bağlanma biçimine sahip oldukları tespit edilmiştir. Saplantılı bağlanma stili ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada korkulu bağlanma stili ve son sırada kayıtsız stil yer almaktadır.

Lise mezunu anneye sahip ergenlerin bağlanma biçimleri incelendiğindeyse genel örnekleme uyumlu en yüksek oranda güvenli bağlanma biçimine sahip oldukları belirlenmiştir. Bunu sırasıyla saplantılı bağlanma stili, kayıtsız bağlanma stili ve korkulu bağlanma stili izlemektedir.

Annelerinin eğitim durumu üniversite olan ergenlerin en yüksek oranda güvenli bağlanma stiline sahip oldukları daha sonra sırasıyla saplantılı bağlanma stili, kayıtsız bağlanma stili ve korkulu bağlanma stillerinin olduğu belirlenmiştir.

Şekil 7. Babanın Eğitim Durumuna Göre Bağlanma Biçimi

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının eğitim durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde ilkökul mezunu babaya sahip ergenlerin en yüksek oranda güvenli bağlanmaya sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 7).

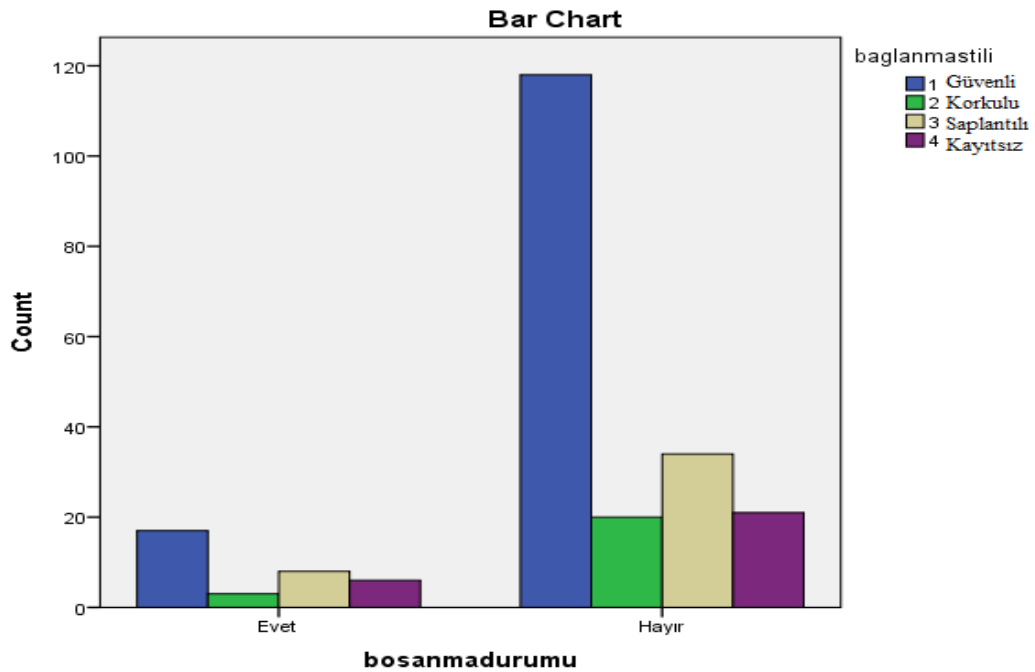
Saplantılı bağlanma stili ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada korkulu ve son sırada kayıtsız stil bulunmaktadır.

Ortaokul mezunu babaya sahip olan ergenlerin bağlanma biçimleri incelendiğinde ise en yüksek oranda güvenli bağlanma biçimine sahip oldukları tespit edilmiştir. Kayıtsız bağlanma stili ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada saplantılı bağlanma stili ve son sırada korkulu bağlanma stili yer almaktadır.

Babalarının eğitim durumu lise olan ergenlerin bağlanma biçimleri incelendiğindeyse genel örnekleme uyumlu en yüksek oranda güvenli bağlanma biçimine sahip oldukları

belirlenmiştir. Bunu sırasıyla saplantılı bağlanma stili, korkulu bağlanma stili ve son sırada kayıtsız bağlanma stili izlemektedir.

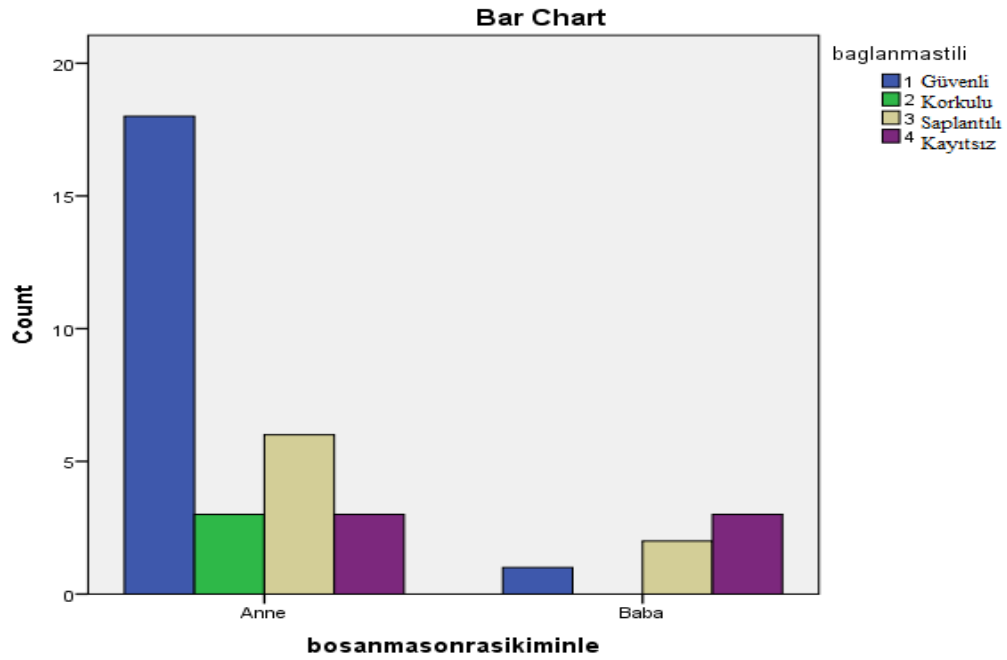
Babalarının eğitim durumu üniversite olan ergenlerin bağlanma biçimleri incelendiğinde en yüksek oranda güvenli bağlanma biçimine sahip oldukları bilinmektedir. Saplantılı bağlanma stili ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada kayıtsız bağlanma stili ve son sırada korkulu bağlanma stili bulunmaktadır.

Şekil 8. Boşanma Durumuna Göre Bağlanma Biçimi

Araştırmaya katılan ergenlerin ebeveynlerinin boşanma durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde, boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 8). Boşanmış ebeveyne sahip ergenler arasında saplantılı bağlanma stili ikinci sırada yer aldığı, üçüncü sırada kayıtsız bağlanma stili ve son sırada korkulu bağlanma stili var olduğu belirlenmiştir.

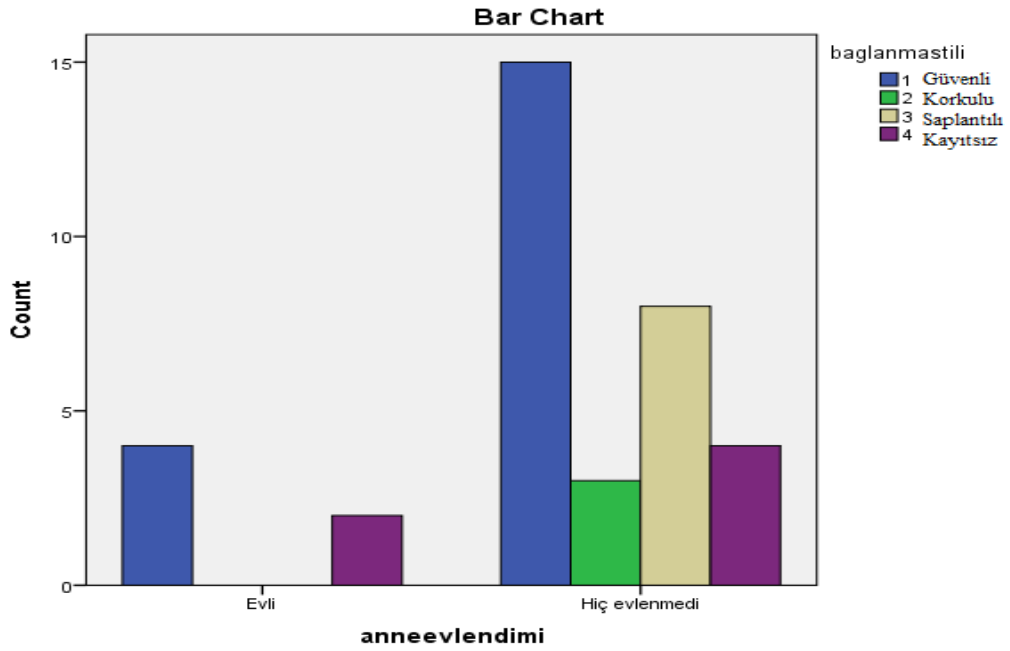
Evli ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri incelendiğinde ise ergenlerin yine en fazla oranda güvenli bağlanmaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Saplantılı bağlanma stili evli ebeveyne sahip ergenler arasında ikinci sırada, kayıtsız ve korkulu stillerin ise son sırada eşit orana sahip olduğu belirlenmiştir.

Şekil 9. Boşanma Sonrası Kim ile Yaşadığına Göre Bağlanma Biçimi

Araştırmaya katılan ergenlerin ebeveyn boşanması sonrası kim ile yaşadığına göre bağlanma biçimleri incelendiğinde annesi ile yaşayan ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu bulunmuştur (Şekil 9). Bunu sırasıyla saplantılı bağlanma stili, korkulu bağlanma stili ve aynı oranda kayıtsız bağlanma stili izlemektedir.

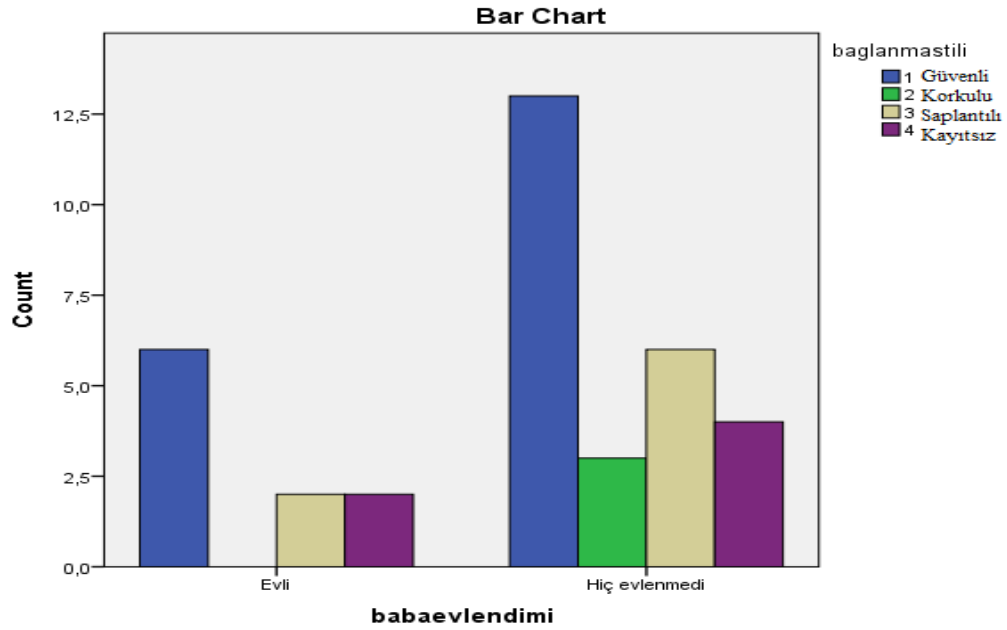
Babası ile yaşayan katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde ise kayıtsız bağlanma stiline en yüksek oranda olduğu, ikinci sırada saplantılı bağlanma stiline, üçüncü sırada güvenli bağlanma stiline yer aldığı bilinmektedir. Ebeveyni boşanmış ergenler arasında korkulu bağlanma stiline sahip ergenin bulunmadığı belirlenmiştir.

Şekil 10. Annenin Yeniden Evlenme Durumuna Göre Bağlanma Biçimi

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde annesi yeniden evlenen ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 10). Annesi yeniden evlenen ergenlerin sahip olduğu ikinci stil ise kayıtsız bağlanmadır.

Annesi yeniden evlenmeyen ergenlerin bağlanma stilleri incelendiğinde ise güvenli bağlanma stiline en yüksek oranda olduğu, ikinci sırada saplantılı bağlanma stiline, üçüncü sırada kayıtsız bağlanma stiline, en düşük oranda ise korkulu bağlanma stiline yer aldığı bilinmektedir.

Şekil 11. Babanın Yeniden Evlenme Durumuna Göre Bağlanma Biçimi

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının yeniden evlenme durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde babası yeniden evlenen ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 11). Babası yeniden evlenen ergenlerin sahip olduğu ikinci bağlanma biçimi ise aynı orana sahip olan kayıtsız ve saplantılı bağlanma biçimleridir.

Babası yeniden evlenmeyen ergenlerin bağlanma stilleri incelendiğinde ise sırasıyla güvenli saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile cinsiyetlerine ilişkin bilgiler Çizelge 27’ de verilmiştir.

Çizelge 27. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım

	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli				
Kız	130	110,89	0,831	0,406
Erkek	97	118,17		
Korkulu				
Kız	130	120,90	-1,844	0,065
Erkek	97	104,75		
Saplantılı				
Kız	130	117,84	-1,028	0,304
Erkek	97	108,85		
Kayıtsız				
Kız	130	110,33	-,980	0,327
Erkek	97	118,92		

Ergenlerin bağlanma stilleri üzerinde cinsiyet değişkeninin etkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş ve Çizelge 27’de verilmiştir. Yapılan analiz sonuçları ergenlerin cinsiyetlerinin bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin cinsiyetlerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin cinsiyetlerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı ($p>0.05$).bulunmamıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin cinsiyetlerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin cinsiyetlerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$).göstermektedir.

Yapılan istatistiksel analizlerde her ne kadar cinsiyet değişkeni bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmaya da ortalama puanlar dikkate alındığında, kızların erkeklere oranla daha düşük oranla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları bulunmuştur. Korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerde ise kızların erkeklere göre daha yüksek, kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerde ise erkeklerin kızlara göre daha yüksek oranda bu stillere sahip olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile yaşlarına ilişkin bilgiler Çizelge 28’ de verilmiştir.

Çizelge 28. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Yaşlarına İlişkin Dağılım

	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli				
On-On iki	152	116,81	-,923	0,356
On üç-On dört	75	108,31		
Korkulu				
On-On iki	152	118,08	-1,341	0,180
On üç-On dört	75	105,73		
Saplantılı				
On-On iki	152	112,56	-,474	0,636
On üç-On dört	75	116,92		
Kayıtsız				
On-On iki	152	115,05	-,343	0,731
On üç-On dört	75	111,88		

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin yaşlarının bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir (Çizelge 28). Mann-Whitney test sonuçları Çizelge 28’ de verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin yaşlarının bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin yaşlarının bağlanma stilleri ile ilişkisi analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturmadığı belirlenmiştir.

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin yaşlarının bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan analiz sonuçları bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturmadığını göstermektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline olan ergenlerin yaşlarının bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile ebeveynlerinin boşanma durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 29’ da verilmiştir.

Çizelge 29. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynlerinin Boşanma Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli				
Evet	34	106,50	-,727	0,467
Hayır	193	115,32		
Korkulu				
Evet	34	116,50	-,242	0,809
Hayır	193	113,56		
Saplantılı				
Evet	34	119,53	-,536	0,592
Hayır	193	113,03		
Kayıtsız				
Evet	34	111,04	-,286	0,775
Hayır	193	114,52		

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin ebeveynlerinin beraber olup olmamasının bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir. Mann-Whitney test sonuçları Çizelge 29’da verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin ebeveynlerinin beraber olup olmamasının bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin ebeveynlerinin beraber olup olmamasının bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) bulunmamıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin ebeveynlerinin beraber olup olmamasının bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin ebeveynlerinin beraber olup olmamasının bağlanma stilleri ile ilişkisinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Yapılan istatistiksel analizlerde ebeveynlerin beraber olup/olmama değişkeni bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır.

Yapılan istatistiksel analizlerde ebeveynlerin beraber olup/olmama değişkeni bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmaya da ortalama puanlar dikkate alındığında, kızların erkeklere oranla daha düşük oranla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları bulunmuştur. Korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerde ise kızların erkeklere göre daha yüksek, kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerde ise erkeklerin kızlara göre daha yüksek oranda bu stillere sahip olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile sınıflarına ilişkin bilgiler Çizelge 30' da verilmiştir.

Çizelge 30. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Sınıflarına İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	χ^2	Df	p
Güvenli					
Beşinci sınıf	49	117,44	1,218	3	0,749
Altıncı sınıf	85	114,73			
Yedinci sınıf	71	113,52			
Sekizinci sınıf	21	99,26			
Korkulu					
Beşinci sınıf	49	100,28	4,825	3	0,185
Altıncı sınıf	85	124,35			
Yedinci sınıf	71	112,28			
Sekizinci sınıf	21	104,55			
Saplantılı					
Beşinci sınıf	49	112,77	0,721	3	0,868
Altıncı sınıf	85	109,56			
Yedinci sınıf	71	118,33			
Sekizinci sınıf	21	114,83			
Kayıtsız					
Beşinci sınıf	49	112,92	4,899	3	0,179
Altıncı sınıf	85	117,06			
Yedinci sınıf	71	118,30			
Sekizinci sınıf	21	84,21			

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin sınıflarının bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir (Çizelge 30). Kruskal-Wallis test sonuçları Çizelge 30’ da verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin sınıflarının bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermektedir.

Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin sınıflarının bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) bulunmamıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin sınıflarının bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığına ($p>0.05$) işaret etmektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin sınıflarının bağlanma stilleri ile ilişkisi anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermektedir.

Yapılan Kruskal-Wallis test sonuçları ergenlerin bağlanma stilleri sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ($p>0.05$) göstermektedir. Bununla birlikte güvenli bağlanma düzeyinin sınıf düzeyi arttıkça azaldığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin yaşama durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 31’ de verilmiştir.

Çizelge 31. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli				
Evet	224	113,47	-,077	0,939
Hayır	2	117,00		
Korkulu				
Evet	224	113,19	-,765	0,444
Hayır	2	148,50		
Saplantılı				
Evet	224	113,84	-,837	0,403
Hayır	2	75,25		
Kayıtsız				
Evet	224	114,09	-1,447	0,148
Hayır	2	47,25		

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin annelerinin yaşama durumunun bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir. Mann-Whitney test sonuçları Çizelge 31’de verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin yaşama durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermektedir.

Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin yaşama durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisine dair yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) bulunamamıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin yaşama durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin yaşama durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Yapılan Mann-Whitney test sonuçları ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin yaşama durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığına işaret etmektedir. Bu sonuç için annesi yaşamayan çocukların sayılarının çok sınırlı olması nedeniyle anlamlı bir farklılık bulunamadığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile babalarının yaşama durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 32’ de verilmiştir.

Çizelge 32. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli				
Evet	216	112,26	-,291	0,771
Hayır	8	119,00		
Korkulu				
Evet	216	111,71	-,953	0,341
Hayır	8	133,81		
Saplantılı				
Evet	216	112,26	-,285	0,775
Hayır	8	118,88		
Kayıtsız				
Evet	216	113,02	-,623	0,534
Hayır	8	98,56		

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin babalarının yaşama durumunun bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturmadığını göstermektedir (Çizelge 32). Mann-Whitney test sonuçları Çizelge 32’ de verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının yaşama durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının yaşama durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisine dair yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) bulunmamıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının yaşama durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizler anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının yaşama durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Araştırmada ergenlerin bağlanma stilleri ile babalarının yaşama durumu arasında anlamlı bir ilişkinin bulunamaması, babası yaşamayan çocukların sayılarının oldukça sınırlı olması ile açıklanabilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 33’ te verilmiştir.

Çizelge 33. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	χ^2	Df	p
Güvenli					
İlkokul	51	105,58	7,429	3	0,059
Ortaokul	43	91,35			
Lise	75	119,22			
Üniversite	53	122,62			
Korkulu					
İlkokul	51	117,71	14,801	3	0,002
Ortaokul	43	116,67			
Lise	75	124,71			
Üniversite	53	82,64			
Saplantılı					
İlkokul	51	101,19	12,683	3	0,005
Ortaokul	43	121,12			
Lise	75	127,63			
Üniversite	53	90,79			
Kayıtsız					
İlkokul	51	115,64	0,789	3	0,852
Ortaokul	43	110,86			
Lise	75	113,45			
Üniversite	53	105,28			

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin annelerinin eğitim durumunun bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) bir ilişkisinin olduğu saptamıştır (Çizelge 33). Kruskal-Wallis test sonuçları Çizelge 33’te verilmiştir. Bu bulgu annelerin dört farklı

öğrenim düzeyinin (ilköğretim, orta öğretim, lise ve üniversite) ergenlerin bağlanma stilleri üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin annelerinin öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçları bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturduğunu saptanmıştır ($p<0.05$). Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin öğrenim seviyeleri en düşük orana sahip olan üniversiteden başlayarak ortaokul, ilkokul ve en yüksek orana sahip olan lise olmak üzere korkulu bağlanma stilinden aldıkları ortalama puanları da artmaktadır ($p<0.05$).

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin annelerinin öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin öğrenim seviyeleri en düşük orana sahip olan üniversiteden başlayarak ilkokul, ortaokul ve en yüksek orana sahip olan lise öğrenim seviyesinde korkulu bağlanma stilinden aldıkları ortalama puanları da artmaktadır ($p<0.05$).

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile babalarının eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 34' te verilmiştir.

Çizelge 34. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	χ^2	Df	p
Güvenli					
İlkokul	24	104,42	0,780	3	0,854
Ortaokul	27	111,15			
Lise	67	104,03			
Üniversite	98	111,83			
Korkulu					
İlkokul	24	121,58	12,828	3	0,005
Ortaokul	27	114,87			
Lise	67	125,04			
Üniversite	98	92,23			
Saplantılı					
İlkokul	24	103,42	4,748	3	0,191
Ortaokul	27	117,48			
Lise	67	119,46			
Üniversite	98	99,78			
Kayıtsız					
İlkokul	24	124,21	5,395	3	0,145
Ortaokul	27	119,20			
Lise	67	113,48			
Üniversite	98	98,30			

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin babalarının eğitim durumunun bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı ($p < 0.05$) bir ilişkisinin olduğunu saptamıştır (Çizelge 34). Kruskal-Wallis test sonuçları Çizelge 34’de verilmiştir. Bu bulgu babaların dört farklı öğrenim düzeyinin (ilköğretim, orta öğretim, lise ve üniversite) ergenlerin bağlanma stilleri üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermektedir.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçları bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının öğrenim seviyeleri en düşük orana sahip olan üniversiteden başlayarak ortaokul, ilkokul ve en yüksek orana sahip olan lise olmak üzere korkulu bağlanma stilinden aldıkları ortalama puanları da artmaktadır ($p<0.05$).

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Yapılan Kruskal-Wallis test sonuçları korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenler ile babalarının öğrenim seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin yeniden evlenme durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 35’ te verilmiştir.

Çizelge 35. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	χ^2	Df	p
Güvenli					
Evli	6	19,75	0,103	1	0,748
Evlenmedi	30	18,25			
Korkulu					
Evli	6	19,17	0,029	1	0,864
Evlenmedi	30	18,37			
Saplantılı					
Evli	6	19,92	,134	1	0,715
Evlenmedi	30	18,22			
Kayıtsız					
Evli	6	22,42	1,002	1	0,317
Evlenmedi	30	17,72			

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumunun bağlanma stilleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir (Çizelge 35). Kruskal-Wallis test sonuçları Çizelge 35'te verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumu ile ilişkisinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p < 0.05$) tespit edilmiştir.

Korkulu bağlanma stiline olan ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumu ile ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p < 0.05$) belirlenmiştir.

Saplantılı bağlanma stiline olan ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumu ile ilişkisinin analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır ($p < 0.05$).

Kayıtsız bağlanma stiline olan ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumu ile ilişkisinin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p<0.05$) bulunmuştur.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile babalarının yeniden evlenme durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 36’ da verilmiştir.

Çizelge 36. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	χ^2	Df	p
Güvenli					
Evli	10	17,85	0,054	1	0,817
Evlenmedi	26	18,75			
Korkulu					
Evli	10	20,25	0,388	1	0,533
Evlenmedi	26	17,83			
Saplantılı					
Evli	10	17,60	0,104	1	0,747
Evlenmedi	26	18,85			
Kayıtsız					
Evli	10	19,20	0,062	1	0,804
Evlenmedi	26	18,23			

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin babalarının yeniden evlenme durumunun bağlanma stilleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir (Çizelge 36). Kruskal-Wallis test sonuçları Çizelge 36’da verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının yeniden evlenme durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermektedir.

Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının yeniden evlenme durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisine dair yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) bulunamamıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının yeniden evlenme durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının yeniden evlenme durumunun bağlanma stilleri ile ilişkisinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Yapılan Kruskal-Wallis test sonuçlarında ergenlerin bağlanma stilleri ile babalarının yeniden evlenme durumu arasında anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) bulunamasa da, babası yeniden evlenmeyen ergenlerin güvenli bağlanma ortalamalarının, yeniden evlenenlere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile boşanma sonrası kiminle yaşadığına ilişkin bilgiler Çizelge 37’ de verilmiştir.

Çizelge 37. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Boşanma Sonrası Kiminle Yaşadığına İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	χ^2	Df	p
Güvenli					
Anne	30	18,78	0,132	1	0,716
Baba	6	17,08			
Korkulu					
Anne	30	18,67	0,046	1	0,831
Baba	6	17,67			
Saplantılı					
Anne	30	19,50	1,666	1	0,197
Baba	6	13,50			
Kayıtsız					
Anne	30	17,37	2,098	1	0,147
Baba	6	24,17			

Yapılan analiz sonuçları ergenlerin ebeveyn boşanması sonrası kim ile yaşadığı bağlanma stilleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir (Çizelge 37). Kruskal-Wallis test sonuçları Çizelge 37’de verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin boşanma sonrası kiminle birlikte yaşadığı ve bağlanma stilleri ile ilişkisine dair yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin boşanma sonrası kiminle birlikte yaşadığı ve bağlanma stilleri ile ilişkisine dair yapılan istatistiksel analizler anlamlı ($p>0.05$) bulunmamıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin boşanma sonrası kiminle birlikte yaşadığı ve bağlanma stilleri ile ilişkisine dair yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı göstermektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin boşanma sonrası kiminle birlikte yaşadığı ve bağlanma stilleri ile ilişkisine dair yapılan analizler anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermektedir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile cinsiyetlerine ilişkin bilgiler Çizelge 38’ de verilmiştir.

Çizelge 38. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış				Ebeveynleri evli			
	Sayı	Ortalama	Z	p	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli								
Kız	17	18,62	-,659	0,510	113	92,79	-1,253	0,210
Erkek	17	16,38			80	102,95		
Korkulu								
Kız	17	18,94	-,851	0,395	113	102,49	-1,633	0,102
Erkek	17	16,06			80	89,24		
Saplantılı								
Kız	17	18,29	-,472	0,637	113	100,08	-,916	0,360
Erkek	17	16,71			80	92,65		
Kayıtsız								
Kız	17	18,79	-,761	0,447	113	92,03	-1,477	0,140
Erkek	17	16,21			80	104,02		

Çizelge 38’de güvenli bağlanma stiline sahip kız ve erkek ergenler ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip kız ve erkek ergenler ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olması analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip kız ve erkek ergenler ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ile ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) bulunmuştur.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip kız ve erkek ergenler ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ile ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile yaşadıkları yere ilişkin bilgiler Çizelge 39.' da verilmiştir.

Çizelge 39. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Yaşadıkları Yere İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış				Ebeveynleri evli			
	Sayı	Ortalama	Z	p	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli								
Etimesgut	23	18,74	1,057	0,291	90	93,04	0,925	0,355
Çankaya	11	14,91			103	100,46		
Korkulu								
Etimesgut	23	18,30	0,687	0,492	90	96,04	0,225	0,822
Çankaya	11	15,82			103	97,84		
Saplantılı								
Etimesgut	23	17,65	0,131	0,896	90	96,53	0,010	0,913
Çankaya	11	17,18			103	97,41		
Kayıtsız								
Etimesgut	23	17,15	0,296	0,767	90	98,12	0,261	0,794
Çankaya	11	18,23			103	96,02		

Çizelge 39'da güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin yaşadıkları yere ilişkin dağılım ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin yaşadıkları yere ilişkin dağılım ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin yaşadıkları yere ilişkin dağılım ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumlarına dair ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) bulunmuştur.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin yaşadıkları yere ilişkin dağılım ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile okul başarılarını değerlendirmelerine ilişkin bilgiler Çizelge 40’ ta verilmiştir.

Çizelge 40. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Okul Başarılarını Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
Güvenli						
Kötü	3	4,67	**0,044	5	99,60	0,611
Orta	5	12,30		31	84,48	
İyi	19	19,97		79	100,06	
Çok iyi	7	20,00		76	96,24	
Korkulu						
Kötü	3	25,00	0,434	5	98,50	0,960
Orta	5	13,10		31	95,90	
İyi	19	17,34		79	98,27	
Çok iyi	7	17,86		76	93,51	
Saplantılı						
Kötü	3	19,00	0,608	5	105,70	0,434
Orta	5	21,90		31	105,68	
İyi	19	17,29		79	98,80	
Çok iyi	7	14,29		76	88,51	
Kayıtsız						
Kötü	3	16,33	0,508	5	95,30	0,719
Orta	5	20,20		31	85,58	
İyi	19	15,50		79	98,08	
Çok iyi	7	21,50		76	98,14	

Çizelge 40 incelendiğinde güvenli bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenler ile okul başarısı değişkeni arasındaki ilişki Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Güvenli bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin akademik başarılarını değerlendirmeleri olumlu yönde arttıkça güvenli bağlanmadan aldıkları ortalama puanlarının da arttığı saptanmıştır.

Güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin akademik başarılarını değerlendirmelerine ilişkin dağılım ile ergenlerin evli ebeveyne sahip olma durumunun analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin akademik başarılarını değerlendirmelerine ilişkin dağılım ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumunun istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) bulunmuştur.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin akademik başarılarını değerlendirmelerine ilişkin dağılım ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumunun istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin akademik başarılarını değerlendirmelerine ilişkin dağılım ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olmanın istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile babalarının yaşama durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 41’ de verilmiştir.

Çizelge 41. Evi veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış				Ebeveynleri evli			
	Sayı	Ortalama	Z	p	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli								
Babası Sağ	30	16,93	0,126	0,900	186	95,76	0,371	0,711
Babası Ölmüş	3	17,67			5	105,00		
Korkulu								
Babası Sağ	30	16,78	0,410	0,682	186	95,47	0,821	0,412
Babası Ölmüş	3	19,17			5	115,90		
Saplantılı								
Babası Sağ	30	17,33	0,636	0,525	186	95,55	0,693	0,488
Babası Ölmüş	3	13,67			5	112,80		
Kayıtsız								
Babası Sağ	30	17,62	1,164	0,244	186	95,87	0,194	0,846
Babası Ölmüş	3	10,83			5	100,70		

Çizelge 41’de güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının yaşama durumu ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının yaşama durumu ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkinin anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının yaşama durumu ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkinin anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) bulunmuştur.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının yaşama durumu ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkinin anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) belirlenmiştir.

Ergenlerin babalarının yaşama durumunun güvenli bağlanma stili ile ilişkisi analiz edildiğinde babası yaşayan ergenler ile yaşamayan ergenlerin puan ortalamalarının birbirine oldukça yakın olduğu tespit edilmiştir. Bu da ergenin babasının yaşayıp/yaşamama durumunun güvenli bağlanma stili üzerinde etkili olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin yaşama durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 42’ de verilmiştir.

Çizelge 42. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Yaşama Durumuna İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış				Ebeveynleri evli			
	Sayı	Ortalama	Z	p	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli								
Annesi Sağ	32	17,39	0,258	0,796	192	96,50	-	-
Annesi Ölmüş	2	19,25			0 ^a	0,00		
Korkulu								
Annesi Sağ	32	17,22	0,664	0,507	192	96,50	-	-
Annesi Ölmüş	2	22,00			0 ^a	0,00		
Saplantılı								
Annesi Sağ	32	17,92	1,002	0,316	192	96,50	-	-
Annesi Ölmüş	2	10,75			0 ^a	0,00		
Kayıtsız								
Annesi Sağ	32	18,08	1,360	0,174	192	96,50	-	-
Annesi Ölmüş	2	8,25			0 ^a	0,00		

Çizelge 42’de güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin annelerinin yaşama durumu ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumları Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin yaşama durumu ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumlarına ilişkin yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) bulunmamıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip olan e ergenlerin annelerinin yaşama durumu ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumlarına ilişkin yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) işaret etmektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin yaşama durumu ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumlarına ilişkin yapılan analizlerde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ($p>0.05$) göstermektedir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile baba eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 43’ de verilmiştir.

Çizelge 43. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Baba Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
Güvenli						
İlkokul	6	20,58	**0,016	19	86,50	0,838
Ortaokul	3	14,50		27	98,11	
Lise	11	9,95		59	98,91	
Üniversite	13	21,88		85	94,32	
Korkulu						
İlkokul	6	24,08	0,140	19	81,92	**0,010
Ortaokul	3	11,83		27	102,00	
Lise	11	18,00		59	106,71	
Üniversite	13	14,08		85	88,69	
Saplantılı						
İlkokul	6	19,50	0,549	19	98,89	0,147
Ortaokul	3	22,00		27	104,76	
Lise	11	17,18		59	101,38	
Üniversite	13	14,54		85	87,72	
Kayıtsız						
İlkokul	6	23,67	0,261	5	95,30	0,354
Ortaokul	3	19,17		31	85,58	
Lise	11	15,00		79	98,08	
Üniversite	13	15,12		76	98,14	

Çizelge 43 incelendiğinde güvenli bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenler ile ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi arasındaki ilişki Kruskal Wallis testi ile analiz

edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Güvenli bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının eğitim seviyesi en düşük ortalamaya sahip olan liseden başlayarak, ortaokul, ilkokul ve en yüksek ortalamaya sahip olan üniversite sıralamasında güvenli bağlanmadan aldıkları ortalama puanlarının da arttığı saptanmıştır.

Güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi ile ergenlerin evli ebeveyne sahip olma ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) belirlenmiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin evli ebeveyne sahip olma durumları ile ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi arasındaki ilişki Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Korkulu bağlanma stili olan evli ebeveyne sahip ergenlerin babalarının eğitim seviyesi en düşük ortalamaya sahip olan ilkokuldan başlayarak, üniversite, ortaokul ve en yüksek ortalamaya sahip olan lise sıralamasında saplantılı bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumunun ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin öğrenim düzeyi ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumunun ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) bulunmuştur.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile anne eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 44' te verilmiştir.

Çizelge 44. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Anne Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
Güvenli						
İlkokul	4	19,00	0,076	46	87,88	0,541
Ortaokul	10	10,60		33	85,05	
Lise	9	18,39		66	101,48	
Üniversite	10	21,35		43	101,79	
Korkulu						
İlkokul	4	26,25	**0,017	46	96,97	**0,021
Ortaokul	10	14,65		33	104,11	
Lise	9	21,83		66	104,68	
Üniversite	10	11,30		43	72,79	
Saplantılı						
İlkokul	4	22,63	0,097	46	82,09	**0,015
Ortaokul	10	20,95		33	98,67	
Lise	9	16,06		66	112,02	
Üniversite	10	11,65		43	80,23	
Kayıtsız						
İlkokul	4	20,88	0,192	46	94,91	0,767
Ortaokul	10	14,40		33	99,98	
Lise	9	21,78		66	93,16	
Üniversite	10	13,75		43	94,05	

Çizelge 44 incelendiğinde güvenli bağlanma stili olan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenler ile ergenlerin annelerinin öğrenim düzeyi arasındaki ilişki Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkide istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ile öğrenim düzeyi arasındaki ilişkinin analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Korkulu bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin eğitim seviyesi en düşük ortalamaya sahip

olan üniversiteden başlayarak, ortaokul, lise ve en yüksek ortalamaya sahip olan ilkokul sıralamasında saplantılı bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip olan korkulu stildeki ergenler ile annelerinin öğrenim düzeyi arasındaki ilişki Kruskal Wallis testi ile analiz edildiğinde en düşük ortalamaya sahip olan üniversiteden başlayarak, ilkokul, ortaokul ve en yüksek ortalamaya sahip olan lise sıralamasında saplantılı bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin annelerinin öğrenim düzeyi ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumunun ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin evli ebeveyne sahip olma durumları ile öğrenim düzeyi arasındaki ilişki Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Saplantılı bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin eğitim seviyesi en düşük ortalamaya sahip olan üniversiteden başlayarak, ilkokul, ortaokul ve en yüksek ortalamaya sahip olan lise sıralamasında saplantılı bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin öğrenim düzeyi ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumunun istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) belirlemiştir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile aile gelir durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 45’ de verilmiştir.

Çizelge 45. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Aile Gelir Durumunu Değerlendirmeleri Arasındaki İlişkinin Dağılımı

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
Güvenli						
Düşük	4	5,13	**0,027	9	96,72	0,503
Orta	27	18,96		165	95,38	
Yüksek	3	20,83		19	111,16	
Korkulu						
Düşük	4	20,50	0,653	9	126,94	0,249
Orta	27	16,70		165	95,80	
Yüksek	3	20,67		19	93,26	
Saplantılı						
Düşük	4	22,75	0,279	9	130,94	0,104
Orta	27	16,13		165	96,73	
Yüksek	3	22,83		19	83,26	
Kayıtsız						
Düşük	4	13,88	0,613	9	99,94	0,844
Orta	27	18,35		165	97,63	
Yüksek	3	14,67		19	90,11	

Çizelge 45’ de güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin aile gelir durumunu değerlendirmeleri ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları arasındaki ilişki Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olduğu saptanmıştır ($p>0.05$). Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin gelir durumunu değerlendirmeleri olumlu düzeyde yükseldikçe güvenli bağlanma düzeyleri artmaktadır.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin aile gelir durumunu değerlendirmeleri ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin aile gelir durumunu değerlendirmeleri ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) belirlenmiştir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin aile gelir durumunu değerlendirmeleri ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip değildir ($p>0.05$)

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaşa ilişkin bilgiler Çizelge 46’ da verilmiştir.

Çizelge 46. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynleri Boşandığında İçinde Bulundukları Yaşa İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış			
	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli				
Bir - on yaş arası	22	17,45	0,860	0,390
On bir - on beş yaş arası	10	14,40		
Korkulu				
Bir - on yaş arası	22	16,48	0,020	0,984
On bir - on beş yaş arası	10	16,55		
Saplantılı				
Bir - on yaş arası	22	16,11	0,350	0,755
On bir - on beş yaş arası	10	17,35		
Kayıtsız				
Bir - on yaş arası	22	17,34	0,726	0,450
On bir - on beş yaş arası	10	14,65		

Çizelge 46’ da güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaş ile ilişkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin stiline sahip ergenlerin ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaş ile ilişkisinin analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin stiline sahip ergenlerin ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaş ile ilişkisinin analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin stiline sahip ergenlerin ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaş ile ilişkisinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile ebeveynlerinin boşanması sonrasında kiminle yaşadığına ilişkin bilgiler Çizelge 47' de verilmiştir.

Çizelge 47. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynlerinin Boşanması Sonrasında Kiminle Yaşadığına İlişkin Dağılım

			Sayı	Ortalama	p
Bağlanma Stili	Güvenli	Anne	27	16,39	0,875
		Baba	5	17,10	
	Korkulu	Anne	27	16,69	0,794
		Baba	5	15,50	
	Saplantılı	Anne	27	18,00	**0,033
		Baba	5	8,40	
	Kayıtsız	Anne	27	15,48	0,152
		Baba	5	22,00	

Çizelge 47' de güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin ebeveynlerinin boşanması sonrasında kim ile yaşadıkları ilişkisi Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin ebeveynlerinin boşanması sonrasında kim ile yaşadıkları ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin ebeveynlerinin boşanması sonrasında kim ile yaşadıkları ilişkisi Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olduğu ($p<0.05$) saptanmıştır.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin stiline sahip ergenlerin ebeveynleri ebeveynlerinin boşanması sonrasında kim ile yaşadıkları ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Anneleri ile yaşayan ergenlerin saplantılı bağlanma stilinde anlamlı bir farka sahip olmaları ve ortalama puanının babası ile yaşayan ergenlere oranla daha yüksek olması; yapılan analizde anlamlı farklılık almayan ancak ortalama puana bakıldığında anne ile yaşayan ergenlerin daha düşük düzeyde güvenli bağlandığını gösteren sonuç ile birbirini desteklemektedir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin yeniden evlenme durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 48’ de verilmiştir.

Çizelge 48. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Annelerinin Yeniden Evlenme Durumlarına İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış		
	Sayı	Ortalama	p
Güvenli			
Evli	5	17,50	0,794
Hiç evlenmedi	27	16,31	
Korkulu			
Evli	5	18,50	0,601
Hiç evlenmedi	27	16,13	
Saplantılı			
Evli	5	19,60	0,415
Hiç evlenmedi	27	15,93	
Kayıtsız			
Evli	5	21,70	0,175
Hiç evlenmedi	27	15,54	

Çizelge 48’de güvenli bağlanma stiline sahip ergenler ile annelerinin yeniden evlenme durumunun ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) belirlenmiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenler ile annelerinin yeniden evlenme durumunun ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenler ile annelerinin yeniden evlenme durumunun ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) bulunmuştur.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenler ile annelerinin yeniden evlenme durumunun istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile babalarının yeniden evlenme durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 49’ da verilmiştir.

Çizelge 49. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Babalarının Yeniden Evlenme Durumlarına İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış		
	Sayı	Ortalama	p
Güvenli			
Evli	9	15,78	0,509
Hiç evlenmedi	22	17,25	
Boşandı	1	6,50	
Korkulu			
Evli	9	18,11	0,260
Hiç evlenmedi	22	16,50	
Boşandı	1	2,00	
Saplantılı			
Evli	9	16,33	0,860
Hiç evlenmedi	22	16,34	
Boşandı	1	21,50	
Kayıtsız			
Evli	9	17,56	0,722
Hiç evlenmedi	22	15,80	
Boşandı	1	22,50	

Çizelge 49’da güvenli bağlanma stiline sahip ergenler ile babalarının yeniden evlenme durumunun ilişkisi Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığını ($p>0.05$) saptanmıştır

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenler ile babalarının yeniden evlenme durumunun ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) belirlenmiştir.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenler babalarının yeniden evlenme durumunun ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) bulunmuştur.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenler ile babalarının yeniden evlenme ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile üvey kardeş sahip olmasına ilişkin bilgiler Çizelge 50’ de verilmiştir.

Çizelge 50. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Üvey Kardeş Sahip Olma Durumuna İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış			
	Sayı	Ortalama	Z	p
Güvenli				
Evet	7	12,29	1,464	0,143
Hayır	26	18,27		
Korkulu				
Evet	7	15,71	0,400	0,689
Hayır	26	17,35		
Saplantılı				
Evet	7	18,57	0,492	0,623
Hayır	26	16,58		
Kayıtsız				
Evet	7	20,00	0,929	0,353
Hayır	26	16,19		

Çizelge 48’de güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin üvey kardeşe sahip olma durumları ile ilişkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin stiline sahip ergenlerin üvey kardeşe sahip olma ilişkisinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin stiline sahip ergenlerin üvey kardeşe sahip olma durumlarının istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) analiz edilmiştir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin stiline sahip ergenlerin üvey kardeşe sahip olma durumlarının istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) bulunmuştur.

3.4. ÇAPA ÇOCUK VE ERGENLER İÇİN SOSYAL FOBİ ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırma örnekleminde alınan veriler analiz edilmeden önce verilerin normal dağılımı gösterip göstermediğini anlamak amacıyla normallik testi uygulanmıştır. Bilindiği gibi örneklem büyüklüğünün 30’un altında (30-50 arasında) olduğu araştırma verilerinde Shapiro-Wilkis, örneklem büyüklüğünün 50’nin üzerinde olduğu araştırmalarda ise Kolmogorov-Smirnov normallik testleri uygulanmaktadır (Büyüköztürk, 2007). Bu araştırmada örneklem büyüklüğümüz 230 ergenden oluşmakla birlikte boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sayısı 34 ile sınırlı olduğu için normal dağılım olup olmadığını anlamak amacıyla Shapiro-Wilkis testinden yararlanılmıştır. İstatistiksel anlam değeri p ’nin 0,05’ten büyük ($x<0,05$) çıkması ölçek boyutlarının normal dağılıma uygunluk gösterdiği ve analizlerde parametrik ölçümlerin kullanılması gerektiğini gösterirken, 0,05’ten küçük ($x<0,05$) olması normal dağılıma uygunluğun sağlanmadığını ve nonparametrik testlerin uygulanması gerektiğini işaret etmektedir. Ergenlerin sosyal fobi düzeyleri Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H Testi analizleri ile test edilmiştir. Araştırmada kullanılan bağlanma

stilllerinin alt boyutlarının normallik testi sonuçları Çizelge 3.51. ile Çizelge 3.75. aralığında gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile cinsiyetlerine ilişkin bilgiler Çizelge 51’ de verilmiştir.

Çizelge 51. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Z	p
Kız	130	116,25	0,598	0,550
Erkek	97	110,98		

Çizelge 51’ de ergenlerin cinsiyetleri ile sosyal fobi düzeylerinin ilişkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı ($p<0.05$) bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 51)

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile yaşlarına ilişkin bilgiler Çizelge 52’ de verilmiştir.

Çizelge 52. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Yaşlarına İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Z	p
On-On iki	152	101,58	-4,059	0,000
On üç-On dört	75	139,18		

Çizelge 52 incelendiğinde ergenlerin yaşları ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile ebeveyn boşanma durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 53’ de verilmiştir.

Çizelge 53. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Ebeveyn Boşanma Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Z	p
Evli	193	115,35	0,738	0,461
Boşandı	34	106,34		

Çizelge 53’de ergenlerin ebeveynlerinin boşanma durumu ile sosyal fobi düzeylerinin ilişkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 53). Yapılan analizde istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık bulunmasa da, evli ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi düzeylerinin ortalama puanlarının, boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlere göre daha yüksek olduğu bilinmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile sınıflarına ilişkin bilgiler Çizelge 54’ de verilmiştir.

Çizelge 54. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Sınıflarına İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	P
Beşinci sınıf	49	91,84	3	21,621	0,000
Altıncı sınıf	85	101,53			
Yedinci sınıf	71	141,83			
Sekizinci sınıf	21	116,71			

Çizelge 3.54. incelendiğinde ergenlerin sınıfları ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Ergenlerin sınıf derecesi (5., 6., 7., 8. sınıf)

büyüdükçe sosyal fobi düzeylerinden aldıkları ortalama puanlarının da arttığını görülmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile okul başarılarını değerlendirmelerine ilişkin bilgiler Çizelge 55’ de verilmiştir.

Çizelge 55. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Okul Başarılarını Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	p
Kötü	8	151,88	3	12,426	0,006
Orta	36	134,31			
İyi	98	116,16			
Çok iyi	83	96,28			

Çizelge 55’de ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri ile sosyal fobi düzeyleri ilişkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir (Çizelge 55).

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile annelerinin eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 56’ da verilmiştir.

Çizelge 56. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Annelerinin Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	p
İlkokul	51	119,81	3	20,295	0,000
Ortaokul	43	135,48			
Lise	75	114,79			
Üniversite	53	79,40			

Çizelge 56’da ergenlerin annelerin eğitim durumları ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile babalarının eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 57’ de verilmiştir.

Çizelge 57. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Babalarının Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	p
İlkokul	24	134,10	3	11,932	0,008
Ortaokul	27	119,06			
Lise	67	117,31			
Üniversite	98	93,30			

Çizelge 57’de ergenlerin babalarının eğitim durumları ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu bulgu babaların 4 farklı öğrenim düzeyinin (ilköğretim, orta öğretim, lise ve üniversite) ergenlerin sosyal fobi düzeylerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile aile gelir durumunu değerlendirmelerine ilişkin bilgiler Çizelge 58’ de verilmiştir.

Çizelge 58. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Aile Gelir Durumunu Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	p
Düşük	13	152,62	2	6,453	0,040
Orta	192	113,63			
Yüksek	22	94,45			

Çizelge 58’de ergenlerin aile gelir durumunu değerlendirmeleri ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu gelir durumunu değerlendirmede üç farklı düzeyin (düşük, orta, yüksek) ergenlerin sosyal fobi düzeyleri üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile annelerinin yeniden evlenmesine ilişkin bilgiler Çizelge 59’ da verilmiştir.

Çizelge 59. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Annelerinin Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	p
Evlendi	6	14,50	1	1,039	0,308
Hiç evlenmedi	30	19,30			

Çizelge 59’da ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumunu ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan sosyal fobi düzeyleri ile babalarının yeniden evlenmesine ilişkin bilgiler Çizelge 60’ da verilmiştir.

Çizelge 60. Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Babalarının Yeniden Evlenme Durumuna İlişkin Dağılım

	Sayı	Sıra Ortalaması	Df	χ^2	p
Evlendi	10	17,20	1	0,211	0,646
Hiç evlenmedi	26	19,00			

Çizelge 60’ da ergenlerin babalarının yeniden evlenme durumunu ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki Kruskal-Wallis **testi** ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile cinsiyetlerine ilişkin bilgiler Çizelge 61’ de verilmiştir.

Çizelge 61. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış				Ebeveynleri evli			
	Sayı	Ortalama	Z	p	Sayı	Ortalama	Z	p
Kız	17	17,26	0,138	0,890	113	99,26	0,66	0,50
Erkek	17	17,74			80	93,81	7	5

Çizelge 61’ de ergenlerin cinsiyetleri ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa ($p>0.05$) sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile cinsiyetlerine ilişkin bilgiler Çizelge 62’ de verilmiştir.

Çizelge 62. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Yaşadıkları Yere İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış				Ebeveynleri evli			
	Sayı	Ortalama	Z	p	Sayı	Ortalama	Z	p
Etimesgut	23	14,87	-2,229	**0,026	90	91,35	-1,314	0,189
Çankaya	11	23,00			103	101,94		

Çizelge 62’ de ergenlerin yaşadıkları yer ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa ($p<0.05$) sahip olduğu tespit edilmiştir.

Evli ebeveyne sahip ergenlerin ise yaşadıkları yer ile sosyal fobi düzeyleri arasında, Mann Whitney U testi sonucuna göre, anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile yaşlarına ilişkin bilgiler Çizelge 63’ de verilmiştir.

Çizelge 63. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Yaşlarına İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
On	6	15,00	**0,021	25	96,90	**0,024
On bir	9	12,67		69	83,06	
On iki	7	18,14		36	88,29	
On üç	8	27,19		44	121,05	
On dört	4	11,63		16	105,97	

Çizelge 63’de ergenlerin yaşları ile evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal- Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılığa ($p<0.05$) sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile sınıflarına ilişkin bilgiler Çizelge 64’ de verilmiştir.

Çizelge 64. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Sınıflarına İlişkin Dağılımı

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
Beşinci sınıf	10	10,60	**0,001	39	83,94	**0,004
Altıncı sınıf	10	18,25		75	84,51	
Yedinci sınıf	9	27,56		62	115,10	
Sekizinci sınıf	5	11,70		16	111,25	

Çizelge 64’de ergenlerin sınıf düzeyleri ile evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile okul başarılarını değerlendirmelerine ilişkin bilgiler Çizelge 65’ de verilmiştir.

Çizelge 65. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Okul Başarılarını Değerlendirmelerine İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
Kötü	3	23,33	0,194	5	134,60	**0,011
Orta	5	24,60		31	110,53	
İyi	19	15,21		79	102,31	
Çok iyi	7	16,14		76	80,97	

Çizelge 65’de ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis **testi** ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri ile evli ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile anne eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 66’ de verilmiştir.

Çizelge 66. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Anne Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
İlkokul	4	19,75	**0,014	46	99,92	**0,023
Ortaokul	10	21,60		33	115,94	
Lise	9	19,83		66	96,22	
Üniversite	10	8,75		43	72,87	

Çizelge 66’ da ergenlerin annelerinin öğrenim düzeyi ile evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir($p < 0.05$) .

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile baba eğitim durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 67’ de verilmiştir.

Çizelge 67. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Baba Eğitim Durumuna İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
İlkokul	6	22,33	**0,021	19	113,24	0,083
Ortaokul	3	22,83		27	105,87	
Lise	11	20,05		59	100,53	
Üniversite	13	10,62		85	84,75	

Çizelge 67’ de ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz

edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir. Ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi düştükçe sosyal fobi düzeylerinin ortalamasında artış olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile kardeş sayılarına ilişkin bilgiler Çizelge 68.' de verilmiştir.

Çizelge 68. Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Kardeş Sayılarına İlişkin Dağılımı

	Ebeveynleri boşanmış			Ebeveynleri evli		
	Sayı	Ortalama	p	Sayı	Ortalama	p
Tek çocuğum	6	24,00	0 ,187	14	96,75	0,871
İki kardeş	14	16,25		105	94,69	
Üç kardeş	11	18,05		49	103,90	
Dört kardeş	2	12,00		16	88,47	
Beş kardeş	1	1,00		3	84,00	

Çizelge 68' de ergenlerin kardeş sayıları ile evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile babaları ile görüşme sıklıklarına ilişkin bilgiler Çizelge 69' de verilmiştir.

Çizelge 69. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ve Babaları ile Görüşme Sıklıklarına İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış		
	Sayı	Ortalama	p
Her gün görüyorum	7	13,64	** ,052
Haftada bir kez görüyorum	11	17,00	
İki haftada bir görüyorum	7	11,43	
Ayda bir görüyorum	2	18,75	
Yılda birkaç kez görüyorum	5	29,00	
Hiç görmüyorum	1	16,00	

Çizelge 69’ da ergenlerin babalarıyla görüşme sıklıkları ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis **testi** ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile anneleri ile görüşme sıklıklarına ilişkin bilgiler Çizelge 70’ de verilmiştir

Çizelge 70. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ve Anneleri ile Görüşme Sıklıklarına İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış		
	Sayı	Ortalama	p
Her gün görüyorum	29	19,22	0,978
Haftada bir kez görüyorum	4	19,38	
İki haftada bir görüyorum	1	12,00	
Yılda birkaç kez görüyorum	2	19,25	
Hiç görmüyorum	1	17,50	

Çizelge 70’ de ergenlerin anneleriyle görüşme sıklıkları ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaşa ilişkin bilgiler Çizelge 71’ de verilmiştir

Çizelge 71. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Ebeveynleri Boşandığında İçinde Bulundukları Yaşa İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış		
	Sayı	Ortalama	p
Bir - on yaş arası	22	16,00	0,654
On bir - on beş yaş arası	10	17,60	

Çizelge 71’ de ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ile boşanma zamanında içinde bulundukları yaşın sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile annelerinin yeniden evlenip/evlenmediğine ilişkin bilgiler çizelge 72’ de verilmiştir

Çizelge 72. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Annelerinin Yeniden Evlenme Durumlarına İlişkin Dağılım

Anne Yeniden Evlendi mi?	Ebeveynleri boşanmış		
	Sayı	Ortalama	p
Evli	5	14,50	0,603
Hiç evlenmedi	27	16,87	

Çizelge 72’de ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumu ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis **testi** ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile babalarının yeniden evlenip/evlenmediğine ilişkin bilgiler çizelge 73’ de verilmiştir

Çizelge 73. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Babalarının Yeniden Evlenme Durumlarına İlişkin Dağılım

Baba Yeniden Evlendi mi?	Ebeveynleri boşanmış		
	Sayı	Ortalama	p
Evli	10	17,20	0,646
Hiç evlenmedi	26	19,0	

Çizelge 73’de ergenlerin annelerinin yeniden evlenmesi ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis **testi** ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile üvey kardeşe sahip olmalarına ilişkin bilgiler çizelge 74.’ de verilmiştir

Çizelge 74. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Üvey Kardeşe Sahip Olmaları Arasındaki İlişkinin Dağılımı

	Ebeveynleri boşanmış			
	Sayı	Ortalama	Z	p
Evet	7	22,07	1,564	0,118
Hayır	26	15,63		

Çizelge 74’ de ergenlerin üvey kardeşe sahip olma durumu ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis **testi** ile

analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile kiminle birlikte yaşadığına ilişkin bilgiler çizelge 75’ de verilmiştir

Çizelge 75. Boşanmış Ebeveyne Sahip Ergenlerin Sosyal Fobi Düzeyleri ile Kiminle Yaşadığına İlişkin Dağılım

	Ebeveynleri boşanmış		
	Sayı	Ortalama	p
Anne	27	16,57	0,917
Baba	5	16,10	

Çizelge 75’de ergenlerin kim ile yaşadıkları ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı saptanmıştır.

3.5. İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ- ERGEN ANKETİ VE ÇAPA ÇOCUK VE ERGENLER İÇİN SOSYAL FOBİ ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırma örnekleminde alınan veriler analiz edilmeden önce verilerin normal dağılımı gösterip göstermediğini anlamak amacıyla normallik testi uygulanmıştır. Bilindiği gibi değişkenlerin dağılımının normal olduğu veya normale yakın olduğu durumlarda Pearson korelasyon katsayısı, verilerin normal dağılmadığı durumda ise Spearman Rank korelasyon katsayısı tercih edilmektedir. Bir korelasyon katsayısının yorumlanabilmesi için p değerinin 0.05 den daha küçük olması gerekmektedir (Kul, 2018). Bu çalışmada örneklem büyüklüğümüz 230 ergenden oluşmakla birlikte boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sayısı 34 ile sınırlı olduğu için normal dağılım olup olmadığını anlamak amacıyla Shapiro-Wilkis testinden yararlanılmıştır. İstatistiksel anlam değeri p ’nin 0,05’ten büyük ($x<0,05$) çıkması ölçek boyutlarının normal dağılıma uygunluk gösterdiği ve analizlerde parametrik ölçümlerin kullanılması gerektiğini gösterirken, 0,05’ten küçük

($\alpha < 0,05$) olması normal dağılıma uygunluğun sağlanmadığını ve nonparametrik testlerin uygulanması gerektiğini işaret etmektedir. Bağlanma stillerini ve sosyal fobi düzeylerini ölçmekte kullanılan anketler Spearman rho test analizi ile test edilmiştir. Araştırmada kullanılan bağlanma stillerinin alt boyutları ile sosyal fobinin betimsel analiz sonuçları Çizelge 3.76. ile Çizelge 3.78. aralığında gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri ile sosyal fobi düzeylerine ilişkin bilgiler Çizelge 76’ da verilmiştir.

Çizelge 76. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki

		SFÖtoplam	Güvenli	Korkulu	Saplantılı	Kayıtsız
SFÖtoplam						
	p	.	**0,000	**0,000	**0,001	**0,010
	N	227	227	227	227	227
Güvenli						
	p	**0,000	.	**0,000	0,103	0,497
	N	227	227	227	227	227
Korkulu						
	p	**0,000	**0,000	.	**0,020	**0,000
	N	227	227	227	227	227
Saplantılı						
	p	**0,001	,103	**0,020	.	0,933
	N	227	227	227	227	227
Kayıtsız						
	p	**0,010	0,497	**0,000	0,933	.
	N	227	227	227	227	227

Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği ile İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi alt boyutları arasındaki ilişki Spearman testi ile analiz edilmiş, sonuçlar Çizelge 76’ da gösterilmiştir.

Sosyal fobi (Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği) ile bağlanma stillerini (İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi) güvenli bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p < 0,01$) olduğu bulunmuştur (Çizelge 76).

Sosyal fobi ile korkulu bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.01$) olduğu saptanmıştır (Çizelge 76).

Sosyal fobi ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.01$) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 76).

Sosyal fobi ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.01$) bulunmuştur (Çizelge 76).

İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi' nin alt ölçeklerinin birbirleriyle olan ilişkileri yani güvenli korkulu saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri Spearman korelasyonu ile incelenmiş sonuçları Çizelge 76'da verilmiştir.

Güvenli bağlanma alt ölçeği ile korkulu bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 76).

Güvenli bağlanma alt ölçeği ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($p>0.05$) görülmektedir (Çizelge 76).

Güvenli bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır (Çizelge 76).

Korkulu bağlanma alt ölçeği ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 76).

Korkulu bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p>0.05$) olduğu bulunmuştur (Çizelge 76).

Saplantılı bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığı ($p>0.05$) yoktur (Çizelge 76).

Araştırmaya katılan evli ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile sosyal fobi düzeylerine ilişkin bilgiler Çizelge 77' de verilmiştir.

Çizelge 77. Evli Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki

		SFÖtoplam	Güvenli	Korkulu	Saplantılı	Kayıtsız
SFÖtoplam						
	p	.	**0,000	**0,000	**0,002	**0,049
	N	193	193	193	193	193
Güvenli						
	p	**0,000	.	**0,000	**0,041	0,309
	N	193	193	193	193	193
Korkulu						
	p	**0,000	**0,000	.	,069	**0,000
	N	193	193	193	193	193
Saplantılı						
	p	**0,002	**0,041	0,069	.	0,912
	N	193	193	193	193	193
Kayıtsız						
	p	**0,049	,309	**0,000	0,912	.
	N	193	193	193	193	193

Evli ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkisi Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği ile İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi alt boyutları Spearman testi ile analiz edilmiş, sonuçlar Çizelge 77’ de gösterilmiştir.

Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği ile İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi güvenli bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.01$) olduğu bulunmuştur (Çizelge 77).

Sosyal fobi ile korkulu bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.01$) olduğu saptanmıştır (Çizelge 77).

Sosyal fFobi Ölçeği ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.01$) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 77).

Sosyal fobi ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.01$) bulunmuştur (Çizelge 77).

İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi' nin alt ölçeklerinin birbirleriyle olan ilişkileri yani güvenli korkulu saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri Spearman korelasyonu ile incelenmiş sonuçları Çizelge 77' de verilmiştir.

Güvenli bağlanma alt ölçeği ile korkulu bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 77).

Güvenli bağlanma alt ölçeği ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) olduğu görülmektedir (Çizelge 77).

Güvenli bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır (Çizelge 77).

Korkulu bağlanma alt ölçeği ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 77).

Korkulu bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) olmadığı bulunmuştur (Çizelge 77).

Saplantılı bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığı ($p>0.05$) yoktur (Çizelge 77).

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile sosyal fobi düzeylerine ilişkin bilgiler Çizelge 78' de verilmiştir.

Çizelge 78. Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki

		SFÖtoplam	Güvenli	Korkulu	Saplantılı	Kayıtsız
SFÖtoplam						
	p	.	**0,002	0,734	0,098	0,063
	N	34	34	34	34	34
Güvenli						
	p	**0,002	.	0,588	0,563	0,714
	N	34	34	34	34	34
Korkulu						
	p	0,734	0,588	.	,112	**0,004
	N	34	34	34	34	34
Saplantılı						
	p	0,098	0,563	0,112	.	0,643
	N	34	34	34	34	34
Kayıtsız						
	p	0,063	0,714	**0,004	0,643	.
	N	34	34	34	34	34

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkisi Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği ile İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi alt boyutları Spearman testi ile analiz edilmiş, sonuçlar Çizelge 78’ de gösterilmiştir.

Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği ile İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi güvenli bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.01$) olduğu bulunmuştur (Çizelge 78).

Sosyal fobi i ile korkulu bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p>0.01$) olmadığı saptanmıştır (Çizelge 78).

Sosyal fobi ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p>0.01$) olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 78).

Sosyal fobi ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı ($p>0.01$) olmadığı bulunmuştur (Çizelge 78).

İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi' nin alt ölçeklerinin birbirleriyle olan ilişkileri yani güvenli korkulu saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri Spearman korelasyonu ile incelenmiş sonuçları Çizelge 78' de verilmiştir.

Güvenli bağlanma alt ölçeği ile korkulu bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p>0.05$) olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 78).

Güvenli bağlanma alt ölçeği ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($p>0.05$) görülmektedir (Çizelge 78).

Güvenli bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır (Çizelge 78).

Korkulu bağlanma alt ölçeği ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p>0.05$) olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 78).

Korkulu bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) olduğu bulunmuştur (Çizelge 3.78.).

Saplantılı bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığı ($p>0.05$) yoktur (Çizelge 78).

3.6. TARTIŞMA

Ülkemiz ve dünya literatürü incelendiğinde ergenlerde bağlanma stilleri (Aral, 1997; Amato, 2001; Arslan E. , 2008; Keler, 2008; Burnette, Davis, Green, Jr., & Bradfield, 2008; Canlı, 2014; Cebeci S. C., 2009; Ünlü, 2015; Zörer, 2015; Arslan G. , 2017), sosyal fobi (Von Ijzendoorn & Kroonenberg, 1988; Tabachnick & Fidell, 2001; Burgess, Rubin, Cheah, & Nelson, 2001; Biederman J1, et al., 2001; Steinberg, 2002; Alisinanoğlu & Ulutaş, 2003; Westenberg, Drewes, Goedhart, Siebelink, & Treffers, 2004; Bosquet. &

Egeland, 2006; Brumariu & Kerns, 2008; Burnette, Davis, Green, Jr., & Bradfield, 2008; Derman, 2008; Chronis-Tuscano, 2009; Ayberk, 2011; Steinberg, 2014; Cebeci G. Y., 2017; Chorot, Valiente, Magaz, Santed, & Sandin, 2017) ve ergenlerin ebeveynlerinin boşanmasının bağlanma stilleri ve sosyal fobi üzerindeki ayrı ayrı etkileri (Walczak & Burns, 1999; Eng, 2001; Westenberg, Drewes, Goedhart, Siebelink, & Treffers, 2004; Esbjörn, Pedersen, Daniel, Hald, Holm, & Steele, 2013; Vulliez-Coady, Vidal, & Vivot A, 2013; Ünlü, 2015; Zörer, 2015; Spence & Rapee, 2016; Sumas & Sezer, 2017; Göker, 2017) ile ilgili yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır ancak bu üç konu arasındaki ilişkiyi ayrıca ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu bölümde ülkemiz ve dünya literatürü derinlemesine incelenmiş, konu ile ilgili olduğu varsayılan araştırma bulguları, evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişkiye dair elde edilen bulgular ile karşılaştırılarak yorumlanmış ve tartışılmıştır.

Tartışmada ilk olarak genel demografik değişkenlere yer verilmiştir. Daha sonra ergenlerin bağlanma stilleri ve sosyal fobi düzeyleri ile bazı değişkenler arasındaki ilişki ele alınmıştır. En son olarak da ergenlerin bağlanma stilleri ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet (kız-erkek) oranının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Cebeci'nin 2009 yılında 7-12 yaşları arasındaki 100 çocuğun bağlanma stilleri ile kaygı durumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, katılımcıların %58'ini kız öğrenciler, %42'sini ise erkek öğrenciler oluşturmuştur (Cebeci S. , 2009, s. 67). Bu sonucun bizim bulgularımız ile paralellik gösterdiği görülmektedir

Araştırmaya katılan ergenlerin yaklaşık yarısı (%49.8) Etimesgut, yaklaşık diğer yarısı ise (%50,2) Çankaya'da ikamet etmektedir. Araştırma kapsamındaki ergenler her iki yerleşim yerinde de birbirine yakın orandadır. Canlı (2014) ve Kulaksızoğlu'nun (2001) da belirttiği gibi çocukların gelişimi toplumdan topluma, kültürden kültüre değişiklikler gösterebildiği gibi, o toplumdaki aileler arasında da farklılıklar gösterebilmektedir (Canlı G. A., 2014, s. 39). Toplumda, her bir sosyo-ekonomik grubun kültürüne ve kendi değerler sistemine sahip olduğu düşünüldüğünde, farklı sosyal gruplardan anne babaların çocuklarının farklı

tutum ve davranışlar göstereceği düşünülmektedir (Kulaksızoğlu, 2001). Bu nedenle evrenin örnekleme farklı sosyal ve ekonomik açıdan temsil edebildiği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin çoğunluğu 10-12 yaş arasındayken, üçte biri (%33.0) ise 13-14 yaş aralığındadır. Ergenlik için klinisyenler ve teorisyenler tarafından pek çok sınıflandırma yapılmıştır. UNICEF ergenliği biyolojik değişimleri temel alarak erken ergenlik (10-14 yaş) ve geç ergenlik (15-19 yaş) olarak ikiye ayırırken (UNICEF, 2011), Steinberg (2002) ise ergenliği ön ergenlik (10-13 yaş), orta ergenlik (14-18 yaş) ve ileri ergenlik (19-22 yaş) olmak üzere üç grupta tanımlamıştır (Steinberg, 2002). Güncel araştırmalar ile ergenliğin 25 yaşa kadar çıktığını iddia edilmektedir (Steinberg, 2014). Jean Piaget' nin bilişsel gelişim kuramı on bir yaşından önce gelen dönemi somut, sonra gelen ergenlik dönemini ise soyut işlemler dönemi olarak adlandırmaktadır. (Derman, 2008, s. 20) Yaşları on- on iki ve on üç- on dört olarak gruplama nedenimiz ön ergenlik döneminden orta ergenlik dönemine geçişte yaşanan bilişsel gelişimde ki önemli değişiklikler olmuştur. Ergenlerin soyut işlem döneminde sorulan sorulara daha güvenilir cevaplar vereceği varsayılmıştır.

Araştırma kapsamındaki ergenlerin büyük çoğunluğunun (%99.1) annesi ve babası (%96,0) yaşamaktadır. Bu bulgu araştırmada tek ebeveynli ergenlerin çoğunun ebeveynlerinin boşanması nedeniyle ayrılık yaşadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin eğitim durumları incelendiğinde yarısından fazlasının lise ve üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Cebeci'nin 2009 yılında evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan 7-12 yaşları arasındaki 100 çocuğun bağlanma stilleri ile kaygı durumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında bizim araştırmamız ile benzer şekilde ergenlerin annelerinin yarısından fazlasının lise ve üniversite mezunu olduğu saptanmıştır (Cebeci S. , 2009, s. 68). Bu bulgu araştırmamızın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin gelir durumunu değerlendirmeleri düşük, orta ve yüksek olarak değişmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu gelir durumunu (%84,3) orta olarak değerlendirmekteyken yalnız %9,6'si yüksek gelir ve %6,1'si ise düşük gelir olarak değerlendirmektedir. Cebeci'nin (2009) araştırmasında, katılımcıların ailelerinin gelir

durumlarını düşük ve yüksek seçenekleri ile değerlendirmeleri istenmiş ve büyük çoğunluğun (%77.0) yüksek olarak değerlendirdiği görülmüştür (Cebeci S. , 2009, s. 67) Bu araştırma bulgularımız ile paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin yarısının kız öğrencilerden diğer yarısının ise erkek öğrencilerden oluştuğu dolayısıyla bu durumun cinsiyete göre eşit dağıldığı tespit edilmiştir. Göker'in 2017 yılında ebeveynleri boşanmış ve tam aileye sahip 15-18 yaş arasındaki çocuklarla yaptığı araştırmasında boşanmış ebeveyne sahip kızlar (%55.4) ile erkeklerin (%44.6) oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir (Göker, 2017, s. 49). Cebeci'nin araştırmasında da diğer araştırmalar ile benzer şekilde tek ebeveyne sahip kız ve erkek öğrencilerin sayıca birbirine yakın olduğu bilinmektedir (Cebeci S. , 2009, s. 67)

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin yaşlarını 10-12 yaş ve 13-14 yaş olarak grupladığımızda, boşanmış ebeveyne sahip 10-12 yaş grubu ergenler çoğunluğu (%67) oluşturmaktadır. 13-14 yaşları arasındaki ergenlerin genele oranı ise yaklaşık %34'dür. Alkış'ın 2016 yılında boşanmış ve boşanmamış aileye sahip 10-14 yaşları arasındaki 560 ergen ile yaptığı çalışmada, boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin çoğunluğunun (%64.4) 10-12 yaş grubunda, %34.6' sının ise 12-14 yaş grubunda olduğu belirtilmiştir (Alkış, 2016, s. 67) . Bu bulgu araştırmamız ile benzer örneklem grubuna sahip olan Alkış'ın araştırmasının yaş gruplarının oran olarak birbirine yakın olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin ebeveynlerinin boşanma süreleri dikkate alındığında %21,9' nun son 12 ay içinde, %39,6' sının 1-3 yıl arasında ve %37,5' nin üç yıldan daha uzun süre önce boşandığı bilinmektedir. Alkış'ın (2016) boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ergenler ile yaptığı çalışmada, ergenlerin ebeveynlerinin boşandığı süreler incelendiğinde en fazla orana (%64.4) 3 yıldan daha uzun süre önce boşananlar sahipken bunu sırasıyla 2-3 yıl arasında (%13.8), 1-2 yıl arasında (%8.5), 12 ay içinde (%13.3) boşananlar izlemiştir (Alkış, 2016, s. 70). Bu bulgu araştırmamız sonuçları ile paralellik göstermektedir. Bireylerin ebeveynlerinin boşanma süresi yani ebeveynlerden birinden ayrı kalma süresi arttıkça çocuğun ileriki yaşam dönemlerinde psiko sosyal sorunları yaşama ihtimalinin arttığı düşünülmektedir. Örsel ve arkadaşlarının 2011 yılında psikiyatri hastalarıyla çocukluk çağı travmalarına ilişkin yaptıkları çalışmada, çocukluk

döneminde ebeveynlerinden uzun süre ayrı kalınma durumunun, duygusal ve cinsel istismar bildiren gruplarda daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Örsel, Karadağ, Kahiloğulları, & Aktaş, 2011, s. 35).

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin, ebeveynleri boşandığında ergenlerin içinde bulundukları yaş iki gruba ayrıldığında, ergenlerin çoğunluğunun (%69) 1-10 yaş arasında, üçte birine yakınının da (%31) 11-15 yaş arasında oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveyni boşanmış çocuklarla yapılan bir araştırmada, ebeveynleri boşandığında çocuğun içinde bulunduğu yaşın çocuğun psikolojik ve sosyal adaptasyonuna ve ebeveynleri ile ilişkileri üzerinde en ciddi etkileri olan değişken biçiminde ele alındığı belirtilmiştir (Amato, 2001, s. 336). Bütün yaş gruplarındaki çocukların gelişim ivmesi aynı olmasa dahi, benzer yaş grubundaki çocuklar, gelişim dönemleri açısından paralel özellikler barındırmaktadırlar. Ebeveynlerin boşanması çocuklarda pek çok duygusal tepki ve değişime yol açmaktadır ve yaşamlarının ileriki dönemlerinde bu duyguların tekrarlanma ihtimali bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan ebeveyni boşanmış ergenlerin çoğunluğunun (%83,3) annesi ile birlikte yaşarken yaklaşık %17.0' sinin babası ile yaşadığı bilinmektedir. Ergenlere ebeveynlerinin evli ya da boşanma durumu sorulduğunda 34 ergenin anne ve babasının boşandığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan boşanmış ebeveyni olan ergenler dışında iki ergenin ebeveyni resmi olarak boşanmasa da anne ve babalarını ayrılıkları nedeniyle kimin yanında kaldıklarını belirtmişlerdir. Arslan'ın 2017 yılında anne babası boşanmış ve boşanmamış 225 ergen ile yaptığı araştırmanın bulgularına bakıldığında, anne babası boşanmış ergenlerin ayrılık sonrasında büyük çoğunluğunun (%89.3) annesi ile birlikte yaşadığı belirtilmiştir (Arslan G. , 2017, s. 32-33). Göker'in 2017 yılında boşanmış ve tam aileye sahip 15-18 yaş arasındaki çocuklarla yaptığı araştırmada çocukların büyük çoğunluğunun (%48.4) anneleri ile yaşadığı bulunmuştur (Göker, 2017, s. 50). Alkış'ın boşanmış ve boşanmamış ebeveyne sahip ergenler ile yaptığı çalışmada, boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin %75.0' nin anneleri ile yaşadığı bilinmektedir (Alkış, 2016, s. 71). Bu çalışmaların bulgularının, verilerimiz ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının %72,2'si boşanma sonrasında bir daha evlenmemişken, %27.8'i tekrar evlenmiştir. Arslan'ın (2017) araştırması incelendiğinde

boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının %58.7'sinin yeniden evlenmediği bilinmektedir. Her iki araştırmada da ergenlerin annelerinin yeniden evlenme oranlarının, babaların yeniden evlenme oranından daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya kapsamına alınan ergenlerin tamamı kardeş ayrılığı yaşamamaktadır. Dolayısıyla boşanma sonrasında da tüm kardeşler bir aradadır sonucuna ulaşılabilmektedir. Anne ya da baba yoksunluğu ya da boşanma sebebiyle bu ebeveynlerden yalnız biri ile kalmak çocuk için büyük bir travma olmak ile birlikte, biyolojik kardeşlerden ayrı yaşamak bir başka travmayı daha beraberinde getirmektedir. Araştırma grubumuzda tek biyolojik ebeveyni ile yaşayan ergenlerin tamamının kardeşleri ile birlikte yaşıyor olması ruh sağlığı açısından olumlu bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin büyük çoğunluğu (%78,4) annelerini her gün gördüklerini belirtmişken bunu sırasıyla haftada bir (%10,8), yılda birkaç kez (%8,1), iki haftada bir görüyorum (%2,7) diyenler takip etmiştir. Alkış'ın araştırmasında, anneleri ile yaşayan ergenlerin neredeyse tamamının (%97.9) annelerini her gün gördükleri, babaları ile yaşayan ergenlerin ise çoğunun (%44.4) hiç görmedikleri tespit edilmiştir (Alkış, 2016, s. 72). Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin çoğunluğu (%35,1) babalarını haftada bir kez gördüklerini belirtmişken bunu sırasıyla yaklaşık %22.0 ile her gün, iki haftada bir, yılda birkaç kez, ayda bir görüyorum diyenler takip etmiştir. Alkış'ın (2016) araştırmasında boşanmış ebeveyne sahip babaları ile yaşayan ergenlerin çoğunun babalarını her gün (%92.6) gördükleri bilinmekteyken;, anneleri ile yaşayan ergenlerin ise babalarını görme sıklıklarının çoğunlukla (%39.7) yılda-ayda birkaç kez ve hiç görmedikleri (%34.8) bilinmektedir (Alkış, 2016, s. 72). Bu sonuç araştırmamızın verileri ile benzerlik göstermektedir

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin ailelerinin gelir durumunu değerlendirmeleri düşük, orta ve yüksek olarak değişmektedir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin çoğunluğu (%79.0) ailesinin gelir durumunu 'Orta' olarak değerlendirirken bunu sırasıyla 'Düşük' (%11.8) ve 'Yüksek' (%8.8) değerlendirmeleri izlemiştir. Alkış'ın (2016) araştırmasında boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin büyük çoğunluğu (%82.4) aile gelir durumunu orta olarak değerlendirmiş ve bunu sırasıyla düşük (%13.3) ve yüksek

(%4.3) değerlendirmeleri takip etmiştir. Bu bulgu araştırmamız bulguları ile benzerlik göstermektedir (Alkış, 2016, s. 70).

Ergenlerin bağlanma stillerine ilişkin yapılan frekans analiz sonuçları ergenlerin çoğunun (%59.5) güvenli bağlanma stiline sahip olduğunu, bunu en yakın oranda saplantılı bağlanma stiline (%18.5) sahip ergenlerin daha sonra birbirine yakın oranda olan kayıtsız (%11.9) ve korkulu (%10.1) bağlanma stiline sahip ergenlerin takip ettiği görülmektedir. Yapılan araştırmalar güvenli bağlanma stiline neredeyse her en çok rastlanan stil olduğunu göstermektedir (Von Ijzendoorn & Kroonenberg, 1988). Ergenlerin çoğunun güvenli bağlanması beklenen bir sonuç olmuştur. Ülkemizde yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde, 2008 yılında Arslan'ın katılımcıların bağlanma stillerini ve bazı değişkenleri incelediği araştırmasında, 100 ergen katılımcının en fazla oranda korkulu (%34) ve kayıtsız (%34) bağlanmaya sahip oldukları ve bunu güvenli (%16) ve saplantılı (%16) bağlanma stiline takip ettiği bilinmektedir (Arslan E. , 2008, s. 54). Bu bulgu ile benzer şekilde Güngör'ün (2000) araştırmasında kaygı ve kaçınma boyutları yüksek olarak tespit edilmiştir. Bunun nedenini Von Ijzendoorn ve Kroonenberg'in belirttiği kültürel farklılıklar arttıkça güvensiz bağlanmanın artacağı varsayımında, Türkiye'de son yıllarda artan sosyal değişimler ile açıklamışlardır.

Ergenlerin bağlanma stilleri üzerinde cinsiyet değişkeninin etkisi Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş ve yapılan analiz sonuçlarının ergenlerin cinsiyetlerinin bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p>0.05$) görülmüştür. Yapılan istatistiksel analizlerde her ne kadar cinsiyet değişkeni bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmada da ortalama puanlar dikkate alındığında, kızların erkeklere oranla daha düşük oranla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları bulunmuştur. Korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerde ise kızların erkeklere göre daha yüksek, kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerde ise erkeklerin kızlara göre daha yüksek oranda bu stillere sahip olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılık olmaksızın en yüksek oranda güvenli bağlanmaya sahip olmaları beklenen bir sonuç olmuştur. Cebeci'nin (2009) 7-12 yaşları arasındaki çocukların bağlanma stilleri ile kaygı durumlarını incelediği araştırmasında bağlanma stillerini güvenli ve güvensiz olarak ikiye ayırdığında güvenli bağlanma ortalamasının her iki cinsiyet içinde en fazla oranda olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte erkek çocukların güvenli bağlanma puanlarının

kız çocuklarının puanlarına oranla anlamlı düzeyde ($p<0.05$) yüksek olduğu bulunmuştur (Cebeci S. , 2009, s. 79). Arslan'ın 2008 yılında 1525 lise öğrencisi ile bağlanma stillerini ve bazı değişkenleri incelediği araştırmasında kız ve erkek ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanmaya sahip oldukları bulunmuştur (Arslan E. , 2008, s. 54). Chorot ve arkadaşları 2017 yılında Madrid' de 9-12 yaşları arasındaki 1002 çocuğun ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin ve bağlanmanın çocuklarda anksiyete ve depresif bozukluklar üzerindeki etkilerini, bağlanma aracılığıyla incelmışler ve korkulu bağlanma stili ile kız cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık ($p<0.01$) tespit edilmiştir (Chorot, Valiente, Magaz, Santed, & Sandin, 2017, s. 290). Cebeci'nin, Arslan' ın ve Chorot' un araştırmalarının bağlanma stilleri ve cinsiyete ilişkin bulguları ile bizim çalışmamızın bulguları benzemektedir.

Bağlanma çalışmaları çocukların temel bakım verenleri ile olan iletişimlerinde nasıl bir güvenlik duygusu deneyimlediklerin odaklamıştır. Bowlby insanın tehditleri karşılayabilmek için bağlanma nesnelere yakınlık arayışına ihtiyaç duyulmasını sağlayarak, güvenliği sağlamak amacıyla seçici olarak tasarlanmış, doğuştan gelen ama uyarlanabilir bir motivasyon sistemi ile dünyaya geldiğini iddia etmiştir (Burnette, Davis, Green, Jr., & Bradfield, 2008, s. 276). Bu teori hayat boyu süren bir ilişki olarak genişletilmiştir. Pek çok araştırmacı bağlanma sisteminin anksiyete ve kaçınma olmak üzere iki farklı boyutta değiştiğini ifade etmektedir (Simpson, Rholes, & Phillips, 1996, s. 899). Yapılan analiz sonuçları ergenlerin yaşlarının bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığını göstermektedir. Cebeci tam aileye ve tek ebeveyne sahip 7-12 yaşları arasındaki çocukların bağlanma stillerinin bazı değişkenler üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında çocukların yaşlarını 7-8-9 ve 10-11-12 olarak gruplamıştır. Tam aileye ve tek ebeveyne sahip çocukların güvenli bağlanma düzeylerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Ancak tam aileye sahip 7-8-9 yaş aralığındaki çocukların güvensiz bağlanma puanları, 10-11-12 yaş aralığındaki çocuklardan anlamlı düzeyde ($p<0.01$) yüksek olduğu tespit edilmiştir (Cebeci S. , 2009, s. 84). Ünlü' nün ebeveyni boşanmış bireylerde benlik saygısı, yalnızlık ve bağlanma stillerini incelediği araştırmasında ise bireylerin ebeveynleri boşandığında içinde bulundukları yaş ile ölçeklerin analizinde kaygı boyutundan aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını saptamıştır. Ancak araştırmada saplantılı bağlanmaya

sahip ergenlerin sıra ortalaması incelendiğinde ebeveynleri boşanan on bir- on beş yaş grubundaki bireylerin sıra ortalama puanlarının, altı- on yaş grubundan yüksek olduğu bilinmektedir. Bu da ebeveynleri boşandığında çocukların içinde bulundukları yaş arttıkça saplantılı bağlanmanın arttığını işaret etmektedir (Ünlü, 2015, s. 43). Ünlü' nün (2015) ve Cebeci' nin (2009) araştırma bulgularında ve elimizdeki bulgularda benzer sonuca ulaşılması araştırmaların sonuçlarının paralellliğini göstermektedir.

Katılımcıların okul başarılarını değerlendirmelerine göre bağlanma biçimleri incelendiğinde okul başarısını kötü olarak değerlendiren ergenlerin ilk sırada güvenli ve korkulu bağlanma stiline sahip oldukları, ikinci sırada saplantılı bağlanma stile sahip oldukları ve okul başarısını kötü olarak değerlendiren ergenlerin arasında kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Okul başarısını orta, iyi ve çok iyi olarak değerlendiren katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde en yüksek oranda güvenli bağlanma stiline sahip oldukları belirlenmiştir. Bu sonuç ile ergenlerin okul başarısını değerlendirmeleri olumlu yönde arttıkça güvenli bağlanma stiline sahip olduğu kanısına varılabilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin yaşama durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde annesi yaşayan ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir. Annesi yaşamayan katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde ise tüm katılımcıların güvenli bağlanmaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Annesini kaybetmiş ergenlerin güvensiz bağlanma stiline sahip olması beklenirken, bu sonucun annesi yaşamayan ergenlerin sayılarının çok sınırlı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının yaşama durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde babası yaşayan ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir. Babası yaşamayan katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde ise tüm katılımcıların güvenli bağlanmaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç içinde babası yaşamayan çocukların sayılarının çok sınırlı olması nedeniyle güvensiz bağlanma stiline sahip olduğu kanısına varılabilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin eğitim durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu anneye sahip ergenlerin en

yüksek oranda güvenli bağlanmaya sahip olduğu belirlenmiştir. Cebeci tam aileye ve tek ebeveyne sahip çocukların bağlanma stilleri ve bazı değişkenler üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında çocukların annelerinin eğitim düzeyinin güvenli bağlanma düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ancak güvensiz bağlanma puanları üzerinde ileri düzeyde anlamlı farklılığa sahip olduğunu tespit etmiştir. Annesi ortaokul mezunu olan çocukların güvenli bağlanma düzeylerinin, diğer eğitim düzeylerinde annelere sahip çocukların puanlarından anlamlı seviyede düşük olduğunu saptamıştır ($p<0.01$). Diğer eğitim düzeylerine sahip annelerin çocuklarının güvenli bağlanma puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>0.05$) ifade edilmiştir (Cebeci S. , 2009, s. 87-88). Sumas ve Sezer'in (2017) yaptığı çalışmada ortaokula devam eden genlerin annelerine bağlanmaları ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annelerinin eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin, annesi ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek seviyede güvenli bağlandıkları tespit edilmiştir. Anne – baba eğitim seviyesi arttıkça birlikte geçirilen nitelikli zamana verilen önemin arttığı savunulmaktadır (Sumas & Sezer, 2017, s. 301).

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının eğitim durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde ilkök, ortaokul, lise ve üniversite mezunu babaya sahip ergenlerin genel örnekleme uyumlu en yüksek oranda güvenli bağlanma biçimine sahip oldukları belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan ergenlerin ebeveynlerinin boşanma durumuna göre bağlanma biçimleri incelendiğinde, boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenler arasında saplantılı bağlanma stiline ikinci sırada yer aldığı, üçüncü sırada kayıtsız bağlanma stili ve son sırada korkulu bağlanma stiline var olduğu belirlenmiştir. Evli ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stilleri incelendiğinde ise ergenlerin yine en fazla oranda güvenli bağlanmaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Saplantılı bağlanma stili evli ebeveyne sahip ergenler arasında ikinci sırada, kayıtsız ve korkulu stillerin ise son sırada eşit orana sahip olduğu belirlenmiştir. Cebeci 2009 yılında yaptığı araştırmasında tek ebeveyne ve tam ebeveyne sahip olma durumunun çocukların güvenli ve güvensiz bağlanma düzeyleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığını tespit etmiştir (Cebeci S. , 2009). Bu sonuç araştırmamız sonucu ile paralellik göstermektedir.

Yapılan istatistiksel analizlerde ebeveynlerin beraber olup/olmama değişkeni ve cinsiyet bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmada da ortalama puanlar dikkate alındığında, kızların erkeklere oranla daha düşük oranla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları bulunmuştur. Korkulu ve saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerde ise kızların erkeklere göre daha yüksek, kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerde ise erkeklerin kızlara göre daha yüksek oranda bu stillere sahip olduğu belirlenmiştir.

Yapılan araştırmanın analizi ergenlerin cinsiyetinin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olmaları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi anlamlı düzeyde etkilemediğini göstermektedir. Evli ebeveyne sahip olanlar içinde erkek ergenlerin, boşanmış ebeveyne sahip olanlar içinde ise kız ergenlerin güvenli bağlanma oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stillerinde kız ya da erkek olmaları ortalama puanları arasında düşük puanda değişim göstermekteyken, evli ebeveyne sahip olan ergenlerin cinsiyetlerine göre bağlanma stillerinin ortalama puanlarındaki fark artmaktadır. Bu durumu boşanmış ebeveyne sahip kız ve erkek ergenin eşit sayıda olması ile açıklayabiliriz. Cebeci'nin (2009) 7-12 yaş arasındaki ergenlerle yaptığı araştırma sonuçlarında çocukların cinsiyete göre tam aileye ve tek ebeveyne sahip olmalarının güvenli ve güvensiz bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur (Cebeci S. , 2009, s. 82). Cebeci'nin araştırmasında sıra ortalamaları incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip ergenleri içinde erkek ergenler kız ergenlere göre daha yüksek güvenli bağlanma puanına sahiptirler (Cebeci S. , 2009, s. 98). Yapılan bir başka çalışmada ise kızların erkek çocuklarına göre boşanmanın etkisine daha çok maruz kaldıklarını iddia edilmiştir (Judith S. Wallerstein, 1980). Bu çalışmada da aynı bulgulara rastlanması benzer nedenlerle ifade edilebilir.

Yapılan Kruskal-Wallis test analiz sonuçları ergenlerin annelerinin eğitim durumunun bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu bulgu annelerin dört farklı öğrenim düzeyinin (ilköğretim, orta öğretim, lise ve üniversite) ergenlerin bağlanma stilleri üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

Ortalama puanlar dikkate alındığında üniversite mezunu olan anneye sahip ergenler en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahiptir, ikinci sırada lise mezunları, üçüncü sırada

ilkokul ve en son sırada ortaokul mezunları yer almaktadır. Bu tezde istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyi 0.05 düzeyinde alınmış olsa bile bazı kaynaklarda 0.10 düzeyinde önemlilik sınırının dikkate alındığı bilinmektedir (Büyüköztürk, 2007). Bizim önemlilik değerimiz 0.059 olduğu için burada güvenli bağlanma ile anne eğitim düzeyi arasındaki farkın anlamlı olduğu düşünülmektedir. Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin annelerinin öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisinin analiz sonuçları bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin öğrenim seviyeleri en düşük orana sahip olan üniversiteden başlayarak ortaokul, ilkokul ve en yüksek orana sahip olan lise olmak üzere korkulu bağlanma stilinden aldıkları ortalama puanları da artmaktadır ($p<0.05$). Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin annelerinin öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisinin analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin öğrenim seviyeleri en düşük orana sahip olan üniversiteden başlayarak ilkokul, ortaokul ve en yüksek orana sahip olan lise öğrenim seviyesinde korkulu bağlanma stilinden aldıkları ortalama puanları da artmaktadır ($p<0.05$). Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin annelerinin öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir. Ünlü'nün 2015 yılında ebeveyni boşanmış bireylerin benlik saygısı, yalnızlık düzeyleri ve bağlanma stilleri ile bazı sosyo demografik değişkenlerini incelediği araştırmasında ebeveyni boşanmış bireylerin annelerinin eğitim durumu ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark ($p>0.05$) bulunmamıştır. Ancak sıra ortalamaları incelendiğinde anne eğitim düzeyi yükseldikçe, bireyin güvenli bağlanma puanının arttığı söylenebilmektedir (Ünlü, 2015, s. 40). Keler (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada anneleri lise mezunu olan ergenlerin güvenli bağlanma stili puanları, annesi okuryazar olan ergenlerin güvenli bağlanma puanlarından daha yüksek çıkmıştır. Güvensiz bağlanma stili açısından ise benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Keler, 2008). Cebeci'nin 2009 yılında evli ve boşanmış ebeveyne sahip 100 çocuk ile yaptığı çalışmada, anne eğitim düzeyinin çocukların güvenli bağlanma puanları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Annesi ortaokul mezunu olan katılımcıların güvenli bağlanma düzeylerinin, diğer eğitim düzeyinde anneye sahip çocuklara oranla ileri düzeyde düşük ($p<0.01$) olduğu tespit edilmiştir (Cebeci S. ,

2009, s. 87). Ünlü (2015), Cebeci (2009) ve Keler (2008)' in araştırma bulguları ile araştırmamız bulguları paralellik göstermektedir.

Yapılan analiz sonuçları ile ergenlerin babalarının eğitim durumunun bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı ($p<0.05$) bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu bulgu babaların dört farklı öğrenim düzeyinin (ilköğretim, orta öğretim, lise ve üniversite) ergenlerin bağlanma stilleri üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin babalarının öğrenim seviyeleri en düşük orana sahip olan üniversiteden başlayarak ortaokul, ilkokul ve en yüksek orana sahip olan lise olmak üzere korkulu bağlanma stilinden aldıkları ortalama puanları da artmaktadır ($p<0.05$). Güvenli, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerine sahip olan ergenlerin babalarının öğrenim seviyelerinin bağlanma stilleri ile ilişkisi yapılan istatistiksel analizlerde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ünlü' nün (2015) ebeveyni boşanmış bireylerin benlik saygısı, yalnızlık düzeyleri ve bağlanma stilleri ile bazı sosyo demografik değişkenlerini incelediği araştırmasında ebeveyni boşanmış bireylerin babalarının eğitim durumu ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark ($p>0.05$) bulunamamıştır (Ünlü, 2015, s. 42). Ancak, sıra ortalamaları incelendiğinde baba eğitim durumunu okur-yazar olarak işaretleyen bireylerin en yüksek oranda kayıtsız stile sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu bulgu araştırmamızda ulaştığımız sonuç ile paralellik göstermektedir.

Araştırmada ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin yeniden evlenme durumu arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamakla birlikte annesi yeniden evlenen kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin ortalama puanının, annesi yeniden evlenmeyenlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca annesi yeniden evlenen ergenlerin güvenli bağlanma ortalamalarının, evlenmeyenlere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yapılan Kruskal-Wallis test sonuçlarında ergenlerin bağlanma stilleri ile babalarının yeniden evlenme durumu arasında anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) bulunamasa da, babası yeniden evlenmeyen ergenlerin güvenli bağlanma ortalamalarının, yeniden evlenenlere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Ünlü' nün araştırmasında ebeveyni boşanmış bireylerin babalarının yeniden evlenme durumu ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir

fark ($p>0.05$) bulunmuştur. Babası yeniden evlenen bireylerin kaygılı bağlanma oranlarının hiç evlenmeyenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Ünlü, 2015, s. 45). Ünlü, kaygılı bağlanmaya sahip çocukların anne ile birlikte yaşadıklarını varsayarak, babanın evlenmesi ile birlikte bir daha görüşmeyeceği düşüncesiyle kaygılı bağlanma geliştirmiş olabileceği şeklinde açıklamıştır (Ünlü, 2015, s. 60). Bu sonuç araştırma bulgularını istatistiksel olarak desteklemektedir.

Araştırmada ergenlerin bağlanma stilleri ile boşanma sonrası kiminle birlikte yaşadığına dair anlamlı bir ilişkinin bulunamaması, babası ile yaşayan çocukların sayılarının oldukça sınırlı olması ile açıklanabilir. Ünlü (2015) araştırmasında ebeveyni boşanmış bireylerin kim ile birlikte yaşadığı ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark ($p>0.05$) bulamamıştır (Ünlü, Ebeveyni Boşanmış Bireylerde Benlik Saygısı, Yalnızlık ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, 2015, s. 48). Araştırmada sıra ortalama puanları incelendiğinde, boşanma sonrası annesi ile yaşayan bireylerin sayıca en çok güvenli bağlanma düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Bu çalışma sonucu, araştırmamızın sonucu ile benzer özellikler taşımaktadır.

Güvenli bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenler ile okul başarısı değişkeni arasındaki ilişkinin analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Güvenli bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin akademik başarılarını değerlendirmeleri olumlu yönde arttıkça, güvenli bağlanmadan aldıkları ortalama puanlarının da arttığı saptanmıştır. Boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin okul başarıları arttıkça güvenli bağlanma ortalamalarının yükselmesi beklenen bir sonuç olmuştur. Şentürk'ün 2006 yılında parçalanmış aileye sahip çocuklar ile yaptığı araştırmada, çocukların okul başarılarının ebeveynlerinden birinin ölümü ve parçalanmış aileye sahip olma ile ilişkili ($p<0.05$) olduğunu tespit etmiştir (Şentürk, 2006, s. 143-144). Çocuk benmerkezci özelliğinden dolayı, çevresini kendi bulunduğu yerden görmektedir. Benmerkezci özelliği nedeniyle çocuk karşılaştırma yapamamakta ve yaşadıklarını anlamlandırmakta, sorunlarla baş etmede tek kalmasına neden olmaktadır. Çocuk eğitiminde bunlarla baş edebilmek için bir yardımcıya ihtiyaç duymaktadır ve bunun için en güçlü destekçisi anne ve babasıdır. Ebeveynlerinden bu konuda yardım alan çocuğun gelişimi desteklerken, çocuğun akademik başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Ebeveynlerden birinin eksikliği ise tersi yönde etki göstermektedir. Ebeveynlerden birinin

ve/veya ikisinin ölümü, boşanması, ayrı yaşaması nedenleriyle ailenin parçalanma durumu çocuğun eğitimindeki başarısını azaltmaktadır (Şentürk, 2006, s. 143).

Güvenli bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenler ile ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Güvenli bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının eğitim seviyesi en düşük ortalamaya sahip olan liseden başlayarak, ortaokul, ilkokul ve en yüksek ortalamaya sahip olan üniversite sıralamasında güvenli bağlanmadan aldıkları ortalama puanlarının da arttığı saptanmıştır. Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin evli ebeveyne sahip olma durumları ile ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Korkulu bağlanma stili olan evli ebeveyne sahip ergenlerin babalarının eğitim seviyesi en düşük ortalamaya sahip olan ilkokuldan başlayarak, üniversite, ortaokul ve en yüksek ortalamaya sahip olan lise sıralamasında saplantılı bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir.

Saplantılı ve kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi ile ergenlerin boşanmış ebeveyne sahip olma durumunun ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ile annelerinin öğrenim düzeyi arasındaki ilişkinin analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Korkulu bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin eğitim seviyesi en düşük ortalamaya sahip olan üniversiteden başlayarak, ortaokul, lise ve en yüksek ortalamaya sahip olan ilkokul sıralamasında korkulu bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip olan korkulu stildeki ergenler ile annelerinin öğrenim düzeyi arasındaki ilişkinin en düşük ortalamaya sahip olan üniversiteden başlayarak, ilkokul, ortaokul ve en yüksek ortalamaya sahip olan lise sıralamasında korkulu bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin evli ebeveyne sahip olma durumları ile öğrenim düzeyi arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Saplantılı bağlanma stili olan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin annelerinin

eğitim seviyesi en düşük ortalamaya sahip olan üniversiteden başlayarak, ilkokul, ortaokul ve en yüksek ortalamaya sahip olan lise sıralamasında saplantılı bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin aile gelir durumunu değerlendirmeleri ile ergenlerin evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlılığa sahip olduğu saptanmıştır ($p>0.05$). Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin gelir durumunu değerlendirmeleri olumlu düzeyde yükseldikçe güvenli bağlanma düzeyleri artmaktadır. Cebeci'nin 2009 yılında tam aileye ve tek ebeveyne sahip 7-12 yaş arasındaki çocuklar ile yaptığı araştırmasında çocukların ailelerinin gelir düzeyini düşük ve yüksek olarak değerlendirmeleri ile çocukları güvenli ve güvensiz bağlanma stilleri arasında bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır (Cebeci S. , 2009, s. 93). Karaşar'ın 2014 yılında yaptığı çalışmada sıra ortalamaları incelendiğinde araştırmamız bulguları ile benzer sonuçlara rastlanmış ve öğrencilerin aile gelir durumunu değerlendirmeleri olumlu yönde arttıkça güvenli bağlanma puanlarında artış tespit edilmiştir. Karaşar'ın araştırmasının bir başka sonucu ise gelir durumunu değerlendirme olumlu yönde arttıkça saplantılı bağlanma puanında anlamlı bir artış bulunmuştur. Bizim araştırmamızda ulaşılan boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin aile gelir durumunu değerlendirmeleri olumlu yönde arttıkça güvenli bağlanma puan ortalamalarının arttığı sonucu Karaşar'ın araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Yapılan istatistiksel analizlerde boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin ebeveynleri boşanırken içinde bulundukları yaş, bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturma da ortalama puanlar dikkate alındığında, bir- on yaş arasında ebeveynleri boşanan ergenler, on bir- on beş yaş arasında ebeveynleri boşanan ergenlere oranla güvenli bağlanma stilinde daha yüksek puan ortalamasına sahiptirler. Ünlü' nün 2015 yılında ebeveyni boşanmış bireylerin benlik saygısı, yalnızlık düzeyleri ve bağlanma stilleri ile bazı sosyo demografik değişkenlerini incelediği araştırmasında ebeveyni boşanmış bireylerin boşanma zamanında içinde bulundukları yaş ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark ($p>0.05$) bulmamıştır (Ünlü, 2015). Yapılan çalışmada katılımcıların aldıkları sıra ortalama puanları incelendiğinde altı- on yaş aralığında ebeveynleri boşanan bireylerin sıra ortalamasının, on bir- on beş yaş aralığında ebeveyni boşanan bireylere göre

daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ünlü 'nün araştırması ile bizim araştırmamızın sonuçları paralellik göstermektedir.

Saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin ebeveynlerinin boşanması sonrasında kim ile yaşadıkları analiz edildiğinde, anneleri ile yaşamakta olan ergenlerin saplantılı bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin arttığı belirlenmiştir.

Yapılan analizlerde ergenlerin annelerinin yeniden evlenme durumları bağlanma stilleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmada da, annesi yeniden evlenen ergenlerin korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinden aldıkları ortalama puanlar dikkate alındığında yeniden evlenen anneye sahip ergenlerin, hiç evlenmeyen anneye sahip ergenlere göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları belirlenmiştir. Ünlü' nün 2015 yılında ebeveyni boşanmış bireylerin benlik saygısı, yalnızlık düzeyleri ve bağlanma stilleri ile bazı sosyo demografik değişkenlerini incelediği araştırmasında ebeveyni boşanmış bireylerin annelerinin yeniden evlenme durumu ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark ($p>0.05$) bulmamıştır (Ünlü, 2015, s. 44). Ancak katılımcıların sıra ortalamalarından aldıkları puanlar incelendiğinde, annesi yeniden evlenmeyen bireylerin yeniden evlenen bireylere oranla daha güvenli bağlandıkları tespit edilmiştir, bu da araştırmamız bulguları ile paralellik göstermektedir.

Yapılan istatistiksel analizlerde ergenlerin üvey kardeşe sahip olma durumları ile bağlanma stilleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilemese de, ortalama puanlar değerlendirildiğinde üvey kardeşe sahip olan ergenlerin güvenli bağlanma puan ortalamalarının, üvey kardeşe sahip olmayan ergenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Ünlü' nün (2015) ebeveyni boşanmış bireylerde benlik saygısı, yalnızlık ve bağlanma stillerini incelediği araştırmasında ise bireylerin üvey kardeşe sahip olma durumları ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını saptamıştır, sıra ortalamaları incelendiğinde ise babası evlenmeyen ergenlerin daha yüksek güvenli bağlanma puanlarına sahip olduğu saptanmıştır. Ancak Ünlü' nün araştırmasının diğer ölçütlerinden biri olan ideal benliğin üvey kardeşe sahip olmayanlarda daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Bağlanma stilinde bir anlamlı farklılık ($p>0.05$) olmayıp, ideal benlik puanında farklılık olması ise boşanmadan sonra ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışları ile açıklanmıştır (Ünlü, 2015, s. 60).

Yapılan istatistiksel analizlerde cinsiyet değişkeninin sosyal fobi düzeyi üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmada da ortalama puanlar dikkate alındığında, kızların erkeklere oranla daha yüksek oranla sosyal fobiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Göktürk'ün ergenlerin sosyal kaygı düzeylerini özgüven ve bazı kişisel demografik özelliklere göre incelediği araştırmasında ergenlerin cinsiyetleri ile sosyal kaygı düzeyleri arasında istatistiksel bir anlamlılık tespit edilmemiştir. Ancak sıra ortalamaları incelendiğinde kız ergenlerin erkek ergenlere oranla daha yüksek sosyal kaygı düzeyine sahip oldukları görülmektedir (Göktürk, 2011, s. 36). Rawdon ve arkadaşlarının 2018 yılında 15-18 yaşları arasında 1512 ergenin katıldığı sosyal anksiyete semptomlarını azaltmak için yaptıkları araştırmada, 92 (%6) ergenin yüksek düzeyde sosyal fobiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Fobiye sahip ergenlerin çoğunluğunu (%62) kızlar oluşturmaktadır (Rawdon, Murphy, Motyer, Munafò, Penton-Voak, & Fitzgerald, 2018, s. 259). Cinsiyete göre sosyal fobi düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmada elde edilen bulgunun alan yazının ile paralel olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada ergenlerin yaşları ile sosyal fobi düzeyleri anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Ergenlerin yaşlarının büyüdükçe sosyal fobi düzeylerinin yükseldiği belirlenmiştir. Katılımcıların yaşlarının 7-8-9 yaş ve 10-11-12 yaş olarak gruplandığı başka bir araştırmada ise yaş ortalaması büyük olan grubun (10-11-12) kaygı düzeyi, diğer gruba oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir (Cebeci S. , 2009, s. 83). Ergenlerin yaşlarının büyüdükçe (13-14) sosyal fobi düzeylerinin artması beklenen bir sonuç olmuştur. Bu bulgu araştırmamız ile paralellik göstermektedir.

Aile parçalanması (boşanma, ölüm, ayrı yaşama)gerçekleştiğinde çocuğun içinde bulunduğu yaş boşanmanın çocuğun üzerindeki etkilerinin boyutunu belirlemektedir. Boşanma, çocukların yaşına göre farklı etkiler yaratmaktadır. Küçük yaştaki çocuk ebeveynlerinin sevgisine, ilgisine ve desteğine gereksinim duyduğu için, ufak değişimlerden daha çok etkilenebilmektedir. Bu etkinin boyutu daha büyük yaştaki çocuk için daha az olabilmektedir. Yaşın büyümesiyle ebeveynlere duyulan gereksinim azalacağından ergenin boşanmanın getirdiği olumsuz etkilerden daha az etkileneceğinden söz edilebilir (Walczak & Burns, 1999; Şentürk, 2006, s. 138-139). Çalışmamızda ergenlerin evli veya boşanmış ebevyne sahip olmalar ile sosyal fobi düzeylerinin birbiriyle ilişkili olduğuna dair bulgular elde ettik. Evli ebeveynlere sahip ergenlerin sosyal fobi

düzeylerinin ortalama puanlarının, boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Beklenen sonuç bulunamamıştır. Kuo ve arkadaşlarının 2010 yılında sosyal anksiyete bozukluğu olan ve olmayan toplamda 132 katılımcıyla çocukluk çağı travmalarının yetişkin sosyal anksiyetesi üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarında duygusal ihmal ve istismarı içeren çocukluk çağı travmalarının sosyal anksiyete ve kaygının sürekliliği ile doğrudan, öz güven ile ters ilişkili olduğunu bulmuşlardır (Kuo, Goldina, Werner, Heimberg, & Gross, 2010, s. 471-472). Yüksel ve Çifci (2017) yaptığı araştırmada ailenin parçalanma şeklinin çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir. Bir ailenin parçalanmasının farklı şekilleri (ölüm, terk, boşanma) vardır ve hepsinin aile üzerindeki sonuçları farklılaşmaktadır. Bu aile parçalanması nedenlerinden çocuğu en çok etkileyecek olanın ölüm olduğu düşünülse de, boşanma yoluyla parçalanmış ailelerin çocuklarında daha ciddi etkiler gözlenmektedir. Çocuğun daha fazla etkilenme nedeni ise, çocuğun boşanmanın engellenebileceğini düşünmesi ve boşanmanın beraberinde gelen anlaşmazlıklardır (Yüksel & Çifci, 2017, s. 65).

Yapılan araştırmada ergenlerin sınıfları ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişkinin anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Ergenlerin sınıf derecesi (5., 6., 7., 8. sınıf) büyüdükçe sosyal fobi düzeylerinden aldıkları ortalama puanlarının da arttığını görülmektedir. Bu durum yaş büyüdükçe artan sosyal fobi düzeyi ile paralel olarak ulaşılması beklenen bir sonuç olmuştur.

Çalışmamızda ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri ile sosyal fobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu bulgu ergenlerin dört farklı seviyede (kötü, orta, iyi, çok iyi) olan okul başarılarının, sosyal fobi düzeyleri üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Bulgular ergenlerin ders başarılarını değerlendirmeleri düştükçe sosyal fobi düzeylerinin ortalama puanlarının arttığını göstermektedir. Bu istatistiksel analiz ile ergenlerin okul başarıları düştükçe sosyal fobi düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmamızda ergenlerin annelerinin eğitim durumları ile ergenlerin sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu annelerin dört farklı öğrenim düzeyinin (ilköğretim,

orta öğretim, lise ve üniversite) ergenlerin sosyal fobi düzeylerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Ergenlerin annelerinin eğitim durumuna göre testlerden aldıkları puanlar ile sosyal fobi düzeyleri değerlendirildiğinde, sıra ortalaması en yüksek olan ortaokul mezunu anneye sahip ergenlerin en yüksek sosyal fobi düzeyine sahip olduğu, ilkokul mezunu anneye sahip ergenlerin ikinci sırada ve lise üçüncü sırada yer aldığı saptanmıştır. Sıra ortalaması en düşük olan üniversite mezunu anneye sahip ergeler ise en düşük sosyal fobi düzeyine sahiptirler. Yapılan analiz ile eğitim düzeyi üniversite olan anneye sahip ergenlerin sosyal fobi düzeylerinin daha düşük olduğu kanısına varılabilir. Cebeci'nin 2009 yılında evli ve boşanmış ebeveyne sahip 100 çocuk ile yaptığı araştırmasında, anne eğitim düzeyinin çocukların sosyal kaygı puanları üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çocukların ortalama puanları dikkate alındığında annesi ortaokul mezunu olan çocukların kaygı düzeylerinin, diğer eğitim düzeyinde anneye sahip çocuklara oranla yüksek olduğu tespit edilmiştir (Cebeci S. , 2009, s. 87). Karaşar'ın 2014 yılında bağlanma stilleri ile sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında ise araştırmamız ile benzer şekilde bu ilişkinin sosyal kaygı ve alt boyutlarında anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Sosyal kaygının alt boyutlarından olan sosyal kaçınma, eleştirilme kaygısı, değersizlik boyutları ile anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının annesi diğer eğitim durumuna sahip öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Karaşar, 2014, s. 37). Elde edilen bulgular ile diğer araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Bu bulgu anne eğitim düzeyinin çocuğun sosyal hayata uyumunda önemli bir etkisi olduğunu işaret etmektedir. Çocuklarını yetiştirmede önemli rol üstlenen annelerinin eğitim seviyelerinin sosyal uyumlarının etkilendiğini ve dolayısıyla çocuklarının da sınırlı sosyal becerilere sahip olmasına neden olmuş olabileceği düşünülmektedir. Aile içinde yeterli sosyal uyum becerisi kazanamayan çocukların sosyal yaşamlarında sosyal fobi geliştirmeleri olasıdır.

Yapılan çalışmada ergenlerin babalarının eğitim durumları ile ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir($p<0.05$). Bu bulgu babaların 4 farklı öğrenim düzeyinin (ilköğretim, orta öğretim, lise ve üniversite) ergenlerin sosyal fobi düzeylerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Babaların eğitim durumlarına göre testlerden aldıkları puanlar dikkate alındığında ilkokul mezunu babaya sahip

ergenlerin en fazla oranda sosyal fobiye sahip olduğu ve en düşük oranda ise üniversite mezunu babaya sahip olan ergenlerin izlediği bulunmuştur. Alisinanoğlu ve Ulutaş' ın 2003 yılında yaptığı araştırmada benzer şekilde ergenlerin babalarının öğrenim düzeyleri ile kaygı puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı saptanmıştır (Alisinanoğlu & Ulutaş, 2003, s. 68). Karaşar'ın (2014) araştırmasında, araştırmamız bulguları ile paralel şekilde babası ilkokul mezunu öğrencilerin sosyal kaygı puanlarının babası lise mezunu öğrencilere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır (Karaşar, 2014, s. 39). Araştırmamız bulguları ile alan yazını bulguları birbirine benzer sonuçlara sahiptir. Karaşar' ın da belirttiği gibi babaların eksik kalan eğitimleri çocukların sosyal becerilerinde kısıtlılıklara neden olma ihtimalini arttırmakta, bu da devamında çocuklarında sosyal fobi gibi sosyal uyum sorunlarına neden olabilmektedir. Yapılan istatistiksel analiz ile ergenlerin babalarının eğitim düzeyleri yükseldikçe sosyal fobi düzeylerinin anlamlı seviyede düştüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Göktürk'ün ergenlerin sosyal kaygı düzeylerini özgüven ve bazı kişisel demografik özelliklere göre incelediği araştırmasında ergenlerin babalarının eğitim düzeyleri ile sosyal kaygı düzeyleri arasında istatistiksel bir anlamlılık tespit edilmiştir. Okuryazar ve ilkokul mezunu babaya sahip olan ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri, ilköğretim mezunu babaya sahip olan ergenlere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Göktürk, 2011, s. 38). Elde edilen bulgular ile diğer araştırma bulguları ergenlerin sosyal fobi düzeylerinde babalarının eğitim düzeylerinin etkili olduğunu göstermektedir.

Çalışmamızda ergenlerin aile gelir durumunu değerlendirmeleri olumlu yönde arttıkça (düşük-orta-yüksek) sosyal fobi düzeylerinde azalma olduğu söylenebilmektedir. Alisinanoğlu ve Ulutaş' ın (2003) araştırmasında ise ergenlerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri ile kaygı düzeylerinin farklılık göstermediği bulunmuştur ancak alan yazın incelendiğinde bu bulgunun diğer bulgular ile farklılık gösterme nedeni ergenlerin büyük kısmının benzer sosyo-ekonomik düzeyde ailelere sahip olması olarak açıklanabilmektedir (Alisinanoğlu & Ulutaş, 2003, s. 69). Cebeci'nin (2009) 7-12 yaşları arasındaki çocukların bağlanma stilleri ile kaygı düzeylerini incelediği araştırmasında çocuklarının ailelerinin gelir durumunu düşük ve yüksek olarak değerlendirmeleri ile kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gelir durumunu düşük olarak değerlendiren çocukların kaygı puanları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Cebeci S. , 2009, s. 92). Karaşar'ın (2014) araştırmasında, araştırmamız bulguları ile paralel şekilde öğrencilerin gelir

değerlendirmesi düşük düzeyde olanların orta düzeyde değerlendirmesi olanlara göre daha yüksek sosyal fobi düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir (Karaşar, 2014, s. 42). Bu araştırma bulguları sosyo-ekonomik olarak ihtiyaçlarını yeterince karşılayamayan kişilerin kendi değerlerini olumsuz olarak görmeleri ile açıklanabilir.

Araştırmamızda yapılan istatistiksel analiz sonucunda elde edilen bulgular, evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi düzeylerinin cinsiyet değişkeninden etkilenmediğini göstermektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında ise boşanmış ebeveyne sahip kız ve erkek ergenlerin yaklaşık aynı orana sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuç eşit sayıda kız ve erkek ergene ulaşılması ile açıklanabilir. Cebeci'nin 2009 yılında 7-12 yaşları arasındaki 100 çocuğun bağlanma stilleri ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, evli veya tek ebeveyne sahip kız ve erkek öğrencilerin kaygı puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. (Cebeci S. , 2009, s. 80). Sıra ortalamaları incelendiğinde ise boşanmış ebeveyne sahip olan çocukların kaygı puanlarının birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Bu sonuç araştırmamızın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Yapılan çalışmada ergenlerin yaşadıkları yer ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Etimesgut bölgesinde yaşayan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin Çankaya bölgesinde yaşayan boşanmış ebeveyne sahip ergenlere göre daha düşük sosyal fobi düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Evli ebeveyne sahip ergenlerin ise yaşadıkları yer ile sosyal fobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırmada ergenlerin yaşları ile evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisinin anlamlı bir farklılığa ($p<0.05$) sahip olduğu tespit edilmiştir. Evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin en düşük sosyal fobi düzeyine sahip oldukları yaş on bir olarak saptanmıştır. En yüksek sosyal fobi düzeyine sahip olma durumu ise evli ebeveyne olanlarda on dört, boşanmış ebeveyne olanlarda on üç olarak tespit edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ergenlerin sosyal fobi düzeylerinin on üç-on dört yaş grubunda arttığı söylenebilmektedir.

Yaptığımız çalışmada ergenlerin sınıf düzeyleri ile evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir. Evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin en düşük sosyal fobi düzeyine beşinci sınıf düzeyinde sahip oldukları, en yüksek sosyal fobi düzeyine ise yedinci sınıf düzeyinde sahip olduğu tespit edilmiştir. Ergenlerin beşinci sınıftan itibaren artan sosyal fobi düzeylerinin yedinci sınıfta en yüksek düzeye ulaşip daha sonra sekizinci sınıf düzeyinde düşmesi beklenen bir sonuç olmamıştır.

Araştırmada ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri ile evli ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda evli ebeveyne sahip ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri olumlu yönde arttıkça sosyal fobi düzeylerinde düşüş olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Rosenthal ve Hansen 1980 yılında tek ebeveyne ve tam aileye sahip çocuklar ile yaptıkları araştırmalarında çocukların akademik değerlendirmelerini kıyaslamışlardır. Araştırma sonucunda evli ya da tek ebeveyne sahip olma durumunun okul başarıları arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir fark yaratmadığını bulmuşlardır (Rosenthal & Hansen, 1980, s. 407). Rosental ve Hansen'in bulguları ile araştırmamız bulguları paralellik göstermektedir.

Ergenlerin annelerinin öğrenim düzeyi ile evli veya boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisinin anlamlı bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Ergenlerin annelerinin eğitim düzeyi ortaokul düzeyinde iken ergenlerin sosyal fobi düzeyleri en fazla orana sahiptir. Anne eğitim düzeyi üniversitede iken ise en düşük sosyal fobi düzeyine sahip olmaktadır. Yapılan istatistiksel analiz sonucu sıra ortalamasına göre değerlendirildiğinde, anne eğitim düzeyi üniversite olan ergenlerin sosyal fobi düzeylerinin anlamlı oranda düşük olduğu bilinmektedir. Alisanoğlu ve Ulutaş'ın (2003) araştırmasında sıra ortalamaları incelendiğinde en yüksek kaygı düzeyine ortaokul ve ilkokul mezunu anneye sahip ergenler sahiptir (Alisinanoğlu & Ulutaş, 2003, s. 68). Bu bulgu araştırmamız sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin

istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p<0.05$) oluşturduğu tespit edilmiştir. Ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi düştükçe sosyal fobi düzeylerinin ortalamasında artış olduğu tespit edilmiştir. Alisinanoğlu ve Ulutaş'ın 2003 yılında yaptıkları araştırmada baba öğrenim düzeyinin araştırmamız bulguları ile benzer şekilde sosyal fobi üzerinde bir farklılık oluşturmadığı sonunca ulaşılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ulaşılan ergenlerin babalarının eğitim düzeylerinin yükseldikçe, ergenlerin sosyal fobi düzeylerinin ortalamasının düşmesi beklenen bir sonuçtur.

Araştırmada ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri ile evli ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarında bu ilişkinin istatistiksel anlamda anlamlı bir farklılık ($p>0.05$) oluşturmadığı tespit edilmiştir. Anlamlı bir farklılık çıkmamasına rağmen ortalamalar değerlendirildiğinde babanın eğitim düzeyi ilkokuldan, üniversiteye doğru yükseldikçe sosyal fobi düzeyinin düştüğü bilinmektedir.

Peker (1999), Aral (1997) ve Sargın (1990) yaptıkları araştırmalarda kardeş sayısı arttıkça sosyal fobi düzeyinin arttığını tespit etmişlerdir (Sargın, 1990); (Aral, 1997); (Peker, 1999). Aile içi iletişim, hane içinde yaşayan kişi sayısından önemli ölçüde etkilenmektedir. Kardeş sayısı arttıkça ebeveynlerin çocuk ile olan etkileşimlerinde düşüş, çocukların kendi içlerindeki iletişimlerinde ise yükseliş görülmektedir. Ebeveynlerin olumsuz bir davranışı olmadığı sürece, kardeşlerin etkileşimleri olumlu olmakla birlikte, genellikle ebeveyn tutumu bu şekilde olmamaktadır. Çocuk sayısı azaldıkça ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri özen ve ilginin arttığı, ihtiyaçlarının fazlaca karşılandığı söylenebilmektedir. Kardeş sayısı arttıkça paylaşım artmakta ve bu çocuklar arasında anlaşmazlıklara neden olabilmektedir. Dört ve daha fazla çocuğun olduğu evlerde, ebeveyn ilgi ve özeninden uzaklaşma, ihtiyaçların yeterince giderilememesi, kıskanma benzeri durumlar sıkça yaşanabilmektedir (Yürükoğlu, 1992). Araştırmada bu nedenle kardeş sayısı ile sosyal fobi düzeyi arasında anlamlı bir sonuç çıkacağı varsayılmıştır. Araştırmamızda yapılan istatistiksel analizlerde kardeş sayısı değişkeni sosyal fobi düzeyi üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmada da ortalama puanlar dikkate alındığında, dört ve üzerinde kardeşe sahip ergenlerin diğerlerine oranla daha yüksek oranla sosyal fobiye sahip oldukları bulunmuştur. Alisinanoğlu ve Ulutaş'ın (2003) ilkokul devam eden 60 çocuk ile yaptığı araştırmada anlamlı bir farklılık bulunamasa da, kardeş sayısı dört ve üzerinde olan

çocukların kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Alisinanoğlu & Ulutaş, 2003, s. 67). Benzer şekilde Ök' ün 1990 yılında ortaöğretime devam eden ergenler ile yaptığı araştırmada kardeş sayısı ile kaygı puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Ök, 1990). Bu sonuçlar araştırmamız sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Ergenlerin babalarıyla görüşme sıklıkları ile boşanmış ebeveyne sahip olma durumları ilişkisinin sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu bulgusu elde edilmiştir. Ergenlerin babaları ile görüşme sıklıkları değerlendirildiğinde en düşük sosyal fobi düzeyine “her gün görüyorum” seçeneğini işaretleyenler sahiptir. En yüksek sosyal fobi düzeyine ise “yılda birkaç kez görüşüyorum” seçeneğini işaretleyenler sahiptir. Ergenlerin babaları ile görüşme sıklıklarının sosyal fobi düzeyleri üzerindeki etkisi analiz edildiğinde en düşük sosyal fobi düzeyine her gün görüşenlerin sahip olması ulaşılmaması beklenen bir sonuç olmuştur. Ailenin parçalanması çocuğun psiko-sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Boşanmış aileye sahip olmak çocuk açısından kadın ve erkek rol modellerinden birinden yoksun kalması anlamına gelebilmektedir. Gelişim döneminde ebeveynlerinden birinden veya ikisinden de yoksun kalmak çocuğun psikososyal gelişiminin olumsuz yönde etkilemekte, sosyal becerilerinin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle araştırmamız sonucunun beklenen bir sonuç olduğu söylenebilmektedir.

Ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile bağlanma stillerinin ilişkisi analiz edildiğinde (Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği- İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi) sosyal fobi ile bağlanmanın stillerinin tüm alt boyutları (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız) arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Ergenlerin bağlanma stillerinin alt boyutlarının birbirleriyle olan ilişkileri yani güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri Spearman korelasyonu ile incelenmiş güvenli bağlanma alt ölçeği ile korkulu bağlanma alt ölçeği; korkulu bağlanma ile saplantılı, kayıtsız bağlanma alt ölçeği; saplantılı bağlanma alt ölçeği ile kayıtsız bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Eng ve arkadaşlarının 2001 yılında 118 kişinin katılımı ile yaptığı araştırmada, güvensiz bağlanan (korkulu, saplantılı, kayıtsız) bireylerin daha yüksek düzeyde sosyal kaygı ve kaçınma yaşadıkları tespit edilmiştir (Eng, 2001, s. 365). Benzer bir araştırma sonucuna da Van Buren ve Cooley 2002 yılında yaptıkları araştırma ile ulaşmışlardır. Yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri ile sosyal kaygı ve bazı değişkenleri arasındaki ilişkiyi ölçmüşler ve güvensiz bağlanan bireylerin sosyal kaygı belirtilerini daha fazla yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır (Van Buren & Cooley, 2002, s. 418).

Zörer' in 2015 yılında 557 üniversite öğrencisi ile yaptığı bağlanma stillerinin sosyal kaygı ve diğer değişkenler üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında saplantılı, korkulu, kayıtsız bağlanma biçimine sahip katılımcıların sosyal kaygı puanlarının güvenli bağlanmaya sahip katılımcılara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmada aynı zamanda saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin sosyal fobi düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Zörer, 2015, s. 61).

Brumariu ve Kerns'in 2008 yılında 3. Sınıfa giden 104 çocuk ile bağlanma ve sosyal fobi üzerine yaptıkları çalışmada, boylamsal analizler sosyal fobinin en çok saplantılı bağlanma ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Sosyal fobi ve bağlanmanın eş zamanlı ölçümleri düşük düzeydeki güvenli bağlanmanın ve yüksek düzeyde saplantılı bağlanmanın en üst seviyedeki sosyal fobi ile tutarlı bir ilişkisinin olduğunu göstermiştir (Brumariu & Kerns, 2008, s. 393). Sosyal fobiye genel kaçınma ve endişe durumları ile yeni durumlara özgü kaçınma olmak üzere iki farklı durum için ölçmüşlerdir. Brumariu ve Kerns, sosyal fobi ile bağlanmanın ilişkisini korelasyon ve regresyon analizleri aracılığıyla ölçtüğünde genel kaçınma durumları ile tutarlı sonuç veren analizler, yeni durumlara özgü kaçınma için cinsiyet, erken bağlanma ve eşzamanlı güvensiz bağlanma boyutları için anlamlı sonuç vermiştir. Tabachnick ve Fidell (2001) sosyal fobiye, güvensiz bağlanmanın alt boyutları olan korkulu, saplantılı ve kaçınan bağlanma stillerini bastırma etkisi olarak değerlendirmektedir (Tabachnick & Fidell, 2001).

Kesebir ve arkadaşları (2011) güvensiz bağlanmanın alt boyutları olan kaygılı/ikircikli bağlanmayı anksiyete ve depresif bozukluklarla, kaçınan bağlanma ise davranış sorunları ile bağlantılandırmışlardır (Kesebir, Kavzoğlu, & Üstündağ, 2011, s. 321).

Ayberk' in 2011 yılında 1020 üniversite öğrencisiyle bağlanma stilleri ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi bazı değişkenlere göre incelediği çalışmasında, öğrencilerin güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri ile sosyal fobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Ayberk, 2011, s. 67-68)

Vulliez-Coady ve arkadaşlarının 2013 yılında yaşları 13-18 arasında değişen 79 ergen ile bağlanma stilleri ve anksiyete üzerine yaptıkları çalışmada, saplantılı ve kayıtsız ergenlerde yüksek düzeyde anksiyete tespit edilmiştir (Vulliez-Coady, Vidal, & Vivot A, 2013, s. 135)

Cebeci'nin 2016 yılında yaptığı çalışmada sosyal fobi ile güvenli bağlanma puanları arasında ters yönlü, sosyal fobi ile saplantılı bağlanma puanları arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğu saptanmıştır (Cebeci G. Y., 2017, s. 1733).

Karaşar' ın 2014 yılında 200 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin bağlanma stilleri ile sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Karaşar, 2014, s. 33). Araştırma bulgularına göre bireylerin güvenli, korkulu, saplantılı bağlanma stilleri ile sosyal kaygı düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Alan yazını ile çalışmamız bulguları paralellik göstermektedir.

Evli ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile bağlanma stillerinin ilişkisi analiz edildiğinde (Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği- İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi) sosyal fobi ile bağlanmanın stillerinin tüm alt boyutları (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız) arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Evli ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stillerinin alt boyutlarının birbirleriyle olan ilişkileri yani güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri Spearman korelasyonu ile incelenmiş güvenli bağlanma alt ölçeği ile korkulu bağlanma alt ölçeği; korkulu bağlanma ile saplantılı bağlanma alt ölçeği arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Bosquet ve Egeland'ın (2006) 155 ergen ile yaptıkları araştırmada güvensiz bağlanma ilişkilerinin ergenlik döneminde ergenin yaşayabileceği olası kaygı durumuna yordandırmıştır (Bosquet. & Egeland, 2006, s. 517).

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile bağlanma stillerinin ilişkisi analiz edildiğinde (Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği- İlişki Ölçekleri- Ergen Anketi) sosyal fobi ile bağlanmanın stillerinin tüm alt boyutları (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız) arasından sadece güvenli bağlanma ile ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stillerinin alt boyutlarının birbirleriyle olan ilişkileri yani güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri Spearman korelasyonu ile incelenmiş korkulu bağlanma stili ile kayıtsız bağlanma stili arasında istatistiksel açıdan anlamlılık bulunmuştur.

Brumariu ve Kern (2008) yaptıkları araştırmada bağlanmanın ılımlı etkilerinin, güvensiz bağlanma örüntüleri tarafından sürüldüğünü göstermektedir. Bu araştırma ile paralel olarak Warren ve arkadaşları (1997) boylamsal çalışmalarında ergenlerin güvensiz bağlanma örüntülerini ve mizacı öngördükleri ergenlik anksiyetesini çalışmışlardır (Warren, L, Egeland, & Sroufe, 1997, s. 637). Warren ve arkadaşları ve Brumariu ile paralel olarak güvensiz bağlanmanın ergenlikteki anksiyeteyi öngördüğünü bildirmişlerdir (Brumariu & Kerns, 2008).

Barbara ve arkadaşlarının 7- 12 yaşları arasındaki çocuklar ile yaptıkları çalışmada, bireylerin bağlanmasının kaygı durumu ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Esbjørn, Pedersen, Daniel, Hald, Holm, & Steele, 2013, s. 9).

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ

Bu araştırmada evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan 11-14 yaşları arasındaki ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ulaşılan bulguların sonuçları sonuç bölümde ele alınacaktır. Öneriler bölümünde ise elde edilen bulgular ışığında, ergenlerin sağlıklı gelişimi ve sosyal işlevselliğinin desteklenmesi ve geliştirilmesine yönelik atılması gereken adımlara yer verilmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, benzer konuda yapılan diğer araştırmalar ile çoğunlukla paralellik göstermektedir diğer taraftan bazı bulgular ilgili araştırmalara göre farklılık göstermektedir. Bu araştırmanın bulgularının beklentiler ya da hipotezler dışında olmasının araştırmanın sınırlılıklarından, toplam katılımcı sayısı ve katılımcıların sahip oldukları sosyo-demografik özelliklerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamına alınan ergenlere ilişkin tanıtıcı bulgular özetlenecek olunursa ergenlerin cinsiyet oranı birbirine eşittir ve çoğunluğu 10-12 yaş aralığındadır. Ergenlerin yaklaşık yarısı Etimesgut’ ta yaşarken, yaklaşık diğer yarısı Çankaya’ da ikamet etmektedir. Araştırmaya katılan ergenlerin büyük çoğunluğunun anne ve babaları yaşamaktadır. Ergenlerin büyük çoğunluğunu lise ve üniversite mezunu anne babaya sahip olanlar oluşturmaktadır. Ergenler ailenin gelir durumunu çoğunlukla “orta” olarak değerlendirmektedir. Ergenlerin çoğunun ebeveynleri evlidir.

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin yarısını kız öğrenciler, diğer yarısını erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Boşanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin çoğunluğu 10-12 yaş grubundaki ergenlerden oluşmaktadır. Ergenlerin çoğunluğunun ebeveynlerinin 1 yıldan uzun süre önce boşandığı; boşanma zamanının ise ergenlerin içinde bulundukları yaş grubunun 1-10 yaş aralığı olduğu saptanmıştır. Ergenlerin büyük çoğunluğunun anneleri ile birlikte yaşadıkları belirlenmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin ebeveynlerinin yeniden evlenme durumu incelendiğinde, beklenildiği gibi, babaların annelere göre, kendi

içlerinde, evlenme oranları daha yüksek bulunmuştur. Boşanma sonrası yeniden evlenme oranının ergenlerin annelerinde, babalarına oranla daha düşük olduğu saptanmıştır. Ebeveynleri görme sıklığına bakıldığında annelerini her gün gördüklerini söyleyen katılımcılar kendi grubunda çoğunlukta iken; babalarını haftada bir kez gördüğünü söyleyen katılımcılar kendi gruplarında çoğunluktadır. Boşanmış ebeveyne sahip ergenler aile gelir durumunu çoğunlukla “orta” gelir grubu olarak değerlendirmektedirler.

Ergenlerin bağlanma stilleri incelendiğinde genel örneklemede en fazla oranda güvenli bağlanma stiline sahip oldukları belirlenmiştir. Bu bulguya paralel olarak kız ve erkek ergenlerin büyük çoğunluğunun güvenli stilde bağlandıkları bilinmektedir. Ergenlerin yaşlarının bağlanma stilleri üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Okul başarısını kötü olarak değerlendiren ergenler güvenli ve korkulu bağlanma stiline sahipken orta, iyi, çok iyi olarak değerlendiren katılımcıların yüksek oranda güvenli bağlanma stiline sahip oldukları tespit edilmiştir. Annesi ya da babası yaşamayan katılımcıların bağlanma stilleri incelendiğinde ise en yüksek oranda güvenli bağlanma stiline sahip oldukları bulunmuştur. Bu sonucun beklenilenden farklı olarak ebeveyn kaybı yaşayan ergenlerin sayılarının oldukça sınırlı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Anne ve babalarının eğitim düzeyi ilkökul, ortaokul, lise, üniversite olan ergenlerin en yüksek oranda güvenli bağlandıkları bilinmektedir.

Evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stillerinde anlamlı bir farklılık olmaksızın, kendi grupları içinde çoğunluğunun güvenli ve saplantılı bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir. Evli ya da boşanmış ebeveyne sahip olmanın cinsiyet ile bağlanma stilleri ilişkisi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı ancak evli ebeveyne sahip olan ergenler içinde erkek ergenlerin güvenli bağlanma oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenler içinde ise kız ergenlerin daha yüksek oranda güvenli bağlanmaya sahip olduğu bilinmektedir. Annesi yeniden evlenen ergenlerde kayıtsız bağlanma stiline, annesi yeniden evlenmeyenlere oranla daha yüksek olduğu bilinmekteyken; babası yeniden evlenmeyen ergenlerin güvenli bağlanmaları, babası yeniden evlenenlere göre daha yüksek tespit edilmiştir. Araştırmada boşanma sonrası ergenin kim ile birlikte yaşadığına dair anlamlı bir farklılık bulunmaması, babası ile yaşayan ergenlerin sayılarının çok sınırlı olması ile açıklanabilir.

Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri olumlu yönde arttıkça güvenli bağlanma ortalamaları da yükselmektedir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin babalarının öğrenim düzeyi lise iken en düşük, öğrenim düzeyi üniversite olan babaya sahip ergenler ise en yüksek düzeyde güvenli bağlanma puanına sahiptir. Evli ebeveyne sahip ergenlerin babalarının öğrenim durumları ile korkulu bağlanma stili ilişkisi incelendiğinde en yüksek ortalamaya lise düzeyinde sahip oldukları tespit edilmiştir. Korkulu bağlanma stiline evli ebeveyne sahip ergenler arasında en çok annesi ilköğretim olanların sahip oldukları belirlenirken, boşanmış ebeveyne sahip ergenleri içinde en çok lise öğrenim düzeyinde annesi olanların sahip oldukları tespit edilmiştir. Saplantılı bağlanma stiline ise boşanmış ebeveyne sahip ergenler arasında en çok annesi lise öğrenim düzeyinde olanların sahip oldukları belirlenmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin gelir durumunu değerlendirmeleri olumlu (kötü-orta-iyi-çok iyi) yönde yükseldikçe güvenli bağlanma düzeyleri artmaktadır. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin ebeveynleri boşanırken içinde bulundukları yaş 1-10 olan grubun, 11-14 olan gruba göre daha yüksek güvenli bağlanmaya sahip olduğu bulunmuştur. Araştırmadan çıkan diğer bir bulgu ise, ebeveyn boşanması sonrası annesi ile yaşayan ergenlerin saplantılı bağlanma düzeylerinin, annesi ile yaşamayanlara göre daha yüksek olduğudur.

Annesi yeniden evlenen ergenlerin korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanmalarının, annesi yeniden evlenmeyenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Babası yeniden evlenen ergenlerde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Üvey kardeşe sahip ergenlerin güvenli bağlanma düzeyinin, üvey kardeşe sahip olmayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Morrarty ve arkadaşlarının (2015) bebeklikte güvenli bağlanma ve erken çocuklukta davranışsal inhibisyonunun (engellenme) ergen anksiyete belirtilerini görme üzerine yaptığı çalışmada, güvensiz bağlanmaya sahip erkeklerin, güvensiz bağlanmaya sahip kızlardan daha yüksek sosyal fobi düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. Bu çalışma güvensiz bağlanması olan erkek ergenlerin, kız ergenlere göre daha duyarlı olduğunu göstermektedir. Yazarlar bu sonucun bağlanma cinsiyet ilişkisinden kaynaklandığını düşünülmektedir. Bu cinsiyetlerin doğasında var olan baş etme becerileri ve akran etkileşim stillerinin o cinsiyete sahip bireylerin psikopatoloji geliştirme riskini arttırabileceği düşünülmektedir (Morrarty, Degnan, Chronis-Tuscano, Pine, Henderson, &

Fox, 2015, s. 609). Yapılan araştırmada cinsiyet değişkeni ergenlerin sosyal fobi düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmada da, araştırmanın kurgulanırkenki aşamasındaki beklentiler ile paralel olarak kızlar, erkeklere göre daha yüksek oranda sosyal fobiye sahiptirler.

Ergenlerin yaşları büyüdükçe sosyal fobi düzeylerini artmaktadır. Araştırmayı kurgularken belirli beklentiler içine girildi. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin, evli ebeveyne sahip olanlara göre daha yüksek sosyal fobi düzeyine sahip olması beklenirken, evli ebeveyne sahip ergenlerin daha yüksek sosyal fobi düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Ergenlerin sınıf dereceleri büyüdükçe sosyal fobi düzeylerinin yükseldiği saptanmıştır. Bulgulardan ulaşılan bir diğer sonuç ise ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri düştükçe sosyal fobi düzeylerinin artmasıdır.

Araştırmayı kurgularken girilen beklentiler ile paralel olarak ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyi ile sosyal fobileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi ortaokul, baba eğitim düzeyi ise ilkokul olan ergenlerin en yüksek sosyal fobi düzeyine sahip oldukları bilinmektedir. Ergenlerin aile gelir durumları olumlu yönde arttıkça sosyal fobi düzeylerinde azalma olmaktadır. Araştırmamızda ergenlerin cinsiyetleri ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki ebeveynlerinin medeni durumundan etkilenmemektedir. Çankaya’ da ikamet eden ergenler Etimesgut’ ta ikamet eden ergenlere göre daha yüksek düzeyde sosyal fobiye sahiptirler.

Rapee ve Spence (2004) ergenliği sosyal fobi gelişim süreci için önemli bir anahtar olarak görmektedir. Ergenliğin genellikle 10 ile 13 yaş arasında yani erken ve orta ergenlikteki gençlerde ortaya çıktığını söylemektedirler (Rapee & Spence, 2004, s. 757). Çocukluk döneminde de sosyal fobi yüksek düzeylerde ortaya çıkmasına rağmen, ergenlik döneminde meydana gelen ve ergenliğe eşlik eden fiziksel değişimler, sosyal bilişsel olgunlaşmalar, okul ortam değişiklikleri, akranlarla etkileşimin artan önemi gibi bir dizi değişim sosyal fobinin ortaya çıkmasında katkı sunmaktadır. Westenberg ve arkadaşlarının 2004 yılında klinik dışı örneklerle yaptıkları araştırmada orta ve geç ergenlikte (15-18 yaş) sosyal değerlendirmenin negatif yönde arttığını ortaya koymaktadır (Westenberg, Drewes, Goedhart, Siebelink, & Treffers, 2004, s. 492). Araştırmamızda evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenler en yüksek sosyal fobi düzeyine yedinci sınıfta sahiptirler. Evli

ebeveyne sahip ergenlerin okul başarılarını değerlendirmeleri olumlu yönde arttıkça sosyal fobi düzeyleri azalmaktadır. Ergenler anne eğitim düzeyi üniversite iken en düşük, ortaokulken ise en yüksek sosyal fobi oranına sahiptirler. Ergenlerin babalarının eğitim durumu ile sosyal fobi düzeyleri incelendiğindeyse babaların eğitim durumu düştükçe sosyal fobi düzeyinin arttığı bilinmektedir. Evli veya boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin okul başarıları ile sosyal fobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dört ve üzerinde kardeşe sahip olan ergenlerin diğerlerine oranla daha yüksek sosyal fobiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Ergenlerin anne ve babaları ile görüşme sıklıkları ve sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, anne ile görüşme sıklığının anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ancak baba ile görüşme sıklığında bir anlamlılık olduğu bulunmuştur. En yüksek sosyal fobi düzeyine babası ile yılda birkaç defa görüşen ergenler sahip iken, en düşük düzeye her gün görüşen ergenler sahiptir.

Araştırmaya katılan ergenlerin güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri ile sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Ergenlerin bağlanma stillerinin birbiri ile olan ilişkisinde ise korkulu bağlanma stili ile saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerinin ve saplantılı bağlanma stili ile kayıtsız bağlanma stilinin ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Evli ebeveyne sahip ergenlerin bağlanma stillerinin tüm alt boyutları (güvenli, korkulu, saplantılı, kaçınan) ile sosyal fobi düzeylerinin ilişkili olduğu bulunmuştur. Evli ebeveyne sahip ergenlerin güvenli bağlanma stili ile korkulu bağlanma stilinin ve saplantılı bağlanma stilinin; korkulu bağlanma stili ile kayıtsız bağlanma stilinin ilişkili olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile güvenli bağlanma stili arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin korkulu bağlanma stili ile kayıtsız bağlanma stili arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

4.2. ÖNERİLER

Evli veya boşanmış ebeveyne sahip 11-14 yaşları arasındaki ergenlerin sosyal fobi düzeyleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemeye dönük bu araştırmanın

betimsel analizlerinin önemli bir farkındalık yaratacağı düşünülmektedir. Ayrıca ilişkisel tarama modelinin benimsendiği bu çalışmanın sonuçlarının, bu alanda kontrol altına alınmış koşullarda yapılacak deneysel araştırmalara ışık tutacağına inanılmaktadır. Yapılacak bu çalışmaların bulgularına göre şekillendirilecek içerik ile farkındalık yaratmak için birey - grup psikoterapileri ve eğitimleri gerekmektedir. Bilindiği gibi bağlanma stilleri çocuğun doğumu ile başlayıp ailenin etkisi ile şekillenmektedir. On ile on üç yaş arasında ortaya çıkmakta olan sosyal fobi, kişinin tüm toplumsal yaşamında kaygı dolu olması ve sosyal işlevselliğinin ortadan kalkmasını anlatan bir bozukluk (DSM V) olarak ele alınmaktadır. Güvensiz (kokulu, saplantılı, kayıtsız) bağlanma stili ve sosyal fobi bireyin yaşamında yarattığı negatif etkilerle (kaygının artmasıyla) özgürce yapmak istediği pek çok şeye engel olmaktadır. Bireyin yaşam kalitesini bu denli etkileyen ve ailenin rolünün çok büyük olduğunu gösteren bu çalışmaya ilişkin önerilerimiz ise;

- Konu ile ilgili yapılacak kontrollü araştırma bulguları ışığında, birey ve ailelere yönelik mikro, mezo ve makro boyutta sosyal politikalar oluşturulmalıdır.
- Bu politikalar kapsamında, ailelerin parçalanmasını önlemek ya da ailenin parçalanmasının kaçınılmaz olduğu durumlarda (boşanma, terk, ölüm, göç gibi) negatif koşulları en aza indirmek, özellikle çocuğun bu durumdan en az zararı görmesini sağlamak amacıyla bazı önlemlerin alınması gerekmektedir. Örneğin evlilik öncesi danışmanlığı kapsayan aile danışmanlığı hizmetlerinde, sağlıklı bir aile ortamının yaratılması için bireylerin kendilerini tanıma, birbirlerini anlama ve içgörü geliştirmeleri için danışmanlık verilerek evliliğin sağlıklı bir yapıya kavuşması desteklenir. Evlilik sürecinde verilen aile danışmanlığı hizmetinde ailenin yaşadığı sorunlar ile birlikte bireylerin birbirlerini daha iyi anlamalarını, sınırlarını netleştirebilmelerini destekleyecek yeni beceriler kazandırılmaktadır. Bununla yanısıra aile danışmanlığı aile üyelerinin yaşadıkları psikososyal sorunları ailenin mevcut kaynakları ile üyelerin birlikte çözebilmeleri için desteklemektedir. Boşanma sürecinde ve boşanmış ailede ise çiftlerin ve çocukların oluşabilecek sorunlar (ayrılık anksiyetesi, terk depresyonu gibi depresif bozukluklar) ile işlevselliıklarını ve biyopsikososyal iyilik hallerini kaybetmeden başa çıkabilmeleri için aile danışmanlığı hizmetlerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

- Oluşturulan sosyal politikalar çerçevesinde yer alan koruyucu ve önleyici eğitimlerin düzenlenmesi, sosyal işlevsellik sorununa sahip olan ergenler için gereken müdahalelerin hazırlanmasının yanı sıra bireysel ve grup psikoterapilerinin uygulanması önerilmektedir. Özellikle yaygın olarak kullanılan bilişsel davranışçı terapilerin bu sorunlara çözüm bulmada etkili olacağına inanılmaktadır. Son yıllarda sıklıkla kullanılan bilişsel davranışçı terapilerin önerilmesinin nedenleri bu terapi yönteminin kişinin güncel sorunlarına odaklanması, kısa süreli olması ve sorun çözme odaklı olmasıdır. Bilişsel davranışçı terapinin üçüncü kuşak ve okul ortamlarında en çok tercih edilenler arasında olan kısa çözüm odaklı psikoterapi ve minfullness terapileridir. Yine bu terapilerde oturum sayıları daha sınırlı, dinamik ve çözüm odaklıdır.
- Çocuk ve ergenlerle ilgili pekçok ruh sağlığı sorunları özellikle bağlanma stilleri, sosyal anksiyete ve sosyal fobi gibi sorunlara yönelik koruyucu önleyici çalışmaların yapılabilmesi ve bireyin sosyal işlevselliğinin kazandırılması amacıyla mevcut olan okul psikolojik danışmanlarının içinde bulunduğu ekibin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Güçlendirecek bu ekipte yeni alan uzmanlarının var olduğu bir psikososyal destek ekibi olarak önerilmektedir. Profesyonel hizmet verecek olan bu psiko sosyal destek ekibinde, bireyi sistemi içinde değerlendirip birey, grup, toplumu ayrı ayrı ve bir bütün olarak ele alarak kendine özgü müdahale ve uygulamaları ile çocuklar ve içinde bulunduğu çevrenin ruh sağlığı konusunda bütüncül çalışan sosyal hizmet uzmanlarının bu ekibe acil olarak eklenmesi bu sorunların çözümünde önemli katkılar sağlayacaktır. Milli Eğitim Bakanlığın'da istihdam edilecek Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının bireyi çevresi içinde değerlendiren ekolojik yaklaşım ışığında ergenlerin sosyal işlevselliğinin geliştirilmesi, baş etme kapasitelerinin güçlendirilmesi, sosyal destek mekanizmalarının işlevselliğinin artırılması ve yapacakları baskı ve ayrımcılık karşıtı uygulamayı kapsayan yaklaşımların benimsenerek ergenler ve ebeveynleri ile sosyal hizmet müdahaleleri yapmaları önerilmektedir.
- Milli Eğitim Bakanlığı'nın yanı sıra Çalışma Sosyal Hizmet ve Aile Bakanlığı'na bağlı Aile ve Toplum Hizmetleri ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlükleri tarafından hazırlanan Aile Eğitimi Programı gibi programların artırılması, gençlik refahına yönelik özel programlar geliştirilmesi ve aile ruh sağlığının korunması için yapılan çalışmaların yelpazesinin geliştirilmesi önerilmektedir.

- Sağlık Bakanlığı' na bağlı Ruh Sağlığı Daire Başkanlığınca organize edilen ve sağlık alanında sunulan koruyucu önleyici psiko sosyal hizmetlerin çeşitlendirilmesi, Sağlıklı Yaşam Merkezleri' nin yaygınlaştırılarak, merkezlerin içinde bulunan Aile Danışmanlığı, Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Sosyal Hizmet ve Toplumla Çalışma Birimlerinin çocuk ve aile odaklı koruyucu önleyici ve rehabilite edici çalışmalarının yaygınlaştırılması önerilmektedir.
- Ergenleri ve aileleri çevreleri içinde değerlendirip, sorunlardan ziyade çözümlere odaklanan sosyal hizmet uzmanları, bütüncül bakış açısına sahip geneldeci yaklaşım ile bireylerin sosyal işlevselliklerini kazanmalarını sağlayıp sağlıklı bir birey olmaları için destek olmaktadır. Psikososyal iyilik hallerini sağlamak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Sivil Toplum Kuruluşları işbirlikleri yaparak araştırma sonuçlarını değerlendiren kanıt temelli sosyal politikalar hazırlayarak sosyal hizmet müdahaleleri yapılması önerilmektedir.
- Üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinde okul sosyal hizmeti, psikiyatrik sosyal hizmet, ailelerle sosyal hizmet dersleri gibi birey, aile ve küçük gruplara yönelik sosyal hizmet teori ve yöntemlerinin duygusal ve mental bozuklukları da içererek psikososyal işlevsizliklerin, yoksunlukların ve yetersizliklerin önlenmesi ve giderilmesi, bireyin iyilik halinin sağlanması amacıyla klinik sosyal hizmete dair kapsamlı bir eğitim verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açık, Ö. (2008). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans.
- Affrunti, N., & Woodruff-Borden, J. (2015). The effect of maternal psychopathology on parent-child agreement of child anxiety symptoms: A hierarchical linear modeling approach. *Journal of Anxiety Disorders*, 32, 56-65.
- Ainsworth, M. (1983). Models of achievement: Reflections of eminent women in psychology. A. N. Russo içinde, A sketch of a career (s. 200-219). New York: Columbia University Press.
- Ainsworth, M. (1985). Attachments across the life span. *Bull N Y Acad Med*.
- Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns Of Attachment*. Hillsdale, Nj: Erlbaum.
- Akdağ, S. T. (2011). Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Ebeveynlerinin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Doktora Tezi.
- Alisinanoğlu, F., & Ulutaş, İ. (2003). Çocukların Kaygı Düzeyleri İle Annelerinin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 63-71.
- Alkan, E. Ö. (2014). Parçalanmış Aile Modelindeki Öğrencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alkış, L. (2016). Boşanmış Ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerde Denetim Odağı ve Öfke İfade Tarzlarının Karşılaştırılması. İstanbul: T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alkış, L. (2016). Boşanmış Ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerde Denetim Odağı ve Öfke İfade Tarzlarının Karşılaştırılması. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Allen, J., & Lord, D. (1999). Attachment in Adolescence. J. Cassidy, & P. Shaver içinde, *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications* (s. 319-355). New York: Guilford Press.
- Amato, P. (2001). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 355-370.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*, <http://dx.doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>. Washington, DC, USA.

- American Psychiatric Association. (1980). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Revised Third Edition. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition: DSM-5.
- American Psychological Association. (2016). Fact sheet on marriage. American Psychological Association, Erişim:19.11.2017, <http://www.apa.org/topics/>.
- Ammaniti, M., Van Ijzendoorn, M., M., S. A., & Tambelli, R. (2000). Internal Working Models Of Attachment During Late Childhood And Early Adolescence: An Exploration Of Stability And Change. *Attachment and Human Development*, 328–346.
- APA, A. P. (1994). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4). Washington, DC.
- APA, A. P. (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders, DSM-IV-TR (4th ed. text revision). Washington: DC: Author.
- Aral, N. (1997). Fiziksel istismar ve çocuk. Ankara: Tekışık Vcb Ofset.
- Arias. (2007). United States life tables. Hyattsville, Maryland: National Vital Reports, MD: National Center for Health Statistics.
- Arslan, C., Oral, T., & Karababa, A. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Umut Düzeylerinin, Kaygı, Depresyon ve Mükemmeliyetçilik Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 43(194), 101-110.
- Arslan, E. (2008). Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Ericson'un Psikososyal Gelişim Dönemlerinin ve Ego Kimlik Süreçlerininİncelenmesi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Arslan, G. (2017). Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Olan Ergenlerin İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi. İstanbul : İstanbul Ticaret Üniversitesi, Aile Danışmanlınığı ve Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı.
- Atasoy, Z. (1996). 6 Aylık Bebeklerde Bağlanma. Ankara: Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, tıpta Uzmanlık Tezi.
- Attepe, S. (2010). Anne Baba Kaybının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*.
- Aybay, L. E. (2009). 8-12 Yaş Grubu Kekeme Çocukların Kaygı, Sosyal Fobi ve İq Yönünden Tetkiki. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi.

- Ayberk, A. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Sosyal Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Muğla: Muğla Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın, A. (2006). Ergenlerde Sosyal Anksiyete Belirtilerini Azaltmaya Yönelik Bilişsel-Davranışçı Bir Müdahale Programının Etkililiğinin Değerlendirilmesi. İzmir: Ege Üniversitesi, Doktora Yeterlilik tezi. .
- Aydın, B., Can, G., Ersanlı, K., Kılıç, M., Külahoğlu, Ş., Öztürk, B., et al. (2010). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, M. (2000). Kurumlar Sosyolojisi. Ankara: Vadi Yayınları.
- Aydoğdu, & Çam. (2013). Madde Kullanım Bozukluğu Olan ve Olmayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Sosyal Destek Algıları Yönünden Karşılaştırılması. . Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 4(3), 137-144.
- Balcıoğlu, İ. (2001). Sıddet ve Toplum. İstanbul: Bilge Yayınları.
- Balkaya, F. (2005). Bilgi işleme süreçleri açısından bağlanma kuramının yeniden ele alınması. Türk Psikoloji Yazıları, 17-39.
- Baran, G., & Tiryaki, A. Y. (2016). Aile yaşam döngüsü, Aile Yaşam Dinamiği . Ankara: Pelikan Yayıncılık.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of A Four-Category Model. Journal of Personality, 226-244.
- Beide, D., Turnee, S., & Morris, T. (1999). Psychopathology of childhood social phobia. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 643-650.
- Bernstein, G. A. (1991). Anxiety Disorder. Psychiatric Disorders in Children and Adolescent. London: Saunders Company. London: Saunders Company.
- Bernstein, G. A., Carrie, M., & Perwien, M. (1996). Anxiety Disorders in Children and Adolescents: A Review of the Past 10 Years. American Academy of Child .and Adolescent Psychiatry, 1100-1119.
- Bernsteina, G. A., Laynea, A. E., Egana, E. A., & Nelson, L. P. (2005). Maternal phobic anxiety and child anxiety. Anxiety Disorders, 19, 658–672.
- Biederman J1, H.-B. D., Rosenbaum, J., Hérot, C., Friedman, D., Snidman, N., Kagan, J., et al. (2001). Further evidence of association between behavioral inhibition and social anxiety in children. Am J Psychiatry, 1673-9.
- Bilgin, V. (1991). Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailelerin Görünümü. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Biller, H. (1993). Fathers and Families Paternal Factors in Child Development. London: Auburn House.

- Bloom, K. (1995). The development of attachment behaviors in pregnant adolescents. *Nurs Res*, 284-289.
- Bosquet., M., & Egeland, B. (2006). The development and maintenance of anxiety symptoms from infancy through adolescence in a longitudinal sample. *Development and Psychopathology* , 517-550.
- Bowlby, J. (1940). The influence of early environment in the development of neurosis and neurotic. *International Journal of Psycho-Analysis*, 1-25.
- Bowlby, J. (1949). The study and reduction of group tensions in the family. *Human Relations*, 123-128.
- Bowlby, J. (1960). Grief and Mourning in Infancy and Early Childhood . *The Psychoanalytic Study of the Child*, 15, 9-52 .
- Bowlby, J. (1969). Attachment. Attachment and loss: Vol. 1. Loss. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). Attachment And Loss: Vol. 2. Seperation: Anxiety And Anger. Newyork: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). Attachment and loss: Vol 3. Loss: Saddness and Depression. New York: Basic Boks.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment (2.Basım b.). New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2012). Güvenli Bir Dayanak (S. Güneri, Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 760.
- Brown, T. A., DiNardo, P., & Barlow, D. (1994). Anxiety disorders interview schedule for DSM-IV (ADIS-IV). New York: Graywind.
- Brumariu, L. E., & Kerns, K. A. (2008). Mother-Child Attachment and Social Anxiety Symptoms in Middle Childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 393-402.
- Bulut, Ç. V. (2016). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Ankara.
- Burger, J. (2006). Kişilik. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Burgess, K., Rubin, K., Cheah, C., & Nelson, L. (2001). Behavioral inhibition, social withdrawal, and parenting. C. WR içinde, *International handbook of social anxiety: Concepts, research and interventions*. New York: John Wiley. (s. 37–158).

- Burhol, A. C., & Riseth, A. (2011). *Social Phobia: The Effects of Attention Training Technique and Situational Attentional*. Oslo: Norwegian University of Science and Technology Department of Psychology.
- Burnette, J. L., Davis, D. E., Green, J. D., Jr., E. L., & Bradfield, E. (2008). Insecure attachment and depressive symptoms: The mediating role of rumination, empathy, and forgiveness. *Personality and Individual Differences*, 276-280.
- Butler, I., Scanlan, L., Robinson, M., Douglas, G., & Murch, M. (2002). Children's Involvement in Their Parents' Divorce: Implications for Practice. *Children & Society*.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (4. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Canlı, G. A. (2014). *Gelişen dünyada çağdaş çocuk oyun alanları*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Canlı, Y. (2017). *Anne- Babası Boşanmış 12-15 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne –Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı Ve Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırılması*. İstanbul: T.C. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Cebeci, G. Y. (2017). *Ergenlerde Sosyal Kaygı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Kastamonu Eğitim Dergisi, 1729-1736.
- Cebeci, S. (2009). *Tam Aileye Ve Tek Ebeveyne Sahip Ailelerden Gelen 7-12 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Kaygı Durumları Arasındaki İlişki*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Tezli Yüksek Lisans.
- Cebeci, S. (2009). *Tam Aileye Ve Tek Ebeveyne Sahip Ailelerden Gelen 7-12 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Kaygı Durumları Arasındaki İlişki*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Tezli Yüksek Lisans.
- Cebeci, S. C. (2009). *Tam Aileye Ve Tek Ebeveyne Sahip Ailelerden Gelen 7-12 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Kaygı Durumları Arasındaki İlişki*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Tezli Yüksek Lisans.
- Chorot, P., Valiente, R. M., Magaz, A. M., Santet, M. A., & Sandin, B. (2017). Perceived parental child rearing and attachment as predictors of anxiety and depressive disorder symptoms in children: The mediational role of attachment. *Psychiatry Research*, 287-295.
- Chronis-Tuscano, A. (2009). Stable early maternal report of behavioral inhibition predicts lifetime social anxiety disorder in adolescence. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 928-35.

- Collins, N., & Feeney, B. (2000). A safe haven: An attachment theory perspective on support seeking and caregiving in intimate relationships. *J Pers Soc Psychol*, 78(6), 1053-73.
- Cooper, M., Shaver, P., & Collins, N. (1998). Attachment Styles, Emotion Regulation and Adjustment in Adolescence. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 5(74), 1380-1397.
- Cömert, I. T., & Ögel, K. (2014). Madde Kullanan Ergenlerin Bağlanma Stilleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 9-40.
- Crocq, M.-A. (2015). A history of anxiety: from Hippocrates to DSM. *Dialogues Clin Neurosci*, 17(3), 319-325.
- Çağan, K. (2011). Ailenin İşlevleri. K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 83-96). Ankara: Açılımkitap.
- Çalışır, M. (2009). Yetişkin bağlanma kuramı ve duygulanım düzenleme stratejilerinin. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 240-255.
- Çelen, H., N., Y., & Berk, Ş. (2008). Çocuk ve Annenin Bağlanma Düzeyleri ile Çocuk Anne Etkileşim Örüntüleri Arasındaki İlişki. *ÇOKAUM 6. Kongresi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Çelen, N. (2007). *Ergenlik Ve Genç Yetişkinlik*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Demir, T., Eralp-Demir, D., Türksoy, N., Özmeni, E., & Uysal, Ö. (1999). Çapa Çocuk ve Ergenler için Sosyal Fobi Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirliği. *Düşünen Adam*, 12(4), 23-30.
- Demir, T., Eralp-Demir, D., Türksoy, N., Özmeni, E., & Uysal, Ö. (2000). Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirliği. *Düşünen Adam*, 13 (1), 42-48.
- Demirdağ, M. F. (2017). Bağlanma Teorisi'nin Kökenleri: John Bowlby ve Mary Ainsworth. *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 76-90.
- Deniz, E. (2006). Ergenlerde Bağlanma Stilleri ile Çocukluk İstismarları ve Suçluluk-Utanç Arasındaki İlişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, 88-99.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*, 20.
- Dikeçligil, B. (1995). Türk Toplumun Aile Tipleri, Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi *Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dilbaz, N., & Güz, H. (2006). Sosyal Anksiyete Bozukluğunun fenomenolojisi; Anksiyete Bozuklukları. *Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınlar*, 185-212.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Eldoğan, D. (2017). Sosyal Anksiyete Bozukluğu Belirti Düzeyi Yüksek ve Düşük Olan Bireylerin Çeşitli Psikolojik Değişkenler ve Bilişsel Yanlılıklar Açısından Karşılaştırılması: Bir Bilgece Farkındalık Temelli Psikoeğitim Programı Önerisi,. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Eldoğan, D. (2018). Sosyal Anksiyete Bozukluğunun Alt Tipleri: Heterojen Bir Tanı Kategorisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 202-217.
- El-Gabalawy, R., Cox, B., Clara, I., & Mackenzie, C. (2010). Assessing the validity of social anxiety disorder subtypes using a nationally representative sample. *Journal of Anxiety Disorders*, 244-249.
- Enç, M. (1990). *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Eng, W. H. (2001). Attachment in individuals with social anxiety disorder: the relationship among adult attachment styles, social anxiety, depression. *Emotion*, 365- 380.
- Erdentuğ, A. (1985). Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri. *Antropoloji Dergisi*, 165-212.
- Erkal, M. (2006). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.
- Erkan, E. (2017). Türkiye’de Boşanma Olgusunun Belirleyicileri: Panel. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erkan, Z. (2002). Sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük ergenlerin ana baba tutumlarına ilişkin nitel bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 120-133.
- Erkuş, A. (1994). *Psikolojik Terimler Sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Esbjörn, B. H., Pedersen, S. H., Daniel, S. I., Hald, H. H., Holm, J. M., & Steele, H. (2013). Child anxiety: Influence of parent attachment. *British Journal of Clinical Psychology*, 1-14.
- Goody, J. (2004). From Explanation to Interpretation in Social Anthropology. J. Cornwell içinde, *Explanation* (s. 180-211). Oxford University Press: Oxford.
- Gökçe, B. (1991). Aile Tanımları Üzerindeki Görüşler ve Özellikleri. B. Dikeçligil, & A. Çiğdem içinde, *Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç* (s. 210-228). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu.
- Göker, E. (2017). Anne Babası Boşanmış ve Tam Aileye Sahip 15-18 Yaş Dönemi Ergenlerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Göktürk, G. Y. (2011). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

- Greca, A., & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 83-94.
- Güngör, D. (2000). Bağlanma Stilleri ve Zihinsel Modellerin Kuşaklararası Aktarımında Anababalık Stillerinin Rolü. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- Hamarta, E. (2004). Attachment theory. *Anadolu University Journal of Faculty of Education*, 53-66.
- Hardy, C. L., Bukowski, W. M., & Sippola, L. K. (2002). Stability and change in peer relationships during the transition to middle-level school. *Journal of Early Adolescence*, 22, 117-142.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1994). Attachment as an organizational framework for research. *Psychological Inquiry*, 1-22.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Conceptualizing Romantic Love As An Attachment Process. *Journal of Personality and Social*, 511-524.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 1-22.
- Judith S. Wallerstein, J. B. (1980). *Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce*. New York: Basic Books.
- Kara, G. E. (2017). Aile Kuramları. T. Yıldız içinde, Anne Baba Eğitimi (s. 36-). Ankara: Pegem Akademi.
- Kara, N. (2014). Sağlık Kaygısının Eşlik Ettiği Bir Yaygın Anksiyete Bozukluğu Olgusunun Bilişsel Davranışçı Terapisi. *Journal of Cognitive Behavioral Psychotherapy and Research*, 3, 99-108.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi - Kavramlar, İlkeler ve Teknikler*. Ankara: Nobel.
- Karaşar, B. (2014). Öğretmen Adaylarının Bağlanma Stilleri ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27-49.
- Kaval, N. O., & Sütcü, S. T. (2016). Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Anksiyete Bozukluğunun Tedavisinde Bilişsel-Davranışçı Grup Terapisinin Etkililiği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8, 3-22.
- Kaya, S. (2015). Kayseri'de Çekirdek Aile Ağ İlişkileri. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.
- Kayadibi, Y. (2015). Parçalanmış Ailelerdeki Çocukların Anne Kabul Red Algılama Düzeylerinin Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

- Keler, H. (2008). Liseli ergenlerin transaksiyonel analiz ego durumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, .
- Kerns, K. A., Klepac, L., & Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child–mother relationship. *Developmental Psychology*, 32, 457–466.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 321-342.
- Kıral, M. (1999). Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Klohn, E., & Oliver, J. P. (1998). Working Models of Attachment A TheoryBased Prototype Approach. J. A. Simpson, & W. S. Rholes içinde, *Attachment Theory and Close*. New York: The Guilford Press.
- Kongar, E. (1972). İzmir'de Kentsel Aile. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Koptagel, G. (2000). Psikonevroz: Psikosomatik ve Psikoterapi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Kökçü, F., & Kesebir, S. (2010). İki Uçlu Olgular ve Çocuklarında Bağlanma Biçiminin Mizaç, Kişilik ve Klinik Özellikler ile İlişkisi: Kontrollü Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 309-318.
- Köroğlu, Ö. (2017). Sosyal Fobi Bebilrtileri ile Yetişkin Bağlanma Stilleri ve Anne-Baba Tutumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi.
- Kul, S. (2018). Korelasyon Analizi. Mayıs 2018 tarihinde Doç. Dr. Seval Kul: <http://www.p005.net/analiz/korelasyon-analizi> adresinden alındı
- Kulaksızoğlu, A. (2001). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuo, J. R., Goldina, P. R., Werner, K., Heimberg, R. G., & Gross, J. J. (2010). Childhood trauma and current psychological functioning in adults with social anxiety disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 467-463.
- Liebowitz, M., Heimberg, R., Fresco DM, T. J., & Stein, M. (2000). Social phobia or social anxiety disorder: what's in a name? . *Arch Gen Psychiatry*, 191-192.
- M.D.S., A., Blehar, M. C., & Waters, E. W. (1978). Patterns Of Attachment : A Psychological Study Of The Strange Situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- M.D.S., A., Blehar, M. C., Waters, E., & S., W. (1978). Patterns Of Attachment : A Psychological Study Of The Strange Situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 66-104.
- Malcver, R. M., & Pagey, C. (1961). *Society*. London: Mac Milan.
- Malgaroli, M., Galatzer-Levy, I. R., & Bonanno, G. A. (2017). Heterogeneity in Trajectories of Depression in Response to Divorce Is Associated With Differential Risk for Mortality. *Clinical Psychological Science*, 843-841.
- Masia-Warner, C., Fisher, P., PE, S., Rathor, S., & Klein, R. (2007). Treating adolescent with anxiety disorder in school: an attention control trial. *J Child Psychol Psychiatry*, 676-686.
- Mehtalia, K., & Vankar, G. (2004). Social anxiety adolescents *Psychiatry*. *Indian Journal of*, 221-227.
- Merter, F. (1990). 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in Adulthood (Structure, Dynamics and Change)*. New York: The Guilford Press.
- Morgan, C. (1991). *Psikolojiye Giriş: Ders Kitabı*. Ankara: Meteksan.
- Morrarty, Degnan, Chronis-Tuscano, Pine, Henderson, & Fox. (2015). Infant Attachment Security and Early Childhood Behavioral Inhibition Interact to Predict Adolescent Social Anxiety Symptoms. *Child Development*, 598–613.
- Nakash- Eisikovits, O., Dutra, L., & Westen, D. (2002). Relationship Between Attachment Patterns and Personality Pathology in Adolescents. *The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41(9), 1111-1123.
- Nazlı, S. (2014). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı.
- Nimkoff, M. F. (1965). *Comparative Family Systems*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Ök, M. (1990). 13-15 Yaş grubu ortaöğretim öğrencilerinde kaygı düzeyi. . İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öndiger, N. (2006). Evli Ve Bosanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul Veya Reddinin Çocugun Psikolojik Uyumunu Üzerindeki Etkileri. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Örsel, S., Karadağ, H., Kahiloğulları, A., & Aktaş, E. A. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı. *Anatolian Journal of Psychiatry* , 130-136.
- Öz, İ. (1997). *Çocuk ve aile*. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Özcan, S., & Oluk, S. (2007). Analysis of Questions used in Science Lessons at Primary School According to Piaget and Bloom Taxonomy. *D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 61-68.
- Özdikmenli Demir, G. (2009). Sosyal fobinin etiyolojisinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmalara genel bir bakış. . *Akademik İncelemeler*, 57-80.
- Özer, Ü., Yıldırım, E. A., & Erkoç, Ş. N. (2015). Major Depresyon Olgularında İntihar Düşünce ve Davranışının Bağlanma Biçimi ile İlişkisi. *Arch Neuropsychiatr*, 283-288.
- Özgüven, İ. E. (2000). Evlilik ve aile terapisi. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özsoy, K. (2014). Parçalanmış Aileye Sahip Üniversite Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimleri Ve İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, S. (2006). Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Peker, M. R. (1999). Tek çocuk olanlar ile kardeşleri olan çocukların durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ile sınav kaygıla. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Program ve Bildiri Özetleri El Kitabı*.
- Rapee, R. M., Schniering, C. A., & Hudson, J. L. (2009). Anxiety disorders during childhood and adolescence: origins and treatment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 5, 311–341.
- Rapee, R., & Spence, S. (2004). The etiology of social phobia: empirical evidence and an initial model. *Clin Psychol Rev.*, 737-767.
- Rawdona, C., Murphy, D., Motyer, G., Munafò, M. R., Penton-Voak, I., & Fitzgerald, A. (2018). An investigation of emotion recognition training to reduce symptoms of social anxiety in adolescence. *Psychiatry Research*, 257-267.
- Rawdona, C., Murphy, D., Motyer, G., Munafò, M. R., Penton-Voak, I., & Fitzgerald, A. (2018). An investigation of emotion recognition training to reduce symptoms of social anxiety in adolescence. *Psychiatry Research*, 598-613.
- RC, F., & PR., S. (1997). Adult attachment and the suppression of unwanted thoughts. *J Pers Soc Psychol*, 1080-1091.
- Rosenthal, D., & Hansen, J. (1980). Comparison of adolescents' perceptions and behaviors in single- and two-parent families. *Download PDF*, 407-417.
- Safran, J. (1990). Towards A Refinement Of Cognitivetherapy İn Light Of Interpersonaltheory: I. Theory. *Clinicalpsychologyreview*, 10, 87-105.

- Sargın, N. (1990). Lise I. ve Lise 111. sınıf öğrencilerinin durumluk sürekli sürekli kaygı düzeylerinin belirlenip karşılaştırılm. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Sayın, A. (2007). Sosyal Anksiyete Bozukluğunun Nörobiyolojisi. Klinik Psikiyatri , 3-10.
- Serin, N., & Öztürk, S. (2007). Anne-Babası Boşanmış 9–13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 117.
- Sertelin, Ç. (2003). Ebeveyn Tutumlarının Sosyo-Kültürel Yapı ve Aile Fonksiyonları. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Sezal, İ. (2003). Sosyolojiye Giriş. Ankara: Martı Yayını.
- Shalter, M. (1940). An evaluation of adjustment based upon the concept of security. Toronto, Ontario, Canada: University of Toronto Press.
- Shaver, P. R., Collins, N., & Clark, C. L. (1969). Attachment styles and internal working models of self and relationship partners. I. G. Fitness içinde, Knowledge structures in close relationships: A social psychological approach (s. 25-61). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Simpson, J. S., Rholes, W. S., & Phillips, D. (1996). Conflict in close relationships: An attachment perspective. Journal of Personality and Social Psychology, 899-914.
- Solmuş, T. (2010). Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi. İstanbul: Sistem.
- Soygüt, G. (2004). Bir Düzeltici Bağlanma İlişkisi Olarak Psikoterapi: Psikoterapi Süreçlerinde Bağlanma ve Terapötik İttifak . Türk Psikoloji Yazıları.
- Soylu, T. V. (2013). Bağlanma. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Soysal, A., Bodur, P., İşeri, E., & Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. Klinik Psikiyatri , 88-99.
- Spence, S. H., & Rapee, R. M. (2016). The etiology of social anxiety disorder: An evidence-based model. Behaviour Research and Therapy, 50-67.
- Stadelmann, S., Perren, S., Groeben, M., & Von Klitzing, K. (2010). Parental separation and children's behavioral/emotional problems: The impact of parental representations and family conflict. Family Process, 92-108.
- Steinberg, L. (2002). Adolescence (6th ed.). . Boston, MA: McGraw Hill.
- Steinberg, L. (2007). Ergenlik. Ankara: İmge Kitabevi.
- Steinberg, L. (2014). Age of opportunity: Lessons from the new science of adolescence. Boston, MA: Houghton Mifflin Harcourt.

- Sumas, E., & Sezer, Ö. (2017). Ortaokul Öğrencilerinde Anne Babaya Bağlanmanın İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 288-310.
- Sümer, N. (2006). Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler Ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması,. *Türk Psikoloji Dergisi*(21), 1-22.
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999a). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 35-63.
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999b). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 4, 71-106.
- Symptoms, n. A. (2015). Morrarty; Degnan; Chronis-Tuscano; Henderson; Pine ; A. Fox. *Child Development*, 598–613.
- Şahin, Z. D. (2013). Parçalanmış Aileye Sahip Çocukların Eğitiminde Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştığı Problemlerin Belirlenmesi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şentürk, Ü. (2006). Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması). Doktora Yeterlilik Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Malatya.
- Şentürk, Ü. (2012). Sosyolojik Açıdan Parçalanmış Aile ve Çocuk İlişkisi. Ankara: Kumsaati Yayınları.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). Using multivariate statistics. Boston: Allyn and Bacon.
- TDK. (2017). Türk Dil Kurumu (t.y.). Erişim: 12 Kasım 2017, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a40d5111b8ce3.73289695.
- TDK. (2018, Mart 21). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KAYGI.
- Tekeli, İ. (2002). Yaratıcı ve Çağdaş Bir Tarih Eğitimi İçin Türkiye’de İlk ve Orta Öğrenim Düzeyinde Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması. *Tarih Vakfı Yurt Yayınları Toplumsal Tarih Dergisi*, 27-39.
- Tezcan, M. (1991). Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış. B. Dikeçdigil, & A. Çiğdem içinde, *Aile Yazıları* (s. 274-281). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu.
- Tezcan, M. (1992). Sosyolojik Açıdan Bos Zamanların Değerlendirilmesi (Cilt 16ü). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.

- Turhan, Ç. (2007). Anne Babası Boşanmış 9-12 Yaşlarındaki Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Annelerinin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi.
- TÜİK. (2018, Mart 2). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri-(2017-02.03.2018) - Tük. Mayıs 5, 2018 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: file:///C:/Users/Asus/Downloads/Evlenme_ve_Bo%C5%9Fanma_%C4%B0statistikl_02.03.2018.pdf adresinden alındı
- TÜİK, T. İ. (2017). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2016. TÜİK, Erişim: 12.12.2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24642>.
- Türe, H. (2013). Factors affecting the level of social anxiety among medical students, parental bonding and adult attachment styles. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 14(7), 310-317.
- Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam Dergisi*, 24-39.
- Tyrer, P., & Baldwin, D. (2006). Generalised anxiety disorder. *Lancet*, 368, 156-66.
- Uğurlu, M. (2009). Sosyal Anksiyete Bozukluğu Olan Hastalarda Öfke Düzeyi ve Öfke Düzeyinin Komorbidite ve İşlevsellik Üzerine Etkisi. Ankara: Tupta Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Uluyol, F. M. (2014). Bağlanma Örüntüleri, Eşe Yönelik Kişilerarası Şemalar ve Evlilik Sorunlarıyla Başa Çıkabilme Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- UNICEF. (2011). Early and late adolescence. Haziran 1, 2018 tarihinde Focus: <https://www.unicef.org/sowc2011/pdfs/Early-and-late-adolescence.pdf> adresinden alındı
- Uytun, M., Öztop, D., & Eşel, E. (2013). Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 177-189.
- Ünlü, F. (2015). Ebeveyni Boşanmış Bireylerde Benlik Saygısı, Yalnızlık ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Uygulamalı Psikoloji Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ünlü, F. (2015). Ebeveyni Boşanmış Bireylerde Benlik Saygısı, Yalnızlık ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Psikoloji Anabilim Dalı, Uygulamalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı.
- Van Buren, A., & Cooley, L. E. (2002). Attachment styles, wiew of self and negative affect. *North American Journal of Psychology*, 417- 430.

- Von Ijzendoorn, M., & Kroonenberg, P. (1988). Cross-cultural consistency of coding the strange situation. *Infant Behav Dev*, 469-485.
- Vulliez-Coady, Vidal, C., & Vivot A, M. J. (2013). Anxiety and hospitalization in adolescence: relations to attachment style and parental support. *Psychiatr Danub*, 135-142.
- Walczak, Y., & Burns, S. (1999). Boşanma ve Çocuklar Üzerine Etkileri. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Wallerstein, J., & S., K. J. (1976). The Effects of Parental Divorce: Experiences of The Child in Later Latancy. *American Journal of Orthopsychiatry*, 256-269.
- Westenberg, P., Drewes, M., Goedhart, A., Siebelink, B., & Treffers, P. (2004). A developmental analysis of self-reported fears in late childhood through mid-adolescence: social-evaluative fears on the rise? *J Child Psychol Psychiatry*, 481-495.
- WHO, W. H. (1992). The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: Clinical descriptions and diagnostic guidelines. Geneva: World Health Organization.
- Yasa, İ. (1991). Aile Yazıları. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- Yavuzer, H. (1999). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Yavuzer, H. (2006). Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Years, A. D. (tarih yok).
- Yıldırım, E. (2011). Ailenin Tanımı, Türevleri ve İşlevleri. K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 65-80). Ankara: Açılımkitap.
- Yıldız, T. G. (2017). Anne- Baba Eğitimi. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Yılmaz, N. D. (2011). Çatışma Yaşayan ve Boşanmış Ailelerin İlköğretim Çağındaki 7-12Yaş Çocuklarının Benlik Algıları ve Kaygı Düzeyleri Açısından Çatışma Yaşamayan Ailelerin Çocukları ile Karşılaştırılması. İstanbul: T.C. Maltepe Üniversitesini, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yüksel, M., & Çifci, E. G. (2017). Yetişkin Hükümlülerin Çocukluk Çağı Travma Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *TAAD*, 57-85.
- Yürükoğlu, A. (1992). Çocuk ruh sağlığı. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Zörer, P. Z. (2015). Bağlanma Kuramı Perspektifinden Sosyal Kaygı: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Reddeilme Duyarlılığının Rolü. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Klinik Psikoloji, Yüksek Lisans Tezi.

EKLER

EK-1. Araştırma Amaçlı Çalışma İçin Ebeveyn Rıza Formu

ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA İÇİN EBEVEYN RIZA FORMU

Sevgili Anne/Baba,

Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim elemanı Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN ve Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi Çiğdem CANATAN tarafından yürütülmektedir.

Bu çalışmanın amacı nedir? Bu araştırmada Türkiye’de kendine özgü aile bağları yapısının, bağlanma stilleri temel alınarak, sosyal fobiye etkisinin araştırılması hedeflenmiştir. Türkiye’de parçalanmış bir aileye sahip olan ve olmayan çocuklarda anne babaya bağlanma ve sosyal fobi ile ilgili yeterince çalışma olmayıp, dünyada da az sayıda olması nedeniyle yapılan araştırma aracılığıyla literatüre akademik bir katkı sunulması hedeflenmektedir

Çocuğunuzun katılımcı olarak ne yapmasını istiyoruz?: Bu amaç doğrultusunda, çocuğunuzdan Kişisel Bilgi Formu, 17 soruluk İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA-E) ve 25 soruluk Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ)’nden oluşan bir anket formunu yapmasını isteyeceğiz. Çocuğunuzun anketi tamamlaması yaklaşık 15 dakika alacaktır. Sizden çocuğunuzun katılımcı olmasıyla ilgili izin istediğimiz gibi, çalışmaya başlamadan çocuğunuzdan da sözlü olarak katılımıyla ilgili rızası mutlaka alınacak.

Çocuğunuzdan alınan bilgiler ne amaçla ve nasıl kullanılacak?: Çocuğunuzdan alacağımız cevaplar tamamen gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Elde edilecek bilgiler sadece bilimsel amaçla (yayın, konferans sunumu, vb.) kullanılacak, çocuğunuzun ya da sizin ismi ve kimlik bilgileriniz, hiçbir şekilde kimseyle paylaşılmayacaktır. Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan gerekli izinler alınmıştır.

Çocuğunuz ya da siz çalışmayı yarıda kesmek isterseniz ne yapmalısınız?: Katılım sırasında sorulan sorulardan ya da herhangi bir uygulama ile ilgili başka bir

nedenden ötürü çocuğunuz kendisini rahatsız hissettiğini belirtirse, ya da kendi belirtmese de araştırmacı çocuğun rahatsız olduğunu öngörürse, çalışmaya sorular tamamlanmadan ve derhal son verilecektir. (Eğer katılım sırasında ebeveyn de mevcut olacaksa) Şayet siz çocuğunuzun rahatsız olduğunu hissederseniz, böyle bir durumda çalışmadan sorumlu kişiye çocuğunuzun çalışmadan ayrılmasını istediğinizi söylemeniz yeterli olacaktır.

Bu çalışmayla ilgili daha fazla bilgi almak isterseniz: Çalışmaya katılımınızın sonrasında, bu çalışmayla ilgili sorularınız yazılı biçimde cevaplandırılacaktır. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Çiğdem CANATAN ile (e-posta: cigdemcanatan@outlook.com.tr) ile iletişim kurabilirsiniz. Bu çalışmaya katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Yukarıdaki bilgileri okudum ve çocuğumun bu çalışmada yer almasını onaylıyorum
(Lütfen alttaki iki seçenektan birini işaretleyiniz.)

Evet onaylıyorum_____

Hayır, onaylamıyorum_____

Annenin adı-soyadı: _____

Bugünün Tarihi: _____

Çocuğun adı soyadı ve doğum tarihi: _____

(Formu doldurup imzaladıktan sonra araştırmacıya ulaştırınız).

EK-2. Çocuk/Ergen Bilgilendirme Formu

ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA İÇİN ÇOCUK RIZA FORMU

Sevgili Kardeşim,

Benim adım Çiğdem CANATAN, okullarda 11-14 yaş aralığındaki öğrencilerle araştırma yapıyoruz. Amacımız araştırmaya katılan öğrencilerin sahip oldukları aile yapısıyla, bağlanma stilleri ve sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişkiyi öğrenmektir. Araştırma ile yeni bilgiler öğreneceğiz. Bu araştırmaya katılmanı öneriyoruz.

Araştırmayı ben, Hacettepe Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Çiğdem CANATAN ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyesi, Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN birlikte yapıyoruz. Bu araştırmaya katılacak olursan senden Kişisel Bilgi Formu, 17 soruluk İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA-E) ve 25 soruluk Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ)’nden oluşan bir anket formunu yapmanı isteyeceğiz. Veri formunda bulunan sorulara vereceğiniz cevaplar tarafımızca saklı tutulacak ve tamamen bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Anketin tamamlanması yaklaşık 15 dakikanızı alacaktır.

Bu araştırmanın sonuçları senin yaşıntındaki diğer çocuklar için yararlı bilgiler sağlayacaktır. Bu araştırmanın sonuçlarını başka araştırmacılara da söyleyeceğiz, sonuçları bildireceğiz ama senin adını söylemeyeceğiz.

Bu araştırmaya katılıp katılmamak için karar vermeden önce anne ve baban ile konuşup onlara danışmalısın. Onlara da bu araştırmadan bahsedip onaylarını/izinlerini alacağız. Anne ve baban tamam deseler bile sen kabul etmeyebilirsin. Bu araştırmaya katılmak senin isteğine bağlı ve istemezsen katılmazsın. Bu nedenle hiç kimse sana kızmaz ya da küsmez. Önce katılmayı kabul etsen bile sonradan vazgeçebilirsin, bu tamamen sana bağlı. Kabul etmediğin durumda da öğretmenlerin ve ailen sana önceden olduğu gibi iyi davranır, önceye göre farklılık olmaz.

Aklına şimdi gelen veya daha sonra gelecek olan soruları istediğin zaman bana sorabilirsin. Telefon numaram ve adresim bu kâğıtta yazıyor.

Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsan aşağıya lütfen adını ve soyadını yaz ve imzanı at. İmzaladıktan sonra sana ve ailene bu formun bir kopyası verilecektir.

Çocuğun adı, soyadı:

Çocuğun imzası:

Tarih:

Velisinin adı, soyadı:

Velisinin imzası:

Tarih:

Araştıracının adı, soyadı: Çiğdem CANATAN

Adres : Kırıkkale Halk Sağlığı Merkezi, Aile Danışmanlığı Birimi

Tel: 0553619 4558

İmza:

Tarih:

EK-3. Kişisel Bilgi Formu

“Evli veya Boşanmış Ebeveyne (Anne-Baba) Sahip Olan, 11-14 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ile Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki”

SORU KAĞIDI- ANKET FORMU

Sevgili Öğrenciler;

Bu araştırmada, evli veya boşanmış ebeveyne (anne-baba) sahip olan, 11-14 yaş arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki karşılaştırılmayı amaçlamaktayız ve araştırma sonuçlarının, ergenlik çağındaki gençleri daha iyi anlamada uzmanlara yardımcı olacağını düşünmekteyiz.

Bu amaçla hazırlanan aşağıdaki ankette kısa ve cevaplandırılması kolay sorular vardır. Her sorunun altına o soru ile ilgili muhtemel durumlar sıralanmıştır. Sizden, bunlardan kendi durumunuza uygun olanı bulup, önündeki parantezin içine bir (x) işareti koymanız beklemekteyiz.

Ankette verdiğiniz cevaplar gizli tutulacak, araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Araştırma sonuçlarının güvenilir olabilmesi, içtenlikle cevaplandırmanıza bağlıdır. Lütfen cevapsız soru bırakmayınız.

Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

ARAŞTIRMA EKİBİ

Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN

Çiğdem CANATAN

Hacettepe

Hacettepe Üniversitesi

Sosyal Hizmet ABD Yüksek Lisans Öğrencisi

Üniversitesi

Sosyal Hizmet Bölümü

cigdemcanatan@outlook.com.tr

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

I.BÖLÜM:

1) Cinsiyetiniz:

- 1) K () 2) E ()

2) Yaşınız:

- 1) 10 () 2) 11 () 3) 12 () 4) 13 ()
5) 14 () 6) Diğer(Yazınız) ()

3) Kaçınıcı sınıftasınız:

- 1) 5. Sınıf () 2) 6. Sınıf () 3) 7. Sınıf () 4) 8. Sınıf ()

4) Okul başarınızı nasıl değerlendirirsiniz:

- 1) Kötü () 2) Orta () 3) İyi () 4) Çok iyi ()

5) Anneniz sağ mı?

- 1) Evet () 2) Hayır ()

6) Babanız sağ mı? 1) Evet () 2) Hayır ()

7) Annenizin bitirdiği okulu işaretleyiniz?

- 1) Okuryazar () 2) İlkokul () 3) Ortaokul ()
4) Lise () 5) Üniversite () 6) Diğer (Açıklayınız) ()

8) Babanızın bitirdiği okulu işaretleyiniz?

- 1) Okuryazar () 2) İlkokul () 3) Ortaokul ()
4) Lise () 5) Üniversite () 6)Diğer (Açıklayınız) ()

9) Kaç kardeşsiniz?

- 1) Tek çocuğum () 2) 2 () 3) 3 ()
4) 4 () 5) 5 () 6-) Diğer (Yazınız) ()

10) Ailenizin gelir durumunu nasıl değerlendirirsiniz?

- 1) Düşük () 2) Orta () 3) Yüksek ()

11) Anne babanız boşandılar mı?

- 1) Evet () 2) Hayır ()

11. SORUYA VERDİĞİNİZ CEVAP EVETSE SAYFANIN ARKASINA GEÇİP 2. BÖLÜMÜ DOLDURUNUZ. DEĞİLSE BOŞ BIRAKINIZ.

II. BÖLÜM:

Size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

1) Anne babanız ayrılalı (boşanalı) ne kadar oldu?

- 1) 0 – 6 ay () 2) 6 ay – 1 yıl ()
3) 1 – 2 yıl () 4) 2 – 3 yıl () 5) Daha fazla (Açıklayınız) ()

2) Şu anda kiminle yaşıyorsunuz?

- 1) Anne ve babamla () 2) Annemle () 3) Babamla ()
4) Akrabalarım () 5) Yuvada () 6) Diğer (Açıklayınız)

3) Anneniz ve babanız boşandığında siz kaç yaşındaydınız?

- 1) 1-10 () 2) 11-15 ()

4) Anneniz yeniden evlendi mi?

- 1) Evli () 2) Hiç evlenmedi () 3) Boşandı () 4) Eş ölümü

5) Babanız yeniden evlendi mi?

- 1) Evli () 2) Hiç evlenmedi () 3) Boşandı () 4) Eş ölümü

6) Üvey kardeşiniz var mı?

- 1) Evet () 2) Hayır ()

7) Boşanma ile kardeşlerinizden ayrılmak zorunda kaldınız mı?

- 1) Evet () 2) Hayır ()

8) Anneniz babanız boşandıktan sonra siz kiminle yaşadınız?

- 1) Anne () 2) Baba ()
3) Büyük anne - Büyük Baba () 4) Akraba () 5) Sosyal hizmetler ()

9) Babanızı ne kadar sıklıkla görüyorsunuz?

- 1) Her gün görüyorum () 2) Haftada bir kez görüyorum ()
3) İki haftada bir görüyorum () 4-) Ayda bir görüyorum ()
5) Yılda birkaç kez görüyorum () 6) Hiç görmüyorum ()
7) Diğer (Açıklayınız) ()

10) Annenizi ne kadar sıklıkla görüyorsunuz?

- 1) Her gün görüyorum () 2) Haftada bir kez görüyorum ()
3) İki haftada bir görüyorum () 4) Ayda bir görüyorum ()
5) Yılda birkaç kez görüyorum () 6) Hiç görmüyorum ()
7) Diğer (Açıklayınız) ()

Katılımcı Ad- Soyad:

İmza:

EK-4. İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA-E)

İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ-E

Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize dair çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkiden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını değerlendiriniz.

1	Başkalarına kolaylıkla güvenemem.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
2	Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
3	Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
4	Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
5	Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
6	Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
7	Yalnız kalmaktan korkarım.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
8	Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
9	Başkalarına tamamiyle güvenmekte zorlanırım.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
10	Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
11	Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
12	Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor

13	Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
14	Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
15	Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
16	Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor
17	Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.	A- Beni hiç tanımlamıyor	B- Beni biraz tanımlıyor	C- Beni yarı yarıya tanımlıyor	D- Beni oldukça tanımlıyor	E- Tamamıyla beni tanımlıyor

EK-5. Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ)

ÇAPA ÇOCUK ve ERGENLER İÇİN SOSYAL FOBİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda bazı cümleler ve yanlarında da bazı seçenekler verilmiştir. Her cümleyi okuduktan sonra, son bir ay ı düşünerek bu cümle için size en uygun gelen seçeneği işaretleyin. Cümlelerin size uygunluğuna göre o cümleye 1-5 arasında bir puan verin. Cümledeki ifade size hiç uymuyorsa 1, çok az uyuyorsa 2, bazen uyuyorsa 3, çoğu zaman uyuyorsa 4, daima uyuyorsa 5'i işaretleyin.

1= hiç bir zaman 2= çok az 3= bazen 4= çoğu zaman 5= daima

	1	2	3	4	5
1. Tanımadığım kişilerle konuşmaktan çekinirim.					
2. Başkalarıyla konuşurken yüzüm kızarır.					
3. Başkalarının önünde yanlış bir şey yapacağım diye korkarım.					
4. İnsanlarla göz göze gelmekten çekinirim.					
5. Yazılı sınavlarda heyecanlanır ve sıkılırım.					
6. Sınıf arkadaşlarımla konuşmaktan çekinirim.					
7. Sınıfta tahtaya kalkmaktan rahatsız olurum.					
8. Bildiğim sorulara bile cevap vermekten kaçınırım.					
9. Başkalarının önünde yanlış bir şey söyleyeceğim diye korkarım.					
10. Başkalarıyla konuşurken kalbim hızlı çarpar.					
11. Öğretmenlerle konuşmaktan, onlara soru sormaktan çekinirim.					
12. Başkalarının önünde yazı yazmak bana zor gelir.					
13. Başkalarıyla konuşurken sesim titrer.					
14. Bir şey satın almak, satıcıdan bir şey istemek bana zor gelir.					
15. Sınav sonuçları açıklanırken çok heyecanlanırım.					
16. Derse geç kaldığımda sınıfa girmek bana zor gelir.					
17. Yoklamalarda sıra bana gelirken heyecanlanırım.					

18.Beden eğitimi derslerinde ya da spor yaparken izlenmekten rahatsız olurum.					
19.Sınıfta yüksek sesle bir şey okumaktan rahatsız olurum.					
20. Okul tuvaletlerine gitmekten rahatsız olurum.					
21. Yaşıtlarımın konuşmalarına katılmaktan çekinirim.					
22.Başkalarının bana takılmasından, şaka yapmasından rahatsız olurum.					
23.Başkalarının önünde kötü duruma düşeceğim diye korkarım.					
24. Başkalarının önünde bir şey yemekten ya da içmekten rahatsız olurum.					
25. Çevremdekiler sıkıntılı ya da sinirli olduğumu düşünecekler diye endişelenirim.					

EK-6. İzin Yazısı

 T.C.
 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: 12908312-010.99/3551
 Konu: Çiğdem CANATAN Hk.

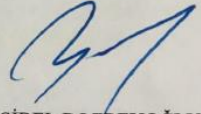
31/05/2017

Sosyal Hizmet
 Anabilim Dalı Başkanlığı'na,

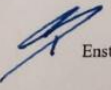
Anabilim Dalınız Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Çiğdem CANATAN'ın Prof.Dr. Yasemin ÖZKAN danışmanlığında hazırladığı "Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan 11-14 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki" konulu tez çalışma izni isteğine ilişkin Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan 16.05.2017 tarih E.7052678 sayılı yazı ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve adı geçen öğrenciye tebliğini rica ederim.

Saygılarımla,

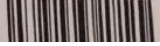

 Prof.Dr. SİBEL BOZBEYOĞLU
 Enstitü Müdürü

EKLER :
 Belge

 Enstitü Sekreteri : Ş. KOÇOĞLU (Paraf)

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	
İktisadi ve İdari Bilimler Enstitüsü	
Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı	
KAYIT	TARİH
SAYI	06.06.2017
HAVALE	GEREĞİ
BİLGİ	789/01-175
DOSYA NO	
EKLER	

 Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 06800 Beştepe-ANKARA E-şif: www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr
 Telefon: (0 312) 297 68 60-61 Faks: (0 312) 299 21 47 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.7052678
Konu : Araştırma İzni

16.05.2017

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 31/03/2017 tarihli ve 1232 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Çiğdem CANATAN'ın "Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan 11-14 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki" konulu tez kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir. (+)

Uygulama formunun (7 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
17 Mayıs 2017
...../...../201.....

Yc) Lm

Konya yolu Başkent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 221 02 17/135-134

Öğr. İşlerine
Yazışmasını yapı
lim 25-05-2017

EK-7. Orijinallik Raporu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 16/07/2018
Tez Başlığı : EVLİ VEYA BOŞANMIŞ EBEVEYNE SAHİP OLAN, 11-14 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN BAĞLANMA STİLLERİ VE SOSYAL FOBİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 192sayfalık kısmına ilişkin, 16/07/2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'DUR. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. 16/07/2018 Adı Soyadı: Çiğdem CANATAN Öğrenci No: N14229889 Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. _____ (Unvan, Ad Soyad, İmza)

EK-8. Hacettepe Üniversitesi Etik Kurul İzni

 **T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ**
Rektörlük

08 Mart 2017

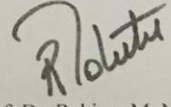
Sayı : 35853172/ 433 - 897

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 17.02.2017 tarih ve 996 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Çiğdem CANATAN**'ın Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN danışmanlığında yürüttüğü "**Evli veya Boşanmış Ebeveyne Sahip Olan, 11-14 Yaş Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Sosyal Fobi Düzeyleri Arasındaki İlişki**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **28 Şubat 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Öğr. İşlerine
A.B.D. Yazılı Bildirisi
16.03.2017

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon: 0 (312) 305 3001 - 3002 • Faks: 0 (312) 311 9992
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr • www.hacettepe.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi için:
Yazı İşleri Müdürlüğü
0 (312) 305 1008

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Çiğdem CANATAN

Doğum Yeri ve : Malatya/21.04.1993

Tarihi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü
(2010-2015)

Yüksek Lisans : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet ABD (2015-
Öğrenimi 2018)

Bildiği Yabancı : İngilizce (YDS: 77.5)

Diller

Mesleki Deneyimi

TSK Özel Bakımevi- Stajyer Sosyal Hizmet Uzmanı
(2014)

TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezi- Stajyer
Sosyal Hizmet Uzmanı (2014)

Altındağ Sosyal Hizmet Merkezi- Yüksek Lisans Staj
Uygulaması

Altınçatı Oran Yaşlı Bakım Merkezi- Sosyal Hizmet
Uzmanı (2015)

Kırıkkale İl Sağlık Müdürlüğü,
Sosyal Hizmet Uzmanı/Aile Danışmanı (2016...)

Televizyonsuz Bir Gece (2017)

Yer aldığı projeler: Hayat Boşluk Kabul Etmez (2017-...)

Televizyonsuz Bir Akşam (2018-...)

Alınan Eğitimler

“Eğitim Becerileri Eğitimi” Eğitici, T.C. Sağlık Bakanlığı, THSK (2016)

"Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Çalışanlarının Rolü" Eğitici Eğitimi, T.C. Sağlık Bakanlığı, THSK (2017)

“Aile Eğitici Programı (AEP)” Eğitici Eğitimi, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2017)

Kırıkkale Üniversitesi, Aile Danışmanlığı Sertifika Programı (2017)

‘Çocuğun Psikososyal Gelişimini Destekleme Programı (ÇPGD Programı)’, T.C Sağlık Bakanlığı (2018)

“Psikososyal Destek Uygulayıcı Programı 1. Aşama Eğitimi” , T.C Sağlık Bakanlığı (2018)

**Verdiği Konferans-
Seminerler**

Etkili İletişim Becerileri Eğitimi – Kırıkkale HSM personeli (2016)

Toplum Ruh Sağlığı Eğitimi – Kırıkkale Sağlık Evi Çalışanları (2016)

Yaşlı Ruh Sağlığı Eğitimi – Kırıkkale Sağlık Evi Çalışanları (2016)

Bebek, Çocuk, Ergen Ruh Sağlığı Eğitimi – Kırıkkale

Sağlık Evi Çalışanları (2016)

Hasta ve İletişim Eğitimi – Kırıkkale Sağlık Evi Çalışanları (2016)

Sağlıklı Yaşam Eğitimi – Okul Öncesi Eğitim Grubu (2016)

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önleme Eğitimi – Kırıkkale SHM personeli (2016-2018)

Etkili İletişim ve Beden Dili Eğitimi –Kırıkkale KETEM (2017)

Çocuğun Psiko-sosyal Gelişimini Destekleme Eğitimi – Kırıkkale İli Tüm Aile Hekimleri ve Aile Sağlığı Elemanı (2016-2018)

Mobbing Eğitimi – Kırıkkale İli Tüm Aile Hekimleri ve Aile Sağlığı Elemanı (2016-2018)

Bağımlılık ve Uyuşturucu Koruyucu Önleyici Eğitim – Kırıkkale Özel .. Lise (2017)

Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Fırsat Eşitsizliğini Önleme Eğitimi - Kırıkkale İli Tüm Aile Hekimleri ve Aile Sağlığı Elemanı (2016-2018)

Bağımlılık ve Uyuşturucu ile Mücadele Panelist - Kırıkkale Valiliği, Kırıkkale İl Sağlık Müdürlüğü ve Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi ortak panel (2017)

Uyum Sorunları Eğitimi - Kırıkkale Polis Meslek
Yüksek Okulu (2017)

Sağlıklı Aile Eğitimi – ... Kız İmam Hatip Lisesi
(2017)

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Eğitimi – Kırıkkale İl
Sağlık, Halk Sağlığı, 112 personeli (2018)

Alan Tanıtımı - Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Hizmet
Bölümü Lisans Öğrencileri (2018)

Aile İçi Etkili İletişim Becerileri Eğitimi –Kırıkkale
İŞKUR personeli (2018)

Geleceği Planlama Eğitimi - Kırıkkale Polis Meslek
Yüksek Okulu (2018)

İletişim

E-Posta Adresi : cigdemcanatan@outlook.com.tr

Tarih : Haziran 2018

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 16/07/2018

Tez Başlığı : EVLİ VEYA BOŞANMIŞ EBEVEYNE SAHİP OLAN, 11-14 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN BAĞLANMA STİLLERİ VE SOSYAL FOBİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 192sayfalık kısmına ilişkin, 16/07/2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'DUR.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☐ Alıntılar hariç
- 4- ☒ Alıntılar dâhil
- 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16/07/2018

Adı Soyadı: Çiğdem CANATAN
Öğrenci No: N14229889
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet
Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Prof.Dr. Jalemin ÖZKAN